

D^e
VERITATE,
PROVT DISTINGVITVR
A REVELATIONE,
A VERISIMILI, A POSSIBILI,
ET A FALSO.

HOC OPVS CONDIDIT
EDOARDUS
BARO HERBERT
DE CHERBVRY IN ANGLIA,
ET CASTRI INSULÆ DE KERRY IN
HIBERNIA, ET PAR UTRIUSQUE
REGNI.

ET
Lectori cuivis integri & illibati
Judicii dicavit.

Editio Tertia.
2^a Edition published 1624. at Paris

Londini, 1645. *o^o 1.*

VERITATE

PROV. DISTINGUERE

A REVELEATIONE

A VERITATE A TOSHI

ET A TOSHI

HOC OPUS CONDIDIT

EDWARDUS

BARO HERBERT

BE CHERRY IN ANGIA

32 a 31

ET CATHOLICUS DE TOSHI

ET CATHOLICUS DE TOSHI

ET CATHOLICUS DE TOSHI

Lecton civis integri & illibati

Lecton civis integri & illibati

Mhc 5

H414

V58

1645

LECTORI INGENUO.

Quia de Veritate satis ambitiosus proflare videatur Titulus, præmittere placuit, veritates Intellectus, non Fidei hoc in opere proponi. Quæ igitur ad Fidem attinent, propriâ luce conspicienda relinquimus; Adeo novum omne interea istiusmodi declinamus dogma, ut sola veritatum universalium Quælibet sustineat Institutum nostrum. Quæ ideo circa Fidei Myſteria, hinc inde disseminata comperies, tanquam è re natâ emergentia habe; neque enim aliter quæ heic attulimus distinguere, & seorsum explicare licuit. Quod ad æquatum inde libri subjectum, est communis illa in omni homine sano & integro veritatem investigandi ratio; quæ quàm ardua sit, vel ex eo conjicias, quòd nullo in publicum prodierit sæculo, qui Argumentum istud ex professo tractaverit. Quid quod inter rei literariæ candidatos neminem adhuc convenire potuerim, qui aptam Veritatis definitionem tradere in se reciperet? Deterruit fortasse textura difficultas, eoque magis, quòd non tam è rebus ipsis, quàm aliorum opinionibus doctrinæ conflare aggressi sint Syntagma. Nihilosecius, cum errores deviantes, tum in veritates solennes crebrò impingentes Authores celeberrimos observamus (sed felici dicam an fortuito incurſu) certè utenque vera perhiberi possint, quæ ab istis prædicantur, num ipsi veri haud abs re ambigatur. Qui enim verum imprudens dixerit, an ille statim verus fuerit? Sed datæ fuisse: At qualis illa veritas? Nonne veluti abnormem sermonem à rudioribus illis (qui artem legendi vel scribendi ignorant) prolatam, ita indigestum omne, vel ex tenui conjecturâ ortum Mathema, precariam quandam & obnoxiam disciplinam existimaveris Lector? Vicunque se res habeat, nos quidem non solummodo plurimum illis tribuimus, sed eorum sententias, ubi veræ fuerint, summo honore amplectimur. Dum tamen leges, & sanctiones Veritatis heic traditas nescivisse visi sint, & sibi ipsis & aliis

imposuisse sæpenumero animadvertimus. Ante vestibulum igitur
(ne dicam in Apodyterio) scruta, scilicet opiniones, exuant Ady-
ta Veritatis ingressuri. Omnia enim ad sensum (ubi ipse nihil an-
te verterint) patere saltem, vel recludi comperient. Miserè enim
nobiscum actum esset, si ad objecta externa percipienda certa
daretur Norma, nulla autem ad internas, æternas veritates (ubi
suo ordine retexuntur) sine errore superesset via. Neq; te moveat,
quòd ista à veteri non satis explicentur Scholà. Dum enim alio-
rum placita convellere, potius quàm quod res fuit docere, satius
habuerunt, vel sæde destituebant, vel in medio saltem relinque-
bant veritatem. Sed neq; auspiciores (ubiq;) posterioris istius
sæculi Scriptores dicendi sunt. Quantumvis enim vibrantia at-
tollant supercilia, dum tamen ratione excusà, sese aliorum man-
cipant opinionibus, unà cum libertate animum abjecisse videntur.
Fit ita, ut pro Regionum & Fidei diversitate, in id potissi-
mum incumbant, ne illos domi malè multet inopia, adeoque non
tam quid in se verum, quàm quid sibi ipsis utile exquirant. Ideo
in Doctorum suorum sententiam non ^{perit} ~~perit~~ ^{via} solum, sed pedibus
etiam ire videntur, à quà neq; transversum digitum recedunt,
nisi ut acuminis specimina aliqua ostendent. Non est igitur à lar-
vato aliquo vel stipendioso Scriptore, ut verum consummatum
opperiaris. Illorum apprimè interest, ne personam deponant, vel
aliter quidem sentiant. Ingenuus & sui arbitrii ista solummodò
præstabit Author. Quo nomine tamen, ne laudem occupasse vi-
deamur, sciat Lector, ut liberè quidem philosophemur, nullasq;
subinde transeamus in partes, ut veritatem sine dote (quemad-
modum olim dictum) queramus; nobis tamen ad alia omnia
ferè, quàm literarum studia (uti oportuit) exequenda otium
fuisse; Partim Armis in diversis regionibus, partim quinquennas
li Legationi in Gallia, partim negotiis tum publicis, tum privatis
vacavimus. Neq; erit igitur, ut ita accuratum hoc in Argumento
expectes scrutinium, cum istam ob causam, tum quod Lib. nostro
De errorum causis quæ heic obscura tam rationibus, quam ex-
emplis

useful
for true

emplis illustrare (præsertim ubi ista grata fuisse intelligamus) cupiente Deo propositum habeamus. Satis fuerit interea ista Veritatis fundamenta (ad Euthygrammæ cujusdam Ichnographiæ modum) posuisse. Ad Methodum quod spectat, nova omnino cum sit, vel in partem necessum fuit, vel usitata saltem (ubicunque fieri potuit) in nostrum pertrahere sensum vocabula. Posterius illud placuit, tum eam potissimum ob causam, quod quædam saniori intelligentiâ, alia vel ipsis Natalibus restituantur. Ita Natura quæ aliquibus Fatum, aliis depravatam quiddam significat, & Libertas arbitrii quæ nonnullis illiberale quiddam sonat, eo sensu à nobis accipiuntur, quem ex Elencho sequente intelliges Lector. Quapropter non tam verba, quàm definitiones nostræ consulendæ sunt. Neque enim in doctrinâ arduâ Nomenclaturæ vulgari stare volumus. Hoc si impetravero, non erit (uti spero) unde hæc nostra vel Orthodoxis, vel quidem Heterodoxis displicuisse mereantur, cum non ad controversias excitandas, sed solvendas, vel saltem eliminandas. Idcirco sit liber hic, quod te scire volui Lector.

*Elencbus verborum, quæ alio ac vulgari sensu
à nobis accipiuntur.*

Natura heic est Providentia divina universalis.

Gratia Providentia divina particularis.

Libertas arbitrii est sensus internus à facultate illâ, ex quâ se flectere undequaque potest homo, oriundus.

Instinctus Naturales sunt Notitiæ Communes, sive Sacrailla Principia, contra quæ disputare nefas, quorum sex Notas, pag. 60. videre licet.

Facultas est illa vis Animæ interna, quæ diversum sensum ad diversum objectum explicat.

Eadem sunt, quæ post terminos exactè expensos eodem modo afficiunt facultates nostras: *Similia* quæ pene eodem: *Diversa* in quibus aliquod commune: *Opposita & Contraria* in quibus nihil.

Revelatio est indicatio quædam à *Numine* immediatè alicui vel aliquibus facta, unde vel verum, vel bonum aliquod eximium supernaturali quodam prorsus modo commonstratur & ostenditur.

Verisimile est id, quod cum neque verum simpliciter, neque falsum respectu nostri perhiberi possit, ancipitem sensum inducit, & de præteritis præcipuè heic prædicari solet.

Possibile est id, quod cum neq; verum simpliciter, neq; falsum respectu nostri perhiberi possit, ancipitem utique sensum inducit, & de futuris heic prædicari solet.

Falsum simpliciter id est quod cum neque Verisimile, neque Possibile propriè perhiberi possit, Vero sive Communi, sive Particulari, sive Revelato ita opponitur, ut contradictionem aliquam implicet.

Um eo jam deventum sit, ut à prioribus sa-
culis excogitate Opiniones nostris id ne-
gotii facessant, ut nullus jam sit ferè mor-
taliū, qui in proprio & sibi condito ve-
ritatem indagandi modo acquiescat, sed
ad normam peregrinæ alicuius siue Eccle-
siæ, siue Scholæ se ita componat, ut sua omnino abneget:
Cum denique non jam, quod olim, de rerum veritate sit
omnis questio, sed quod mirum p̄ncipis illis temporibus vi-
sum fuisset ipsa etiam rerum vexetur Bonitas; Quid modò
tam integrum, tam sanum in rebus ut sit, quæ anxius & sui
malè compos animus se vertat? Hinc tot sectæ, schismata,
disputationes, dissensionēs, ex quibus ingenia doctorum, con-
scientiæ indoctorum misere torquentur. Ut non jam mun-
dus, sed ipsa mundi doctrina ex pugnantibus & temere in-
ter se collatis principiis constare videatur. Cum tamen por-
tentosum istud & informe opinionum Chaos anima quædā
veritatis permeet, vitam & motum ipsis etiam erroribus
suppeditans; illam utcunque investigare, egerere, & sibi vin-
dicare hoc in Opere propositum habemus. Quod quidem
eo animo & pietate tractandum cepimus, ut ea quæ sunt
Naturæ siue Providentiæ rerum communis, cum *Gratiæ siue*
Providentiæ rerum particulari ita conciliemus, ut utrique
sua stet dignitas.

Primò igitur *Veritatem* ipsam, postea etiam quæ tanquam
vera adferuntur, expendimus; ita ante merces ipsa venire so-
let in examen statera, quæ nisi iusta fuerit, neq; erunt quæ
ex illâ æstimantur. Nunquam satis interea mirari subit, au-
dores utcunque veros in doctrinis suis haberi velle, cum
quid sit veritas, vel *qualis*, vel *quanta*, vel *quotuplex*, vel *ad*
quid, vel *quomodo*, vel *quando*, vel *ubi*, vel *unde*, vel *cujus*
gratiæ sit, adeo nesciant, ut neq; quæ ipsi de veritate protu-
lêrunt,

lêrunt, intellexisse videantur. Sunt plane insulsa, quæ de *Veritate* vulgò prædicantur; quorum historiam ut paucis subtexamus, observare licet, Passiarorum veterum tam infelix & protervum sæculis suis semper extitisse genus, ut pari studio, & ambitu, & *omnia* sciri posse & *nihil*, docuerint. Hiî veritatem in puteo latere, se hoc unicum scire se nihil scire, & sexcentas hujusmodi ineptias & contradicciones, ut hominum sapientissimæ existimarentur, affirmantes; Illi, alterâ ex parte, ex principis cognitionis (quæ sola nostra) etiam principia constitutionis rerum mirâ temeritate adstruentes, se nihil denique non perspectum habere, damno veritatis inestimabili prædicantes.

Hinc in varias diduci classes cœptum est, unoquoque prout fautores invenerit, è populi suffragiis inane & tumultuarium emendicante nomen. Hanc litem in rem suam ut verteret, subsequenter sæculis nova et eatenus incognita emerfit *indocenda*, quæ ratione omnino præposterâ, doctrinas suas ex fide quâdam etiam implicitâ petitas sancire conata est, propius certè eo nomine ad illos, qui *nihil* sciri potuisse docuere, accedens. Sed iniquo judicio & luxatis facultatibus; dum enim Fidem Rationi præponunt, sententiâ ferunt antequam causa dicatur. Denique quid non isto pacto imponi possit, cui demum non liceat ista obtendere? Quæ igitur sententiæ pervulgatæ infidet veritas, ex iis quædam, quæ supra rationem, credenda docens, ita explicanda venit, ut *Notitiæ illæ Communes*, sive recepta *demonstrationum principia* rata habeantur, etiamsi nullo prævio facultatum indicio consent. Quod igitur in omnium est ore, tanquam verum accipimus, neque enim sine *Providentiâ illâ Universali* momenta adionum disponente fieri potest quod ubique fit; denique si quicquam intra nos *Instinctus Naturalis* potest, hoc potest certe; qui cum in Elementis, plantis, irrationaliter, hoc est sine discursu operetur; cur non

non in nobis idem præstiterit, præsertim illa quæ ad nobis
 stram spectant conservationem; cum in Homine & plu-
 ra desiderantur, & in illo demum reliqua perficiantur im-
 mantia. Ex Consensu igitur Universali, doctrinam *Insti-*
tute Naturæ etiamus; quam omnino, etiam ratione
 vacet, credendam ducimus. Nos interim (non diffite-
 mur) diu torserunt opinionum lætæ & contradictiones;
 dum modè illi, modè illi se veros in doctrinis suis, rebus
 quos fallacios, mendaces, impostores clamitant; eadem
 fronte ex adversa parte disputatum fuit, neque habui quod
 confugerem, proprias abnegare, alienas edocui amplecti
 facultates. Tandem etiam & desipere iubeor, neque ali-
 quibus in doctrinis nitens agitur, si tergiversarer, quàm ut
 damnationem utrinque subirem eternam. Certe utrun-
 que terroribus istis, siue iustis, siue iniustis affecti, præfi-
 dium aliunde quàm a Deo Opt. Max. non expectavimus.
 Ad hunc igitur conversi, ex verâ fide, oratione, & totis quæ
Gratiam, siue *Providentiam suam particularem* provocant
 facultatibus, auxilium ejus salutare impetravimus. Deinde
 etiam Auctores evolvimus, ut quid fuerint ista *Veritas*, ex com-
 muni sententia, exploratum haberemus; Hunc interea li-
 brum *veram Philosophiam*, illum *veram Theologiam*,
 illum *vera Ecclesiæ doctrinam*, illum *verum salutis my-*
sterium, in diversis Philosophiis, religionibus, linguis,
 regionibus, sæculis competimus. Cum igitur *Veritatem*,
 tanquam commune prædicatum, omnis doctrinæ scopum
 esse advertimus, definitiones *Veritatis*, undique ex aucto-
 ribus conquisivimus, sed vel nullas, vel mutilas, vel contra-
 dictorias, vel quæ rem circumloquuntur, invenimus. De-
 hinc abjectis libris, *Veritate* nostras (quas tanquam *naturæ*
 & *gratiæ* opus commune, publici juris facimus) in ordinem
 digessimus.

Proinde neque *Omnia* sciri posse, neque *Nihil* deprehen-

contra-
 dicting
 doctors

dimus; sed *quidam*. Ea scilicet, quæ *facultatem aliquam attestantem* obtinent; neque statim, si adsit facultas & obiectum, inter se conformantur. *Conditiones* enim nisi accedant medix, intra suos utrinque sistent terminos. Inde *Veritatem* inter obiecta & facultates conformitatem summè conditionalem compeſimus. Denique & legibus & Analogiæ veritatum expensis, omnem facultatem cum obiecto suo proprio conformari posse, sub quibusdam conditionibus deprehendimus; proinde & facultatem illam quæ Beatitudinem æternam appetit, cum omni homini inſit, frustra dari non posse; sed ex medio, sive conditionibus suis, verà nimirum *Religione*, conformari posse advertimus. Neque enim sine medio finem, vel Deus proposuit, vel ipsa rerum natura patitur. Est igitur *Beatitudo æterna* possibilis; Mecum interea consentiet humanum genus, (congrua si sit Homini, quæ *Rosæ, Communis illa Notitia*) easdem obtinere vires, quæ eodem modo efficiunt facultates totas; A nobis igitur universum æstimamus humanum genus, & easdem facultates in foro interiori hominis cuiuscunq; sani & integri etiam ab omni ævo descriptas fuisse (tanquam *Notitiam aliquam communem*) proponimus. Proinde & facultates ad Sapientiam, Resipiscentiam, Scientiam, Conscientiam, quæ nobis una cum obiectis traditæ; nulli defuisse vel sæculo, vel regioni, vel quidem Homini existimandum est; vires easdem quæ Pergami olim, modò obtinet rosa. Idem de *Facultatibus, Obiectis*, immo & de *Providentia rerum Universali* existimandum est. Ita enim instructi rectius de rebus sentiemus; ut varix interim rerum conformitates à verisimili historia conjiciantur. Si tamen veritatem illam æternam, ex proba facultatum conformatione (quam heic tradimus) in promptu esse Lector existimet, aliquam *Veritatis* definitionem apud se cogitet, vel demum ex auctoribus exhibeat. Si autem vel nulla adsit,

vel

vel inepta, nonne miserè impingeretur? Videat definitionem illam, quâ veritas dicitur, *Id quod est*, annon errori quodammodo competat; videat an ex definitione illâ, quâ veritas perhibetur *Rectitudo sola mente perceptibilis*, veritatem eruere possit; videat an ex illis definitionibus quibus Veritas, siue *adæquatio*, siue *congruentia*, siue *conformitas*, siue *rei & intellectus*, siue *intellectus & rei* statuitur, deprehendere valeat, quibus legibus res & intellectus, siue intellectus & res, vel adæquentur, vel congruant, vel conformentur. Nimius essem, si singulas recenserem: apud te igitur tuam cogita definitionem, tuas leges, tuas conformitates. Nulla autem si adsit, unde factum satis in foro interiori existimes, nostra expende. Quâ enim fronte veritates obtrudes tuas, si neq; cunctas facultates proprias, neque earum vires & fortitudinem in objectis cognatis propriis, neque leges & conditiones conformitatum, neque demum quid sit ipsa *Veritas*, nondum perspicias; vel (ut paucis dicam) totas veritates complecteris, cum non occurrant conditiones, unde vel unus conformatur sensus. Decem adesse oportet, ut nudos istos spectes characteres; si scis perge; sin minus, antequam progrediaris, expède. Qui enim sensus falli aliquando circa objecta docent, vera prædicant; sed conditiones si adsint, qui illos falli posse docent, ipsi sunt falsi. Qui igitur ita de omnibus ambigunt, ut *nihil* sciri posse contendant, conditiones ex quibus facultates cum objectis conformantur, ignorant, neque aliter de illis sentiendum est. Totum igitur in hoc situm negotium est, ut *numerus & ordinem facultatum*, *leges* denique ex quibus conformantur cum objectis cognatis, siue propriis siue communibus, adsequaris. Neque enim verum aliquod veritate nimirum *intellectus* esse potest, quod facultatem aliquam attestantem non asserit, verum licet ex veritate rei existat. Hoc igitur tanquam doctrinæ nostræ funda-

mentum jacimus; neque tamen istâ ex distinctione (quam
 utilissimam comperies) factum satis existimes; nisi epim ve-
 ritatem rei à veritate apparentia, veritatem conceptus à ve-
 ritate intellectus distinguere valeas, te totum à Sophistis ex-
 pedies nunquam. Universa igitur *Veritas* nostræ doctrina,
 ad probam facultatum conformationem reducitur, quas
 varias in se ipso (juxta objectorum differentias) unusquisq;
 comperiet. Quodcunque interea verum est, libenter cre-
 ditur (Harmonicè enim objecta facultatibus, & vice versâ
 respondent) ut ideo post singulas propositiones maturè ex-
 pensas, in omni doctrina advertas, quis detur sensus, cum
 se variè ex doctrinis affici unusquisque sentire possit. Ideo
 cum Gratitude in Deum, Iustitia, Fortitudo, Temperantia
 jubentur, *Adensus* (ita enim sonat verbum) datur internus,
 & intus respondet *Facultas*, quæ rem ita esse docet. Demum
 ad amissum *Consensus Universalis* doctrina ista probatur;
 nemo enim aliter sensit; sed in vitiis & opinionibus, neque
adensus datur integer, neq; *Consensus Universalis* respon-
 det, sed hæsitazione excipitur, quod ex istis suaderi solet.
 Quod igitur heic docemus, est, ne sapiamus ultra facultates;
 sed ut id semper in lectione auctorum occurrat, Ex qua fa-
 cultate probant, suas quas adducunt sententias. Si enim quæ
 vera, facultatem aliquam attestantem, debite conformatam
 obtinent; quæ falsa obtinebunt nullam. Ad te igitur specta-
 re non possunt, quæ debite expensa ut sint, nullo facultatû
 indicio constant. Miro interim artificio vera, verisimilia,
 passibilia, & falsa inter se committi solent, quorum separa-
 tionem per Zetetica nostra (quæ propositiones singulas ex-
 pendit) instituemus; tutissimum interea contra opiniones
 præsidium, ut ne nimium credas, nisi totas deglutire satius
 ducas contradictiones.

Revelationi inter hæc sua stet veritas, quam libenter ag-
 noscimus eâ lege, ut verè revelatum esse constet, quod isto
 nomi-

time &
false
confundit

revelata

no res
pinion

nomine obijcitur. Quemadmodum enim revelationes san-
 xæ à tentationibus insanis; ita quidem quæ fide historicâ
 traduntur, ab iis quæ fide divinâ accipiuntur, non ipso so-
 lummodo sentiendi actu, sed toto etiam cœlo distare vi-
 dentur. Tantum abest interea, ut novam aliquam adstrua-
 mus opinionem, ut maximè receptam sententiam ex omni
 Philosophia, religione, sæculo venemur; illi adstipulantes
 ubique, nisi ubi *discursus* ipsi sensui rectè conformato ad-
 verlatur; vel cum aliqua *Notitiâ Communi* ex diametro
 pugnat; universalis enim nulla ut sint falsa dogmata, latè
 tamen errorem (ubi magnam veri mixturam obtinet) sese
 diffundere sepe numero observamus. Ideo nihil ita animum
 invadit ac *Religio*, etiam falsa; nullam cùm habeat vel anti-
 quiorem, vel magis necessariam conformitatem mens
 nostra, quàm illam quæ cum Deo instituitur. Nos interim
 de veritate in *sermone*, in *scriptura*, in *actione* (quia faciliè ex
 nostris intelligi possunt) pauca subjungimus.

Si tamen contendat quispiam, se verum, etsi unde sit illa
 veritas, nesciat, (uti lucem, licet nunquam intueatur solem)
 percipere posse, non moramur; nos ista præfati, totam *Ve-
 ritatis* doctrinam septem propositionibus complectemur,
 quarum explicationem ad calcem adjecimus, ab humilibus
 istis principiis ad majora adfurgentem.

Est Veritas.

EX propositione istâ quæ contra infânos & Scepticos instituitur, nihil præterea volumus, quàm *Veritatem esse*.

II.

Hæc veritas est cœterna, seu cœdæ rebus.

EX propositione istâ subiectum veritatis statuitur, scilicet *Ens*; quodcumque igitur in rebus est, vel fuit, vel quidem erit, huic *cœterna* datur, seu *cœdæ* essendi *veritas* cum ipso convertibilis; unde non in scite à Neotericis vocatur *passio Entis*. Idcō autem adiungimus *cœdæ*, ut veritates æternæ ab iis quæ sunt ad tēpus distinguantur; veritas enim ista, *Herbertus sedet*, non erit vera, illo ambulante.

III.

Hæc veritas est ubique.

PER propositionem tertiam, *locus* sive *latitudo* veritatis investigatur; *Ens* igitur quodcumque sive finitum, sive infinitum, sive non *Ens* etiam sub expansio veritatis cadit, est enim veritas quædam circa *non entia*, *ficta & falsa*: verè enim talia perhiberi possunt. Latissimum quiddam igitur est veritas, ita proximè ad *infiniti* naturam accedens, ut *Ens* ipsum quodammodò transcendat.

IV.

Hæc veritas est in se manifesta.

PER propositionem istam, à veritate illa quæ est in rebus per se, sive ratione illâ ex quâ res à non rebus distinguuntur,

tur, devenitur ad veritatem illam, quæ est in *apparentiis rerum*; atq; inde proprietas quædam veritatis rerum designatur, scilicet *sui manifestatio*, quam *Veritatem apparentiæ* proprio nomine vocamus. Esse autem *in se manifestam* dicimus, quia ut sit in nobis, plura desiderantur. Est autem admodum conditionalis *Veritas apparentiæ*; neq; facîle cum rebus ipsis conformatur. Ideò falsæ esse possunt *apparentiæ*, res falsæ esse non possunt; sua tamen veritas *apparentiæ falsæ* inest, verè enim ita apparebit; vera tamen ex veritate rei non erit; ideò omnino veritates *apparentiarum* à veritatibus quæ sunt *in rebus* distinguimus; quia hæc conditionalis, illa verò est absoluta; hæc reale quiddam, illa res ipsa existat; hæc explicari & quodammodo iungi possit, illa in seipsâ manens, uno eodémq; modo ubique se habeat: quâ verò lege, *Veritas apparentiæ* veritati rei respondeat, suo loco docebimus. Heic satis erit monuisse, *Veritates istas conditionales* esse fundamenta specierum, quæ in memoriâ servatæ, ita naturam eorum à quibus deciduntur, retinent, ut communione cum sensibus internis penè eadem cum prototypis suis fruantur. Ideò quod pulchrum in specie, noseodem modo quo ipsum pulchrum afficit; non ita species caloris, & frigoris: quia illa corporea & crassa natura ultra sensus externos non lata, in illis exiit, vel quidem extinguitur.

V.
Tot sunt veritates, quot sunt rerum differentiæ.

PER propositionem istam, quæ veritates rerum quasunque enumerans, ipsas etiam *apparentiarum* veritates complectitur, universa *Entis* natura in *differentias* suas sive *communes*, sive *proprias* deducitur. Exindè etiam *Ens* ipsum signatur, & per *differentiam* suam in numerum & ordinem

ordinem veritatum adscribitur. Quemadmodum igitur ex nova differentia nova Veritas, ita ex novo termino nova differentia insurgit. Ista igitur se mutuo constituunt. Denique *differentiam communem* eam vocamus, cuius ratio in pluribus deprehendi potest; *propriam* quæ in uno solo. Ex differentiis autem communibus, quædam sunt *magis*, quædam sunt *minus* communes, ex quibus genera summa & subalterna investigamus, usque quod ad species, deinde etiam ad *differentiam* (rei quidditatem perstringentem) deveniatur. *Terminum* autem id omne vocamus, ex quo *differentiæ latitudo* præfinitur. In quorum investigatione accuratam exposcimus diligentiam; neque enim alia ad *Veritatum* nostrarum scrutinium superest via. Denique observamus *differentias* esse signaturas, sive Characterismos ad mutuas rerum Analogias percipiendas accommodatas: prout enim ex differentiis communibus rerum convenientias, ita ex differentiis propriis earum disconvenientias indagamus; in hiis autem duobus tota rerum Analogia sita est.

Habent igitur *Differentiæ* rationes objectorum, sive in *rebus*, sive in *verbis*, sive in *signis*, sive in *nobis*, sive *extra nos* deprehendantur. Hoc interim observatu dignum est, in quocunque horum terminum si addas, vel tollas, mutari objectum & novam induci *differentiam* de quâ nova veritas dari potest. Numerum *differentiarum simplicium* qui postulat, Dictionaria (manca ut sint) consulat, quas mirè complicitas in auctorum sententiis comperiet.

VI.

Differentiæ rerum à potentiis, sive facultatibus nobis insitis innotescunt.

OMnem *Differentiam* aliquod individuationis principium obtinere statim docebimus. Huic igitur aliquod *Analogum* in nobis respondere volumus, quod quidem
termi-

terminos inveniatur, vel ponatur. Quemadmodum in prioribus igitur, *veritatem rei, & apparentiam* proposuimus, ita in ista *Veritatem conceptus*, quæ ultra conditiones ad *veritatem apparentiam* requisitas, suas proprias vindicat sine quibus nullo pacto constare potest; hæc autem sola est prioribus nostra est; neque tamen *res* semper à *conceptu* perfecte adequantur. Si enim organum non sit integrum, si ullâ pravâ qualitate imbutum, si præconceptæ opiniones sint falsæ, totus vitiatur *conceptus*; adeo ut ultra istam *Veritatem intel. lectus* poni necessum fuerit; qui recte an secus senserint facultates nostræ prodromæ, ex innatâ intelligentiâ sive *No- titiis suis Communibus* unice dijudicare potest; recte enim olim ab Oratorum Principe dictum: *Conclusit intelligentiam in animâ, animam corpore Deus.* Est autem propositio ista indefinita, & intelligi debet de differentiis quæ ex *Facultatibus suis analogis* conformari possunt. Plurima enim nos latere, quæ verè tamè existunt, nemo sanus quidem dubitavit unquam. Qui tamèn ultra facultates sapit, desipit; quod cre- dulis ubique contingit. Nos interea facultates illas, quæ ad veritatem sive *conceptus*, sive *intellectus* postulatur, suo loco explicabimus. Hæc sapiens erit monuisse, fundamentum veritatis rerum in *rebus* ipsis, fundamentum veritatis nostræ in *intellectu* existere; solus enim errata corrigere potest *intellectus* noster, ex quo deducitur propositio sequens. Interim non jiciat lector, ista si ad veritates simplices prænotasse oporteat, quanta ad complexas desideret.

VII.

Est veritas quedam harum veritatum.

EX propositione istâ tandem *Veritas intellectus* insurgit; & tota precedentium fabrica construitur. Ita enim *intellectus* intelligens se rite intellexisse, ad primam redit veritatem. Ad *veritatem intellectus* igitur plurima desideratur, scilicet *veritas rei, veritas apparentie & veritas conceptus*,

hæc
Weyne

tr the of
the of
knowledg

Truth of
the intellect

opinions
errors

neque heic sistendum est. Quando enim ad compositionem devenitur, & communis rerum natura investigatur, nisi cunctæ rerum veritates ritè inter se conformentur, frustra intellectus perfectam et consummatam illam rerum molietur cognitionem. Est igitur *Veritas intellectus* arduum, delicatū & conquistū quiddā; nisi enim tū res, tū apparentiæ, tū inter se, tū cum facultatibus siue externis siue internis cōformentur; nisi deniq; communis rerum natura juxta differentiarum Analogiam ubique servetur (complexæ cum fuerint veritates istæ) quot opiniones, tot erunt errores. Jam autem *Veritati* stravimus viam; conditiones tamen supersunt, de quibus suo loco; neque ideò novas adferri existimes; sunt illæ ipsæ planè, quibus inscieniter uteris; parum advertens forsani ista si desint, & ipsam defuturam veritatē, neque aliter demum facultates cum objectis suis conformari posse. Aliqua tamen uti sanitatis, ita & *Veritatis* datur latitudo: & quædam ut non adsint conditiones, satis commodā instituitur *Veritatum* notitia, & delectus; de maxime communibus primus erit sermo; *Quiddam proprium enim omnis facultas, ut cum objecto suo cognato conformetur, vindicat*; interim velis nolis, alia tua, quàm hæc nostra veritas non erit; cuius definitionem post *Zetetica* nostra habebis Lector.

Nos interim septem istas propositiones excogitavimus, ad distinguendum varias *Veritatis* acceptiones; in quibus, (compendiosè licet) tota *Veritatis* rudimenta proponuntur. Ex hiis igitur, neque aliter, miræ auctorum contradictiones solvi possunt, dum modò in hanc, modò in illam veritatem impingunt; quâ ratione distinguantur omnino nesci.

Ex quibus patet omnem Veritatem distingui in *veritatem rei*, *veritatem apparentiæ*, *veritatem conceptus*, & *veritatem intellectus*. Est autem *Veritas rei* in hærens illa conformitas rei cum seipsâ; siue illa ratio, ex quâ res unaquæque sibi

truth of
1. thing
2. appear
3. concept
4. intellect

sibi constat. *Veritas apparentie* est illa conditionalis conformitas apparentie cum re. *Veritas conceptus* est illa conditionalis conformitas inter facultates nostras prodromas, & res secundum apparentias suas. *Veritas intellectus* est conformitas illa debita inter conformitates predictas. Est igitur omnis veritas nostra, *conformitas*. Cum autem omnis conformitas sit *relatio*, veritates quæcumque erunt relationes, sive habitudines in actum, id est in sensum deductæ; neque aliter de *Veritate* existimandum est. Cum autem omnis veritas (*Veritate rei excepta*) sit conditionalis, propius rem perstringendo, tria in omni *Veritate* spectanda veniunt. Quod conformatur sive *objectum*; quod conformatur sive *facultas*; & *media, leges, sive conditiones* conformitatis. Primo autem de *Veritate rei*, sive vero *objecto*. Verum igitur & adæquatum *objectum* id vocamus, quod cum ad Analogiam nostram spectet, ita facultates nostras imitari potest, ut nihil intra illud sit, ad quod ferri non possit. Accurata est definitio ista, an vero illud tale deus *objectum*, merito dubitari potest. Iuvat interea regula ista, ne *vera facultates nos sapere* posse arbitremur, & ut sobrie de *objectis* decernamus. Neque enim in promptu est, cur *Herbz, bruta, &c.* in hoc theatrum prodeant, in tali licet Analogia erga nos sint constituta. Quia tamen, quod ullo tandem modo percipitur, ad nostras partes spectare videtur, *Leges & Conditiones* istius cognitionis investigandæ sunt, inter quas quæ occurrunt.

Conditio prima est, ut intra nostram stet Analogiam.

Quod revera existit, non statim verum esse *objectum* satis constat. Plurima enim in ipsa rerum natura existit, quorum Causæ & ipsa demum effecta nos omnino latent, *Communis* est *Natura* & ab experientia desumpta

truth to us
conformity

3 condit.
of the 4 tr.

no such
object
possible in
current

Conclusio. Ideo non solummodo orbis celestis magnalia, sed ea etiam quæ ad intimam mundi inferioris Analogiam spectant, extra sensum vulgarium pomaria sita esse, nemo sanus prudensque homo negaverit unquam. Vera igitur ut res sit & quoad tenus verum objectum istiusmodi quodcunque, quatenus tamen abstrahum aliquod in se recondit, adæquatum non est objectum. Quæ de istiusmodi igitur objectis inboritur scientia imperfecta est, & secundum aliquos tantum terminos defectus licet in conditionum indigentiam non in facultates quæ nihil non percipere possunt, (modo debita adfuerint media) rejici debeat. Satis interea homini fuerit Analogia propria sapere posse.

Conditio secunda est ut objectum justam habeat magnitudinem.

*Q*uædam enim ob parvitatem delitescunt, ut atomi sive rerum minimæ portuaculæ, quod non solum in objectis tactus & visus, sed & reliquorum sensuum satis constat, cum nulla manifestâ qualitate imbuat sensoria nostra: ideo odorum, saporum, & minutissimæ illæ portuaculæ non percipiuntur. Quod igitur *minimum* est, nulla præter intellectum facultas adsequitur. Linguam tamen materialem in partes infinitas secari posse existimant Scholæ. Sed quia conditionem istam hinc *magnitudinem* aliquam inter primas ad objecti veritatem conditiones desiderat, non adveniant, falluntur. Est igitur *Communis Notitia*, aliquid in rebus dari *Minimum*, quod nulla præter intellectum Facultas pertingit. Per negationem tamen ad ea etiam quæ non sunt pervenire possumus; res enim complectitur, & quidem ultra illas fertur intellectus noster divinus. Sed non solum *Minima* nostros latent sensus, sed & *transcendentia* quævis humanam exuperat perceptionem: ideo *infinitum* & *æternum* imperfectè & non nisi sub ratione finiti & temporis adumbrantur.

infinitely possible

Ad veritatem objecti tertia conditio est, ut habeat differentiam aliquam signantem.

QUOD enim nullo ex termino innotescit, ab aliis distinguere nequit; ideo siue externas facultates spectes, siue internas, primæ notitiæ à *Differentiis* sumuntur. Sunt enim *Differentiæ* determinationes aliquæ materiæ rudis & indigestæ, ut ex illis mutua rerum Analogia percipiantur. Habet autem omnis *Differentia* suum individuationis principium quod illam signat, & à cæteris quibuscunque distinguit. Quemadmodum igitur ex terminis externis externa rerum notitia oritur; ita ex individuationis principio, siue termino suo interno, facultati illi Analogæ quæ in nobis, respondet objectum quodcunque. Hoc igitur in doctrinæ nostræ limine advertendum est, cum alioquin Microcosmi ad Macrocosmum Analogiam percipere nequeas; proinde

Ad veritatem objecti conditio quarta est, ut sit alicui facultati cognatum.

NEQ; enim satis fuerit in genere, res stare intra Analogiam nostram, nisi *cognatio* quædam particularis intercedat. Ad objecta enim facultates suas Analogas Harmonicè excitari, supra monuimus: quod quidem, ipso ex Sensu interno iudice in objectis suis supremo, satis constat. *Cognitiones* autem dantur omnino dissimiles: ideo quarundam Herbarum, fructuum, &c. dotes, diversâ prorsus lege ab eâ quæ cum bruti conformantur; quod ex una parte, in Cicuta, Napello, &c. ex alterâ in Doronio, Rhododaphne, &c. liquere Botanici penitiores tradunt. Quæ vero inter objecta & facultates datur *cognatio* (neque enim promiscuè conformantur) suo loco exspecta Lector; alia, unde ab erroribus expediaris, cum non supersit via. Hæ autem sunt imprimis *Conditiones*, quæ ad explicationem objecti, vulgò rei desiderantur.

Ad

Ad veritatem apparentiæ conditio prima est, ut objectum debito tempore commoretur.

A Conditionibus objectum verum designantibus, adillas ex quibus species, sive apparentiæ rerum cum prototypis suis conformantur, accedimus; inter quas hæc meritò habetur prima, ex quacunque instituatür parte. Nisi enim ex parte objecti, vel facultatis, *mora adsit debita*, res non percipiuntur, facultatibus cognatz ut fuerint. Neq; igitur missilia à machinis bellicis displosa, odores, saponres, in transitu velocissimo percipiuntur; neque quidem (quod magis est mirum) ipsi soni. Quod audis igitur, ex reciprocatione quadam provenire videtur; neque enim aliter quispiam se ipsum audiret loquentem. An verò ipsum tactum (tanquam reliquorum basin) præterire possint objecta sua, dubitari potest: sed & ipsum sensorium tactus in transitu velocissimo ita leviter affici posse ab objecto suo cognato, ut nulla manifesta qualitate illud imbuat, æquum est credere. Sed cum à foro exteriori in interius illud ventum fuerit, *mora* adò est necessaria, ut sine illa nihil rectè perfici queat. Inde ex propositionibus nò satis expensis præcocia & temeraria iudicia, fides sublesta & verniles, imò & nullæ oriuntur. Neq; exinde tempus et vitam conterere queramus; In hoc enim nati sumus, ut dubia ubicūq; fuerint enodatione digna, exagitemus, solvamus, et in rem nostram vertamus. Videant interea qui inutiliter horas impendunt suas, quanto impetu feratur machina ista ingens, ut ideò omni momento maximum quiddam *Natura* curli suo peragat incitato, dum in magnum potrahitur ævum nostra quævis minima cogitatu-uncula.

*touch of
base of
senses*

*spend
time*

Ad veritatem apparentie Conditio secunda est, ut debitum habeat transitionis medium.

EX utrâque parte *debitum transitionis medium* postulatur, siue facultates, siue objecta expendas. Nos tamen conditiones ex parte objecti ubiq; (ubi fieri potuit) posuimus; facultates per se, ut maneant integræ, & propriâ dignitate conspicuæ. Inter cunctas autem conditiones, quæ *veritatem intellectus* perficiunt, uti nulla magis necessaria, ita neque magis diversa existit. Aliud igitur *medium* in objectis gustus quam tactus, (neque enim durum vel molle sapit) aliud in objectis visus quam auditus, (quorum enim sine lumine aer?) Et ut paucis dicam, *in omni differentia novâ aliquod novum in medio suo, ut ritè conformetur, desiderari* comperies. Quod sæpenumero tamen adeò exile, ut Mathematici potius fuerit, quam Physici ista demonstrare. Cum demum ad forum interius ventum fuerit, observare licet, quæ in seipsis sunt *principia*, respectu aliorum esse *media*. Ideò non solum *facultas visiva* (principium ut sit respectu sui) *medium* est respectu intellectus, sed & ipsæ *Notitiæ Communes*, tanquam summa demonstrationum media habenda sunt. Universa igitur ex *mediis* veritatis certitudo eruitur, ut ideò post facultates & objecta cognata, id semper in lectione anthorum occurrat, *quo medio probationis usi sunt*. Ista igitur cum diversa sint, simul doceri non possunt. Hoc interim persuasum habeat Lector, ita nobis à Deo Opt. Max. prospectum esse, ut si *facultates, objecta, & media* nobis ex *naturâ*, siue *providentiâ ejus communi* condonentur, reliqua ad nostram spectare vigilantiam; eâ lege, ut si illis fruamur, totum *gratiæ, siue providentiæ suæ particulari*, acceptû referatur. Neq; enim aliter vel panis, vel cibus, vel vestis in istâ indulgetur vitâ, vel quæ ab omnibus (post istam)

C

expetitur

grate
by God
our Sir

expetitur *Beatitudo aeterna*. Magnum est interea, si cogites naturam ultra *media* non ferri, sed in illis quidem deesse nunquam. Interim observatu dignissimum est, *Media* quo simpliciora, eo perfectiora existere. In omni igitur *medio*, puritas, seu denudatio quædam ab omni qualitate proprietates apparentiarum corrumpente requiritur: itaq; in aere turbido citius fallitur visus, quàm in illo sereno; & in aqua rursus, quàm in aere turbido; ita in affectibus turbidis (puta irâ, timore) citius fallitur iudicium, quàm in illis pacatis; ideò denique hic odor, illius odorem; hæc opinio illius veritatem obstruit, & aliquando expugnat. In omni interea *medio* impuro & præaffecto *veritates apparentiarum* corrumpuntur secundum gradum qualitatis corrumpentis; ideò uno principio male posito, innumeræ confectabuntur absurditates, & simplex error tandem fit multiplex. Neq; est inter cunctas systematis humani partes, cui magis isto pacto imponatur, quàm *Conscientiæ*. Si enim quod pro veritate obtruditur impurum est, spurca, & quasi pastu obscæna fit. Cautè igitur principia, & quidè è *Notitiis Communibus* petenda sunt, quod monemus, quoniam etiamsi ubique verum sit confectarium istud, nullibi tamen majori damno erratur. *Mediorum* autem quædam sunt *extra nos*, quædam sunt *partes nostri*. In quibus scitu dignissimum est, nos longè facilius in mediis quæ sunt *extra nos*, quàm in iis quæ sunt *partes nostri*, errare posse. Ideò inter sensus externos, maximè circa objecta sua fallitur *visus*, proximè *auditus* & *odoratus*, deinde *gustus* & *tactus*; minùs adhuc qui *utile à noxio* distinguit, quia *Naturæ* dictanti propior. Ideò alimentum quod à linguâ felle suffusâ amarû iudicabitur, suo non deest muneri, organa interna si cõstent, quæ coctioni destinata. Quo magis enim *necessariæ* in universum facultates, eo altiori fruuntur communione; post ista enim *Mens nostra* secundo vel quidem contrario motu ferri, & nullâ non ex parte stare potest.

*Ad veritatem apparentiæ conditio tertia est, ut sit
distantia debita.*

INter conditiones externas recensetur *Distantia*. Intra nos enim ea satis distant, quæ cum differentiam aliquam signantem nata fuerint, inter se non confunduntur. *Distantia* autem, uti *medium*, ex utraque parte postulari videtur; eadem tamē ratione freti, ex parte objecti posuimus. Quemadmodum enim objectorum apparentiæ per quædam *media* non transeunt, ita in quibusdam *Distantiis* delitescere & perdi ipsa communis experientia docet. Conditio igitur ista maximè ad externos & internos sensus corporeos spectat; intimæ enim facultates *distantiis* liberantur. Ideò modo quodam universali, id est more suo, præsentiant facultates noeticæ, quod qui ignorat, stupet. *Debita* autem in genere *distantia* ea dicitur, in quâ partes quæ objectum integrant, deprehendi & per se & secundum rationem totius possunt. Quæ in re observari dignum est, quando ab ^{uno} non & eodem objecto plura apparentiarum generari contingit, gradus perceptionum esse diversos. Ideò in flamma citius percipitur lumen ab oculo, quàm calor à tactu; ideò in idoneo alimento citius percipitur odor gratus, quàm sapor; ideo in foro interno citius percipitur pulchrum in symmetria, quàm ejus ratio; & quia hoc *instinctus naturalis*, illud objectum est *disensus*, & quia quo interior fuerit sensus, eo citius conformetur; qua ratione *visus*, & *auditus*, sensuum externorum intimi merito existimari possunt. Quæ igitur animantia istis, maxime vero visu gaudent, & reliquis gaudent sensibus, non ita è còverso; sunt igitur *disciplinæ* sensus *Auditus* & *Visus*. Pulcherrima ex istis *confectaria* educi possunt, universale si

rerum systema, & quo modo cœlestia & æterna cum terrestribus & caducis conspirent, perspectū habeas. Sed ad aliam non minus scitu dignam observationem properamus; ea nimirum citissimè conformari, quorum apparentiæ per plura foramina trajici possunt. Cum enim non omnis apparentia omne permeet sensorium, sed quædam ad ipsam materiam resilire videatur, quæ communia objecta sensuum vocant Scholæ, puta *figuram, motum, numerum, &c.* sublimioris & mage spiritualis naturæ habenda sunt, & quia primò conformantur, & quia in corpore satis *distant* ex pluribus foraminibus datur aditus. Hinc & quod plures coincident facultates, nos sensum verborum (ubi verba nos fugiunt) capere posse, & quo magis à memoria juvamus, nos citius intelligere constat. Hanc interea si reddas rationem, cur ista non intelligis (neque enim fortasse hoc in scutino à memoria juvaris) ab argumento minimè recedet, si in alia fiat transitus. An apparentiis igitur extra *debitam distantiam* delatis objecta diminutè exhibentur, & quò longius eò diminutius; esse tamen uti sanitatis, ita veritatis latitudinem quandam, supra docuimus. Satis commode igitur è longinquo percipiuntur objecta; de cœlestibus tamen ex oculo difficile erit iudicium, & ratione *medii, & distantie indebitæ*. Quæ igitur ex solo intuitu de cœlestibus adferri solent, tanquam dubia & incerta in medio relinquimus; sed non solum objecta *visus* ex *distantià indebità* in angustias contrahuntur; sed ipsa etiam objecta reliqua, quæ media extra nos obtinent; idèd *sonus* in mullitationem tandem definit & molestiam. Mirum est interea quomodo à *distantiis* notis in ignotas profiliat *Facultas illa, quæ circa proportionem rerum* versatur; neque enim aliâ lege, de intervallis rerum, sive intercapedinibus iudicium ferri potest. Hinc de objectorum *distantiis* (ubi quæ interponuntur, nos latent) difficilis erit conjectura; neque enim è longinquo ulterior pars

amnis

latitudo
navian
trinit

Woods
Optics
Prattley

amnis à citeriori distinguitur. Ultimò, ut ab istis in forum interius transeamus, observatu dignum est, in speciebus à memoria servatis ea maximè distare, quæ nullâ relatione sunt contigua; ideo faciliùs revocantur aliquando, quæ olim facta.

memory

Ad veritatem apparentiæ conditio quarta est, ut objectum situm habeat commodum.

VTi distantia ad externos, ita *Situs* maximè ad internos spectat sensus; in objectis enim visus & tactus, frustra debitum datur medium, distantia debita, *situs* si non adsit commodus. Multum enim refert à qua parte incipias; Differt enim pronus à supino, cubans ab erecto, obversus ab averso, uterque ab inverso; quod non solum in teipso, sed in characteribus istis (ne exemplum desideres) experiri liceat; quos si invertas, falsum omninò profitebuntur indicium. Intellectus tamen ad conditiones ex quibus *apparentiæ* cum rebus ipsis conformantur, regrediens, errorem castigare potest; sub eâ tamen acceptione quâ *situs* locum, sive spatium ambiens denotat; ita nulla facultas externa objecta sua sine *loci* conditione percipit. *Situs* autem *debitus* ille vocatur, qui in medio & distantia debita terminos rerum inter se concinnè dispositos exhibet; ex utraque autem parte *Situs* postulari videtur, prout tamen conditiones reliquas (ubi fieri potuit) *Situm* etiam ex parte objecti posuimus. Quando tamen ad compositionem in foro interno devenitur, ultra omnes ad veritatem conciliandam conditiones exigitur. Principium enim est ordinis; longe facilius enim quædam post alia percipiuntur; quod in intellectu, maximè verò in memoria constat. Quodcunque igitur in genere ad ordinis constantiam facit, ad *Situm* revocari potest; quodcunque denique vel methodo, vel rerum distributioni convenit. Neque enim aliter in memoria tua, vel aliena servantur fa-

mnemonics

cilè quæ tibi excidunt. Non solum igitur sine ordine labilis est memoria, sed neque in ipso intellectu gradus bonorum alia lege idoneè pensantur; quo majus nihil præstare potest sapientia humana. Quorum interea termini diversi, diversis inter se facultatum proportionibus respondent, optimum habent *situs*: ut idcirco *situs indebitus*, inter omnes condiciones ad veritatem complexam requisitas, maximè turbare videatur.

Conditionibus igitur istis, quæ veritatem apparentiæ constituunt, instructi, definitionem aliquam *Apparentiæ* aggrediemur. Est igitur *Apparentia Ectypum*, seu *forma vicaria rei*, quæ sub conditionibus istis cum prototypo suo conformata, cum *Conceptu* denuo (sub conditionibus etiam suis) conformari, & modo quodam spiritali (tanquam ab objecto decisa) etiam in objecti absentia conservari potest. Conformatur autem vel cum facultatibus externis, vel cum internis; quæ conformantur cum facultatibus externis, exuunt naturam suam, neque enim *species* sive *apparentia* soni Harmonici in memoriâ servati tinnit: *species* tamen illa (unde delectationem percipit mens nostra) in memoriam revocata, novâ voluptate nos perfundit; quod quidem ex sensu interno probatur. Videntur interea *species* illæ sive *apparentiæ* quæ ab objectis deciduntur, esse homogeneæ cujusdam naturæ; pars enim quâvis acunque aliquam rationem totius obtinet. Neque igitur montis magnitudo secundum dimensionem suam veram in pupillam oculi invenitur; ut ideo forma vicaria rei (prout ipsa forma) tota in toto, & tota in quâlibet parte esse videatur. Ideo in frequenti cœtu sonus orantis sese sigillarim explicat, neque aliquis totam exhaurit vocem. An verò sint naturæ corporeæ, vel incorporeæ, nisi quid sit *Corpus* conventum sit, exagitari nequit. Certissimum est terminos utrinque habere, & ventis denique circumferri, (nisi objecta quæ per oculum

lum

Hume

Proley

lum trahuntur excipias: docet tamē experientia, & ipsas rerum figuras ex vento vehementiore vacillare, quæ an ex medii inæqualitate, an verò ex organi concussione, an verò ex ipsa figura tremula oriatur, non facile constat. Certissimum est *apparentiam* per simplex medium rectis ferri lineis; cum igitur obstruitur, obliquè deferri necessum est. Mirum est interea species illas servari in memoriâ sine magnitudine manifestâ, vel contrarietate; neque enim vel mole gravant, vel se invicem exuperant; sed Antipathias deponentes mutuas stabili sociantur fœdere; quæ enim rixa aliquando exoritur, non jam ab *apparentiarum* naturâ, sed à *Facultatibus* ei muneri destinatis, ut res exagitet, provenire videtur. Neque igitur per se dulce opponitur amaro, vel calidum frigido, vel lupus agno, quia corpoream & elementarem exuere naturam; in analogia tamen illa internâ, quæ ad nos spectat, in Amorem vel odium desinente, naturas proprias retinent; quâ ratione cōformationes facultatum internarū ab externarū conformationibus maximè distinguuntur. Novi à *Scholis* addi conditionem, ut objectum *modico* afficiat sensoriū; sed si *debita mora*, *debitum medium*, *distantia debita*, *situs commodus* adsit, videant an aliquid adeò invadere sensorium, vel sensationem opprimere possit, ut suo non defungatur munere mens nostra. Nos equidem tanquam in re ancipiti constrictum defugimus iudicium; sed si subsequētes conditiones una adsint, quidni vel ipsi *sempiterni* libero solis intuitu gaudere queant?

Fuit veritas objecti (vulgo rei) & *apparentiæ*; sequitur *Veritas conceptus*, quam solam è prioribus nostram facimus; habet autem prout reliquæ (præter veritatem rei) veritates suas, & (quod magis est) utring; conditiones. Est igitur admodum *conditionalis*: ultra *conditiones* enim ad *Veritatem apparentiæ* requisitas, suas proprias vindicat, sine quibus

bus nullo pacto constare potest. *Veritatem conceptus* interea à *veritate apparentiæ* distinguimus, quòd hæc extra nos, illa pars nostri existat; & proinde mutuo quodam ordine constituta. Quemadmodum enim hæc est vera illa *externa* cõformitas cum prototypo suo; ita ista est vera illa *interna* conformitas objecti secundum apparentiam illam. Sunt igitur omninò distinctæ veritates istæ; circa *veram* enim *apparentiam conceptus falsus dari potest*, & vice versa: ita ut ultra istam, *veritatem intellectus* poni necessum fuerit, qui ad *conditiones* regrediens, unde facultates cum objectis suis conformantur, errorem castigare possit. Exemplo utar; In objecto per diaphanum coloratum transmissio, organum vitiatum si fuerit, novus superinducetur error, & quod album in objecto, purpureum in diaphano, flavum in icterici oculo esse potest; vera interim ut sit apparentia, ex quo purpureum, verus conceptus ex quo objectum flavum, esse perhibetur, (ita enim istæ si dentur *conditiones* revera videri existimandum est.) Neq; tamen hæc vera veritate objecti, (quia indebitum fuit medium;) neque ille verus veritate apparentiæ (quia organum vitiatum fuit) existimari potest. Ad *conditiones* igitur regrediendum est, (quod munus solius *intellectus* proprium facimus) ut veritatem istorum deprehendere valeas. Hoc interim observatu dignum est, verum si proponatur objectum & veræ deniq; conformitatum leges, nunquam falli *intellectum*; etiam si enim, nisi excitetur, sileat *Intellectus*, cum demum soli objecto suo Analogo restipuletur; cum denique, nisi cunctæ dentur *conditiones*, imperfectè & juxta præmissa solummodò respondeat; *verum* tamen si detur *objectum* (etiam è memoriâ desumptum) *veræ conditiones*, intellectum etiam in somniis verare contendimus; sine istis interea neque vigilans sapit. Quod qui advertit, summum de mentis immortalitate dubiū solvet; sed de hiis postea. Omnia interea ad principia sua reducenda sunt;

sunt; quod non solum in Sensibus Externis, sed in Internis etiam constat. *Conscientia* enim (turbata cum fuerit) recte ne an secus senserit, *Intellectus* communes suas notitias repetens, unice dijudicare potest. *Conditiones*, ex quibus *conceptus* fit *verus*, vera si detur *apparentia* aggredimur, proinde dicimus--

Ad veritatem conceptus, conditio prima est, ut organum sit integrum.

SI enim organa *Facultatum*, sive externarum, sive internarum, compressa, constipata, tumida, convulsa, eversa, erosa, distorta, distensa, disrupta, cœusa, scissa, puncta vel resoluta fuerint, totus ad modum depravati organi vitatur *conceptus*.

Ad veritatem conceptus conditio secunda est, ut organum nulla prava qualitate sit imbutum.

NEque enim sufficit organi integritas, si spiritus animales sint exuperantes, impuri, crassi, turbulenti, obscuri, vaporibus misti, item si tennes, abstracti: si nervi male afficiantur, frigidityte, siccitate, humiditate, inflammatione; si partes vicinæ, inter quas consensus datur, læse fuerint: si humores redundent, deficient, peccent, corrumpantur: Inde in oculo icterici omnia flava; in lingua febricitantis omnia amara sentiuntur; inde in foro interiori errores anticipationum, actiones ineptæ, & cum præconceptæ opiniones fuerint falsæ, monstra & deliria; de quibus, ubi de errorum causis, fusius tractabitur.

Ad veritatem conceptus conditio tertia est, ut facultas quæ se sentire sentit, non vacillet.

FRustra enim, ista nisi *Facultas applicata* fuerit, reliquæ suo fungentur officio; ideo dormientis oculus, apertus licet, hæc videt tamen; ideo in vigilantibus (facultate

tate istâ alibi intensâ) nugantur *Facultates*, quæ circa externa versantur. Importune denique de seipsis monent in vestibulo anteriore malè coherentes rerum apparentiæ.

Ad veritatem conceptus conditio quarta est, ut facultas Analogâ applicetur.

Non solùm *Facultatum organa & meatus*, sed ipsæ etiam *Facultates*, aptum & concinnum suis in *conformationibus* postulant ordinem. Quemadmodum igitur naribus in sonum inhiare, vel aures ad odorem arrigere, non nisi turpis & præposterius fuerit ingenii: ita qui objecta propria *instinctus naturalis*, *sensus interni*, *externi*, vel *discursus* transposuerit, & in alienum jus verterit, totum Veritatis systema eversurum proculdubio arbitramur. Hoc igitur imprimis animadvertendum est, cum inter auctores nullus adeo invaluerit error, ac iste. Dum enim *Notitias Communes* (sacra principia) ex *discursu* convellunt; dum ea quæ sunt *discursus*, tanquam *Notitias Communes* haberi postulant; dum *Sensus Externos* ad ea quæ sunt *Sensuum Internorum*, & vicibus versis, traducunt; nihil suo stare loco videtur. Maxime igitur in auctoribus advertendum, an ea quibus fidem adhiberi postulant, intra *Facultatû legitimam cum Objectis suis conformationem* sita sint; cum nullâ alioquin lege audiendi sint. In quibus igitur adnotandum, quæ *Instinctus Naturalis*, primum deponere certitudinis locum. Secundum, quæ *sensuum internorum*. Tertium, quæ *sensuum externorum*. Quartum, quæ *discursus*; et quia posterior semper maxime conditionibus obnoxia; et quia denique ab ipsâ anima sive probationis principio maxime recedit; quorum explicationem passim hoc in opere invenies.

Hæ autem in genere sunt *Conditiones*, quæ ad *Veritates* incomplexas desiderantur. Quæ si adsint, & ipsa addicitur intel-

Intellectus Veritas; ultra istas tamen lumen ad visivam facultatem postulatur, de quo suo loco. (Hoc interim observatu dignum est, *Facultates non rectè conformari, nisi cum objectis suis cognatis propriis*. Ideo (ut supra inquitimus) infinitum non capitur, nisi finitè à conceptu; neque æternum nisi sub ratione temporis. Dantur tamen *Facultates in foro interiore istis respondentēs*; quæ quidem sunt illæ ipsæ quæ æternæ sunt, & quas in æternum superesse volumus. Interea *Intellectus Notitiis suis Communibus instructus* docet infinitum nostrum superare conceptum; æternum à nostro non mensurari tempore. Heic igitur paulisper acquiescendum, donec isto excludamur & corpore, & mundo. Porro in objectis crassis nimis subtiles; in subtilibus nimis crassi esse videmur. Ideo naturam corpoream spiritibus, spiritua-lem aliquando etiam corporibus affigimus: sed utraque ab Analogis facultatibus sub conditionibus propriis æstimanda sunt. Quo pacto sua alterutri obtinget Provincia, & vera illa cõstabit *Fides*, quæ à *Facultatibus ritè cõformatis* oritur.

Ista præfati, quibus *conditiones*, quæ ad *Veritates incomplexas* desiderantur, posuimus: ad *Veritatem Intellectus* accedimus. Qui certè divinum quiddam cum sit, externis rerum non indigens ministeriis, suis gaudet veritatibus. Quæ quamvis nisi in objectorum præsentia filere videantur; cum tamen neque objecta illis, aut illa quidem objectis deesse possint, otiosæ & inertes ex toto esse nequeunt.

Sunt autem veritates istæ, *Notitiæ quædam Communes in omni homine sano & integro existentes*, quibus tanquam cœlitus imbuta mens nostra, de objectis hoc in theatro prodentibus decernit. Harum adminiculo igitur (neque aliter) de notis æque ac novis rerum speciminibus ita statuit *Intellectus*, ut an veri exploratores fuerint *Facultates nostræ præcones & prodromia*, solus dignoscere valeat. Neque tamen heic sistit *Intellectus*. Sed intus susceptas re-

innata
ideas

ram *Notiones* sub conditionibus debitis inter se contexens,
 illas deinceps tanquam bonas & conformes, vel tanquam
 malas & difformes in foro interiore exhibet. Tantum abest
 interea, ut ab experientia & observatione deducantur *Ele-*
menta sive *Principia* ista *factus*, ut sine eorum aliquibus, sive
 saltem aliquo, neque experiri, neque quidem observare
 possimus. Nisi enim in foro interiore descriptum fuisset, nos
 naturam rerum indagare debuiss^{et} (neque enim ab objectis
 habemus istud,) nisi demum circa illam *Notitia* quaedam
Communes nobis indicæ fuissent; neque hæc ab illis distin-
 guere, vel *communem* aliquam naturam investigare contig-
 iss^{et} unquam. Insuper (immo & damno nostro) nuda
 spectra, portenta, & terrores imaginum occurrerent, *Analo-*
gia si illa interna, unde bona vel mala judicantur, intus de-
 scriptis notionibus (unde enim præterea edocui sumus?)
 non constitisset. Qui igitur quantum objecta in *Analogia*
rerum externa ad propria ipsorum perceptionem conferunt,
 advertit; qui demum, quod à nobis ipsis tributum est, expen-
 dit; quid adventitium & peregrinum, quid denique conna-
 tum, & à *Natura* dictante ortum, exploratum habebit. Sed
 non solum boni & mali, utilis & noxii delectu, *Natura* di-
 cto audientes sumus; sed etiam in *Analogia* illa exteriori
 (unde verum à falso distinguimus) *Facultates* quasdam recon-
 ditas obtinemus, quæ ab objectis excitatæ libentissimè re-
 spondent. Hinc fit, ut quodcumque facile ad sensum invenit,
Facultatem aliquam conformantem in nobis obtineat. An
 verò ex facultatibus sit, quæ circa præterita sive verisimilia,
 vel circa futura sive possibilia, vel circa æternas veritates
 versantur, non statim constat. Hoc igitur, & in qua *Quæ-*
sitione respondeat, disquirendum est. Neque enim qui ad
 funesta tristis excitatur sensus, semper est objecto conformis.
 Conditiones enim nisi dentur, se non jam veritati, sed timori
 paruisse existimandum est. Hæc igitur prius suspicienda du-
 cimus,

cimus. Eoq; potius, quòd quò magis alta & necessaria fuerit in univèrsū veritas, eò majorem erroris admisionem suscipere, communis doceat experientia. Nunquam intèr fallitur *Intellectus*, præmissa si sint debita; indebita tamen ut fuerint, ad *conditiones* unde *objecta* cum facultatibus conformantur regrediens, errorem castigare potest. Sunt igitur *Veritates intellectus*, *Communes* quadam *notitiæ* in omni homine sano & integro existentes, quæ (tanquam partes scientiarum) ab ipsa *Universali Sapientia* depromptæ, in foro interiore ex dictamine *Naturæ* describuntur. Ista igitur seligere, seponere, & in ordinem digerere hortamur *Lectores*. Suum enim in ordinem si compingantur *Notitiæ Communes* ab impuro opinionum certu vindicatæ, & mysteriis & fide & quidem autoritate eximii pollent, fragmenta, errores, & molestias longè abdicantes. Ista igitur præstate, vel quidem à nobis expectate. Neq; vos magnitudo operis deterreat; infinita enim ad nova, & infinita *objecta* ut excitari possint *Facultates*, omnes *Notitias Communes* hanc rerum seriem expeditentes, paucis admodū complecti licet propositionibus. Quæ interim dicta sunt, in unam *Notitiam Commune* contrahimus; sub istis conditionibus scilicet, *Facultates* rectè conformari cum *objectis suis*. Qui igitur *sensus* falli docent, neq; ista advertunt, neq; omnem circa *objecta* veritatem esse *conditionibus* obnoxiam. Quæ si dentur, neque in somniis falli posse *Intellectum*, suprà docuimus.

Sequitur *Veritas Complexa*; est autem circa universalia. Hujus canon est: *Intellectus fit verus circa universalia*, quando *veritates* particulares inter se rectè conformantur. Magnum est opus *complexa veritas*; universalem enim aliquam compingit rerum naturam, eamque ex una istâ eaque simplici propositione: Quæ eodem modo afficiunt *facultates nostras*, eadem erga nos sunt. Quæ nisi vera fuerit, tota do-

mixt
errormyster
fide
fragmenta
scilicet.

doctrinæ fabrica corrui. Alia igitur non superest veritas propositionis istius, *Homo est animal*, quam quod in animatis quædam eodem modo nos afficiant; est igitur quadantenus veritas ista; de qua fusiùs in Zeteticis nostris.

Huc usque de variis *Veritatis* acceptionibus, facilius ut fiat in doctrinam nostram transitus, quæ *Facultatem*, siue illud quod conformat; *Objectum*, siue id quod conformatur; & *leges* denique *conformationis* unicè expendit. Primò igitur *numerum* & *ordinem Facultatum*, & earum *objecta*, siue *propria*, siue *communia*; deinde etiam & *Leges conformationum* quæ supersunt, explicabimus.

Tot sunt facultates, quot sunt rerum differentie, & vice versa.

Facultatem vocamus omnem vim internam, quæ diversum sensum ad objectum diversum explicat. Quæ ad animam, quæ ad corpus spectant, suo loco docebimus. Heic satis erit monuisse, *Facultates* quas cum Brutis communes obtinemus, ad ea objecta solummodò ferri, quæ ad ipsa bruta comparatè spectant. Propiùs interea rem perstringendo, dicimus numerum *Facultatum* siue *noeticarum* siue *corporearum* ex propositione istâ còstare; adeò ut dato objecto, dari *Facultatem*, & vice versâ, existimandum sit. Neque enim magè mirum *objectorum extra nos*, quàm *facultatum intra nos differentias* deprehendi, si vel in ipsis *differentiis*, omne individuationis principium, aliquod *Analogum in nobis* obtinere (quò indubiè redeundum est) apud te cogites; vel *leges*, ex quibus Microcosmus respondet Macrocosmo, advertas; vel quod fortasse hæc ex illis oriantur. Sed ut reliqua mittam argumenta, ipsos *Sensus* nostros in testimonium adducam, quos ex omni *Differentiâ novâ* novo & insolito more affici, nemo non advertere potest.

test. Cum igitur quodcumq; novum est, aliquod *Individuationis principium extra nos* obtinere necesse sit, cur non in nobis aliquam *Facultatem Analogam* denuò statuere liceat? Si tamen plures *differentias* nullâ relatione contiguas, (nisi quod fortasse per idem sensorium vel foramen trajiciantur) in unius *facultatis Analogæ* angustiam cogere lubeat; (cum tamen & diversum inducant sensum, & aliquod saltè diversum conformationis medium, quod cum primis advertendum, postulent) vide annon eo ipso *animam tuam*, (cujus unitatem imprimis tuemur) non ejus *Facultates*, quas diversas ad *Objecta* diversa explicat, intelligas. Sunt enim omninò tanquam radii animæ, qui per sensoriorum spiracula sese prodentes, juxta *mutuam Analogiam* rerum cognatas species percipiunt. Nos mirè interea turbant, dum alias *differentias* novis *facultatibus*, alias non item donant *Scholæ*. Sed cum diversitatem *objectorum* & *facultatum* ipse sensus doceat, (quem ubique non tanquam judicem, sed tanquam testè in veritatibus nostris supremum adducimus) nihil præterea morari necesse est. Alia igitur *Facultas* (per idem licet sensorium trajiciatur) circa *existentiam* objecti, alia circa *quidditatem*, alia circa *qualitates*, alia circa *quantitatem*, alia circa *relationes*, alia circa *media*, alia circa *locum*, alia circa *tempus*, alia circa *causas*, alia circa *finem*, alia deniq; circa istorum vel partes aliquas, vel complicationes (quas sub quæstionibus *an, quid, quale, &c.* in Zeteticis nostris complectimur) in *differentia* quacunque datâ versatur. Cum demum ad forum interius ventum fuerit, alia *Facultas* *Analogiam* internam, quâ *utile vel noxium* judicatur, expendit; alia *vult*, sive *non vult*; alia *particularem*; alia *communem* objecti naturam investigat. Quodcumque denique in rebus novum prorsus inducit *sensum*, *novum individuationis principium* obtinere volumus. Maximè interea cavendum, ne quæ sæpè explorata habuisti, tanquam nova ducas,

ducas; cum fortasse in istiusmodi objectis nihil nisi *differentiarum* jam satis perspectarum *complicatio aliqua nova* occurrat. Heic igitur nihil præterea advertendum est. Denique ad *locum*, vel *tempus*, vel *medium*, &c. mutatum, quædam quæ in istis tanquam recentia apparent, reducenda sunt. Neque igitur ad anniversariæ & gemmascentis violæ conspectum, quæ nudius quintus fortasse in sinu nature delituit, *novam* excitari *Facultatem* aures; sed *illam ipsam* planè quam olim compertam habuisti. Denique notandum restat, ne quæ *contraria* vocat Schola, *contrariis facultatibus* insigniamus. Solo enim gradu distant plurima, quæ *contraria* existimat vulgus. Neque igitur diversa facultas circa *calorem*, diversa circa *frigus*, sed diversa circa *temperaturam*, diversa circa ejus *gradus* statuenda est. Neque diversa circa *grave* diversa circa *leve*; sed, diversa circa *pondus*, diversa circa ejus *gradus* versatur. Neque alia circa *album*, alia circa *nigrum*; sed alia circa *colorem*, alia circa ejus *gradus* datur. Ita in sensibus internis, non alia circa *virtutes*, alia circa *vitia*; sed alia circa ea quæ *debemus agere*, alia circa actionum istarum *gradum*, *finem*, *modum*, &c. impenditur. *Differentiam* interea sive id quod prædicatur in quæstione *quid est*, è mediâ desumimus viâ; ejus *gradus* enim quæstioni *quale*, vel *quantum* respondent; quod non solum in universali virtutum, immò & rerum naturalium systemate, sed in earum partibus observasse juvat. In quibus omnibus advertendum, *Facultatem* illam quæ circa *gradus* rerum versatur, ubique se immiscere; plurima enim vix ullâ præterea lege distant. Circa quam (& cum primis rationem illam, ex qua quidditates rerum investigentur) in Zeteticis nostris fufius docebitur. Heic quidem abundè Lectori prospectum arbitramur, si circa *differentias* hasce facultates suas *quidditative*, circa istas *quantitative*, circa illas *qualitative*, (atque ita pari passu, donec totum quæstio-
 num

num nostrarum cursum absoluerit) versari cogitet. Habet
interca ex sententiâ nostrâ omne novum objectum *novam*
facultatem conformantem. Quo pacto, qui in angue tum
primò viso communia quædam cum anguilla vel lamprè-
tâ (quas sæpius vidit) observaverit, & ab illis (tanquam
communibus differentiis) ad proprias rei quidditatem per-
stringentes delapsus fuerit, aliquod Individuationis prin-
cipium necessario dari adverterit, quod quidem neq; *comm-*
nis aliqua differentia, neque ejus gradus, vel complicatio ali-
qua fuerit; sed illa ipsa *forma,* quæ scientiâ speciei suæ præ-
dita, *differentias illas communes* in unitatem anguis com-
pexit. Cum demum ab *Externis Sensibus* ad *Internos* (inter
quos aliquem, formæ sive principii individuationis anguis
illius respondere volumus) deveniens, se fortasse horrore
aliquo percelli senserit, non jam ad *communes illas dif-*
ferentias (quas scilicet antehac perspectas habuit) se affici
æquum est credere, sed ad aliquam ipsius *formæ* virtutem,
quæ ex occulta quadam Analogiâ sese juxta *affectiones* istas
& ad *externos* & ad *internos* prodit sensus. Quod igitur an-
guem istum à reliquis animantibus distinguere valeas, quòd
illum horreas, à *Naturâ rerum Communi*, sive ratione
illâ qua homo respondet mundo majori, obtines. Ex
quibus constat. *Omne novum individuationis principium*
novam aliquam diffundere speciem, (sive *novam* dixeris)
cui *novum* idcirco aliqua in nobis *Facultas* responderit, *novum*
sensu, sive *indicio* sese prodens. Quod qui negaverit, ex ipsis
individuationis quidditatibus evincendus est, quas à ceteris
ejusdem speciei, & in ipsis, & in effectis suis distingui satis
liquet. Abditæ enim & reconditæ naturæ ut sint quiddita-
tum actiones, (si sensus externos respicias) veras tamen esse,
nemo (quòd sciam) dubitavit unquam. Hinc etiâ fit, ut quòd
cumque novum est, facile in memoria servetur, Explicantur
enim, & ad objectum novum dilatantur *Facultates nostræ.*

Hinc porro ad Principiorum numerum *facultates Analogas* in teipso emergentes observare licet: Horum interea signaturæ intimæ, sive characteris sui ex *differentiis* investigandæ sunt. In quibus observatu dignissimum est, *communes differentias communem rerum naturam; particulares particularem ubique indicare.* Quod igitur novum in objecto datur, *particularem* ejus signat naturam; *communes* enim *differentiæ* ubique eodem modo se habent. Quo pacto, *Eadem* in istâ objectorum varietate vocamus, quæ post terminos exacte expensos, *eodem modo afficiunt facultates nostras. Similia, quæ penè eodem. Diversa, cum quibus aliquid commune. Contraria, cum quibus nihil.* Ubi interea *differentiæ Communes* in objectis complicantur, & ipsas complicari *Facultates* volumus. Inter quas, *Facultas* illa quæ rem secundum statum suum naturalem expendit, sese egregie prodit, ut quæ *principio individuationis* sit maxime *Analogæ.* Quâ ratione, non solum *Hominem* equo insidentem à bestia, sed hunc etiam *hominem* ab illo discriminat. Ita porro quando in foro interiori objecta sive *complexa, sive incomplexa* è memoria penè desumuntur, in animo habere oportet, terminum si addas vel tollas, *novam* quoad complicationem *induci differentiam*, unde novum inturgit objectum, de quo nova veritas dari potest. Quæ omnia facillime expedies, si *differentias in apparentiis cum veritatibus rerum ritè conformatas, cum veritatibus intellectus denuò conformaveris.* Sed non solum *facultates objectis, sed ipsa etiam objecta facultatibus respondent, quas ubique distinguas, si has in objectorum præsentia solummodo exoritari, illas etiam in objectorum absentia agere posse advertas.* Quâ ratione (licet nulla heic sive *esculentorum, sive poculentorum* copia facta esset; cum tamen *fame* vel *siti* premi necessum sit) cõcedendum est aliquid extare quod impleat. Si *Beatitudo æterna* (licet nulla heic daretur *beatitudo*) ab

universo humano genere expectatur, omnino possibilis, nedum parabilis statuenda est. Hæc igitur intersunt *Media*; quæ si dentur, & ipsa datur vera, *objecti conformitas*. Quæ interea ad *Mentem*, quæ ad *Corpus* attinent, suo loco expecta. Sed non solum circa *presentia*, sed etiam circa *præterita* & *futura* versantur *Facultates* nostræ; quod non minus ex tacitis & surdis illis *sympathiis* & *antipathiis* (quæ etiam ad adspæctum, amorem, vel odium concitant) deprehendi potest, quàm ex eo, quòd sacro aliquo morbo, furore, enthusiasmo correptis futura prædicere nequaquam sit insolens. Hæc igitur olim, ista cum emeriti fuërimus corpora, reserabit dies. Cum interea quæ (nisi in *objectorum* præsentiâ silere videantur) *Facultates* ad illa nova compareant, ubique *novæ*; quid vetat, nova si in dies darentur *Objecta*, *novas* easq; innumeras in nobis excitari posse *Facultates*, quo pacto in rebus terminum invenire potes, in te ipso nullum.

Qui tamen fecundam istam *Facultatum* sobolem (tanquam proletariam nimis, & fortasse spuriam) rejiciunt; videant annon innumeras animi dotes, eas in angustias cogant, ut *quinque Sensibus* suis non nisi *quinque Objecta* tribuentes, multigenas illas in vocabulariis traditas dictiones penitus exauctorent, & tanquam nullo indicio fulta expangant. Certè utcunque cavillentur *Sophistæ*, eveniet ut nisi ad *differentiarum numerum facultatum* calculus subducendus sit, tota ferè *accidentibus* *quinque* concludetur *Scientia Humana*; & perituris *qualitatibus* rerum vindicabitur fides. Quod quàm sit absurdum, ex ineptis eorum argumentationibus urgeri potest. Neq; enim *timidus*, *coloris*, *inidori*, *ispori*, vel ipsi demum *duro* aut *mollis* inhitantur, ex quibus sibi credi postulant.

Ut interea quedam de *Nomenclaturâ facultatum* audiorum (quæ tota quidem ex doctrinâ nostrâ turbari videtur) dicamus; exoptaremus quidem *Facultatibus Conformantibus*,

nova (ubi desunt) ubique tributa fuisse *nomina*. Uti enim (quamvis diversus sit sensus) qui avarè circa *divitias*, ambitiosè circa *honores*, lascivè circa *voluptates* versatur, cum tamen in una radice recollectæ fuerint facultates istæ conformantes, *Appetitus* vocantur: ita porro, cum circa hæc omnia *Notitiæ quædam Communes* subsint, & sua unamquamq; insigniri descriptione, & deinde in *unum* contrahi *verbum*, tanquam operæ pretium consulimus. Quod non solum in sensibus internis, sed in externis etiam apprimè necessariū ducimus: ut tandem in id redeat omnis disputatio. [Ex quâ facultate probatur?] Cum sine aliqua facultate attestante nulla *veritas intellectus* dari possit. Ita ut non solum Facultates internæ, sed & externæ etiam, quæ circa *figuram*, *motum*, *numerus*, *distantiam*, &c. juxta *differentiarum* habitudinem, sua *propria* & *communis* ubique acciperent nomina. Turpe enim quæ extra nos luxuriantur, intra nos deesse accommodata ad res vocabula. In istis igitur per ambages & devia sensus tuos internos provocamus Lector, & rem ob defectum verborum aliquando circumloquimur. Nos interea ista de *Facultatum numero* (quarum rationem si non capias, nihilo pejus quæ sequuntur, adsequeris) præfati, earum inconditam inordinatamque aciem (quate nus per verborum injuriam & contumeliam licet) disponemus.

Cum igitur *Homo* (animal numerosæ structuræ) variis & miris *Facultatibus* & externis, & internis ornetur, earum distributionem satis difficilem comperimus; Ad istam tamen quadruplicem divisionem omnis ex *Facultatibus* desumenda probatio reduci potest. Est igitur, siue *Facultates* agant in objecta, vel vice versa omnis sensus.

INSTINCTUS NATURALIS,

*Sive sensus ille qui ex facultatibus communes notitias
conformantibus oritur,*

Vel

SENSUS INTERNUS,

vel

SENSUS EXTERNUS,

vel

DISCURSUS,

De quibus magnum istud proferimus.

QUod neque per instinctum naturalem, sensum internum, sensum externum, neque discursum innotescit, tanquam verum propriè dictum nullo pacto probari potest.

NULLÆ cum præterea superflint, in istas quatuor classes, universas Facultates disponimus. Neque tamen hæc ut obtendas, factum satis existimes: Nisi enim objecta cognata, leges denique, siue conditiones ex quibus conformantur, perspecta habeas; vel verisimilis, vel quidem falsus ubique in opinionibus profilies tuis; ista igitur seriò expende. Te interea præmonitum volumus (Lector) Facultates divinas, quas menti vindicamus, nullis claudi carceribus, (ultrà propria enim sua habent objecta communia,) sed ita facultates corporeas permeare posse, ut quoscunque ista inducant sensus, & illa persentire (deest vox apta) queant. Ideo caduca intelligere, amare &c. possunt Facultates divine noëtica, non ita ad divina adsurgere possunt

sive stomacholæ, sive lascivientes *Corporeæ facultates*. Ille igitur est propositionis istius sensus: *Quodcumque per facultates istas rectè conformatas non innotescit, tanquam verum, adequatum, intellectuale, universale & necessarium nullo pacto probari potest, ut id semper in librorum evolutione occurrat, ex quâ facultate probant suas quas adducunt sententias.* Mirâ enim facilitate figmenta & opiniones refellit, rescindit unica ista Quæstio. Ubi si illud quod verû, & facultatem & objectum cognatum, & leges conformationum intermediarum postulat; in verisimilibus quædam, in falsis cunctæ defuturæ sunt conditiones. Qui igitur ex *Instinctu Naturali* probationem adfert, oportet ut *Notitiam aliquam Communem* à nullis (nisi ab insanis vel mente captis, qui verborum sensum non adsequuti nihil non negare possunt) improbatam adducat; si à *Sensu Externo* vel *Interno* easdem obtinet facultates, eadem si dentur objecta, eadem conditiones; ista igitur consule, nisi dubiam malis adhibere fidem. Si à *discursu* aliter quàm per legitimam quamptiam ab aliquâ *Notitiâ Comuni* deductionem, vel tanquam *verisimile* dimittendum, vel tanquam *falsum* & cum aliqua *Notitiâ Comuni* ex diametro pugnant omniò rejiciendum, quod ista ex parte adfertur, consulimus. Quo pacto neq; Philosophi imponent, neque Rhetores, neq; quidem verisimiles Historiæ, sed omni ex doctrina *Analogas tuas Veritates* erues.

Prinò autem de *Instinctu Naturali*, sive facultate illâ quacunque, quæ *Communes Notitias* conformat.

Cum ea quæ ex *Consensu Universali* fidem obtinent, & vera esse oportet, et ab aliqua *Facultate internâ conformati*, (neq; enim falsa esse ulla ratio suadebit unquam,) nulla cum sit in homine facultas, cui ista potius debeatur veritas, facultatem conformatem *Instinctum Naturalem* facimus:

facimus, eâ lege, ut cui obsoletum videatur, aliud per me
 quærat *vocabulum*, integræ tamen ut stent (quæ à *consensu*
universali petuntur) *Veritates*. Summa igitur veritatis
 norma, erit *Consensus Universalis*. Ut interea maximum sit
 operæ pretium, *Communes illas Notitias* seligere, & suo
 loco (*tanquam veritates indubias*) reponere; quod certè
 hâc tempestate (si unquam) necessarium. Cum enim mor-
 talibus in summo isto verborum discrimine, non jam è
 cathedrâ rationibus suadeatur; sed (ipsa etiam reluctante
 conscientia & sensu interno) terroribus quibusdam ita ex-
 torqueatur *fides*, ut omnes extra *Ecclesiam suam* sive igno-
 rantiz, sive erroris ita rei sint facti, ut (nullâ vel morâ, vel
 quidem comperendinatione indultâ) damnationem post
 hanc vitam iubeant æternam, non est quò fugiat misera
 consternatorum turba, nisi *Immota quedam veritatis fun-*
damenta ex Consensu Universalis jaciantur, quæ in dubio
 quocunque sive Theologico, sive Philosophico consuli pos-
 sint. Cum enim legem (id est *Notitias suas Communes* in
 ordinem redactas) postulent gentes universæ, illa autem
 varia à variis *Legislatoribus* data sit; Cum denique inter
 leges ut aliquando dissensus, ita in aliquibus summus detur
 consensus, sive religionem, sive ipsum jus civile & politi-
 cum spectes; *Consensum illum Universalem*, tanquam do-
 ctrinam *Instinctus Naturalis* & necessarium *Providentiæ di-*
vinæ Universalis opus habemus. Mirum interea est, quantâ
 pertinaciâ infirmus mortalis, vel totas doctorum amplecti-
 tur sententias, vel totas rejicit. Et dum nullo uti novit de-
 lectu, fide quadam implicita seipsum miserè involvens, pro-
 prias impotens abnegat Facultates, & cum ad terrores de-
 spiciendos non sit animo satis erecto, timet & odit. Sed neq;
 omni ex parte veræ sunt Doctrinæ vulgares, neque omni ex
 parte falsæ. Nulla enim unquam fuit tam barbara sive *Reli-*
gio, sive *Philosophia*, cui sua non stetit veritas. Quæ tamen si

universal
consent

ag. the
church

implicit
faith

errorum admittione (ut solet) conspurcata fuerit, non aliter nitori suo restituenda est, quàm per separationem è metho-
do nostra. Si enim quæ vera, facultatem aliquam attestan-
tem habent, quæ falsa habebunt nullam. Ex mente igitur
nostrâ *Consensus Universalis* & prima & summa Theolo-
gia & Philosophia habendus est. Cui operi mirè inservit
Providentia illa divina, quæ quod prioribus ignotum fuit
sæculis, totum ita jam patefecit mundum, ut nihil ferè scitu
dignum latere videatur. Non solum interea ex *Legibus*,
Religionibus, *Philosophiis*, scriptorum denique monumentis
quibuscunque *Consensum illum universalem* eruimus; sed
& *Facultates aliquas internas*, ex quibus veritates istæ con-
formantur, in nobis describi volumus. Infanos interea & me-
te captos, & impotentes illos animos mittimus, cuicunque
sive Ecclesiæ, sive Scholæ, sive opinioni adhæreant. Neque
heic igitur *Heresi* pādumus viam, vel *spiritui phanatico*, nedū
sensui particulari cuiusvis Veritates in universum requisitas
commodè vindicari posse asse veramus. Unicam Veritatis
normam in necessariis, facimus *Consensum istum Universalem* (qui sine providentia divina non instituitur.) Hanc in-
terea provinciam eò lubentius capeßimus, quod in istis Dei
Opt. Max. causam agamus, qui *Notiones Communes tan-*
quam media providentæ suæ divinæ universalis, nullo non
sæculo hominibus impertivit. Si quod interea in earum
discussionem maneat dubium, vos (Lectores) obnixè roga-
mus, ut (sepositis timore & odio quocunque) communione
pia & dulci ea quorum datur consensus universalis, ab iis
quorum non datur, secernentes, non tam *nomina* (quæ si
neglexerimus, magnum in sapientia progressum faciemus)
quam *res ipsas* respicientes, *Consensum illum universalem*,
tanquam veritatem indubiam amplectamini. Neq; si huiusce
vel illis verbis conventum non sit, totam rejiciatis senten-
tiam; sed regressu ad aliquam simplicem propositionem
facto,

universal
consent

heresy

see Hobbes
contra

attack
on church

facto; (si ulterius non detur) in illo acquiescatis; à luxuriante caventes *Discursu*, qui peiorem ignorantia errorē passim obtrudit. Nos enim intrepidè dicimus, omni sæculo fuisse & esse Homines, Ecclesias, Scholas nugivendulas, quæ ex historiis verisimilibus, & *discursu* nescio quo putido, in subsequente aliquo sæculo imposturas, & figmenta etiam illepida (quibus tamen fidem adhiberi postulant) invexere, quod certè ex methodo nostra nunquam contigisset. Neque tandem vos in angustias cogi isto pacto existimetis. *Deus enim & Virtus sunt Communes Notitia ubique*; à quibus qui recessit, nisi expiato scelere salutem sperare interdicitur. Restat ut nulla scripturientis sive ignorantia, sive ementita autoritas vobis suggerat *Deum in necessariis, vel ad hanc vitam, vel ad aeternam, ullo sæculo vel homini defuisse, vel quidem deesse posse.* Est enim *Providentia Divina Universalis* supra omnem fida *historiam*. Si non aliter igitur, in foro interiore, etiam ex revelatione, media ad salutem cessisse existimandum est. Neque vos infantium sive Embryonum status deterreat; Ista enim, *Providentia Divina* temperat, quæ iusto & pio (occulto & abdito licet) iudicio de rebus decernit. Quæ ex *Notitia Communi*, dubia quæcunque, quæ circa rerum administrationem oriuntur, solvi possibile monemus. Horum interea quæ ubivis gentium vel creduntur, vel quidem jubentur (neque enim est, si te monitum habeat Deus, quod ad media ulterius desideres) *Facultatem conformantem, Instinctum Naturalem* facimus. Qui si in elementis, mineralibus, plantis, brutis, uno eodèmq; modo juxta specierum diversitatem, æquales & unius modi ubique prodit actiones, cur non in nobis idem præstiterit? Nulla cum sit vel mage necessaria, vel mage salutaris conformitas, quam illa quæ inter nos & supremum illud Numen (omnium quæ hic visuntur causam, medium, & finem) instituitur. *Quodcunque igitur in omni homine*

uno eodemque modo se habet (malè intellecta si res vel verba demas) *Instinctui Naturali* acceptum referimus; in reliquis actionum libertas, & magna quidem varietas conspicitur. Ex quibus patet, quæ necessario in rebus adsunt, esse solummodo *media*, *Gratia* enim facit ut illis fruamur. Quod nostrum interea existimari potest, est *Arbitrii libertas*, quæ si necessario terminaretur ad *media*, nostra esse desineret. Quatenus igitur in *Arbitrii libertate* provehantur animantia, divina illis creditur facultas, & habent quo ipse Deus utitur *medio*. Uti igitur post existentiam motus, post motum vita, post vitam sensus, post sensum *Arbitrii libertas* in homine, immò & in mundo datur: ita istis si rectè usi fuerimus quidni ulterius feramur? Hæc interim *Notitiarum Communium* (uti etiam reliquorum sensuum) est lex sive fatum: Ut nisi ad objecta excitentur, fileant: cum tamen neque objecta facultatibus, vel vice versâ, in necessariis deesse possit existimandum sit; ideò sive excitari, sive elici dicas, sibi ipsis ubique constare statuendum est. Hujusmodi autem sunt, Nos quædam debere facere, Quædam etiam non facere. Quæ autem commendantur, sunt; Nos debere esse pios, & gratos in benefactores, maximè verò in Deum qui istorum prima est causa. Si interea ex iis quædā (quorum datur ex legibus, religionibus, &c. consensus universalis) etiam à ratione aliena existimari possint, in animo habere proprium esse *Instinctus Naturalis* irrationaliter, hoc est sine discursu operari. Ita enim *elementa, mineralia, vegetabilia* (quibus discursus & ratio negari videtur) ad propriam sapiunt conservationem. Heic igitur vox illa communis veritatem suam obtinet, quæ ex iis quædam, quæ etiam supra humanum captum, credenda docet. Cum enim *Ratio* sit quædam deductio *notitiarum communium* in suam infimam latitudinem; non habet ultra illas, quò provocet. Sunt igitur *Notitiæ Communes* principia illa, contra quæ disputare nefas; sive ea pars sciens.

free
will
state

Paley
instinct

not gsn

scientiæ, quâ ex sua primâ intentione nos imbutos voluit
Natura. Quæ si ab impuro opinionum cœtu vindicata, in
 methodum denique & ordinem componantur, specimen a-
 liquod sapientiæ divinæ in illis elucescere non semel mo-
 nuimus. Sunt autem omnino continuæ; ex quibus quæ ma-
 ximè connectuntur, sunt *Divinæ & Morales Naturales* enim
 paulò distare videntur; sed & ipsæ Naturales (nisi verba nos
 turbent) in unum cum reliquis optimè compingi possunt;
 ut ideo *Notitiarum Communium* ordo & dispositio ad
 pacis universæ complementum imprimis facere videatur.
 Ista igitur ut præstetis (quantum in vobis est) hortamur, do-
 nec magnum *Providentiæ Divinæ Universalis* absolvatur o-
 pus. Ne interea aliquid hæc in methodo desideres, exem-
 plum unum vel alterum subiciemus. Religio est *Notitia*
Communis; nulla enim sine *Religione* natio, sæculum. Vi-
 dendum igitur est; quænam in *Religione* ex consensu uni-
 versali sint agnita: universa conferantur: quæ autem ab
 omnibus tanquam vera in *Religione* agnoscuntur, *Communes*
Notitiæ habendæ sunt. Sed dices esse laboris improbi: At
 alia ad veritates *Notitiarum Communium* non superest via;
 quas tamen ita magni facimus, ut in illis solis *sapientiæ Di-*
vinæ universalis arcana deprehendi possint. Nihilò segnius
 ista adsecutus progrediêris. Insuper *Lex* est *Notitia Commu-*
nis; iisdem passibus igitur insiste, & quæ ab omnibus com-
 probantur *leges*, tanquam sanæ habendæ sunt. Sed brevio-
 rem postulas methodum, hanc etiam dabo: Intra facultates
 te ipsum recipe, habebis Deum, Virtutem, Veritates univer-
 sales, æternas. At totumne illud (inquies) quod à prioribus
 decantarum sæculis, tanquam *dubiæ fidei* habebimus? Mi-
 nimè gentium; imò fieri posse credendum, quodcunque
 attributis divinis est Analogum, & (quod magis est) cum gra-
 tiarum actione accipiendum. Sed cum multa fieri posse
 quæ revera non sunt, *Communis sit Notitia*, suspensio gradu
 F 2 incedendum,

catholicæ
religionis

Leges

incedendum in iis, quæ à narrantis Authoritate pendent. At nullo insuper bono nostro (inquies) traduntur integra authorum volumina? Immo maximo; *Notitias enim Communes* excitant. Ista igitur evolve, modò veritatem rei cuius principium extra te, à veritate *intellectus* quæ à te ipso proficiscitur, veritates denique *æternas & universales*, à *particularibus*, & ab iis quæ sunt ad tempus, distinguas. Hoc interea adverte; Non multa ut affirmantur ex Methodo nostrâ; paucissima tamen negari, ea nimirum sola quæ recte rationi adversantur, vel cum attributis divinis ex diametro pugnant. Ad definitionem *Instinctus Naturalis* accedimus; ubi præmittendum est, duplicem habere acceptionem, prout est *facultas conformans*, vel prout est *ipsa conformitas in actum*, id est in sensum deducta. Prout est *facultas*, ita est *providentia Divinae universalis instrumentum proximum*, ejusque pars aliqua in ipsâ mente signata: In secundâ verò acceptione---

Instinctus naturales sunt actus facultatum illarum in omni homine sano & integro existentium, à quibus Communes illæ Notitiæ circa Analogiam rerum internam (cujus modi sunt quæ circa causam, medium & finem rerum, bonum, malum, pulchrum, gratum, &c) maximè ad individui, speciei, generis, & universi conservationem facientes, per se etiam sine discursu conformantur.

QUIA defunt nomina (verbum enim *instingo* est obsoletum,) aliquando per *Instinctum Naturalem* innuimus facultatem conformantem, aliquando ipsam conformitatem in actum, id est in sensum deductam; qua acceptione sub ista definitione cadit. Idem igitur heic denotant *Notitiæ Communes*, & *Instinctus Naturales*; de quibus suo ordine. Primò autem de *Instinctu Naturali* quatenus

*soul
immortal*

tenuis est facultas : *Instinctus Naturalis* quatenus conformat non est ipsa mens, five anima per se : vel anima id est mens in relatione sua ad corpus (ita enim à nobis accipiuntur,) sed ejus emanatio proxima ita naturæ dictanti contermina, ut subindè doctrinam propriae conservationis subministret ; adeò denique necessaria, ut nec morte tolli videatur. Quæ enim facultates sensus præcedunt externos, putà tactum, gustum, &c. & illis sublati manere posse quid vetat ? Hujusmodi autè sunt *Facultates* istæ ; manent igitur post mortem ; etiam si autem & reliquæ manere possint (ab *Instinctu* enim naturali expositæ ad objecta explicantur) de hiis tamen dubitari potest. Neque enim alia si maneant Objecta, nobis fortasse illis opus fuerit ; *Sapientiam* enim *Divinam universalem* nequè in necessariis deficere, neque in supervacaneis redundare, ab experientiâ, & quidem ratione edocti sumus. Idèò *Homo* (animal numerosæ structuræ) pluribus adornatur facultatibus : *Talpa* quia subterraneus fuit, vel visu carere potuit ; *Zoophyta* etiam reliquis, præter tactum, sensibus externis. Idèò juxta indigentiam una facultas post aliam gradatim sese ad objecta explicat ; quod non solum in universo rerum systemate, sed in ipsius denique hominis adolescentiâ observasse permagni momenti arbitramur, quibus *scientia Analogia* rerum proposita est. Quæ igitur nobis connascuntur *Facultates*, neque ex morte tolli æquum est credere. Quidni igitur ad propriam conservationem ex facultate istâ etiam sapiens fuerit *Homo* post mortem ? An verò in meliorem statum provehi detur, à *Justitia* illa eternâ pendet, quæ unicuique retribuet secundum opera sua. Aliquam enim (qualiscunque, vel quâcunque ex parte fuerit) nos semper degere vitam, vel *Leges*, vel *Religiones*, vel *Philosophiæ* quæcunque docent, nos totos morte rapi non passæ ; cum saltem ex *Intellectu agente*, id est, facultatibus nostris superstiti fuerimus. Quando igitur par-

tes corruptibiles ab incorruptibilibus (quod magnum & perpetuum opus naturæ facimus) separantur; non jam *Facultates* corrumpuntur, sed *Organa*. Quod igitur corrumpitur, nostrum non est; sed quæ ex seminis malsâ, alimentis, & ipsâ corporeâ mole assumebantur peregrinæ partes et traduces. Nonne durum enim quiddam, et ineptum foret, istam si exædificaverit fabricam Mens nostra, se fenestras condituram undè prospiceret, portam verò habituram, undè exiret, nullam; sed propriæ structuræ ruina opprimi? Haut mirum interea, aliqui si mortalem velint animam; de illa enim animæ parte quâ usi sunt, intelligendum est (*Sensibus* nimirum *Corporeis*) qui eâ ratione morti sunt obnoxii, quâ nostri esse desierunt; sed de hîis suo loco. Satis fuerit *Animæ immortalitatem* ex ipso sensu interno (modò non obstruantur facultates) dictari posse. Quam qui non sentit, per me dubitare nihil vetabit; eoque magis quod mortem primam vel secundam tanquam peccati pœnam minetur Religio quæcunque. *Quæ* verò, *qualis*, *quanta*, &c. hæc vita secunda vel mors fuerit, ob defectum conditionum ad veritatis istius conformationem postulataram, & quod nullus de istis exstet consensus universalis, sciri nequit. Neque enim magis jam de *futuris* sapimus, quàm in utero clausi de *istis*; & certè similitudo eò erit aptior, quod excelsi animo scientiâ præditi omnifariâ adeò angustus, exilis, humilis videatur iste objectorum mundus, ac uterus Embryoni. Ut pereant igitur *objecta externa*, ut pereant *facultates externæ*, unitas nostra exui si nequeat (quod dubitare impium) fidus assecla manebit facultas ista *Instinctus Naturalis*, novas facultates ad objecta nova explicaturus. Qui si in quovis, inarticulato licet, & incauto elemento sapiens fuerit ad propriam conservationem; & tutum & jucundum (modò absint scelera) reddere possint hominem.

Hæc autem de *Instinctu Naturali* prout est facultas dicta sunt.

funto. Secundâ igitur acceptione, *Instinctus Naturalis* est *actus alicujus conformitatis*, sive *conformitas aliqua in actum deducta*; quâ ratione eodem recidit cum *Notitia Communi*; & tanquam ipsius Naturæ dos, sive Beatitudo quædam haberi debet. Quæ etsi hominem latere possit, quatenus nondum explicatur; si tamen ab objectis vel rerum, vel verborum, vel quidem signorum excitata fuerit, *Communem Notitiam* futuram existimandum est. Oportet interea ut homo sit sanus et integer; quia cerebrosi, vâcordes, excordes, et ipsi demum futuri socordes, hâc in virâ (occulto Dei judicio) parum vel nihil istâ ex *Facultate* juvantur; etiamsi vires quasdam internas ad sui conservationem, aliquando etiam ad externarum injuriarum præcautionem admirandas delitescere, in ipso insano, ebrio, infante, &c. observare liceat; ut idcirco ex toto nunquam desint *Facultates* istæ.

Communes Notitiæ (veteribus *κοινὰς γνώσεις*) fuerunt principia illa sacrosancta contra quæ disputare nefas; ad quæ proximè accessere fundamenta rata, ea scilicet quæ ut primâ fronte vera visa fuerint, examen tamen passa sunt. Quo pacto aliquid à *Discursu* adjectum fuisse existimandum est; quibus ultimo in loco *Experimenta* sive *Conclusiones* subjungebantur. Primas igitur partes obtinere (cujusmodi in omni disceptatione quædam esse existimandum est) quæ nullâ hæsitacione excipiebantur; secundas verò, quæ duriuscula fortasse in seipsis, vel fortasse ex deductione aliqua præposterâ, vel ex opinionibus falsis præconceptis, fortasse etiam ex rebus, vel verbis, vel signis malè intellectis, fortasse etiam ex pluribus horum videbantur. Ita ut tertio loco subsecuta sint *Experimenta* & *Conclusiones*, quæ vel industria practica invenit, vel quidem sors obtulit; ex quibus *Ars* quædam confecta est, nullis nisi quas experientia dedit regulis obnoxia. Vocantur autem *Notitiæ Communes*, quia in omni homine

*homine sano & integro deprehenduntur, modò Objecta sive rerū
 sive verborum, sive signorū consent. Ad objecta enim excitari
 Notitias Communes ipse sensus (quem ubique ad testimo-
 nium ubi fieri potuit adducimus) docet. Neque igitur
 cum Objectis ipsis inveni vel delirus quispiam existimaret
 unquam: Restat ut in nobis à Naturā describantur, & ut istā
 lege explicentur (quæ aliter in nobis filere possunt) Notitiæ
 Communes. Ut interea non solum imaginis, sed & Sapien-
 tiæ suæ Divinæ specimen aliquod, & partem nobis imper-
 tiisse credatur Deus Opt. Max. Totæ igitur Notitiæ Com-
 munes, ut in totum illud bonum commune intendantur,
 quasdam ipsum Creatorem sapere, ausim dicere. Magis in-
 terea communes in specie nostrā vocamus, quæ cum omni
 homini sint communes, ex omni objecto elici possunt, ut,
 Esse aliquam primam rerum causam, medium, & ultimum
 finem. Dari quendam rerum ordinem, quosdam gradus,
 etiam & vicissitudines, &c. Maxime communes ut sint,
 quæ cum omni homini sint communes, & maxime extra
 nostram speciem sint communes, ut, ratio propriæ conser-
 vationis, appetitus beatitudinis &c. Ut minus communes
 sint, quorum objecta sunt æquivoca, dubia; ita ut mini-
 me communes sint, quæ errorum anticipatione obstructæ, vel
 objecta obtinentes rarò conformata, ideò dici nequeunt
 communes, quoniam conditiones defuere, quæ ad Verita-
 tum nostrarum conformationem postulantur. Neque igitur
 communes dicimus Notitias istas, quia velint nolint in om-
 ni homine explicantur; sed ideò communes esse perhibe-
 mus, quia, nisi ipsi præcludamus viam, communes futuræ
 sunt. Inter communes igitur illæ primum obtinent locum,
 quæ ex omni objecto nulla interposita mora, conforman-
 tur. Quæ enim segniùs deprehendimus, non sine discursus
 ministerio perficiuntur. Nunquam satis interea hortari pos-
 sumus lectorem nostrum, ut ex consensu universali commu-*

nia illa Principia, quorum numerus est definitus, imò exiguus, (quod nos certò exploratum habemus) seligant, seponant, in ordinem denique digerant, & tanquam providentia Divina universalis ideam & Typum optimum habeant. Neque obstare debent diversa verborum in linguis diversis significata, vel variæ loquendi formulæ. Hasce enim difficultates superare & potest & debet ingenuus veritatis amor. Heic autem observatu dignum est, pluribus aliquando explicari verbis, quod tanquam unum aliquod ab intellectu accipitur. Aliquando etiam quod ab intellectu in plures ex sermone vulgari secatur partes, in unum aliquod contrahi verbum. Ne igitur vos vexent ista, à sermone ad sensum internum provocate. Interea maximè advertendum est, tria in omni propositione spectari; Subjectum, Prædicatum & Copulam; ex quibus copula semper est idem verbum, Est, (Non Est enim, ad Est reduci potest, & debet.) Per verbum Est igitur, subjectum & prædicatum semper connectuntur, in quæstione Quando, sub ratione temporis præsentis, præteriti, vel futuri. Exemplum subjiciemus. Nos debemus esse fortes, vel Non debemus esse timidi, idem enim sonant. Nos debemus, hîc igitur idem denotat, quod Nos sumus debentes. Veritas igitur prima hujus propositionis est, nos quædam debere facere: quædam etiam non facere. In propositionibus enim conjugationes quæcunque ad verbum Est (operosè licet) in quæstione Quando, reduci possunt. Inter illa igitur quæ facere debemus, recensetur, nos debere esse fortes. Habent igitur ista facultates suas conformantes; sed progreditur Intellectus, & docet fortem debere esse justum; habebit igitur, Notitia ista Communis facultatem suam conformantem à priori distinctam. Sed neque heic sistit Intellectus, sed dicit fortem-justum debere esse sapientem, temperantem, &c. Aliæ igitur Communes Notitiæ, alii denique sensus, sive fides novæ novarum facultatum conformantium

mantium indices insurgunt. In hiis igitur *Nos* subiectum; *fortes, justos, &c.* prædicatum, copula *Est* ubique statuitur, per quam denuò inter se conformantur *Notitiæ istæ Communes*. Conformitates enim crebrò conformari, & in unum aliquod coalescere possunt. Sed de hiis in Zeteticis nostris, ubi sapientiæ humanæ termini & metæ designantur. Ut interea *Communes istas Notitias* ex auctorum sive scriptis, sive sermonibus eruere possis, post propositionem quamcunque seorsim expensam, in quâ quæstione prædicetur, putâ *quid, quale, quantum, &c.* vel per se, vel prout complicantur, advertendum est; deindè quæ facultates respondeant. Ubi imprimis cavendum, *Ne quæ ex sensu, sive externo, sive interno probationes adferri debent, per discursum deducantur*; Sunt enim in objectis suis *sensus*, sive *externi, sive interni* testes summi. *Conditiones* denique expendendæ sunt, ut legitima fiat conformatio. Hisce instructus, quis detur sensus in omni propositione, & quæ sit ejus veritas, scilicet à quâ facultate pendeat, explorandum est. *Quando igitur* (quod ubique adnotandum) *gratè & libenter accipitur doctrina quæcunque, & ultrò datur ad sensus internus, aliquam Notitiâ Communi, quam facultas sua Analoga conformavit, subesse scito*: Harmonicè enim respondere facultates objectis, non semel adnotavimus. Hanc igitur antequam progrediaris, erue, digere, & in usum sepone. Pari modo si ingratus datur sensus & molestus, videndum cum quâ *Communi Notitiâ* pugnat, quam etiam extricare & sibi vendicare, tanquam operæ pretium consulimus. Ultimò ut nihil desit in dubio & ancipiti sensu quocunque, videndum ex qua facultate objectum conformaveris. Neque enim à *sensu interno, externo, vel discursu* objecta quæcunque promiscuè conformantur, sed suis propriis objectis singuli respondent; quod quia non advertunt *scholæ*, passim ineptiunt. Videndum igitur an perperam transposueris Faculta-

cultatem aliquam, an verò Objectum sit indebitum, vel saltem an in defectum Conditionum rejici debeant, in quibus hæres; quâ ratione, omni ex doctrina *Analogas tuas veritates* erues. Si ulterius interea non detur, in simplici aliquâ eâque maximè in controversâ propositione acquiescas; neq; illam parvi ducas, suo ut stare feceris ordine. Quandoquidem verò quædam facultates circa *præsentia*, quædam circa *præterita*, quædam etiam circa *futura* versantur, omnino disquirendum est quænam harum conformantur. Evenit enim, ut si *præterita* pro *præsentibus*, vel *futuris*, vel vice versâ, in alterna harum complicatione accipias, totæ ut turbentur et è loco moveantur *Facultates*. Aliquando igitur quod tantum *possibile* est, et tertio alicui convenit, in te sensum obducet gratum, et tanquam *præsens* aliquod ex anticipatione afficiet. Aliquando etiam quod *præteritum* est, tanquam *futurum* aliquod conjicietur. Aliquando etiam & *præsentia* inter ista irrepere solêt. Quando interea ex re natâ talis in foro interiore excitatur sensus, ut nunquam ita non esse debuisse existimandum sit, *æternæ veritates* conformantur. Longè igitur ab istis *veritates caducæ, crassæ* denique et *corporeæ illæ titillationes*, quas cum brutis communes obtinemus, ablegantur; quas non sine nausæa et fastidio experti sumus. Habent enim *Corporei Sensus* in nobis æquè ac in bestiis *suas facultates conformantes*, sed quæ ex modo conformationis et ipso sensu satis à *Divinis Noeticis* distinguuntur. In hoc quoque navabis operam, ut *verum æternum* quod *semper præsens & parabile*, à *præterito sive verisimili*, à *futuro deniq; sive possibili* distinguas. Neque igitur, cum tibi fausta precantur necessarii, qui excitatur sensus gratus, aliter conformatur quàm ex *Facultatibus* illis quæ circa propriam conservationem, et quæ amicitia gaudet; Quædam denique non aliter molesta sunt, quàm quod corpus lædere possint. In hiis igitur nullæ præterea

Communes Notitiæ subsunt. Cùm denique *Notitiam* aliquam *Communem* conformaveris, videndum est, *An non ex priori aliquâ pendeat*. Si igitur (quam ubique ad examen adducimus) propositionem istam acceperis, *Homo est animal*; disquirendum est undè veritas hujus propositionis, quâ ratione ad *Notitiam illam communem* deveniendum sit, quæ, *Ea quæ eodem modo afficiunt facultates nostras, eadem quo ad nos esse, docet*; alia enim veritas propositionis istius non superest. Hujus denique veritatem si petas, à *Naturâ esse* & tanquam doctrinam *Instinctus Naturalis* haberi debere, respondendum est. Ultimò observare licet quò magis alta & necessaria fuerint *Veritates*, eò majorem erroris misturam obtinere posse: ideo nullum non in *Cultum Divinum* irrepsisse errorem & absurditatem sæpè adnotavimus, pessimi iidem olim & sacerrimi ut fuerint.

Plura de istis dicenda supersunt. Sed quia totus liber de *Notitiis Communibus* imprimis agit, quæ sparsim disseminavimus, in messem colligenda sunt. Vos interea non morari debet, quòd quo modo eliciantur *Notitiæ istæ Communes*, nesciatis. Satis superque diximus vos nescire, quomodo fiat *gustus, odoratus, tactus*, quos tamen etiam inviti non rarò experti estis. Quæ igitur iisdem indiciis manifesta, ab omnibus uno eodemque modo accipiuntur, tanquam *Communes Notitiæ* habenda sunt; ut non sit, quod solus dubitet quispiam. Si tamen ista principia negare pertinaci & refractario volupe sit animo, memento te obturare aures, occludere oculos, & totum etiam hominem (modò lubeat) exuere posse; ultra media denique non ferri *Providentiam Divinam Universalem*. Sequitur ut distinguamus, quæ ad utramque Analogiam attinent; quâ in re præmittendum est: *Quodcunque uno eodemque modo se habet in omnibus ab instinctu naturali ortum ducere*. Sive igitur *Elementorum, vegetabilium, animalium*, sive demum ipsius *intellectus*,

lectus & voluntatis humana actiones spectes, nunquam decoquet fidem *Axioma* istud. Maxime tamen circa *Analogiam rerum internam* (utpotè quæ sit cumprimis necessaria) versatur *Facultas* ista. Quemadmodum igitur in dubio quocunque, non habent ultra *Notitias Communes* quò provocent *Facultates nostræ discurrentes*; ita quidem quæ post externas species susceptas de Objectis sub ratione convenientiæ eorum vel disconvenientiæ judicant, ab *Instinctu Naturali* (undè enim prætereà?) ortum ducunt. Cum igitur aliud sit species, sub conditionibus propriis, suscipere, aliud de susceptis judicare, satis inter se *Facultates* istæ distinguuntur. Quæ igitur sunt conformia sensibus externis, non sunt semper conformia sensibus internis, & vice versâ. Neque enim quod *dulce*, semper est *sanum*; vel quod *sanum*, *dulce*; variè igitur *Facultates* istæ *objectis* suis respondent. Quapropter Authores *Notitias illas*, ex quibus rerum convenientiæ sive disconvenientiæ nobis indicantur, *species insensatas* vocabulo satis barbaro appellârunt. Cum enim originem suam *Naturæ* dicenti adscribere sint veriti, *insensatas* satis insipide nuncuparunt; reliqua nescio cui *discursui* vendicantes. Sed nos intrepidè eas quascunque actiones quæ neque ab objectis externis, neque ab Humoribus internis proveniunt, *Principiis* sive *Notitiis* illis menti insitis acceptas referimus. Si igitur quod externum est, advertis; quod superest, erit tuum. Hoc si intelligis, Divinum quiddam adsequeris, vel ut clarior fiat sermo, quod tecum ad Objecta ducis, *dos naturæ* est profectitia, & doctrina *Instinctus Naturalis*. Totum autem illud quod *verum* à *falso* in Analogiâ rerum externâ, sive *bonum* à *malo* in Analogiâ systematis humani internâ, discriminat, hujus est census. Quemadmodum igitur (ex maxime receptâ sententiâ) *Facultates* quæ *vident*, *audiunt*, *amant*, *sperant* &c. nobis ut connascantur, (objecta sua cognata si defint) silent, & quidem

dem delitescunt, nullo sese indicio prodentes: ita quidem de *Notitiis Communibus*, quæ aded non sunt experimenta, ut nihil sine illis vere experiri queamus, existimandum est. *De Cartesio*
Locke Apage igitur istos qui *Mentem nostram, tabulam rasam*, sive *abram* esse prædicant; quasi ab objectis haberemus, ut in illa denuò agere possimus. Liber igitur ut sit clausus, sese nõ nisi ad objecta explicans, (quod ipse sensus iudex in objectis suis supremus docet) *tabula rasa* nõ sine injuria dicitur. Nobis enim dedisse, ut *audire, videre, sperare, amare*, intra nostram staret arbitrii libertatem, nisi *quid, quale, quantum* &c audiendum, videndum, sperandum, amandum esset, ex *Instinctu Naturali* edocti fuerimus, & incongruum & indignum *Providentiâ Divinâ Universali* omnino foret. Circa ista igitur *Notitiæ quædam Communes* subsunt, quibus si errores & figmenta admisceantur, ad separationem per quaestiones nostras deveniendum est. Nulla enim facultas *sua Notitiâ Comuni*, ex qua objectum, & conditiones, & causæ demùm errorum investigari possunt, destituitur. Hasce igitur si comparas, & in aciem componis, illa ipsa *media* quibus *Providentia Divina Universalis* utitur, perspecta habebis, primas modò illis deferas partes, quæ Analogiam inter Deum & Hominem spectant. Ideò si Notitia sit Communis, *Naturam nihil facere frustrâ*; cogita Naturam dicentem, *Ipsa nihil facio frustrâ*. Si Notitia sit Communis; *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*; cogita exinde universum hoc administrari. Atq; ita in omnibus, si verborum nostrorum sensum adsecutus fueris, statuere licebit; modò ad sobrietatem sapias, & Deum istis adjicere, vel quidem ab illis detrachere posse pro beneplacito suo, ubique advertas. Quæ interea non sint *Notitiæ Communes*, quàm quæ sint, longè facilius explorare possumus, hæc in nobis à natura ut sint insitæ, illæ autem adventitiæ & peregrinæ (quod *discursui præcipi* & *temerariæ illi credulitati* tribuimus) quæ à munere proprio

proprio deficientes (ut *Notitias Communes* in suam infimam latitudinem deducant) ex insanis commentis, dum hanc notitiam communem explicare videntur, faciunt ut plurimum, ut cum illâ pugnet, & in solennem illam *Notitiam Communem*, quæ contraria simul vera non esse docet, peccetur. Quo pacto vel fidem ipsis naturæ veritatibus adimunt, sua ut figmenta adstruant; vel saltem suis ineptiis veritates receptas ita condiunt, ut *Primam Veritatem* minimè sapiant. *Notitias* interea *Communes* quæ subsunt, & molem illam errorum sustinent, eruere, & suam in eutaxiam componere, etiam labore improbo, (tanquam operæ pretium) non semel consulimus. Nihil enim illis ritè dispositis pulchrius vel cogitari potest; si quæ interea maneant dubia, *Notitiæ Communes* in subsidium compellendæ sunt, ut quæ solæ ista enodare queant. Cæterum quod difficilimum in rebus occurrit, est *objectum debitum*, quando ex foro interiori desumitur. Etiam si enim quando *justum* datur *objectum*, *Analogæ* sua facultas in nobis etiam ad fidem, sive *adsensum illum internum* respondet; quod *dubium*, tamen *adsensum perplexum & ancipitem*; quod *falsum*, obtinebit *nullum*. In hisce igitur partes expendendæ sunt, quo pacto quædam malè inter se committi comperies. In *objecto* enim suo non magis falsus esse potest *Intellectus noster*, quàm in suo (cui credis) *Externus Sensus*. Vel igitur in *objectum indebitum*, vel in *conditiones* (quibus *objecta* ritè conformantur) errores rejiciendi sunt. Quâ ratione terminos mutare nihil vetat, donec *verum illud objectum* insurgat, quod sine aliquâ hæsitacione excipi comperies. Quàm acuto interea & accenso (ut aiunt) sensu opus fuerit, satis patet; maximè verò in iis, ubi artificio miro *vera & falsa* inter se committi solent, & in quibus *dubium* respondere *sensum*, suprâ adnotavimus. Quomodo interea quod verum subest, ex istiusmodi opinionibus elici possit, *Zetetica* nostra consulenda

fulenda sunt. Restat, ut causam undè etiam in erroribus sibi complaceant plurimi, explicemus. Quà in re sciendum est; *Errorrem quemcunque veritatis Basi, sive Fundamento alicui inniti, & proindè involutum illum & ambiguum sensum (etiam invitâ contumaciâ) obtinere.* Quòd interea aliqui adeò mordicùs suas tueantur opiniones, in abusum *Notitiæ illius Communis* rejiciendū est, quæ post accuratā rerum disquisitionem nos in aliquam sententiam venire, & in illā acquiescere jubet. Interim vel in *Objecto*, vel *Conditionibus* peccatum fuisse, & vel *moram* defuisse *debitam*, vel *totas Facultates disquirentes* (de quibus in *Zeteticis* nostris) in examen non productas fuisse, &c. existimandum est. Aliquo igitur scrupulo sese intus vexari sentiet, quamvis præ se ferat frontem miser.

Quæ interea *ab instinctu naturali Notitiæ Communes*, à seipsis fidem vendicant; ut non sit, quòd *Sensus Externos* ad probationem postules, qui ultra cortices & rerum putamina non delati, interiora non penetrant. Satis est, ista ex *Internis Sensibus* probari posse. Prout igitur turpe esset cibum in aures ingerere; ita flagitiosum quiddam foret *Sensum Externum* ad ea quæ sunt *Instinctus Naturalis* postulare. Neq; enim *Sensus Externus* vel primam causam pertingit, vel ullam; quam tamen esse nemo sanus dubitavit unquam. Ne interea quæ in immensis illis Authorum voluminibus opiniones te molestum habeant, *Communes Notitias*, vel *Consensum Universalem* ex illis exantlare consulimus; Quas denique si in suum composueris ordinem (undè in reliquorum judicium venias) autoritate eximiâ donaberis, & nullo non ex libro instructior profilies: ipsam denique conscientiam testimonium perhibentē habebis. Objicientibus autem quid novi ex doctrina ista *Notitiarum Communium* adferam. Respondeo, *certitudinem in rebus etiam Mathematicam.* Omnia enim è principiis suis ita probantur, ut quæ ritè

ritè deducta, æqualem promereantur fidem; æquè enim verus erit ignis è lapide elisus, ac ipse lapis. Cæterum nos pervicacis & perfrictæ frontis homines ad *verisimilia & figmenta* sua dimittimus, an ad eorum fidem adstruendam *Infinctum Naturalem* dari velint postulantes.

Maximè interea ad Individui, Speciei, Generis, & Universi conservationem faciunt. Nisi enim ex communi illâ sapientiâ naturæ *Lex* intus rogata *matuum rerum vetaret interitum*, in se alternis vicibus ita sævirent omnia, ut nihil non subito periret. Sed quia à *propriâ conservatione* communis rerum salus ubique pendere videtur, *particularis illa* (quæ in omni animante) *providentia* naturæ ab Individuis incipiens, deindè in speciem & genus se diffundens, de remotis se minùs sollicitum habet; iisdem gradibus remeans, quibus ad nos pervenit *Providentia Divina Universalis*; quæ maximam universi, proximam generis, remotam speciei, ultimam denique individui curam gerere videtur. Ideò quæ nos servant, servantur: ideò sibi mutuò cedunt *Natura & Gratia* prout earum alterutrâ in Universi istius administratione opus fuerit. Superior tamen inferiorem (ut plurimum) conformat naturam; Periodi licet in aliquibus citiùs absolvantur. Ideò quia in homine reliqua animantia perfici voluit Deus, *Facultates ad virtutem & religionem ultra communes* indidit. Ideò denique *providentia universalis* sive naturæ, & *particularis* sive gratiæ *Summa quadam Providentia* datur, utramque temperans. Undè hæc, quæ ultra media non fertur; & illa quæ facit ut i. lis etiam fruamur, inter se conciliantur, et utrique sua stat dignitas. Indè ultra *Analogiam illam inter Deum & Hominem* (ad quam nemo non sponte, aliquo saltem sub cultu fertur) in *Analogia illa rerum inter se, Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*, intus descriptâ notione interdiceris. Impiè igitur à quibusdam factum, qui *Naturam* sive *Providentiam rerum*

universalem suis blasphemiiis impetunt, illam penitus corruptam, depravatam prædicantes; à cuius bonitate habet, ut illam adeò impunè convitari possint. Sed dicunt se *Gratiam* isto pacto exaltare: Respondemus, *Gratia* ista si sit universalis, partem esse *Providentiæ illius Communis*; sin verò particularem esse contendunt, remedia malis paria nondum invenire; sed universalem tollunt, particularem suam ut commendunt *Gratiam*, quam tamen ita consiliis, occultis iudiciis & prædestinationibus involvunt, ut nisi ab æterno eoque ex beneplacito petatur salus decreto, frustra ab ipsâ fide, oratione, & totis quæ gratiam sive providentiam particularem provocant facultatibus, implorabitur. Videant igitur annon dum illam adstruere aggrediuntur, utramque labefactent; & neque *Naturæ*, neque *Gratiæ*, sed *Fato* cuidam *Stoico* totum salutis mysterium tributum sit; quò certè (quicquid in adversam partem dicunt) recidit, quodcunq; istâ ex sententiâ adstrui solet. Sed aliter se res habet, & si faciat quod in se est homo, illi non defuturam gratiâ istâ salutarè, existimandû est; ubi enim desinit providentia humana, incipit *Divina*. Injustè igitur de *Naturâ suâ* queritur Humanum genus: Habere enim omnes (mediate providentiâ Divinâ) undè Deo accepti esse possint, æquum est credere.

Sequitur definitio nostra, & per se etiam sine discursu, *Notitias istas Communes conformari docet*. Non diffitemur interea plurimas dari *Veritates*, quæ nõ sine discursus ministerio perficiuntur; sed hujus census *Notitias Communes* in secundam classem rejicimus. Etiam si igitur *Discursus* semper circa eadem versetur, maximè tamen distant *Facultates istæ*, adeò ut vastâ intercapedine "*Instinctus naturalis*" "*prima in homine, & in universo*; *Discursus* ultima sit *Facultatum, totius sensibus sive internis sive externis intercedentibus*. Maximè igitur distinguuntur *Facultates istæ*, etiâ si non ignorem illos, qui omnia ex discursu nescio quo futili adstru-

adstruunt, aliter sentire. Sed nos totum illud quod rationem rectam, sive intellectionem, sive intellectum vocant *Scholæ*, nihil aliud esse dicimus, quàm *deductionem alicujus principii*, sive *notitiæ communis in suam infimam latitudinem*, per quæstiones nostras. Quæ interea ab experientiâ deducuntur *Conclusiones*, hisce addi possunt, uti quæ rerum scientiam integrant. Eâ lege, ut ea de quibus inter omnes homines conventum est, ad doctrinam *Instinctus Naturalis* tanquam postliminio revocentur. Hæc igitur meta & terminus *facultatum discurrentium* poni debet, ut post examen solitum ad proprium principium regressi, in illo acquiescant. Maxime interea à *contradictionibus* cavendum, in quas misera semidoctorum caterva passim impingit; neque enim hæc *Notitia communis* tanquam rectè deducta existimanda est, si cum illa pugnat. Quemadmodum igitur humani corporis compagem neque membra quædam (cæteris omissis) neque quidem omnia citra debitam diarthrosin constituunt: Ita omninò pulcherrimum *Veritatis* systema neque à singulis, neque quidem ab universis *Notitiis Communibus* nisi in suam adaptentur seriem absolvi-
tur. Ut optem igitur *Communia ista principia* à consensu universali firmari sanciri, & in suum denique ordinem digeri, tandem ut nullus mortalium imponeret, & haberet credula mortalitas in omni dubio, quò confugeret. Certè frustra è suggestis concionatores celeberrimi olim miracula decantarent sua, nisi veraces in causâ primâ (scilicet Deo) in fine (scilicet præmio & pœnâ) in mediis (scilicet virtutē vel vitio) facultatibus Analogis ubique respondentibus, deprehenduntur. Heic igitur *Communes Notitiæ* sternunt viam; quibus si fallia & particularia admiscent, ad examen illud deveniendum est, *Ex quâ facultate probant*; quo pacto quod attributis Divinis Analogum, omni sæculo piè credi potest. Cunctæ igitur *Veritates* à probâ facultatum conformatione

petendæ sunt. Qui enim cum objectis incognatis illas conformat, deformat, & quidem personatas exhibet; ut interim *Notitias Communes*, quæ ab *Instinctu Naturali* per se, ab iis quæ non sine *discursus ministerio* conformantur, eas scilicet quæ sunt primæ classis, ab illis quæ ad secundam spectant distinguamus. Sex notis sive differentiis rem expediemus. *Primò* igitur distinguuntur ex *prioritate*; *Instinctus* enim *Naturalis prima*, *Discursus ultima est facultatum*. Ideò in Elementis, Zoophytis, &c. & in ipso demum Embryone propriam conservationem procurat facultas ista, quæ gradatim deinceps sese ad objecta explicans, notiones *discursus* ubique anticipat. Ideò in domo secundum regulas Architectonicas extructâ, pulchrum symmetriæ prius ab *Instinctu Naturali* percipitur, quàm ipsa ratio, quæ ex proportionibus partium, & inter se & ad totum, operosè (nequè tamen sine auxilio *Notitiarum Communium*) perficitur; quod in venustate faciei, formæ elegantia, concentu harmoniæ &c. satis constat. Neque enim vel Mathematicus, vel Musicus, unusquisque ex sæce populi quibus ista placent, perhibetur. *Secundò* ex *independentia*; si enim ab aliqua *Notitia Communi* pendet, non jam primæ sed secundæ classis (vera ut fuerit,) habenda est. Quando igitur ulterior non datur, quò regrediamur, *Notitia Communis*, primas tenere partes existimanda est, à quâ idcirco totam probationis seriem deducere oportet. *Tertiò* ex *universalitate*; summam igitur *Instinctus Naturalis* legem facimus (insanos si demas & mente captos) *consensum universalem*. Particularia enim tanquam suspecta & imposturam olentia, vel saltem tanquam erroribus diluta habuimus semper. Per se denique *Notitiæ Communes* (tâquam ex ipsâ naturæ sapientiâ depromptæ) sunt *universales*, ex discursu licet in particularia devolvantur. *Quartò* ex *certitudine*; ita enim autoritate eximiâ pollent, ut qui illas in *dubium verterit*, ita totam rerum turbaret naturam,

no
disputa

ram, ut ipsum hominem quodammodo exueret. Nefas igitur contra ista Principia disputare; quæ quidem si intelligis, negare nequis; rectè enim dicitur intellectum principis voluntatem fini per se adsentire. Quintò, ex necessitate, nulla enim Notitia Communis non facit ad hominis conservationem. Sunt denique adeò mysteriorum fœcundæ, ut si in ordinem compingantur, ipsius Sapientiæ æternæ Universalis specimen illud deprehendi potest, cujus nulla præterea in nobis vel quidem extra nos præclara idæa datur. Ideò consilio proprio regimur, & in arbitrii libertatem ita sese disponit Fatum, ut si in insipiente solus sapiat Deus, in sapiente uterq; Hasce igitur dispone, neq; à teipso recedens temerario feraris discursu, quasi ultra Notitias insitras starent ista; sed ad facultates proprias regrediens iisdem gradibus remea, quibus ad te pervenit sapientissimus rerum Conditor. Sextò, ex modo conformationis; nulla enim interposita morà cōformantur (modò vel rerum vel verborum sensum adsequaris) Notitiæ Communes; Discursus verò lente & per species & quæstiones suas operatur, ita in infinitum progrediens & regrediens, ut neq; ipsum cōpatiatur sensum. Indè errores Scholarū innumeri, dum qualitates aliquādo Elementis (ipso invito & reluctante sensu) ex discursu tribuunt, nō advertentes injustè quæ sunt sensus, discursui, vel vice versâ vindicari; & unicuique facultati suam latitudinem obrigisse, ultra quam vel inepta fuerit vel nulla Animadversione interea dignum est, Ea quæ sunt Instinctus Naturalis, etiam ex falsâ hypothesi suaderi posse; fidem enim per se obtinent. Ideò Cultus Dei etiam ex mendosâ Religione urgeri potest; quod sphalma quidem discursui tribuimus; neque enim huiusce opus habet vera Religio. Non solùm igitur ex prioritate, independentiâ, universalitate, certitudine & necessitate; sed etiam ex modo conformationis veritates Instinctus Naturalis, à veritatibus Discursus distinguuntur. Ut ideò nisi terminum

veritas
discursus
falsus
discursus

num ponat *Instinctus Naturalis*, ita species et dubia exagita-
bit sua, ut nullibi consistat *descursui* anceps. Iniquè igitur
ab Archiatro factum, qui ut doctrinam illam sacram, quæ
supra rationem, convelleret, rationem (id est, aliquod infe-
rius) ad eorum probationem quæ sunt *Instinctus Naturalis*
deposcebat. Omnes igitur ubi istæ veritates *Instinctus Na-*
turalis signaturæ conspirant, interpellare nefas esto. Si inte-
reà quænam sint illæ *Notitiæ Communes* petas; Respōdemus,
communes ut sint, in te existere oportet. Quæ igitur in-
formes, indigestæ & erroribus admixtæ *Notitiæ Communes* in
te latent, si per examen nostrum (*Ex qua facultate probas*)
separas, & in ordinem denique componas, illud ipsum
quod labore immenso è legibus, religionibus, sapientio-
rum denique libris universis congeçisse profitemur, adse-
quæris. Et quidem nimis doctum omne ferè sæculum, regio-
nem, hominem comperimus, siue Græcum, siue Barba-
rum, siue prius, siue quidem posterius fuerit. Indè ultra ve-
ritatem (scilicet *probam facultatum conformationem*) po-
tius quàm citra illam sterisse in communi positum est mo-
re. Habes interea Lector duplicem? Methodum undè *Noti-*
tias istas Communes investigare possis. Hasce igitur nactus
orna, atque ita dispone, ut unicuique sua tribuatur dignitas
& ordo. Quod certè aded non molestum comperies, ut mi-
ro quodam gaudio perfusus, intus *Harmonicè responden-*
tes Facultates undè conformantur, senseris. Neque
grave ducas istas ex auctorum sententiis eruere. “ *Quando-*
“ *cunque enim Facultatem aliquam intus excitari advertes,*
“ *propositionem illam cui sensus internus respondet, in suam*
“ *ultimam Notitiam Communem, & Facultatem denique con-*
“ *formantem resolve,* & illud tanquam primum apud te ha-
be. Hoc si intelligis, te nihil præterea morari necesse est.
Cur enim si eadem dentur objecta, eadem facultates, ille
te sapientior evaserit? Si tamen onerosum ducas vel mole-
stum,

stum, *Notitias istas Communes* in aciem componere, te isto sublevare onere nobis propositum est. Interim vos monitos habeat liber iste, in quo laborem & tempus non aliter compensari cupimus, quàm ut existimetis, quæ præterea ex *gratia*, sive *providentia sua particulari* adjecit Deus, à nobis in lucro poni. Neque enim aliquid in *Naturâ*, sive *Providentia Communi* ita commendatum volumus, quod non præveniri, & quidè superari à *Gratiâ*, sive *Providentiâ particulari* & possit, & debeat. In hoc igitur unicè contendimus, ut quòd *Divinum* est, et (utcumque depravatum fuerit) *Providentiæ illius universalis quotidianũ opus*, vel in se ipso vel saltem ex remedio suo salutari, à blasphemiiis immune et propriâ dignitate maneat conspicuum; quo pacto ipsam Dei Opt. Max. causam agimus.

Sequitur objectum Instinctus Naturalis.

CUM autem omnis *Facultas Divina noëtica*, duplex habeat Objectum, proprium scilicet et commune; (*corporeæ* enim nullo nisi singulari gaudent) proprium objectum *Instinctus Naturalis* primo loco explicandum venit. Est autem *Beatitudo æterna*. Cum enim in ordine ad illam et omnis *Notitia Communis*, et quidem actio legitima naturalis existat, in *Beatitudinem hanc æternam* toti componimur. Ille ipse igitur *Instinctus Naturalis*, qui et in nobis et extra nos à propria conservatione ubique incipit, in *Beatitudinem æternam* tanquam in suum finem ultimum definit. Quod adeò latè verum ut ipsis *alýis* quodammodò competat; perennem enim et lautum quendam statum et faustitatem suo more insectari videntur. Mors interea omnis externum aliquid exuit; manet tamen *Facultas primigenia Instinctus naturalis* appetitum istum in ipsa etiam ele-

mentari

*pious
inter*

mentari naturâ subministrans. Variæ interim ut dentur rerum periodi, in hoc tamen conspirant omnia, ut *Beatitudinem suam æternam unanimiter expetant*, ineptè aliquando licet & frustra. *Beatitudo æterna igitur, & proprium Hominis, & commune rerum objectum esse videtur.* Sed ut mittamus quæ ad nostras non spectant partes; in præsens tantummodò probabimus, *Rationem illam propriæ conservationis, quæ in omni homine, ad beatitudinem illam æternam propriè & per se terminari.* Cùm enim, Lector, nisi æterna sit illa conservatio, tantum aberit ut res conservetur, quod tandem corrumpi & perdi necessum fuerit; cùm denique is sit optimus conservationis status, qui nos Beatos omni ex parte reddit, *objectum adæquatam Instinctus Naturalis erit Beatitudo æterna.* In hanc igitur (non dico in caducam) totum intende animum, totum amorem, totam fidem: quam nisi adsequaris, in mediâ deficis viâ. Magnum interea te præstare cogita, si illam sperare audeas; (neq; enim scelestis ista in promptu sunt) quam tamen nisi *ex totis facultatibus ritè conformatis* ambias, in spem incumbes frigidam, cassam, inanem: Hoc demum tanquam scitu dignissimum, circa *Arbitrii libertatem* accipe; nempè te in eo gradu esse constitutum, ut non esse beatum appetere nequeas; eò usque igitur te non esse liberum. ✓ Cujuscunq; enim in objecti fruitione tuam ponis *beatitudinem*, te beatum indè reddi obtestaris, (qui enim in nihilum te ipsum recidere cupis, hoc ipsum tanquam *Beatitudinem* adstruis tuam.) Quod igitur te liberum sensus internus dicet, ab eo provenit, quod in *electione mediorum ad beatitudinem tuam*, te liberè habeas. Ita enim à Deo Opt. Max. nobis prospectum est; ut in iis quæ conducunt ad *beatitudinem nostram*, *ultroneâ donemur optione*; ita ut si hoc ex votis non cedat, illud tentare liceat, & in nullo non acquiescere. Te tamen (si non aliter) ipsa ex nausçâ & tædio corporearum

rum delectationum sicut repetat, monitum habebit causa, medium, & finis ultimus Deus Optimus Maximus; quâ ratione solennem illam de *Arbitrii libertate* quæstionem in suam solvimus distinctionem, & nosmet ipsos liberos circa *media*, non utique circa *finem ultimum* perhibemus. *Commune objectum instinctus naturalis* est, quodcumque ex reliquis facultatibus sive noëticis, sive corporeis conformari potest; Cujusmodi sunt non illi tantum *Sensus*, qui principio Individuationis uniuscujusque *Differentia* respondent, (uti supra annotavimus) sed & illi quoque *Sensus* ex quibus objecta bona vel mala judicantur. Vel ut clariùs loquar, quodcumque & animam juvat & corpus. Omnia enim permeat & lustrat *Facultas ista*, Providentiæ Divinæ universalis instrumentum proximum. Ideo nihil à naturâ nostrâ ita abhorret, quin exindè aliquid & veri & boni elicere valeat *Facultas ista*. Prout igitur omnia bona particularia in ordine ad *Beatitudinem eternam* tanquam suum finem ultimum deprehenduntur: ita omnes *intermedia facultates* sub illâ quæ *Beatitudinem eternam* consecratur, militat. Ista igitur est rerum series. Quomodo interea doctrina de *Summo Bono* cum istâ concilietur, ad calcem libri docebitur. Interea *Beatitudinem istam eternam Instinctus Naturalis objectum* adeo necessarium statuimus, ut imprudenter licet & contradictoriè, ex nullo non exquisita fuerit sæculo, Regione, Religione, Philosophiâ. Quantumvis igitur in quæstione *quid, quantum, ubi, &c.* litigetur, de *re ipsa* imprimis conventum est; & proinde nisi totam rerum naturam ita pessundes, ut vel larvam facias vel fucum, erit *possibilis Beatitudo eterna*. *Media* supersunt; quæ si dentur, & ipsa datur *objecti conformitas*. Quod interea adeo disertis verbis *Beatitudo eterna tanquam objectum Instinctus Naturalis* prædicetur, huic posteriori cumprimis debemus sæculo. Atq; huiusce ita præmonitis, ad *intermedios*

free as to
means
fixed
as to end

in all
religions
&c

illos sensus internos & externos, ex quorum conformatione debita, prima & ultima pendent, accedimus.

Sensus Interni sunt actus conformitatum objectorū cum facultatibus illis in omni homine sano & integro existentibus; quæ ab instinctu naturali expositæ, circa Analogiam illā rerū internā quæ bonum, malum, gratū & ingrātū, &c. spectat, particulariter, secundariò, & ratione instinctus naturalis versantur.

Ordinem sequimur naturæ; Supra, *Instinctum Naturalem* primam fecimus facultatem, quia in *Elementis*, *mineralibus*, *plantis*, &c. Ista jam secunda sequitur, quia in *Zoophytis*, *testaceis*, *crustaceis*, &c. quibus luculentus (saltem) omnis sensuum externorum usus negari videtur. In illis enim internus quidam viget spiritus sensum subministrans obscurum, sese tamen in affectibus sive ad individui, sive ad speciei conservationem necessariis satis prodens. Quod non solum in universali illā rerum compage liquet, sed in ipso etiam Embryone. Sublimi enim illa sensuum externorum fabricā nondum extructā, *Ichnographia* quædam sensuum internorum intus describitur, et ex delineatione quadam rudi totius futuræ molis fundamentum agitur. Denique in ipso *Homine* (modò accuratè advertas) qui primò in objecti cujuscunque insultu immutatur, *Sensus est Internus*; quo affecto, ad suum officium excitantur emissarii illi (ad mensuram suæ virtutis agentes) spiritus. Post *Instinctum* igitur *Naturalem*, sive sapientiam illam æternam in nobis descriptam, *Sensus Internus* primum vendicat locum, ut qui sit maximè ejus affinis, & circa idem objectum novissimè verlerur; & quia denique ab eorum aliquibus incipiant, & in eorum aliquos desinant cunctæ, quæ ab objectis exhauriuntur doctrinæ. Quos ideo ita ægrè divelli patimur, ut totos simul proponere, hoc in loco placuerit. Observatu interea dignum est, identitatem quandam radicis cum *Instinctu Naturali* obtinere, etiamsi

ex differentiis *suprà* allatis satis differtiantur. Post communes igitur notitias, siue doctrinam *Instinctus Naturalis* in homine gradatim & successivè sese ad objecta explicantes, *particulares quædam Notitiæ & Sensus* suboriuntur, à suis facultatibus particularibus conformatæ. Quâ igitur ratione, omni homini insunt *Sensus Interni*, sub definitione vagâ *Instinctus Naturalis* cadunt; nam *amare, sperare, conscire, &c.* nulli non convenit; eâ tamen acceptione, quâ ad particularia terminantur objecta, *particulares* vocantur. Qui enim hoc vel illud *amat, sperat, conscit*, ex affectu suo determinatur ad particulare aliquid; & se hoc vel illud *amare, sperare, conscire* sentit. *Particulares* interea sensus sub *universalibus* militant, ubi *debita facultatum conformatio* instituitur. Et quæ siue in *Divina*, siue quidem *corporea* objecta impenduntur *Facultates*, in *Communium illarum Notitiarum*, quæ circa affectiones, jus veniunt. Dilatari verò ad res *Facultates tuas* ubique cogita; neque te subindè rumpi subverearis. Nisi enim *infinitatis typus* aliquis in te describatur, quomodo ad imaginem Dei conditus fueris? *Terminum* in rebus invenire potes, in teipso nullum. Ad *objectum igitur novum, novam aliquam facultatem Analogam* in te excitari audenter pronuncia; modo *leges* quas *suprà* attulimus, probè advertas. Inferiorum regimen à superioribus petendum tamen (uti *suprà* monuimus) & *Communes Notitiæ* consulendæ sunt; cum nullâ alioquin lege, quæ in dubio quocunque creantur lites, dirimere possis. Ex quibus patet, duplicem veritatis *Sexuum Internorum* rationem insurgere, *communem & particularem*. Ideò dari posse *conformitatem aliquam particularem inter facultatem aliquam* (fortasse *super-numerariâ*) & *objectum particulare*, non diffitemur. Sed cum ista sint opinionum, immò & errorum *Asyla*; & cum in *Naturalibus* actiones ejusmodi à corporeis ut plurimum pendet, & intercutibus quibusdâ principiiis

image
of God

cipis, quæ ultra sympathias & antipathias suas non ferun-
 tur, à nobis (qui veritatem illam communem, imò & æter-
 nam à facultatibus desumptam investigamus, illam denique
 ad quam particulare cuiuscunque sive veri sive boni exa-
 men reducitur) & à doctrinâ nostrâ longè ablegantur.
 Antequàm tamen ad divisionem nostram solennem, quæ
 quasdam Facultates internas animæ, quasdam etiam corpori
 vendicat, accedamus; præmittendum duximus quos heic
 exponimus Sensus, esse illos, qui simpliciter circa Anal-
 ogiam rerum internam, sive signaturas & characteres re-
 rum penitiores versantur. Quâ ratione Discursum (uti qui
 utramque Analogiam exagitat) suo et quidem ultimo repo-
 nimus loco. Heic igitur si uspiam Sensus tuos Internos pro-
 vocamus Lector, quos subtiles, acutos, accensos exposci-
 mus, qui neque nugentur, neque torpeant. Eâdem enim fa-
 cilitatē quidam interni oppilantur sensus, quâ obturantur
 aures, occluduntur oculi. Ipse denique affectus sive sensus
 accuratè observandus est; omnem enim quam in te sentis
 reluctationem, vel ex errore in procinctu existente, vel qui
 jam irrepsit, et fortasse cum aliquâ veritate complicatur, vel
 qui habitudine iniquâ firmatus in quoddam viciu abiit,
 provenire existimandum est. Est enim Veritas (uti sæpè
 monuimus) Harmonia quædam inter objecta & facultates
 Analogas, habens sensum gratissimè & libentissimè sine
 ulla hesitatione respondentem. Ita instructus, duplicem,
 eamque mutuam actionem in rebus observare potes. Ob-
 jecta enim agunt in nos; Nos etiam agimus in objecta; quæ
 tamen ita uno eodemque temporis momento perficiuntur,
 ut quasi omninò insensilis sit differentia. Neque igitur Fa-
 cultates sive externas, sive internas, nisi ratione præposte-
 rà divelli patimur. Ideò tamen internos quosdam prius
 immutari facimus, et quia ab illis externi excitantur, et quia
 in illorum aliquem ubique desinunt actiones, quâcunque

ex

inter
 sensus

tracta

object
 act
 action

ex parte instituuntur. Cum igitur in *Sensus* internos particulares se primò solvat *Instinctus Naturalis* ab unitate recedens suâ, (mirò enim nexu *Notitiæ Communes*, sive *Naturæ dogmata* inter se conformantur) atque illi porrò ab objectorum incongrua & pugnantî naturâ affici soleant, summâ cautelâ de rebus decernendum, ne dum mutuò colluctantur, iniquis cedamus affectibus. Variæ interim *Actionum* leges imprimis expendi debent, ut qualem unaquæque inducat *sensum*, animo infigas. Ita enim eveniet, ut quæ *proprie & innatæ*, quæ *aliena* etiam sint & *peregina actiones*, facîle perspicias. Subtilem igitur exposcimus discipulum, qui non solum *origines & causas actionum*, sed & earum *complicationem* et tumultum discutere, et sigillatim exhibere valeat. Nulla enim vel minima dari videtur adeò *sincera actio naturalis*, ut ex toto sit *compositionis* experta. Quasdam igitur *actiones ab objectis*, quasdam à nobis ipsis ortum ducere observare possumus; uti enim *pulchrum, deformè, &c.* agunt in nos, ita et nos reagere in objecta, *Sensus internus* (iudex in objectis suis supremus) docet; Quod affectus varii, qui aliquando ex *discursus* ministerio, aliquando etiam sine illo concitantur, satis probant. Istorum igitur *principia & actionum leges* præsertim suspicienda ducimus; vel eam potissimum ob causam, quòd nullâ aliâ lege *sensus geminos & præcipuos ab externis & ascitis* disparare possis.

Ut quædam interea de dignitate et excellentiâ *Homini* præmittamus, quatenus ex auctoribus (qui saniores habiti sunt) investigare licuit; observamus, *unanimitè similitudinem quandam Divinitatis Homini tributam fuisse*. Quidam enim *Numen* quoddam fuisse impie contendebant; variè interim licèt sese explicarunt auctores, in hæc tamen verba optime conventum esse arbitramur. Hanc igitur sententiam amplectimur, cum nullo rectiori indicio Deus omni ho-

want
subtle
scholar

image
of god

the mind in it
 mini innotescat, quàm illo quod foro interiori describitur. Est igitur *Mens* nostra, optima Divinitatis Imago, & Typus. Hinc fit, ut quodcunque verum & bonum in nobis, eminentissimo gradu in Deo existat. Nos igitur sententiam istam prosequentes, credimus & *Imaginem illam Divinam* sese denuò communicasse *Corpori*. Uti tamen in propagatione luminis fit, secundum ut sit semper remissius, ita in obscuritatem continuò vergens, ut in umbram. & caliginem tandem definat: Ita certè *Imago illa Divina*, quæ in unitate nostra vitali, liberâ, &c. conspicua sese denuò communicans, primò in *Instinctum Naturalem* sive communem illam providentiæ suæ rationem; deindè in innumeras illas *Facultates internas & externas* (objectis particularibus Analogas) protensa, in umbram & corpus definens, aliquando tanquam ad ipsam materiam resilire videtur. Quod quidem ex ipso sensu probamus. Neque obstant tamen imbecillitates istæ, quo minùs suo lumine & virtute universali ista omnia perfudat, & permeet Deus Opt. Max. ad quæ reperiuntur. Nonne enim satis benè nobiscum actum est, in *Analogiâ propriâ sapere posse?*

image on body
 Hæc igitur ex communi adstruimus sententiâ, *Imaginem* scilicet *Divinam* quæ in nobis, sese denuò imprimere in corpus signaturâ licèt invalidiori. Ideò *ratio propriæ conservationis*, quæ unitatis & æternitatis Divinæ, uti *libertas arbitrii* quæ infinitatis Divinæ sunt Characterismi, sese denuò propagantes, quanto longiùs à principio suo distant, tanto magis languidæ & in actionibus suis infirmæ deprehenduntur. Quando tamen cum *principiis* in humoribus *delitescantibus* (quæ secundum unitates suas *Analogam* sibi moluntur *conformationem*) conspirant, et cum illis denique *objectorum actiones* coincidunt, intensius operantur. Ideò *passiones* et *affectus vehementissimi* in inferiori systematis humani parte dispiciuntur. *Superior* tamen *inferiorem*

riorem in se rapere potest naturam; ideo *Mens* omnem recolligere & sedare potest *affectum*, ubi commune consulitur bonum, & summâ pace & concordia *Facultates singulae* sua obeunt munia. Ideo etiam *Actiones* quæ & *mentem* juvant & *corpus*, nullâ molestiâ perficiuntur. In reliquis uti magis liberè agunt, ita quidem magis diversè & irregulariter. Hæc autem de *Compagne Humanâ* est sententia nostra; in qua *Animam* nostram non solum ad imaginem Divinam conditam & ejus quidem *Ectypum* fuisse, sed partem etiam aliquam sapientiæ Divinæ universalis in *Notitiis Communibus* impertitam fuisse, existimamus. Hæc interrim, animus si sit præaffectus, non facile capies Lector.

part of
Divine
wisdom

Ad divisionem *Facultatum* ex quibus *Sensus interni* conformantur accedimus. Heic autem certè negotium satis arduum capeamus. Cum enim *Anima* & *Corpus* artificio summo ita conjungantur, ut eorum commissuræ nos lateant; & *differentiæ ipsæ*, & *differentiarum termini* difficillimè investigari possunt. Ex *Sensu* tamen *Interno* & *Methodo* nostrâ ista perfici, nihil dubitamus.

In *Humanâ fabricâ* igitur duplex deprehenditur natura, *agens* & *patiens*; ita enim ipse *Sensus Internus* docet. Hæc verò antequàm progrediari expende; neque te moveant *Nomina*. Quæ autem agunt, in triplici *differentiâ* constituta esse, observare potes: *Agunt enim objecta externa*, & *objectorum species etiam in memoriâ servata* (probatur ex sensu externo & interno) *Agunt Principia quædam in humoribus insita* (probatur ex sensu corporeo & crasso.) *Agit etiam istis superius principium quoddam, quod Mens in seipso, Anima in relatione suâ ad corpus vocatur*, (probatur ex sensu persentiente & Divino.) Est etiam in nobis *aliquid quod patitur*: Est denique *horum omnium ambitus, sive claustrum quoddam, sive activitatis sphaera*, intra quam actiones istæ (sive abintus, sive deforis deducantur) perfici solent.

man

lent: quod quidem *Hominem* vocamus. Neque enim ex molis externæ et figuræ, sed ex virtutis & energię carceribus æstimari debet *Animal Divinū*; cuius metas et fines idcirco ad *Facultatum extensionem*, non ad *cadaver* posuimus. Ab eo quod patitur (tanquam scitu facillimo) incipiemus. Quodcunque igitur in nobis patitur, est *Corpus*; non tamen quodcunque agit, statim est *Anima*. Agunt enim objecta et objectorum species in memoria servatæ, (*pulchri* enim *Idea*, ut de *turpi* taceam, nos afficit) agunt etiam, et quidem inter se conflictantur Principia quædam in humoribus tanquam elementis delitescencia. Quædam denique *Actiones* ab ipsorum humorum motu, pondere, & irritatione proveniunt. Horum igitur *campagem miram* ad mundi exterioris exemplar conditam, illique Analogam, *Corpus* vocamus. Parum interea refert utrum *actio* detur in corpore, an *passio*; modò sensus obducatur crassus & turbidus. Totus enim istiusmodi sensus est corporeus, & ad *agens* five *Brutalem* illam *Naturam* (in quam tam sæve invehuntur *Scholæ*) relegandus. Quo pacto imprimis *Corpus* (sive illud in nobis quod *macrocosmo* exteriori respondet) & ab ipsa *Mente* five *Anima*, & ab ipso denique *cadavere* five *materiali signatâ* distinguimus. Quod igitur post ista agit, ipsa est *Mens* five *Anima*: Nullum enim præterea in *Naturâ* superest *actionis genus*. Tria igitur omninò spectanda sunt, quod agit, quod patitur, istorum denique sensus five ratio. Cum autem omne Principium agens, juxta variam quam erga nos obtinet habitudinem, diversum inducat sensum; non solum ex originibus & causis suis, sed etiâ ex mirâ illâ sensus varietate *mutue rerum Analogiæ* imprimis distinguendæ sunt. Quæstiones igitur, *Quis sensus*, & *A quo principem* hoc in scrutinio obtinent locum: Cum tamen in commodioris orationis gratiam, omne *Agens naturale* assimilationem five conformationem aliquam moliri in quæstione

macrocosmo
answering
to macrocosm

stione *Cujus gratiâ* præmiti debuerit: nos tamen, & quia in explicatione suâ satis est difficilis ista quæstio, (ut quæ mensuram & proportionem virtutis agentis in rebus desideret) & quia denique compendii ratio nos arcet, institutum nostrum prosequentes, *Objectum id* vocamus à quo utcumque *facultas aliqua Analoga* affici, vel (ut cum vulgo loquamur) *immutari potest*. Neque refert, utrum in nobis, vel extra nos existat, modò novam aliquam immutationem intus dari sentias. *Facultatem* vocamus *principium internum conformans*. Superest *Sensus*, sive ipse *conformationis actus*. Nisi enim sit quod *conformet*, nisi etiam sit quod *conformetur*, nulla sit *sensatio*. Neque enim voluit *Providentia Divina Universalis* aliquam in nobis sine sensu fieri *innovationem*. Quod igitur sentis neque est *facultas* (sive vis interna sese explicans) neque *objectum*; sed *actionum resultantia quædam*, ex collisione & concursu mutuo oriunda. *Actione* enim cessante (quacunque ex parte fiat) ipse cessat *sensus*. Proindè neque totus in te sive *facultate conformante*, neque totus extra te sive *objecto Analogo conformato*, sed in *mediâ* quadam viâ deprehenditur: quod quidem ipse *sensus* (modò accuratè expendas) docet. Mirum est interea, quomodo in *sensu*, (id est in *mediâ viâ*) hæserint plurimi, in *facultatem* sive *principium* agens minimè provecti; quasi se immortales exindè reddi subveriti esset. Sed nos ultra *sensum* illum mortalem, caducum, momentaneum, quem in nobis experimur, *Facultatem aliquam conformantem* statuimus. Quæ quamvis nisi in *objecti* præsentia filere videatur; illi tamen Harmonicè respondet. Ex quorum *actione* reciproca, *sensum* tanquam *resultantiam* sive concentum quendam oriri volumus; Neque igitur *actione* sublatâ, ex quacunque detur parte, superest *sensus*; sed vel ex ipso *objecto*, vel *objecti specie* remotâ, vel saltè ex ejus *efficaciâ* sopitâ, vel (ubi nostras spectes partes) ex vi internâ alibi intè-

object

sensus

sâ tollitur & quidem extinguatur. Maximè interea interest ut *Origines & causas Sensuum, sive Affectuum exploratas habeas*. Qui enim ex mente sive principio illo interno *Adfectus*, diverso nos instigant sensu, quàm qui ab objectis per se, vel eorum speciebus in memoria servatis, vel à principiorum externorum sympathiâ & Antipathiâ, vel denique ab humorum crassa & corporea mole & propensione excitantur. Ubi igitur accedit *causarum duarum, vel trium coincidentia, vehemens fit adfectus*. Quod ubique observasse, à molestiis gravissimis liberabit hominem, *Affectuum* quos intus sentit *causam & originem*, ignorantem. Ubi enim ipsa *Mens, & principia, & humores, & objecta* conspirant, magno ferimur impetu. Heic igitur *Sensus tuos Internos* provocamus Lector. Neq; enim ex opinione vel ex auctoritate, vel imposturâ *Philosophiam novam* adstruimus; sed ubique ad probationem *tuas facultates proprias* producimus, à quibus nullibi (modò cum *objectis propriis conformentur*) recedi volumus. Proindè si in sensibilibus *sensum* sive *externum, sive internum ritè conformatum*, in iis denique quæ sunt supra sensum, vel *Communes Notitias*, vel *illas rectè deductas* in testimonium adducas, hoc ipsum habebis, quod labore summo exantlavimus. Quantoperè interea errant *Scholæ*, dum ea quæ sunt *sensus ex discursu* ægitant, nunquam satis inculcari potest; ut quæ totas artes, imò & ipsum facultatum systema labefactent. Neque igitur *Sensuum* testimonia elevari patimur, ubi *conditiones* adsunt; neque istis freti Scholæ moramur; solæ enim cum *objectis propriis* ritè conformari possunt *Facultates nostræ*. Sed Argumentū nostrum prosequimur. Cùm igitur quot dantur actionum *differentiæ*, tot dentur *sensus*, cùm deniq; quot dantur *Principiorum* agentium, tot dentur *actionum* differentiæ, ista invicem æstimari possunt. Primò autem de iis quæ ad *Mentem* spectant.

Sensus Internos (quos Menti vendicamus) illos vocamus, qui cum neque ab objectis, neque objectorum speciebus, neque ab humoribus oriundi sint, à facultatibus illis ortum habent, quæ cum communi consulant bono, in sensus ab objectis sive objectorum speciebus, sive humoribus invectoros ita denuò agere possunt, ut supra omnem affectum iniquum & turbidum constitutæ, contrario planè motu ferri, in illis superesse, illos demum compescere & sedare queant; Ita denique cum objectis æternis universalibus conformari gaudentes, ut in illis solis acquiescât, æternam subindè animæ spondentes Beatitudinem.

Nihil non sub ratione propriæ conservationis Beatitudinem æternam consecrari suprà docuimus, quam idcirco necessarium objectum Instinctus Naturalis fecimus. Proximum deposcunt locum Facultates, ex quibus maximè beati reddimur. Sunt autem illæ ipsæ quas hîc proposuimus, totæ licèt interim hoc in opere ut conspirent, consentiant, oporteat, primas obtinebûnt partes Facultates istæ. Quarum dignitati ut consulamus, præmittenda est divisio nostra solennisi, quæ quasdam Facultates Deo, quasdam mundo Analogas in nobis statuit. Quæ autem Deo sunt Analogæ, duplici ex notâ iudicantur: Prima est, quòd sensum inducant serenam, beatû. Secunda, quòd in illo solo acquiescât. Quâ ratione à Facultatibus corporeis distinguuntur, quæ sensum crassum & turbidû invehunt, ultrà denique sympathias & antipathias suas non feruntur. De hiis igitur suo ordine. Ne interea inter Facultates istas, quæ ad Analogiam rerum internam spectant, Facultates quæ utramque Analogiam exagitant, puta illas quæ contemplantur, componunt, dividunt, discunt, &c. desideres (licet ex divisione nostrâ ipsi Animæ competant) te iterùm monitum volumus Lector, nos istas

sub titulo *Discursus* reposituros. Argumentum heic habemus *Analogiam rerum internam*, & in illâ *Facultates intimas*, eas scilicet quæ cum ad *Mentem* per se spectent, in actiones *objectorum*, *humorum*, &c. denuò agere possunt, sensum inducentes pacatum, placidum, ubi earum actiones per se absque speciebus & dubiis, quæ à *discursu* exagitari solent, expenduntur. Sub istâ igitur definitione cadunt solummodò *Facultates illæ*, ex quibus maximè beati reddimur, sive *Facultates Deo Analogæ*. Quot sunt igitur attributa *Divina*, tot *Facultates Analogæ* in ipsa *Mente* describuntur: Quemadmodum quot dantur individuationis principia in *Macrocosmo*, tot & talia quædam in *corpore nostro* deprehendi volumus. Hoc interim cape Lector, istorum *conformationem rectam* esse illam *ipsissimam veritatem*, quam quærit mundus. Ne interea in doctrinâ nostrâ nomenclaturam desideres, *Facultates* hujus census vulgò appellari observamus, illas quæ *sperant*, *fidunt*, *confidunt*, *amant*, *serenant*, *gaudent*. Quæ omnes à *libertate arbitrii* ita permeantur, & lustrantur, prout istæ denuò *corporeas facultates* permeare & pervadere possunt. Est enim *Infinitas* ultima rerum sphaera ex unitate sua (neque enim plura uno infinita esse possunt) omnia pertransiens; cujus ratio aliqua in nostrâ *Arbitrii libertate* deprehenditur. Est igitur *Voluntas* nostra per se infinita; suis licet cancellis & angustiis ex illa ipsa *Infiniti* transcendentia concludi videatur. Nullum enim attributum *Divinum* sua facultate *Analogæ* destituitur. Alia igitur *Facultas* Deo tanquam *causæ*, alia Deo tanquam *fini*, alia Deo tanquam *medio* rerum competit; alia Deo *bono*, alia Deo *sapienti*, alia Deo *iusto*, alia Deo *æterno*, alia Deo *beato* respondet. Quapropter *Facultates* istæ cum Deo conformandæ sunt. Heic igitur diversè juxta Atributi rationem, nostri *amores*, *fides*, *providentiæ*, *sapientiæ*, *preces*, *vota*, &c. collocanda sunt. Eâ lege, ut universa (uti ab eâdem ani-

faculties
universæ
ad arbitrium

mâ oriunda) in eundem Deum tanquam in finem ultimum colliment. Interea te perfectionis apicem nequaquam attigisse cogita, donec *Divinam* etiam in te ipso ames *Iustitiam*, & reverearis: & te malle plecti, quàm *Providentiam* illam non expertam fuisse, apud te statuas. Rectè licet igitur *timor* imò & *dolor* pro peccatis impendantur, istos tamē *amor*, & quidem *fides* exuperare debent. Quo pacto omnes *Facultates* rectè conformatæ æternam illam salutem integrant. Ne interea sensuum internorum *sensum communem* desideres, *Conscientiam* habe. Ita enim vinculum quoddam reliquorum esse videtur, ut citra ejus *conformationem* debitam, neque *spes*, neque *amor*, neque *gaudium* rectè conformari possint. De illâ igitur proximè ante *Facultates*, quæ circa *externa* versantur, erit sermo; cum in illa acquiescant *Facultates* omnes. Quâ ratione, *prima* fuerit *Facultatum* *Internarum*, quæ circa objecta versantur, & quidem *ultima*. Neque enim sufficit *spes*, *gaudium*, &c. nisi veram *spem*, verum *gaudium* illud esse consciamus. Sed objiciet nonnullus *Paradoxum* prorsus esse, *Facultates* ad *attributorum* *Divinorum* *numerum* statuere. Sed si verum esse perhibes, *omne attributum* heic allatum *Deo Opt. Max.* convenire, quomodo verum fuerit, nisi *Facultate* aliquâ ubique attestante? Quin dices, ex *unâ* aliquâ *facultate* percipis: Atqui hoc ipso si *Intellectum* innuis, non negamus; si *diversitatem* tamen *facultatum intellectus* adimis, operationes *Animæ* haud satis distinguis. Quemadmodum enim eadem vox pro re natâ diversos edit & alternat sonos, vel idem *brachium* diversos tendit nervos: ita quidem eadem *Mens* juxta objectorum varietatem, varias omninò explicat, & quidem complicat *facultates*. Quod ut faciliùs capias *Lector*, præmittendum est: Quæ ab *unâ* & eadem *facultate* *conformationes*, eundem semper inducere *sensum*, modò *conditiones* adsint, quas in principio libri recensuimus. Ideò eadem *figura*, idem

*sensum
for sens*

*mind
(simile)*

motus eodem modo afficient semper. Qui verò *figuram* et *motum* (utcumq; per idem sensorium trajiciantur) *iisdem* tamen *facultatibus* deprehendi contendit, hallucinatur; Diversum enim sensum inducunt, diversas demum leges, ut conformentur, postulant. Quapropter *motus* absque *figura* et vice versâ expendi solent. Pari lege ad omnem actionem naturalem *efficiens* et *materialis* caussa desiderantur. *Causa efficiens* tamen sola percipietur fortasse, *materiali* incognitâ, et vice versâ. Heic igitur nisi *diversæ* subessent *Facultates*, utraque caussa necessariò *constaret simul*. ✓ Observare licet demum quòd quædam *attributa Divina* nemini non patent, (quia *conditiones* per se ubique sunt manifestæ) quædam *inductione aliquâ* (tanquam lege conformationis) probantur: Heic igitur *diversæ* *Facultates* sese explicant *diversis* utique *conditionibus* obnoxia. Ista igitur satis liquent; quibus fidem lubentiùs præstamus, quòd *Facultates diversas* ad corporea et caduca objecta percipienda tribuisse; *nullas* autem vel *parum fidas* undè ille ipse Deus Opt. Max. innotesceret et quidem coleretur, indidisse, et rationi et ipsi Theologiæ dissentaneum, et sapientissimo Conditore indignum foret. Quas tamen adedò *diversas* esse constat, ut de earum aliquibus (nisi inter doctiores) nondum conventum sit; quod quidem *Conditionum* vitio accidit. Nemo enim si eadem darentur objecta, eadem *conditiones*, non eodem modo sentiret, uti suprà adnotavimus. Ad explicationem divisionis nostræ accedimus. Satis superque diximus, neque *Facultatem*, neque *Objectum* sentire. Quod igitur præstat *Mens* nostra, dum ista inter se agunt, et quodammodò de *conformatione* colluctantur, est quod nos sentire (deest vox apta) *persentiat*. Quod igitur in interno adyto *persentis*, sive intelligis, est ipse *conformationis actus*. Sensus interea omnes *serenos*, *beatos* Animæ vendicamus, ut quæ ab ipso foro intimo ortum habeant, quâ ratione sensuum

final
cause
—
Sensu
de Hæc

sensuum *origines & causas* maximè spectamus; cùm ex ipso
sensu, quis detur *sensus*, satis facillè erui possit. Itaque heic
crassam illam & corpoream facultatum compagem detur-
 bari, & quidem discuti volumus, sua ut emineant dignitate
 conspicuæ *facultates noëticae Divinae*. Quòd igitur in istius-
 modi reagit *sensus*, illos ubi *importuni* fuerint vel *varii*,
 demulcens, sedans componens, *Facultatum* quas Menti ven-
 dicamus, proprium facimus. Solæ igitur *Facultates* istæ ha-
 bent *objecta propria & communia*. *Propria* autem *objecta*
Facultatum istarum sunt *Attributa Divina*, probatur ex *sensu*
Interno, sive verâ *Fide*; in illis enim solis acquiescunt. *Com-*
munia objecta facultatum istarum sunt *bona communia* a-
 nimi & corporis, & ipsius denique universi, probatur ex
sensu mixto; qui idèò intensior esse potest, quia plures con-
 spirant causæ. *Facultates* interea nostræ *Divinae noëticae* sen-
 sus suos in corpus invehunt, *pacem* scilicet, *fidem*, *gaudium*,
amorem spem; nisi enim istæ adsint, rationum ab Anima
 proficiscentium *signaturæ*, earum *origines* aliundè dedu-
 cendæ sunt. Ista igitur (ne te vexatum habeas) accuratè
 expende, ut quousque sive *objectorum*, sive denique *humor-*
um actiones ferantur, ubique advertas; quo pacto ex ipsa
Mente *sensus* illos *tranquillos* educi senties; nullum præ-
 terea in naturâ cùm supersit actionis genus. *Sensus* igitur isti
 à *crassis & corporeis illis Humoribus* satis discrepant,
 ubi res ex methodo nostrâ exagitantur. Quo pacto sive
concupiscibiles ex sympathiis, sive *irascibiles* ex Antipathiis
 suis oriantur *sensus*, à *beatis* illis in foro intimo *actionibus*
 satis ipso ex *sensu* distinguuntur. Cùm interea ex sententia
 nostra, quamdiu agitur, fiat *sensatio*; actione verò quâcunq;
 ex parte cessante, et ipse cesset *sensus*. Solus cùm *Deus*
 æternum universale sit *objectum*, in illo solo æternæ super-
 esse possunt *spes, fides, amor, gaudium* nostrum. Licet igitur ex
 illa *Arbitrii libertate* sive *ratione Infinitatis* quæ in nobis de-
 scribitur,

facult

G. alone
universel
object

scribitur, in Caduca demandari possint *Facultates istæ*, quàm
 facilè tamen istorum pertæsi simus, nemo non in leipso ex-
 periri potest. Te iterùm atque iterùm interea hortamur
 Lector, ut *causas & origines Affectuum* istorum, tum etiam
 sensus varios exploratos habeas. Ex usu enim eveniet, ut
 quæ ex ipsa mente, quæ etiam aliundè proveniunt actiones,
 ex ipso sensu distinguere valeas. Ubi observatu dignissimū
 est, *quæ ex mente deducuntur actiones, commune suadere*
bonum, vel saltem (alia si non detur via) mala, ut ex fide in
Deum & amore exuperes. Idèò in mediis *Affectuum* procel-
 lis superesse solent si non omnes, aliquæ tamen *Facultates*
noëtica Divinæ. Qui enim irascitur, dolet, timet, potest amare,
 sperare, confidere, qui desperat, utcunque potest amare, qui
 odit, potest sperare. Nemo enim *Facultates* universas quas
Menti vendicamus, ita penitus exuere valet, ut illorum ali-
 quibus fretus, quamlibet (etiam invitus) non aggrediatur
actionem. Sed aliquos regerentes audire licet, & illum qui
amat, posse *timere*; illum qui *sperat*, posse *odisse*. Hiis
 (quorum plena sunt omnia) respondemus, non esse in anti-
 thesi ad nostra, ut vera sint quæ innuunt. Neq; enim jam de
 veritate ipsissimâ, sive *Facultatū* conformatione debita cum
 objectis *propriis* loquimur, sed de illa quæ cum objectis
communibus instituitur. Si enim nostræ *Facultates Noëtica*
 cum objectis suis propriis (scilicet attributis Divinis) *debi-*
tè conformantur, omnis præterea *Affectus* excluditur. Idèò
 qui intimè *amat Deum*, & in illo *confidit*, adèò non irasci,
 dolere, *timere* potest, ut omnia in bonum cooperari certò ex-
 ploratum habiturus sit. *Vires enim & fortitudines Faculta-*
tum in objectis cognatis *propriis* ita nos totos occupant, ut
Veritatis systema pulcherrimum nunquam satis mirari pos-
 simus: Siquidem *virtutes* quæ per se *Facultatibus* insunt, ita
 in objecto *proprio* exaltantur, ut sublimiorè prorsus induant
 naturam. Si tamen contendis, te ita *odisse* simul & *desperare*
 posse.

posse, ut nec *amare*, imò nec *sperare* valeas. Respondeo, ut detur te *facultates Divinas ex toto sopire* posse, (quod tamen nequis:) te tamen ita debere facere neque dicabit *conscientia*, neque *ratio*, neque ullus præterea, neque tu ipse mentis compos cum fueris. Quantumvis igitur Objecta mutantur, *Facultates manent*, aliorum licet ex illâ *Arbitrii libertate* detorqueantur. Sed negamus te hominem exuere posse; morâ enim vel minimâ interpositâ, ita nobis à naturâ prospectum est, ut ex vicissitudine quâdam *sedentur* quæ *turbant*, animo ad pristinum redeunte statum; tandem ut emergant *Facultates Divinae*. Interim ex toto *sopiri* posse *Facultates*, sive *Media ad nostram conservationem* ita necessaria, ut credam non adducar unquam. Quod enim in somno *fileant Facultates istæ*, tanquam commune bonum, ab ipsâ anima indulgeri volumus. Si non universas igitur, aliquas tamen *superesse Facultates*, quæ nulla vel arbitrii libertate, vel obstructione tolli possunt, æquum est credere: Nunquam igitur tam infensum datur *odium*, ut amorem quemvis ex toto expugnet; Neque *desperatio* ita præceps, ut spem qualemcunque prorsus excludat; Neque denique ullo ex corporeo affectu adeò funditus absorberi vel everti possumus, ut aliqua saltem non emergat *Facultas Noëtica*. Quod inter hæc violentum excutit, adeò *Divinum* non est, ut quæ verè *Divina*, suaviter & constanter sive in *Affectuum procellis*, sive in *somni silentio* (quando quidem à gratiâ illa *Divinâ*, quæ nos etiam in uterò servavit, protegimur) suâ vitâ & pace supra omnem *mutationem* ubique gaudeant. Qui *turbant* igitur, & animum (ut vulgò dicitur) è sede ejiciunt *Sensus*, à peregrinis (quod etiam in somniis advertes) deducuntur principiis. Prout illi alterâ ex parte qui *pacatissimos*, *placidissimos* exhibent affectus, ita sunt *Divini*, ut (invitis etiam affectibus reliquis) æternam animæ spondere possint *Beatitudinem*. Hæ igitur in primis sunt

*Divinae
facultates
revertuntur
ipsas*

Facultates ex quibus mala quæcunque sive ab *humoribus*, sive ab *objectis* invec̃ta averruncare, vel quidem superare possumus. Principem igitur obtinent locum & ista ratione, & quia *attributis Divinis* (*objectis suis propriis*) omninò sunt Analogæ. Quapropter hæc in miris illis sensuum complicationibus separa, & tuo justo Domino, Deo Opt. Max. asserere, nisi ubi communi aliquid permittis bono.

✓ Superest *Arbitrii libertas* (unicum illud naturæ miraculū) universas *Facultates* quas animæ vendicamus, permeans. Est autem illa *facultas* ex quā se undequaque flectere potest anima. Habet igitur ex doctrinā nostrā *Facultatem* suā conformantē; quæ quidem est ratio illa infinitatis in nobis descripta. Est enim *Infinitas* attributorum Divinorum extrema ratio reliqua transcendens: nihil enim extra infinitum dari posse, inter plures quæ circa illud subsunt, maximè Communis est *Notitia*. Ideò nihil non posse Deum ex absolutā suā potentiā rectè cicitur. Quatenus tamen est *justus, bonus, sapiens*, à seipso nunquam recedit. Prout igitur ad imaginem Dei ita conditi sumus, ut ex ejus bonitate, sapientia, &c. bona nostra quæcunque deducantur: ita & candidissimè rationem aliquam infinitatis suæ in *Arbitrii libertate* impertivit; quod certè demiramur *Scholas* non advertisse. Quatenus igitur *Homo liber est, infinitus est*; neque enim quod *liberum est*, vel *infinitum*, ullum obtinet terminum. Heic tamen distinguendum est. Neq; enim in omnibus se liberè habet *Facultas ista*, nequè denique libertati isti, effectus ubique respondent. Circa priorem partem propositionis istius in memoriam revocandum est, *Libertatem arbitrii* dupliciter in nobis considerari, vel circa *media*, vel circa *finem*. Circa *finem* non sumus liberi; nemo enim potest non appetere *Beatitudinem æternam*, quod abundè suo loco probavimus. Circa *media* tamen (uti supra adnotavimus) liberè nosmetipsos habemus, quod quidem ex sensu interno constat. Ut

interea

free
will

we are
only
free

interea audiendi non sint, qui (ex *Discursu* nescio quo) *Libertatem istam arbitrii in mediis ad Beatitudinem tollere* conantur, non advertentes *extra objecta cognata Facultates* minimè conformari. *Discursus* enim ea quæ sunt extra *Analogiam* suam non percipit; neque enim *sperat, timet Discursus*; sed *Facultates* quæ isto munere defunguntur. Neq; deniq; vel *amor, vel timor* dubia exagitat, sed *Facultates discurrentes* per quæstiones nostras, de quibus postea. Ideò *Libertas Arbitrii* ex sensu interno æstimanda, & qui se liberū sentit, concludi non patiatur. Est igitur *Instinctus Naturalis* & in homine & in animantibus reliquis *prima Facultatum, Libertas arbitrii ultima.* Inter quas cunctæ *Facultates* reliquæ ita intercedunt, ut actiones maximè necessariae proximo post *Instinctum Naturalem* sequantur loco. Neque igitur in iis quæ ad *vegetabilem spectant naturam* proficit *Arbitrii libertas.* Neque enim crescit homo quando vult, neque quidem prospera gaudet valetudine, &c. sed *amare, sperare, considerare* in Deo, & *latari* etiam in æternum nihil vetat. De mira igitur distinctione *Motus voluntarii, involuntarii, & mixti* medicorum proceres consulendi sunt. Pulcherrima enim exindè conlectaria educi possunt, à quorum tractatione, illa compendii ratio quam ubique servavimus, nos satis arcet. Hæc interim ex parte Dei Opt. Max. capite, non solū *Beatitudinem illam æternam* tanquam *objectum* necessarium proponi, sed etiam *media* ad illam ita indulgeri, ut in hâc vitâ etiam qualem illam velimus, copiam abundè factam esse observare possimus. ✓ *Ultra media* autem *providentiam Naturæ*, neque in *victu*, neque *vestitu*, &c. *terri communis* docet experientia, & *conditio humana.* Quod eo consilio factum est, ut cum illis potiamur, *providentia suæ particulari* gratias habeamus. Caveant interim qui se terrenorum mancipia reddunt, ne ex votis suis res cedant. *Talem enim cū expetant Beatitudinem æternam, &*

only to
means

illam adsequi in æternum quid vetat? Magnum igitur est *Beatitudine aeternâ* cum Deo ut frui cupias; majus adhuc si illam sperare audeas. Bono igitur nostro tributam cogita *Arbitrii libertatem*; nempe ut in *mediis* ad Beatitudinem nostram liberâ donemur electione. Elementorum actiones sunt planè *necessariæ*; paulò *liberiores* vegetabilium actiones deprehenduntur; in *licentiam* denique quandam bruta prorumpunt; sed hiis omnibus exolvitur homo, & nihil non vult, nihil ferè non potest. In *arbitrii igitur libertatem* tanquam in ultimam aliquam differentiam asserimus, quam ideò nisi fortes, nisi maturi non experimur. Definite igitur tanquam *malam*, & à *Naturâ penitus depravatâ* oriundam traducere *Facultatem* istam. Qui nequam esse non potest, quomodo bonus fuerit? *Necessariæ* actiones, nostræ non sunt. Ab ipso rerum *Fato* proficiscuntur, quæ aliter se habere non possunt. Quæ *spontaneæ* actiones, solummodò sunt nostræ. Gaude igitur te *libertate in opposita* donatum esse: & cum te bonum pro virili præstas, mercedem à *Bonitate illâ Supremâ* pete, exige, habe; quo pacto revera sapiēs. Interea maximè cavendum est, ne ex peccato deformes *imaginem illam Divinam*, & quæ contumeliam non patitur, à *Beatitudine illâ aeternâ* ablegeris. Atque hæc quidem breviter de illa *Arbitrii libertate*, ex quâ (in angusto vase) *infiniti Typus & ratio* aliqua deprehenditur, dicta sunt. Non diffitemur interea quædam opportunè, hoc in loco de *Arbitrii libertate* (prout *Facultates* nostras permeat, & quidem informat) subungi potuisse; ut quæ post hanc vitam transactam earum sit vehiculum quoddam & initium motus. Uti quædam etiam de *contemptu mortis*, tanquam ejus undè maximè Dei dissimiles reddimur. Sed quia passim brevitati consulimus, istis in præsens supersedendum duximus. Sequi debuisset etiam sensus *Gratiæ operantis & Divini illius auxilii*, qui in ipsum forum intimum maximè deman-

elim
negl.
bruts
men.

ag. fate

2. sin

fact. life

demandatur. Sed quia isti sensus à Deo Opt. Max. immediate suffiuntur, tanquam ex gratia sive providentia sua particulari proficiscentes habendi sunt, de quibus idcirco (ubi de Revelatione) ad calcem libri instituetur sermo. Ab istis igitur per *Sensus ab humoribus ortos* ad corpus & corporea delabimur, Lector.

Sensus Internos corporeos illos vocamus, qui ab Humoribus motis oriundi, intemperie quadam sive sensu crasso & palpabili nos afficiunt. Quorum facultates conformantes Mundo (uti priores Deo) Analogæ, peregrinæ cum sint in origine sua & traduces, ad objecta propria quæ caduca imprimis sunt & particularia excitatæ, in eorum nauseâ quadam & fastidii (quando conformitates etiam ex votis cedunt) citissime delabuntur.

Sensoriorum calculum ad quinque (cum Scholis) Sensus, ad differentiarum numerum (ipso docente sensu) subduximus. Ridiculum est non dari nisi quinque Sensus. De corporeis in præsens est sermo. Huiusmodi autem est, sive agat, sive patiat, omnis Sensus crassus, caducus, turbidus. Huiusmodi enumerantur imprimis fames, sitis, lascivia, torpor, cholera, melancholia: Cujus symptomata æstimamus omnem Sensem in nervis, sive jucundum, sive molestum, purâ libidinem, pruritem, titillationem, cachinnum, segnitiam, oscitationem, pandiculationem, somnum, dolorem, bilem, furorem, timorem, metum, fletum, ephialtem, irem ex iis mistos, quorum egregius datur numerus. Quæcunque denique ab istis principiis orta, sub ista definitione cadunt; & secundum differentias suas novum inducunt Sensem.

Variè excitari *sensus*, suprà docuimus. Sive enim principia in humoribus delitescant mutuo agant in se, sive individuationis principia quæ in objectis sive objectorum species in memoria servatæ, sive in ista denuò Mens agat, *diverso* afficimur *sensu*. Alternatim denique dum copulantur (quod in omni *sensatione* advertendum est) novum & quidem *varium* inducunt *sensum*. Heic igitur *origines Sensuum*, uti & ipsæ *sensuum differentie*, expendi debent. De iis quos *humores* moti movent, jam agimus: *Humores* autem sunt quatuor, quatuor *Elementis* respondentes. De re satis notâ non laboramus. Hoc igitur doctrinæ nostræ fundamentum jacimus, uti cui doctiores adstipulentur *Scholæ*. Cùm autem in *Humoribus* illis, non tam eorum moles externæ & mineriæ, ac vis illa penitior & actionum efficacia ab internâ spirituum œconomiâ dispensata maximè sit spectabilis; ad *Anatomiam* illam *vitalem* deveniendum est, in qua *spiritus* illi, sive principia, sive *atomi* & rerum *minimæ portiuncule*, (in quibus tanquam in naturæ penu, sive ultimis recessibus res conservantur) maximè suspicenda sunt. Sunt autem naturæ omninò peregrinæ & traducis, quantumvis sub ipsa *Mente* militent: Ideò propriam maximè moliuntur conservationem quodam cæco licet ut plurimum impetu. Quatenus tamen *Divina* illi in nobis *Menti* subijciuntur, in alienum jus veniunt, *Animæ* imperio subdita: scientiam tamen *sua speciei* ubique retinent. Ideò ad propriam *Analogiam* singula excitantur, & miræ illæ rerum *differentie* exponuntur. Quod ut facilius capias Lector, statuendum est, ex *Elementorum* gremio omnia quæ sub *sensum* cadunt, educi. Cùm autem *humores* quatuor, quatuor *Elementis* respondeant, in *humoribus* istis tanquam *Elementis* delitescere principia quædam, ad mundi instar in corpore nostro composita, existimandum est. Neque te terreat loci angustia; ita enim sunt *incorporea* re-

micro-
cosm
ansys
to macro-
cosm

rum principia, ut sine indumento vel veste sensum exter-
num fugiant, suo licet tempore, loco &c. explicentur. Vi-
de hyeme *Rosam*, non caule vel stipite &c. imò nec ipso
feminis cortice, sed virtute prolificâ fecundam, in ipso
naturæ sinu reconditam; vide (inquam si potes,) non
dico locum, sed proventum, quem minimè tamen videre
continget, donec rerum causæ conspirent, & è seipsâ egre-
diatur *Rosa*. Tanti sunt intra res *gradus*, quanti extra. Ex-
cute animum & senties, nonne enim ad teipsum scèlicior fa-
ctus regrederis? Quemadmodum igitur totum illud quod
afficit in te esse, *Sensus internus* (modo expendas) probat;
ita neq; istis claudi, sed extra teipsû te expatiari posse, *Sè-
sus externus* utique docet. *Infinium* ubique est, & omnis
pars aliquam rationem *totius* obtinet. Proinde nihil non
ad *infinium* protendi potest; quod nisi capias, infœlici in-
genio te, Lector, præditum cogita. Argumentum nostrum
prosequimur. Prout igitur in *Facultatibus Divinis* noëti-
cis, aliquid Divinis attributis, ita in *istis* aliquid mundo
Analogum homo obtinet. Proinde neque *objecto* cuicun-
que (prout *Facultates* Noëtice quæ suas notitias omni ex
objecto elicere possunt) sed *objectis particularibus* respon-
dent: neque demùm circa *Æterna* versantur. *Facultates*
enim quas *Menti* vendicamus, æternis gaudent *objectis*, &
in illis solis acquiescunt. Tales denique existunt, ut illis
freti in æternum superesse velimus. Nemo enim non sperare
meliora, *confidere*, *amare* in æternum voluit. Sed *Facul-
tates* quas corpori vindicamus, eo in gradu sunt constitutæ,
ut & in seipsis & in *objectis* suis imprimis sint *caducæ*. Ne-
que enim se *irasci*, *dolere*, *timere*, *esurire*, *sitire*, imò nec *pru-
rire* in æternum cupiêre nulli, sed ut tentiginis molestiâ
exonerati, tandem sublevarentur. Ultimò non *commune*,
prout *Facultates nostræ Divinæ*, sed *particulare* aliquod sua-
dent bonû. Ex quibus constat, satis inter se distingui *Facul-
tates*

rose

part
like
wholeonly in
eternals

tates utriusque classis. Neq; igitur ex voluptate quadam, five corporearum delectationum congregatione se felices reddi cupiant homunciones miseri. Quomodo enim in iis quorum principia, causa proxima, & ipsi sensus respectu nostri sunt caduca ludibria, felices esse possumus? In æternis solummodo perfectam dari felicitatem, tædium illud & horror corporearum delectationum (neque enim felicior ejusmodi titillationes manet exitus) abundè docent. Quo pacto non solum per Causas, Analogiam, & objecta sua, sed etiam per effectus & sentiendi modum Facultates nostræ Divinæ à corporeis discriminantur. Restat ut quid sit illa corporea, five brutalis (à quibusdam animalis) five vetus homo (quem exuendum esse Ecclesiæ docent) exponamus. Quo in argumento præmittendum, duplicem esse in nobis naturam, Animam scilicet, & Corpus; ista autem Communes ut sint Notitiæ, in quæstione an sit, in quæstione quid sit eorum alterutra, non facilè est explicatu. Neque enim quod in objecta & humores imperium exercet, est Corpus, sed Anima five Mens nostra. Quæ autem externa in nos agunt, corpus esse nemo quidem sanus existimavit unquam: restat ut ex humoribus corpus illud eruamus. In Humoribus autem non illa massa, five fæces consistentes erunt Corpus, sed cadaveris nostri five materiæ signatæ pars aliqua. Superest igitur ut à principiis, five facultatibus quibusdam vitalibus, quæ in Humoribus (tanquam in chao suo involuta) jacent, Corpoream istam Naturam eruamus. Corpus enim sentire, Animam intelligere ipsa vox populi docet. Proindè definitam & distinctam illam congeriem principiorum quæ ad systema humanum conficiendum, in humoribus tanquam in mineriis suis (Humores enim Elementis respondent) coacervata delitescent, hominum inquam cōpagem Corpus vocamus. Quomodo principia ista cum nostris cohæreant, rationem ex Anima, five Harmonia mundi qui

qui petere recusat, ex *vi illâ plasticâ* diversas edulionum naturas in unum compingente, sensu interno edoctus excogitet. Ideò ex eodem gobione *lucius, felix, homo* sua formabunt singuli membra, & juxta scientiam quam propriæ speciei obtinent, in partes suas alimenta abire cogent; Quod *Divinum* interea nobis inest, ista omnia permeat. Ideò *Facultates Noëticas* solas objecta *propria* habere & *communia*, sæpè adnotavimus. Quæ igitur inter *Deum & Mundum*, inter *Mentem & Corpus* datur Analogia; quo pacto *Mens* nostra *Deo*, *Corpus* *mundo* insigniter respondent, & omnium in mundo differentiarum rationes aliquæ in homine describuntur; undè propositio nostra, *Quot sunt rerum* (intellige principio aliquo individuationis insignitarum) *tot sunt facultatum differentie*, insurget. Hinc fit, ut cum *Attributis Divinis* *Facultates* nostræ *noëticae* *Divinae*, cum *corporeis* *facultates* nostræ *corporeæ* lubentissimè (ubi *conditiones conformationum* ad sunt) conformentur. In *Humores* igitur, sive *Elementa Microcosmi* totam rerum seriè transplanti volumus, quæ sive in illa *seminis* mole, sive in *alimentis*, sive in ipso *aëre & spiritui* ingerantur, ex effectis suis sese satis produnt. Ista igitur in *Corpus*, id est, in unum aliquod compacta ut fuerint, in objecta cognata *propria* per Sympathias & Antipathias suas agunt, & quidem patiuntur, à quorum actione variâ variis in nobis sensus suboriuntur. Ut proinde affectiones & morbos peregrinos traduces, etiam hæreditarios (labem corpoream verè originalem) in nos migrare, nemo non observare possit. Non solum interea ascendunt, sed etiam suo tempore exaltantur *Principia ista*. Quæ maximè propterea extra nos *Affectiones* sunt communes, & maximè in nobis sentiuntur. Proinde ex *calore*, *frigore*, *motu*, vel *gressu animali*, *voluptate*, *dolore*, *fame*, *siti*, *vafritie*, & ipso denique *somno*, non *Elementorum*,

vegetabilium, brutorum similes reddimur, sed ipsa Elementa, vegetabilia, bruta sumus. Calor noster, verus est calor Elementaris, vegetatio nostra vera est vegetabilium incrementum, voluptas, dolor, timor, fames, sitis, somnus, vafrities, verae sunt brutales voluptates, dolores, timores &c. Supra ista enim motu planè contrario potest ferri Mens nostra; quod certè in omnibus præstare solet, nisi ubi communi alicui bono prospectum est: qua ratione stimulum addere nihil vetat. Cunctæ istæ interea Sympathiarum & Antipathiarum actiones (sive in nobis, sive extra nos) ab occultis Dei judiciis temperantur. Neque aliter obijicientibus, in quæstione Cur, vel undè, &c. ista fiant, respondendum censeo. Hoc interea munus proximum Facultatum nostrarum Divinarum facimus, ut Principia ista corporea conforment, & in suum jus trahant, ut tandem proprio unusquisque potiatur mundo; quo tamen non magis includi potest, quàm Deus in universo. Si interea sese mutuo lacescant, iñibus petant, & inter se conflidentur non solum Humores nostri, sive Elementa Microcosmi, sed ipsa etiam rerum principia, novum videri non debet eadem extra te quotidie experto. Tuâ interest, ut ista compescas, & in suum digeras ordinem. Cum igitur te dolere, timere, aestuare, & prurire sentis Lector, cogita Humores moveri, & naturam brutalem & belluinam in te excitari, & tibi cum Pecude tuâ rem esse. Ista igitur seda ex remediis, quæ ipsa Mens, vel etiam Medicina suggeret. Siquidem tamen commune aliquod suadet bonum, etiam corpori indulgendum est: ita enim voluit Providentia Divina Universalis. Quantum interea Anima Humana belluinæ præstet, quantumque altioris sit originis, vel ex eo conjectari liceat, quod sensus bestiis ut dentur quàm ullis mortalium sagaciores; non tamen æquali rerum expetendarum fugiendarumque ratione præditas esse satis patet, quod certè

brute
appetite

certè contigisset, si vel sensuū externorū acrimoniā *Veritas* in universū constitisset, vel eadem cum brutis *Anima* nobis indita fuisset. Ideò ultra *speciem suam* non feruntur *bruta*. *Homo* verò cū in *propria*, tum in *unaquaque* sapit *specie*. Sed cū ista simul doceri non possint, nos hoc argumento satis obscuros esse (ut qui in tenebris mundi versemur) equidem existimamus: ad *Systematis Humani* distributionem accedemus. Quod igitur (inquam) agit cum sensu, sive sensibilibiter, & non patitur, est *Mens*. Quod patitur sine sensu, vel insensibiliter, & non agit, est *Materia signata*, sive *cadaver nostrum*. Quod denique & agit, & patitur sensu crasso & caduco, ipsum est *Corpus*, quod ex sensuum differentiis (modò expendas) satis constat. A superiore tamē natura & ipsa *Mens* pati, rapi, & tota conformari potest, de qua ubi de *Revelatione* erit sermo. Ut quædam interea de Analogiā illā, quæ inter *Macrocosmum*, & *Microcosmum*, in qua auctores hujus postremi sæculi egregiè satis (maximè verò in iis, quæ ad *Medicinam* spectant) navarunt operam, subjungamus. *Observare* licet *excandescentiam*, *iram*, *suspicionem*, *invidiam* &c. quæ turbant, & tanquam iniquæ passionēs à *conscientia rectè conformatà* reprobantur, analogas esse regioni illi, in quā cientur procellæ, turbines, & meteora hujusmodi, quæ utcunque eliciantur, in *Corpus* tanquam in terram cadunt. Proindè *Affectus* quidam infra *Mentem*, supra *humores* dispiciuntur; quòd in se non magis est, quod demiretur homo, quàm in *Macrocosmo*. Quidam denique revera sunt *Affectus brutales*, quod (ut reliqua argumenta taceam) ipsi morbi & rabierum diversitates docent, dum heic *Lupina*, illic *ovina*, illic *avina*, &c. naturæ dominantur, & modò mites, modò feroces insanix in corporeā nostrā compage luxuriantur.

Ab *Elementorū* igitur, & *Vegetabiliū* naturā incipiendū, et miræ *transplantationū* leges expēdi debet, quo pacto seminum

ment
body

vast
storm

Plato

ascendentium *ortus, exaltationes, signatura, leges & perio-*
di, quæ denique cicurari, quæ etiam efferari possint, accura-
 tam postulabunt disquisitionem. Neque tamen te ita sol-
 licitum habeant istorum *leges,* ut unâ cum istis te totum ex-
 cidere putes. Licet enim in morte dimittantur *Facultates &*
sensus corporei; ut ipsa denique terrena subsidat moles; ut
 cum istis valere jubeas symptomata, morbos, affectiones
 quasunque, puta *iram, timorem, dolorem; famem, sitim, som-*
num, vafritiem; superest *vis plastica,* imò & *movens,* su-
 perest totus *intellectus,* tota *voluntas,* totæ *Facultates* quæ
amant, sperant, fidunt, confidunt, serenant, gaudent, totæ *libertates*
 supersunt; nihil deniq; ex quo unus verus homo,
 immo & speciosus audis, non superest. Vetera supersunt
 objecta, imò & nova, neque (si istis usque volutare lubet)
 deest quam induas (modò Deus velit) omnis Materia, Ele-
 mentum omne. Scientiam tuæ speciei ubique obtines. Sed
 majora prædico, & cum terrena exueris, etiam novam eam-
 que magis obedientem dari posse materiam, elementa no-
 va, undè totus gloriâ, totus cælo amictus prosilire possis,
 enuncio. Sed superest, modò sperare audeas, etiam *infini-*
tum, ne te in angustias cogi ex doctrinâ nostrâ subverearis.
 Mille interim è superioribus confectaria educi possunt, un-
 dè *omnis Scientiæ Fundamenta* instaurari possunt. Nos in-
 terim quid sit *Corpus humanum,* quod unâ cum *Animâ* scho-
 las latere videbatur, paucis more nostro perstrinximus.
 Pleniorẽ interea hujus argumenti tractationem ad Le-
 ctoris sensum internum relegamus. Nequaquam igitur
 audiendi sunt, qui *Facultates nostras Divinas* effectus animi
 pacati existimant. Quamvis enim post *iram, odium, timorem,*
 animus ad pristinum redire possit statû, sublata tamen *irâ,*
 non fit subito *pax* illa interna; neque *odio* sublato repente
 fit *amor;* neque *timore* deposito, statim *confidere* valent im-
 potentes nostræ *Corporeæ Facultates.* Aliud igitur est non
 ang,

angi, aliud plenâ securitate frui, aliud dolore torqueri, aliud etiam invito dolore, se foelicem existimare, aliud denique *Facultas Noëtica Divina*, semper præsens, omni objecto Analoga, universalis, commune suadens bonum, aliud *Corporea illa Facultas* crassam, caducam & particularem intemperiem (malim dicere quam *Sensum*) invehens, (licet & ipsum *Sensus* vocabulum conformationibus illis à foro intimo & *facultatum noëticarum* actione proficiscentibus verbum sit omninò impar.) Non diffitemur interea ab ipsâ mente *dolorem, anxietatem, timorem* &c. demandari posse, dum facit ut corpus ista sentiat. Quâ ratione partim munus aliquod justitiæ Divinæ supplet, partim communi alicui prospicit bono. Ideò *dolore, timore pio, &c.* nos perfundi posse, compertum habemus. Qui igitur ex mente vi *conscientiæ* impellentis excutiuntur *timores*, frustra nisi ex mente pacatâ remedia conquirent sua, uti ex alterâ parte neque vera facile exuuntur *gaudia*. Non est igitur quòd demiretur quispiam, si *amores, spes, fides* nostræ (cùm in caduca impenduntur) turbant, cùm quia cum objecto *minimè cognato* confoimantur, tum quòd (*Conscientia* decernente) stultitiæ propriæ luimus pœnas. Qui tamen nobiscum sentiunt, istiusmodi *Affectus &c.* in Sympathias rerum & Antipathias à miro rerum systemate oriundas rejicient. Quod quidem existimamus, nisi ubi communi alicui bono consulitur, quo pacto ipsam *Mentem* in ad sensum venturam nihil verare, sæpè monuimus. Hæc igitur, si quicquam aliud, advertite Sophistæ. Neque *facultates Divinas, quæ sperant, fidunt, confidunt, anant, serenant, gaudent, in inferiorem & concupiscibilem animæ partem detrudite*, siue quibus ad eò casus fuerit *intellectus, inepta voluntas, felicitas nulla*, ut quot absque illis enumeres *Facultates*, totidem fuerint *molestiæ*. Quæ tanto intervallo denique ab inferioribus distant, ut non solum *intellectus* sit in ordine ad illas, sed etiam per illas *supre-*

nis adnectatur. Sed cogitate vos paulisper Facultatibus no-
 stris *Divinis* orbatos, non dico *timore, ira, odio, pruritu,* qui-
 bus in æternū carere potestis; sed *spe, amore, fide, gaudio,* videte
 quales fuerint *Animæ vestræ, larvæ, umbræ, spectra.* Satis
 habete igitur *Sophistæ, titillationes, & crassamenta* vestra
 inter *concupiscibiles,* sive quidem inter *irascibiles* meritò re-
 poni posse. Nos quidem *Facultates* cunctas, quæ sensus in-
 ducunt *Divinos, serenos, beatos,* primò *Menti,* postea verò
 ex conformatione debitâ (sensuum internorum veritate)
 ipsi *Deo* vendicamus. Neque igitur eliminantur *Facultates,*
 sine quibus tantum abest, ut ad *Divina* suscitetur *Mens* no-
 stra, ut neque *Humana* fuerit. Quæ omnia clariore indicio
 innotescunt, si in *Brutis* nulli istiusmodi *Affectus* deprehen-
 di possunt; quod quidem certissimum est. Ut enim *doleant,*
timeant, lasciviant, pruriant, & impetu satis alacri in speciem
 suam ferantur, ut officiosa in dominos suos (ipsâ sagacitate
 Naturæ instructâ) eorum pars aliqua audiat, quis tamen
 unquam in *Bellua* spem inconcussam, *amorem* solo Boni no-
 mine impensum, *fidem* circa æterna & severum illud *gan-*
dium oblerare potuit? Quis unquam in *Belluâ conscientiam,*
resipiscentiam, vel de *futura vitâ consilium* adnotavit? Quod
 quidem ex eo, quòd nulla apud *Belluas* extet Religionis
 formula, satis superque indicatur. Hæ igitur sunt illæ ipsæ
differentiæ, ex quibus maximè *Homines* sumus. Licet igitur
 istorum tenuia quædam specimina in *bestiis* eluceant,
 ubi Analogia rerum inter se expèditur; quia tamen in Ana-
 logiâ rerum ad primam causam, jus Divini illius cultus ad
 humanum genus unicè spectare voluisse videtur Deus Opt.
 Max. illis fortasse opus non fuit. Satis habeant igitur *Ani-*
mantia, quòd in *Homine* perficiantur, & in illo *Belluinam*
suam naturam deponant; quâ ratione *Iustitiæ Divinæ* præ-
 cipuum objectum sit *Homio,* ut cui imprimis communis rerum
 tradatur salus.

Sensus Internos ab objectis inuestos illos vocamus, qui ab occultâ illa objectorum externorum in Analogiam nostram internam actione proficiscentes, in foro interiore deprehenduntur.

DE speciebus in Sēforia externa delatis, ubi de Sensibus Externis erit sermo. Internos hoc in loco excutimus; cuius generis, voluptates, dolores, & affectiones quædam corporeæ imprimis enumerantur; quarum disquisitio (subtilis admodum) differentiarum explicationem subterfugere videtur. Ita enim cum actionibus nostris connectuntur Sensus isti, ut discrimen vix patiantur: idē simul ferē in operationem veniunt. Cū tamen quosdam Sensus ab objectorum per signaturas suas internas explicantium actionibus deduci æquum sit credere, (nisi cunctas actiones Facultatibus, nihil rebus ipsis tribuas) quinam sint Sensus isti, & quæ eorum ratio dari possit, operæ pretium erit investigare. Ne interim res temerē confundamus, quosdam Sensus Internos Menti, quosdam Corpori Analogos denuō statuimus. Quæ autem Menti sunt Analogæ, per quandam formarum communionem inter se percipiuntur, quâ ratione non agitur in Mentem nostram, sed in ejus exercitationem aliquid proponitur. Mens enim cū Divina sit, pati nequit. In huiusce igitur sese liberē habet; quod in objectorum actione in Corpus neutiquam fit, quorum conformationes (quia media quasi semper adsunt) necessariō subsequuntur. Hinc fit, ut in Harmonia hæc facultas modulatione, illa oblectamento planē diverso demulceri possit. Quantum interea Menti, quantum Corpori deferatur, dum ista inter se agunt, acutissimi fuerit investigare. Nos enim singillatim proponimus,

nimus (complicatæ ut ubique sint) istiusmodi *actiones*. Exemplum subijciemus. Circa *pulchrum* quo afficimur, quantum *Agenti externo*, quantum ipsis *Facultatibus Internis* debeat, pulchra & quidem ardua fuerit Quæstio. Proportionem enim *virtutis agentis* in rebus desiderat; quam qui capit, totum rerum systema capit. Complent enim Harmoniam mundi proportionem istæ, quas Numeris ligari, cum Scholarum doctissimis profiteamur; Supputa periodos, & invenies. Sed regredimur, & quomodo *Sensus illi Interni*, quos objecta invehunt, à cæteris distinguantur, disquirimus. Quicumque igitur *Sensus interni particulares* ab *objectis* immediatè & sine *discursu* in nobis excitantur, hæc in classe reponimus. *Universales enim Affectus ad Instinctum Naturalem* suprâ reduximus. Cujus census videntur *stridores illi bruti & inconditi*, qui horrorem in quorundam dentes incutiunt, & similia *symptomata*, quæ in historiis admirandis observare licet. Cuncti enim hujusmodi *Sensus* ad *Facultatem aliquam internam* in corporea mole supernumerariam attinent: Homo enim absque hiis, suis numeris absolutus est. Heic igitur *nova aliqua Facultas* ad alienam spectans Analogiam excitatur. Licet igitur (quoad *Analogiam externam*) omne *Individuationis* principium aliquid proportionem respondens in homine obtineat, *Analogia illa interna* nos latere potest, nisi ab occultis, sed justis certè rerum sympathiis, vel antipathiis excitetur. Non est interea quòd hisce in sensibus totas actiones Objectis tribuas: sed quædam illis, quædam ipsis *Conformationibus* permittendæ sunt. Heic tamen (si uspiam) Objectorū actiones locum habent: qua ratione Analogia rerum *interna* ab *externâ* illâ luculentissimè distinguitur, & quæ nos latere possint, animadvertuntur. Hæc igitur sensu subtili expende, ut tandem quid *connatum & proprium*, quid *adventitium* denique & *extrinsecum* exploratum habeas. Qui in-
terea

terea *Affectus periculoses* ex objectorum actione nobis ini-
 viciis accidunt, *peraginos* statuimus; quod qui negat, ipsis
 ex rebus evincendus est. Ubi interea ex actione corporeorū
 inter se (sive ab intus, sive de foris veniat) *gratus* datur
 sensus, nostra haberi potest conformitas; ubi *ingratus*, a-
 liena. Cum igitur nostris *Principiis corporeis* validiora fue-
 rint *Principia externa*, quod sibi Analogum magnetico
 quodam more in se trahunt, & vice versa. Indè ex solutione
 continuū strenuè in nos agitur, & à majoribus partes mi-
 nores exhauriuntur. *Continuitas* universi à *Providentia*
Divina Universalis maxime procuratur, nostra enim, secun-
 dæ rationis esse videtur; quo pacto dolor iste in nobis, *Va-*
cuo in inanimatis responderet. Exinanitur enim pars illa ex
 qua nuperè decessit quod conformatum est. Quâ ratione
 igitur *Vacui* est impatiens *Natura*, nos sensibiles in fabricâ
 interiori voluit. Cum igitur puncta, scissa, resoluta, æro-
 sa, distenta, disrupta, compressa, constipata fuerint membra,
 aliquæ cedunt partes, & quoddam alicubi datur *Vacuum*.
 His ipsis igitur qui in rebus cæci videntur stimuli, in homi-
 nes transplantati ut fuerint, vitales sunt; quod ubique
 observatæ permagni momenti ad rerum dignotionem esse
 arbitramur. Cum interea *Principia* quæcunque in infe-
 riorem aliquam naturam compinguntur, dolent; (neque
 enim caro, vel nervus, sed *Principia*, sive spiritus sentiunt)
 quemadmodum ex alterâ parte, quando cum superiori ali-
 qua naturâ conformata sunt, latantur, & gratum inducunt
 sensum, inter quos *medius* ex repletione convenienti datur
Sensus. Si interea mori renuant omnia, cogita malle infe-
 riora in se rapere, quàm in alienam unitatem abire, ut ista
 interea Dei judicia occulta temperent. Neque enim in quæ-
 stione cur, vel undè ista fiant, petentibus aliter respon-
 dendum censeo: Alias denique voluptatis & doloris cau-
 sas dari posse, nobis compertum est. Sed in hujusmodi Af-

pain

vacuum

fectibus has subesse causas nostra est sententia. An verò
temperies mutata huc reduci possit, non est heic in animo
 discutere. Satis erit in præsens, quid *Principia externa* per se
 possint, proposuisse; quæ cum duplici in Analogiâ externâ
 scilicet & interna constituantur, diversis respondere *Facul-*
tatibus ex ipso sensu demonstravimus. *Facultates* igitur ex-
 ternas emensum ut fuerit objectum idem (putà *Absynthium*)
 quatenus *amarum* hanc, quatenus *ingratum* illâ, quatenus sa-
 num tertiam afficiet *Facultatem* juxta variam Analogiæ di-
 versitatem. Huc deniq; actiones *Principiorum* omnis saporis,
 odoris, & ipsius coloris quatenus gratæ sunt, vel *ingratæ*,
 reduci possunt; licet etiam cum istis actiones nostræ com-
 plicentur. Plura denique de *pulchro*, quod (ex divisione
 nostrâ) *Menti*; & de *specioso*, quod *Corpori* respondet, dici
 possunt; quemadmodum etiam de *Musica*, ad quam *Facul-*
tates nostræ, iisdem certè proportionum intervallis distin-
 ctæ, mirè subsiliunt. Heic denique nobilis illa quæstio,
 quoniam *Instinctus Naturales* qui in *Elementis*, *vegetabilibus*,
brutis in nos transplantati, agendi efficaciam usque decoren-
 tur, exagitari potest. Sed quia perspicuitatem & (quantum
 fieri potest) brevitatem hoc in argumento propositam ha-
 bemus, ista in præsens mittimus, & ad *Sensus mistos* & *com-*
positos omnium latissimos accedimus.

SENSUS MIXTUS is est, qui ex Actione principiorum
 in se alternatim agentium oriundus, affectum ancipitem
 & varium modò *Menti* nostræ, modò *Humoribus*, modò *Ob-*
jectis sive *objectorum speciebus* in *memoria servatis* propiore
 adducit.

MULTIPLICIS admodum Naturæ est Homo. Proindè ab Elementari *temperiem*, à vegetabili *staturam & incrementum*, à brutali *sensus corporeos & crassos*, à rationali demùm *Intellectum*, *voluntatem*, *conscientiam*, & *facultates noëticas Divinas* mutuatur & obtinet; quibus demùm pro beneplacito suo *dotes* innumeras ex Gratiâ sive Providentiâ particulari adjicere potest & solet Deus Opt. Max. Qui igitur in *Naturam humanam*, & *Facultates* denique nostras tanquam penitus *depravatas & corruptas* adedò lævè invehuntur, haud satis advertunt istarum quasdam, *bonas* in seipsis existere, quasdam neque *malas* reddi posse. Operæ pretium idcirco fuerit investigare, quid tandem convitiis suis adedò temerè impetunt. Equidem *elementarem* Naturam, aut *vegetabilem* crimine aliquo teneri haud asserunt: Minus demum *rectam rationem*, *voluntatem*, *conscientiam*, &c. per se caussari queunt. Restat ut contumeliarum aculeos *Naturæ Belluinæ* affigant. Verùm enim verò neque *Naturæ Belluinæ* affectus (modò *debita objecta*, & *debitæ* tandem *conformationum* leges adhibeantur) corripì posse, abundè suo loco probavimus. Quia tamen ex *Naturâ corporeâ* sive *belluinâ* prævaricari contingit, ejus partes accuratiore indagine explorandæ sunt. Cui Provinciæ ut aliquatenus consulamus, præmittendum duximus, duplicem omninò *Naturæ corporeæ* sive *belluinæ* dari rationem, *formalem* scilicet & *materialem*. *Formalis* autem ratio *Naturæ corporeæ* in *Anima* illa *sensitiva* à Scholis tantoperè decantatâ adinvenitur. *Materialis* in denso & conferto quodam corpore ad *vegetabilem* & *elementarem* Naturam juxtim accedente deprehenditur; Quam tamen à *materia signata* ipsarum bestiarum ita disparatam esse constat, ut etiam in Bestiis suam indolem

manis
natureCalvin-
ists

observare possimus. Cum autem *Natura ista corporea et belluina* ex Elementis, Alimentis, sive ipsa demum seminis mole in Hominem transplantata et migrans, sese pluribus exerat *Affectibus*, qui ab *Animæ rationalis* actionibus prorsus distinguuntur, videndum quinam atro illo notati calculo, quibus denique remediis optimè cedant. In plethorico et euchymo corpore igitur indomita quædam *lascivia* et *pruritus*, *propudiosa libido*, et ipsa demum *Satyriasis* sese produnt; In bilioso *ira*, *impetus*, *ferocia*, *furor*; In pituitoso *segnities*, *hebetudo*, *torpor*, *Paralysis*; In atrabilario *morositas*, *mæror*, *mania*, *delirium*. Cum autem omnem istiusmodi Affectum *morbi*, potius quàm *peccati* Naturam referre existimandum sit, Medico heic fortasse potius quàm Philosopho, aut Oratore opus fuerit. Proinde petulanti (debitum si vas defuerit) *Nymphaea*, *Vitex*; Cholerico *Rheum*; Phlegmatico *Agaricus*; Melancholico *Ueratrum* ex præparatione debita propinandum. Non negamus interea et ipsam *Mentem* sua *auxilia* subministrare; contrario enim motu ferri, in mediis Affectibus superasse, illos denique compescere et sedare posse, supra docuimus. Attamen pace tantorum virorum dixerim, *morbos corporeos* ipsis remediis corporeis opportunè profligari. Qui enim dolores immanes & cruciatus corporeos solis Philosophiæ *moralis* præceptis leniri, nedum solvi posse obstrepunt, jejune admodum mihi sapere videntur. Legitima igitur remedia conquirenda sunt, ipsa demum temperies exploranda est, ut quantum *Humores* præponderantes peccato cuius contulerint, vel ipsi prætori constet; quo pacto haut ita levi negotio damnandos existimo, qui ex *idiotia* *agone* aliquâ prævaricantur. Quemadmodum igitur flagitii haut iuste argueris Lethargum *desidem*, aut Hydropicum *bibacem*; ita fortasse neque Veneris, aut Martis æstro percitum modò in peccantium humorum redundantiam, potius quàm

*belluina
natur
in man*

*to the
physici
of the
orator*

*philosoph
no cure*

quàm pravam aliquem habitum, delictum commodè reijci possit. Neque tamen me heic *consecrati* cuiusvis patronum fisto; sed in id solummodò contendo, ut mitiori sententiâ de iis statuamus, qui *corporeâ, brutali, & tantum non necessariâ* propensione in peccata prolabantur. Hæc autem circa *materialem, crassam, & inferiorem Animæ Sensitivæ* partē dicta sunt. Sequitur, ut mala quæ ad *formalem, sive superiorem Animæ Sensitivæ* partem in nobis spectant, paucis adnotemus. Hac igitur classe recensemus *improbitalatem, proterviam, malignitatem, imposturam, dolum malum, ingratitudinem, & omnem nequitiam* inhærentem, quæ neque ullo *corporeo humoris* proclinatione palliari, neq; ullo demum ex *cathartico* (quantumvis specifico) tolli potest. Heic igitur prava quædam indoles ad *sensitivam & corpoream Naturam* spectans sese prodit, & pessimi moris hominem sive belluam indicat; quo pacto occulta Dei judicia subesse existimaveris, Lector. Neque enim eadem sive blanda sive proterva indoles, vel idem sive mite sive ferum ingenium omnibus ingenitum; quod certè contigisset, si vel prorsus depravata, vel saltem non instaurata ex *Remedio suo Salutari* fuisset in universum *Natura Humana*. Hiisce igitur tentati noxis iram Divinam deprecantur, *Anima rationalis* demum jus & imperium in *Naturam belluinam* exercent. Neque enim remediis vulgaribus cedunt, quæ plusquàm medullitùs insident, & non solum pravam in genere, sed huius vel illius belluæ peculiare ingenium in nobis indicant. Quandocunque igitur convitiis suis *rerum Naturam* deturpare aggrediuntur Logodædali inamæni, cogita *deteriores Naturæ belluinæ partes* cum primis impeti, & in *Labem istam Originalem* haud immerito animadverti, modò secretorum Dei Opt. Max. Iudiciorum (uti suprà innuimus) ratio ubique habeatur. Sed unâ tecum reputa, *Facultates omnes per se esse utiles,*

no ad-
vocatall not
corruptLike
Plato

modò debita objecta, & debita conformationum media adsint ;
 ut desint verò, sapientiam Naturæ Notitiis Communibus
 instructam cuius flagitio reclamare, & remedia demùm
 porrigere posse; neminem denique ita Naturâ suâ præ-
 cipitatum, ut in *malum quodvis* etiam invitus propella-
 tur. Equidem qui (respectu totius compositi) Naturam
 nostram imperfectam esse dicunt, à vero non abhorrent;
 ultra media enim non fertur Providentia Divina Universa-
 lis. Atqui perversam & pollutam uno eodemq; modo in om-
 nibus si vociferantur, næ ipsi veritatis leges haud unquam
 probè calluerunt. Quapropter Leges conformitatum faculta-
 tum naturalium è suggestis erudiri, & urgeri potius quàm
 Facultates ipsas exauctorari, & proscribi consultius duci-
 mus. Hisce ita præmissis, ad explicationem propositionis
 allatæ nosmet accingemus. Proindè dicimus mixti hujus
 Sensus (omnium amplissimi) notam perpetuam esse, ut tur-
 bet. Nulla igitur sine aliquâ luctâ datur rerum integra per-
 ceptio. Ubi tamen suo ordine retexuntur, gratus inducitur
 Sensus, & è contrâ. Indè invidentia, zelotypia, suspicio, livor,
 superbia, fastus, dedignatio, fastidium, &c. molestissimi
 Affectus; & quia omnium maximè miscelli, & quia nullâ in
 serie aptè reponuntur. Idèò neque irascibiles, neque con-
 cupiscibiles hisce opus habent, ut qui satis impensè alioquin
 suo defungantur munere. Proindè ubi istorum cinnus fit
 vel mistura, vario obducimur affectu; maximè ubi Humo-
 res in compositionem veniunt, quos nisi Facultates noëti-
 cæ temperent, toti fuerint seditio, tumultus. Cùm au-
 tem nulla adeò sincera detur Affectio, quin in illâ aliqua
 reliquarum particula & momentum deprehendi (ut plu-
 rimùm) soleat, idèò à nominibus & verbis ad Sensus Inter-
 nos provocamus; ut quousque omni in sensatione feran-
 tur sive objectorum, sive humorum, sive denique ipsius
 mentis actiones, exploratum habeamus. Licet igitur uno
 eodem

eodemque quasi instanti operentur ista, nos tamen qui res
 juxta *Differentias* suas (quatenus per vulgarem istam no-
 menclaturam licet) accuratè & quidem singillatim expen-
 dimus, hæc ab invicem distinguimus, *universas actiones*
 seorsim & per se proponentes. Tuâ interea interest, ut
varios rerum sensus suis characteris in insignias, quem nisi
 cudas laborem, neque res, neque quidem teipsum adsequê-
 ris. Non est igitur ut hoc in scrutinio vel libro opus habeas,
 vel *magistro*, ex ipso *Naturæ* thesauro in te deposito omnia
 eruens. Quatenus tamen *Objectionum vices* suppleant, Au-
 ctorum sententiæ utilissimè evolvuntur, modò *Notitias*
Communes tibi ubique sistas. Quàm parcè igitur creden-
 dum, maximè ubi novæ irrepunt sententiæ, ex istis vides;
 nisi *ultra facultates* sapere lubeat, quas si *Sensu Interno* edo-
 cti plurimas fecimus, non opus est ut Auctores more-
 mur, *Sensus ipsos* in testimonium ubique adducentes. Ne-
 que igitur *Scholis* sit integrum, *Discursum istum* (aliquan-
 do insulsißimum) ubique objicere. Licet enim suo in ordi-
 ne maximè profit; in iis tamen quæ sunt *Internarum Facul-*
tatum objecta, delirat: quo pacto *proba Facultatum con-*
formatio, nostra & quidem communis veritas fuerit. Hæc
 interim de *Miscellaneo Sensu* omnium latissimo dicta sun-
 to; cujus explicationem fusioem qui desiderat, è prioribus
 petat. Hæc interim ut animo infigas, te monitum volumus
 Lector: teipsum enim à molestiis gravissimis quæ & in
 rebus, & in earum doctrinâ occurrunt, liberatum senties.
 Nulla cum alioquin superfit ratio, undè unicuique Agenti
 in rerum naturâ suam vendices actionem; sine quâ tamen
 vel *nullam*, vel *confusam* & omninò *indistinctam* obtine-
 bis scientiam *Veritatum illarû*, quæ nullo alio indicio quàm
Sensuum acrimoniâ (modò *Sensus* ex *differentiis* expendas)
 feliciter æstimari possunt.

Ad

conscientia
natur
incorp
Ad Conscientiam sensum communem Sensuum Internorum accedimus, à quâ ritè conformatâ pax illa & securitas interna pendet. Quæ ita quidem principium & finis nostrarum actionum existimari debet, ut sola utramque paginam faciat, de quâ hæc theses præmittimus, 1. Fuisse semper in omni homine, 2. Esse à naturâ, sive Providentiâ rerum Universalî. Taceant igitur Naturæ suggillatores, neque penitus depravatam prædicent, quæ nullo non sæculo docuit horrere scelus: Vel omninò defuisse clamitent, quam etiam in vultu eminere observavit Antiquitas. Descriptionem proponemus.

conscientia
Conscientia est sensus communis sensuum internorum, à facultate illa quæ conscit oriunda. In cujus foro non solum quid bonum, quid malum, sed eorum gradus varii (ratione dignitatis, sive indignitatis uniuscujusque habita) per Communes Notitias auctoritate eximia, eo fine expenduntur, ut tandem in sententiam illam, Quid fieri debeat, veniatur.

Inter miros partium in compage Humana nexus, putà nervos, tendones, ligamenta & in famulatio interiori spirituum communionem & æquabilem illam temperaturam, actionum vitalium consensum & entelechieam, sensum illum communem sensuum internorum (ubi res alioquin variæ inter se committuntur) maximus adhuc superest Conscientia, quæ totas rerum benè vel malè gestarum rationes expendens, leges passim indicit suas, ita ubique se immiscens, ut neque dictum, neque factum, neque cogitatum diligentiam ejus latere, vel subterfugere posse videatur. Cujus proprium est de benè actis letari, de malis facere ut corpus horreat cum pœnitentiâ. Tam maximi momenti

menti igitur est *Conscientia*, ut citra illam debitè conformatam de internâ illa pace desperandum sit. Heic enim neque alibi magnum illud *salutis fœdus* est idem, & *æterna* imponderetur *Beatitudo*. In hoc igitur tanquam quoddam actionum centrum, & *Communes Notitiæ* demandantur, & suprà ad illam *Principia corporea* provocant: ut novum non sit, creperam hoc in foro aliquando exoriri luctam. Quantumvis igitur *Facultas sciens* inter illas quæ ad *Mentem* spectant, maximè reponi debeat, ut quæ in res agat, per quæstionem *An ita esse debeant*, rationibus tamen suprà allatis freti medio posuimus loco: & quia ab illâ incipiunt, & in illam desinunt actiones cunctæ, ubi liberum permittitur iudicium. Post quæstiones nostras igitur (de quibus statim) in forum internum res deducuntur, & *An ita esse debeant* expenditur; Eâ lege, ut ubicunque de *Divinis* & extra captum humanum sive Analogiam nostram quæstio fuerit, sobriè & summâ cautelâ decernatur. Neque igitur *occulta Dei judicia* rimari, minùs adhuc de illis sententiam ferre licet. Dum interea *ista Facultas* (rectè conformata) agit in corpus, sensu ingrato & molesto quod in te prævaricatum est, sentit; quemadmodum itidem ex benè gestis *gratus* & *benignus* inducitur sensus. Prout igitur omnem nostram *Facultatem Divinam* alicui attributo Divino, corpoream denique omnem alicui *Individuationis* principio in mundo existenti *Analogam* facimus; ita (ut suprema infimis connectantur) *Providentiæ Divinæ* dignetur in *Conscientiæ* foro omninò statuimus. Quæcunque igitur ad *Sacra* spectant, heic tanquam in Curia quadam Calabrâ exagitari solent. Qui sibi igitur à justitiâ Divinâ cavet, *Conscientiam* per *Communes Notitias* ritè informatam suspiciat. Neque enim nisi in *Facultatibus* totis rectè conformatis (modò ipsa rectè conformetur) acquiescit. Idè ubi istis excidimus, ad *Resipiscentiam* hortatur, undè luxatæ reponuntur

Ponuntur *Facultates*. In *conscientia* igitur foro non solum
 animi & corporis; sed ipsum etiam Dei tribunal situm est,
 pro quo omnis *Facultatum internarum causa* (maximè ve-
 rò illarum penes quas rerum ordo est) agi solet. Ideò
sensus corporeos ita pervadit & quidem perfundit *Facultas*
ista, ut aliquando ipsam horreat *delectationem*, aliquando
 etiam vel invito dolore lætus patiatur, vel succumbens Di-
 vine factum satis putet *Justitiæ*. Ideò *distante conscientia*,
Bonum animi *Bono corporis*, *Bonum commune* *Bona*
particulari præponitur. Ideò si omne malum esse vitan-
 dum docet *Notitia communis*; etiam & istud vitari, hoc in
 foro docebitur. Ideò denique si *Notitia* sit *Communis*, *Nos*
debere esse temperantes; in iis etiam quæ bona existiman-
 tur, *Ne quid nimis*, monebitur. Quemadmodum igitur
 in investigatione veri & falsi per *Discursum* rectè confor-
 matum in *Vera particularia*, ita per *Conscientiam* rectè con-
 formatam in *Bona particularia* delabimur. Post quæstiones
 discurrentes igitur *an sit*, *quid sit*, &c. in quæstionem istam
 venit, *an ita esse debeat*, *quid ita esse debeat*, &c. ut tandem
 ex regressu in aliquam *Notitiam communem* facto, in illâ
 acquiescat. Ubi, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris:
 & in dubiis tutiorem eligere partem, sunt & quæ frequen-
 tius occurrunt *Notitiæ Communes*, et ex quibus minimè
 errare contingit. Est autem in triplici *Analogia Facultas*
ista, videlicet in *Analogia rerum ad nos*, in *Analogia rerum*
inter se, in *Analogia* denique propria *ad primam causam*,
 de quibus sigillatim heic tractare mihi non est animus, inte-
 gram de *Conscientia* tractatum meditati. Ubi quàm tur-
 piter illa sive *Facultas*, sive *genius* (ut quidam voluere) à
 veteribus scholis omiſsa sit (neque enim ex professo illam
 tractasse, utcunque in omni homine descriptam fuisse ne-
 mini sit dubium, videntur) adnotabimus. Magnum igi-
 tur *Pietati* adjumentum tulit postremum istud sæculum,
 dum

satisfy
 Divine
 justice

moral
 precept

dum ex verâ pœnitentiâ *Conscientiam* fœliciter instaurari docet. Cui muneri mirè inserviunt frequentes Concionatorum increpationes, nobis Divinam in scelera animadversionem ita inculcantes, ut nisi resipiscamus, gravia & quidem justa indicant supplicia. Horsum igitur Bono suo currit grex, rectâ per terrores in ea quæ ultrò facere debuisset, impulsâ. Hæc autem breviter de *Conscientia* in Analogiâ suâ ad *primam causam*, dicta sunt. Restat ut pauca de *Honore & Existimatione* illâ præclarâ, quam omnes tam magni faciunt, ut illam sine capitis periculo convellere non liceat, subjungamus. Spectat autem ad *Conscientiam sensus iste*. Cùm tamen quædam *Conscientiæ* pars circa Analogiam quam obtinet ad *primam causam*, quædam circa Analogiam rerum ad nos, quædam demùm circa Analogiam rerum inter se, versetur; quemadmodum in superiori illa parte *Norma pietatis, testimonium favoris Divini, & Beatitudinis æternæ certitudo* describitur: ita *Honor & Existimatio* ejus *inferiorem* partem tanquam propriam satis ambitiosè vendicant. Uti *Divina* igitur, ita & *Moralis* datur *Conscientia*, quæ *Honor* est. Quædam denique de *Conscientiâ* in Analogiâ rerum inter se, dicenda videntur; sed quia de hiis in libro *Conscientiæ* (juvante Deo) erit sermo transimus. Est igitur in omni actione egregius *Conscientiæ* usus. Primò ut *Supremum aliquod Numen* agnoscamus, quod ut ubique existat, nullibi tamen luculentiore indicio deprehenditur. Secundò ut de *providentiâ* ejus certiores facti, ad illam nos totos componamus. Tertiò ut *compertum habeamus*, nisi *præmium & pœna* nos maneret, Deum à nobis rigidam & duram illam *virtutem &c* minimè exsturum. Rectè enim dicitur pondus *Conscientiæ* grave sine ulla virtutis & vitiorum Divinâ ratione. Magnum interea *Conscientiæ* periculum imminet, si *scrupulus* inducatur, si *callus* obducatur, & tandem fiat *impœnitens*. Non so-

weaken-
ment

natural
religion

lùm igitur *Notitiæ Communes* omni in actione consulendæ sunt; sed ex *vigilantia*, *meditatione*, *oratione* stimuli suffigendi sunt, ne in mediâ deficiamus viâ. Tantùm abest interea ut ex toto *conscientiam* uel sopire, vel quidem expugnare possis, suum ut maneat usque verber surdum, graviolem tandem ad ipsos usque vibices inusturum notam; Quod quidem, turpissimus repenti ut sis, te aliquando experturum cogita. *Notitias* interea *Communes* (quas ideò in te existere oportet) in ordinem, si quicquam aliud, compinge. Ex necessariâ enim et ipsissimâ doctrinâ *Instinctus Naturalis* ortum ducunt; quas ideò omni in propositione quæ delectat, vel quidem juvat, subesse cogita. Hasce igitur exprome, mole enim verborum ut obruantur, totum quod afficit, *Communis est Notitia*. Hasce denique à *Verisimili*, à *Possibili*, & à *Falso* dispesce, disjunge, dissocia per *Quæstiones* nostras. Quod operosum licet existat, cum nulla tamen ad *Veritatem* exantlandâ insuper maneat via, vel heic vel nullibi insistendum est. Haud mirum interea, ex occulto Naturæ stimulo legem si postulent gentes universæ. Hoc ipso enim *Notitias suas communes* in ordinem redactas innuunt, recta subindè ut *Conscientiæ* detur norma. *Conscientiam* interea tanquam vinculum illud sacrum, undè *infima supremis* connectuntur, habe; Quò, ut nullum præclarius superesset medium, non est quod Deo Opt. Max. magis exprobetur, quàm quod neque cibum, neque vestitum citra media suppeditaverit. In iis igitur cum non sit quod molestè feras, (magnoperè enim te ipsum laudas) neque Authorem boni incusa, qui ex *providentiâ communi* media ad salutem subministrans, ex *gratia* faciet, ut illâ etiam in æternum frui possimus.

De Objectis Facultatum Internarum.

SEQUIUNTUR *Facultatum Internarum* objecta, & leges ex quibus conformantur. Primò autem de iis, quæ *Menti* vendicantur, quas secundo loco sequuntur *corporearum* facultatum objecta & conformationes, ut tandem in *Conscientiæ* conformationem, quæ non nisi in *Facultatibus* totis ritè conformatis acquiescit, deveniatur. Quo in argumento (quia auctores consuli possunt) non est, quòd prolixior sim. A natura *Boni*, quod ab omnibus tanquam commune objectum *Facultatum Internarum* proponitur, exordiemur. Cum enim *Facultas quæcunque Interna* versetur vel circa aliquod *Bonum*, ut illud consequatur, vel circa aliquod *Malum*, ut illud fugiat, eòdem res recidet: mala enim averruncare eo fine expetimus, ut bonis fruamur. Commune objectum igitur *Facultatum Internarum* erit *Bonum*. Adeoq; cum omne *Bonum* sit aliquod intermedium in ordine ad aliquid ulterius, usque quòd ad aliquod ultimum perveniatur, hoc ipsum tanquam *Summum Bonum* habendum est. Cum autem *Beatitudo* sit omne bonum, & *Æternum* sit omne tempus, *Summum illud Bonum* erit *Beatitudo æterna*. Neque igitur in *Voluptate*, *Honore*, *Divitiis* &c quæ sunt caduca, quæ sunt particularia, quæ sunt utique in ordine ad aliquid ulterius, situm est *Summum illud Bonum*. Proindè heic sisti nequit; sed ad ulterius & quidem *æternum* aliquod properandum est; Quod cum hac in vita dari nequeat, (nihil enim heic non fluxum, non fragile) per mortem tanquam viam istuc fiet transitus. Novi quàm durus hic sermo, sed respice ortum, et credes. Cogita qualis fœcundo parentum arvo fueris, et ultra *Providentiam communem*, *Gratiæ* sive *Providentiæ rerum particulari* suas tribue partes. Si enim vermiculo ex ipsa putredine tuâ progenito Sol denuò conspiciendus, immò et perfruen-

minut.
 Helix
 dus orietur, Temetipsum æternis latitaturum tenebris existimaveris unquam? *Absit.* Melius adhuc tecum agi potest istis excluso; oculus quædam, fides plura istis potiora attinget. Inter hæc rerum seriem cape: *Beatitudo æterna* est *objectum necessarium Instinctus Naturalis*; Cujus summa lex, *Propria illa conservatio*, (intellige tam animæ, quam corporis) quæ in omnibus describitur. Proximo sequuntur loco *Internæ Facultates*, quæ eâ ratione *Instinctui Naturali* subjiuntur, quâ omnia in *Beatitudinem æternam* (tanquam finem ultimum) relata sunt. Cum autem omnes *Facultates internæ* ad bonum aliquod per se ferantur, sequitur id esse maximè bonum, quod maximè facit ad *Beatitudinem æternam*. Quemadmodum igitur sub *Instinctu naturali*, *Facultates Internæ* (quas *Menti* vendicamus:) ita sub istis *Facultates corporeæ* militant: Hic igitur est rerum ordo. *Varii* interim dantur *Bonorum gradus*, quarum dispositio recta penes *Conscientiam* est. *Communibus Notitiis* igitur *Facultates Internæ*, (quas *Menti* vendicamus) uti istis denique *Facultates corporeæ* imbuendæ sunt; quâ ratione cunctæ *Facultates* rectè conformatæ in *Beatitudinem illam æternam* (verissimum Dei Opt. Max. attributum) contendunt. Hanc igitur suo more sub ratione scilicet *conservationis propriæ* consecrantur omnia (utcunque ista denuò ab occultis Dei judiciis temperentur,) & cum hic diu stare loco nesciant, futurum aliquid (velut in utero clausi) prætentant. Nostrâ interea interest, ne spe excidamus, *Providentiam illam Divinam*, & *universalem* & *particularem* ubique experti. Restat ut *Bonum* illud, quod tanquam *Beatitudinis æternæ* pars aliqua expetitur, ejusque naturam & varias acceptiones, quatenus per vulgarem nomenclaturam licet, expendamus. Quo in argumento etiam si nihil prius habeamus, quàm ut verborum ordo & disciplina quædam instituatur: Nos tamen vulgaris sermonis inconcinna

& *irregularis* natura ita turbat, ut (velimus, nolimus) in suum quo abundant sensum prospiciamus Lectores hæc nostra detorsuros. Utcunque igitur quæ sequuntur, cedant, divisiones suprà allatæ consulendæ sunt; & ex *Facultatibus* objectis, & *variis eorum conformationibus* (ipso docente proprio uniuscujusque sensu) rerum *distributiones* petendæ sunt. Neq; enim imponere, sed veritatem puram & castam (hoc est legitimam *Facultatum cum objectis conformationem*) exponere, hoc in opere propositum habemus.

Varias *Boni* acceptiones in præsens excuriemus. Quo in argumento, quia *Bonum* maxime affine est *Verò*, ejus *Norma* ex iis quæ de *Veritate* suprà explicavimus, deducenda est; rectè enim à Scholis *Entis passio* altera habetur. Est autem *Bonitas* quadruplex, scilicet in *Re* sive *Objecto* quocunq; in *Apparentia*, in *Conceptu*, & in *Intellectu*. 1. *Bonitas* autem in re est ejus *signatura interior*. Est autem *relatio rationis*, qua acceptione nihil per se non bonum. *Calor febrilis* enim ut sit malum, *Calor per se* non est, omnia enim ad Analogiam suam terminantur. 2. *Bonitas in apparentiâ*, est *emanatio signaturæ illius internæ sese explicantis juxta Analogiam*, quam erga *facultates internas* obrinet; Cujus census quodcunque *gratum*, *pulchrum*, &c. in rebus ipsis deprehenditur, enumerari potest. Est autem altæ & penitus reconditæ *Analogiæ Bonitas ista*; servat enim naturam ejus à quo deciditur. Ideò *pulchrum*, *gratum* &c. in memoria servatum nos afficere sæpè adnotavimus; non ita *siccum*, *humidum*, neque enim ex eorum speciebus arescimus, (vel humectamur. Est autem *realis conformatio ista*; & proinde *conditiones* suas desiderat, quas easdem (modò te in *Analogiâ internâ* versari cogites) cum iis quæ ad *veritatem apparentiæ* desiderantur, observare potes. Neque igitur diversæ dantur in istis regulæ, diverso licet modo explicentur. Hoc interea maxime in eorum explicatione observandū, *Facultates*

tates Internas (saltem) quoad conformationem perfectam medium habere Sensus Externos; aliquando licet ante Externos Sensus, aliquando etiam absque illis, eorum aliqua conformantur. Ideo ad maximam distantiam præsentiant Facultates internæ; quâ ratione eorum aliquas à Sensuum conditionibus vulgaribus emancipari posse, tanquam secundam inter Facultates externas & internas differentiam, adnotare licet. 3. Bonitas conceptus, est prima illa conformitas Bonitatis rei, sive objecti cum Facultatibus nostris Internis juxta apparentiam suam. A priori autem omnino distinguitur & ista ex ratione, & quia conditiones diversas postulat. Ideo suum organum integrum, nullâ pravâ qualitate imbutum, & animi denique applicationem in iis quæ ad mentem spectant (tanquam peculiare) desiderat. In quibus ideo quædam diversa ab iis, quæ ad externarum specierum susceptionem desiderantur, dari oportet. Omnino igitur Bonitas apparentiæ à Bonitate conceptus distinguitur, sive res, sive verba, sive signa objicias. Quo pacto quod bonum est in apparentia, sive quod aptum natum est ut sit bonum, potest esse malum in conceptu, & vice versâ. Hujus ratio diversa igitur per Communes Notitias expendi debet; quod cum sit opus germanum intellectus, Bonitas ista in intellectu tanquam ultima bonitatis signatura habenda est: quam ideo conformitatem conformitatum prædictarum juxta Analogiam internam statuimus; quo pacto ad amissim Veritatis intellectus expenditur. Cætera à prioribus petenda; uti etiam complexi Boni ratio, neque enim heic de Bono, sed de Vero maximè instituitur sermo. Quicquid interea hoc in argumento dictum est, de Analogia rerum ad nos intelligi debet. In nostrâ enim Analogia ad Deum, Notitiæ communes primæ Bonorum rationes & normæ habendæ sunt. Plurimæ igitur circa Bonum Notitiæ communes in nobis describuntur. Ideo de Morali Philosophia summus consensus;

analogia
ad Deum

sus; tota enim est *Notitia Communis*; quod in reliquis *scientiis* (nisi fortasse *Mathematicas* excipias) non datur. Indè tantæ rixæ, jurgia; licet etiam sub illis aliquæ *Notitiæ Communes* delitescant. *Bonitatis* interea rationem, tanquam ipsius universi arcanum, & unitatem sacram habe; cujus idcirco altissimam communionem observare potes. In *Notitiis* igitur *Communibus* (quæ magna quidem & tuta via) per siste, rectâ enim ad *foelicitatem* ducunt. Neque igitur in *peccatis* immorandum, non sunt enim *Notitiæ Communes*: *Te peccare debere* nulla docebit *Religio, Lex, Conscientia*; sed contrâ, *te debere esse bonum, pium, justum, fortem &c* nullo non ad sensu lancitum est. Totum interea illud, quod *Bonû à malo* in nobis distinguit, ipsa est *dos Naturæ*. Neque enim ab *objectis* habemus, ut hoc accipiamus, illud rejiciamus, sed à *nobis ipsis*. Hoc igitur (invitis *Scholis*) ita nostrum est, ita liberum est, ut terminis rerum claudi nequeat. Apage igitur veteratoriæ *Scholæ rasam tabulam*. *Sensum* enim *Internum* ritè conformatum in testimonium adducimus, quo pacto non opus est, ut *discurrentium* ineptias moremur.

Varias *verborum* acceptiones, quæ ad hoc argumentû spectant, explicabimus: quæ in triplici Analogiâ constituta observamus: scilicet in Analogiâ inter *Deum & hominem*, inter *hominem & res*, in Analogiâ denique rerum inter se. Consideratur autem omne *Bonum*, vel tanquam *præsens*, vel tanquam *præteritum*, vel tanquam *futurum*: quam tanquam sufficientem *Boni divisionem*, potiùs quàm ipsa *verba* consuli volumus, (utpotè quæ non tam rebus ipsis, quàm receptæ & vulgari *Scholarum* sententiæ maximâ ex parte accommodantur) ex quibus, quædam ad *Mentem*, quædam ad *Corpus*, quædam denique ad ea quæ istis sunt *exteriora*, relata sunt: quo in ordine *Bonum commune bono particulari, Bonum animi bono corporis* (ipsa dictante *Conscientiâ*) præponitur. Ita ut ultimum deposcant locum oblecta-

NiscorPanc

relig
cas. sen

menta, cuiusmodi sunt post *famem & sitim*, non jam quod repleat, sed ipsa *mattyā* et *cupedia* post abjectum animum honores *saeculi*. Ad ipsa *verba* regredimur, ut (quantum fieri potest) nostram in sententiam adducantur: circa *Bonum* autem absolutè dictum versatur *Facultas quæ amat*. Cum enim in *Beatitudinem aternam* (tanquam ultimum obiectum) feratur omnis *Facultas*, illam ut concitatiùs sectaremur, stimulum accepimus *Amorem*. *Amor* autem omnis est, vel *complacentia*, vel *dilectio*. *Complacentia* est sensus boni sine appetitu unionis; *Dilectio* cū illo. Huius census habentur *favor* sive *amor inchoatus*, *allubescencia*, *benivolentia*, *prolubium*, *expetitio*, *desiderium* &c. Cum consideratur in Analogiā nostrā ad *Deum*, vocatur *pietas*, *zelus*, *ardor*, in *cultum* & *venerationem* definens. In Analogiā nostrā ad *hominem* vocatur *amicitia*, *charitas*, quæ cū ulteriùs in primores fertur, in *honorem* & civilem quandam *observantiam* definit: quemadmodum quando in inferioris conditionis homines demissa est, *indulgentia*, *misericordia*, et *compassio* vocari solet. Horum denique *verba* quædam in Analogiā *rerum inter se* usurpari possunt, in quibus liberum per me sit iudicium & delectus. Nos quidem turbāt enormia ut plurimum & absona vulgi vocabula. *Sensus* deniq; qui circa *Bonum*, vel *præsens*, vel *præteritum*, vel *futurum* versantur, variis insigniuntur nominibus. Qui enim *bono* jam potiti sunt, vocantur *oblectationes*, *gaudia*, *delectationes*, *voluptates*, *hilaritates*, *exultationes*, *alacritates*, *festivitates*, *jubila*; ex quibus quæ serena, ad *Mentem*; quæ crassiora, ad *Corpus*; quæ mixta, ad totū cōpositum spectant. Quæ interea ad *Mentem*, quæ ad *Corpus*, quæ deniq; ad utrūq; attinent, ex divisionibus nostris petēda sūt.

Ad *Sensus*, quos *inascibiles* vocant, properamus, qui suo ut stent ordine, sub prioribus militant. Circa *malum* autem absolutè dictum, versatur *Odiū*. *Odiū* autem quodcunq; est *Aversatio*, vel *Malitia*. *Aversatio* opponitur *complacentia*.

centia

each faculty
is a
eternal
beatitude

centia, et est sensus mali sine appetitu vindictæ. *Malitia* opponitur *dilectioni*, et est sensus mali cum illo; sub quibus prodeunt, prout variè ad Analogias suas terminantur, *reluctatio*, *ira*, *audacia*, *temeritas*, *impetus*, *detestatio*, *abominatio*, *furor*, *rabies*. Sunt autem *Sensus* isti omninò corporei et *brutales*, ex humoribus motis oriundi. Heic igitur haut aliter quàm in *Bestiis* occultæ rerum *Antipathia* se se explicat: quibus stimulus non rarò ab *Arbitrii libertate* additur; heic denique *leges actionum* et *metæ* imprimis suspiciendæ sunt, (de quibus suprà) ut quid *tuum*, quid etiam *alienum* exploratum habeas. In quibus observandum est, nullam obtinere Analogiam directam ad primam causam, eoque nomine à *Facultatibus nostris Noëticis* satis dissimulari. Nemo igitur quod Bonum per se est, odisse potest: Quatenus tamen falli cōtingit, etiam bonum (sub ratione mali) odio prosequi non rarò evenit. Heic igitur error in discursu castigandus, quo pacto totam irascibilem turbam ad Analogiam rerum ad nos, vel inter se terminari comperies. Porro *Sensus* qui circa malum præsens versantur, vocari solent, *dolor*, *afflictio*, *vexatio*, *tristitia*, *molestia*, uti circa præteritum, *luctus*, *mæror*, *gemitus*. Cum verò tanquam futurum prospicitur, *Sensus* oriuntur omnium terribilissimi. Hujus gradus (inter *timorem* et *desperationem* medii) habentur *anxietas*, *formido*, *metus*, *pavor*, *perculsio*, *consternatio*, *tremor*, *horror*, *trepidatio*, *agonia*, *terror*, *stupor*, *extasis*, *exanimatio*. Sunt autem *Affectus* isti (*Aversione* excepta: *aversari* enim potest mens nostra, *odisse* &c. non potest) planè corporei. Probatur ex *Sensu crasso*; proinde à mente in affectu despici possunt: quæ ita in corpore, prout extra corpus objecta sua speculari potest, immota, inconcita. Iniquè igitur suo in domicilio negant *Libertatem*, quam extra illud tribuunt Scholæ. Inconculsa igitur (inquam) et tanquam officii immunis, nisi velit, totas spectare valet rerum actiones *Mens* nostra. Est igitur hoc ipso

none
hate
good

liberty

Primo Motori affinis Mens nostra, qui non motus reliqua movet. Non mutat igitur, sed vult mutationem in corpore (id est in mundo suo) per *Notitias suas communes Mens nostra*; quo pacto nō patitur, sed agit sua in latitudinis sphe-
râ; cū *Mens* nisi à Deo irato pati nequeat. Sequuntur *Sensus*, qui maximè in *compositionem* veniunt, & in quibus *Discursus* plurimū eminet. Hujusmodi sunt *Superbia*, *invidia*, *livor*, *suspicio*, *impudentia*, *contemptus dignitatis*, *indignatio*, *perversa letitia*. Attrahente iterū atq; iterū monemus Lector; Ne verba, sed res ipsas ex *methodo nostrâ* expendas. In pluribus enim non solummodò cum *Facultate objectum* proponitur; sed & *medium ipsum conformationis*, ut in *Invidia*, quæ objectum scilicet *alienum Bonum* sub *ratione proprii mali* suspicit: & *Superbiâ*, quæ *elationem animi* & *eius excessum* consignificat &c. Ista igitur per se expendenda sunt. Hæc autem de *Sensuum corporeorum* & *crassorum* nomenclaturâ breviter dicta sunt. Valere interea jubemus exscriptores miseros, qui *Facultates nostras noëticas* in *inferiori animæ parte*, una cum *concupiscibilibus* & *irascibilibus* posuere; cū tamen & *Sensus*, & *objecta* omninò *diversa* obtineant. Istæ enim ad *Divina* non eriguntur, illæ non nisi in *Divinis* acquiescunt. Quid opus enim *Intellectu illo agente* post hanc vitam fuerit, nisi *amare*, & *Beatitudine suâ æterna frui* daretur? Satis habeant igitur *Sympathias* & *Antipathias* suas istâ in classe reponi; Quarum *sensus*, *particulares* cū sint & *caduci*, exoletos & senio marcescentes comperient; quo tempore *Facultates Divinas beatas*, sese ad æterna explicare, eaque anticipare, & quasi præcipere (modò *conditiones* adsint) animadvertent. Licet igitur in *Affectus corporeos* sese demandare possit *Mens nostra*, quatenus communi bono prospicit: quia tamen etiam absque *amore*, *pruritus*, & *titillationes* ejusmodi in corpore *plethorico* excitari possunt; ideo *Amorem* inter *Faculta-*

tes Noëticas & Divinas; Concupiscentiam verò & Libidinem inter corporeas statuimus; quo pacto particulares admodum & varix esse solent.

Ad *leges conformationum* accedimus, quo in argumento divisionem nostram solennem præmittimus; quæ quasdam facultates *Deo*, quasdam *mundo* Analogas in nobis statuit. Quæ autem *Deo* sunt Analogæ, *Menti*; quæ *mundo*, *Corpori* vendicamus; quarum conformationes legitimas, *Veritates naturæ* (sensu & homine interno attestante) vocamus. Neque igitur *Naturam*, sive *Providentiam rerum communem* convitiis suis deturpent hominum ingratisissimi, sed *objecta & leges conformationum* investigent, sine quibus neque ipsos *Sensus Externos* juvare comperient. Omnis quippe veritas nostra ex alicujus *Facultatis & objecti conformatione* (intercedentibus *mediis*, sive *conditionibus* suis) suboritur, *Fide* (id est sensu qui ex eorum conformatione debita oritur) ubique adstipulante. *Facultates* autem *Noëticæ & Divinæ* objecta habent duplici in differentiâ constituta, *propria* scilicet & *communis*, qua ratione à corporeis (quæ propriis objectis solummodò gaudere videntur) satis distinguuntur. *Propria* objecta facultatum internarum noeticarum sunt *attributa Divina*; *Communis* objecta sunt *objecta facultatum corporearum*. *Corporea* enim *principia* permeant, informant & illustrant *Facultates noëticæ Divinæ*. Cum autem tot dari *Facultates*, quot sunt *attributa Divina*, & vice versâ suprà demonstratum sit; quædam *Facultates Bonitati Divinæ*, quædam *sapientiæ Divinæ*, quædam *Iustitiæ Divinæ*, quædam *Providentiæ Communi*, sive *Naturæ*, quædam *Providentiæ particulari*, sive *Gratiæ*, &c. respondebunt. De maximè receptâ nomēclaturâ hoc in argumēto erit sermo, neq; enim ubiq; *verba rebus* adaptantur. Primò autem de *Amore*, quia prima & quidem extra nos & in nobis *Facultas*. *Amant* enim, quæ non intelligunt (*sympathia* si sit *amor*) vide *palmam*, vide

vitem: vide teipsum. Primus Affectus internus fuit *Amor*. Facultas autem ista *pulchritudini*, & *Bonitati Divinæ* imprimis, & totis denique *attributis* quodammodò respondet. Nihil enim in Deo non amabile, etiam *Injustitia*; universo igitur Deo respondet *Facultas* ista. Quemadmodum tamen in ipso Deo attributa plurima in *unitatem Divinam* compinguntur, ita *Amor* noster omnes sub se *Facultates* complectitur. Proindè rectè conformari nequit, nisi Deū *toto animo*, id est *toto intellectu*, *toto corde*, id est *tota voluntate*, *totis viribus*, id est *totis corporeis facultatibus* rectè cōformatis amaveris. *Probat*ur ex *Sensu Interno* ritè cōformato, seu *verâ Fide*. In Deo enim unice acquiescit *Facultas* ista, maximè deniq; in nobis ipse est Deus. Idèò quantum amamus Deum, tantum nos amat ille, & uno eodemque affectu sese ad delectationem prodit Deus Opt. Max. Summū igitur Beatitudinis arcānum, *Amor Dei*, qui verus ut sit, id est *suis ex conditionibus conformatus*, nunquā sine *Fide* deprehenditur. Cogita interea hujus facultatis copiā eo fine nobis factam fuisse, ne ingrati ipsā ex creatione efficeremur. Hanc igitur egenis, infirmis, indoctis largitus est, ut haberet quod rursus acciperet Deus. Cōmune objectū *Facultatis* istius est ipse *Amor corporeus*; idèò qui in propriam speciem fertur affectus, nullā illicitā libidine sive cōcupiscentiā pollutus, tanquam humanus, à *Facultate* consulente bonum commune deduci potest. Quod quidem de aliis ejusmodi *Affectionibus corporeis* prædicari potest, quorum *Sensus* admodum *varios* & *dissimiles* in seipso nemo non comperiri potest. Hæc igitur ex *Notitiis Communibus* expedienda sunt. Sequuntur ex nomenclatura vulgari *Facultates* quæ *sperant*, *fidunt*, *confidunt*, *gaudent*, quibus demum ex *discursu* ritè conformato in subsidium venit *Contemplatio*. Ex quibus etiam si quæ *sperant*, *fidunt*, *confidunt*, non nisi gradu distare videantur; Quia tamē *spes* sine *fide*, non autē hæc sine illā deprehēdi potest, eo usque

que differentiam nata sunt. Conformantur autem rectè si *Amor* rectè conformatur; quemadmodū denū ex *istis ritè conformatis* verum illud *gaudium*, ex vero *gaudio* denique *Beatitudo* contemplatione illā (de quā suprà) insignita insurgit. Harum igitur seriè paucis subtexere placuit, ut in alia fiat transitus. Circa *communia objecta* Facultatum istarum, quia sunt *corporea*, non opus est ut prolixior sim: Satis est ex ipso moroso & anxio sensu (modò rectè expēdātur) ista indicari posse. *Facultates* interea *Noëticas* ex *atributis Divinis* & vice versā, æstima Lector. Nulla enim præterea datur sine errore Norma. Quæ interea ad *Gratiā*, sive *Providentiā particularem* spectant, suo loco docebimus. Satis modò constat, *Facultates, quæ ad Mentem spectant, cum Deo toto* (tanquam objecto cognato proprio) *conformari debere*: probatur, quod solus animus impleat. Quemadmodum igitur symbolum Annulo signatorio insculptum vacuo aliquo & lacunoso intervallo distingui solet, ut lineæ figuram constituentibus ab invicem disparentur, quod demū cum fuerit in materiam aptam inductum, peregrinam sine læsione non suscipit impressionem: Ita quidem ex desideriiis & votis nostris, quæ *vacuitates* nostræ sunt, Dei Opt. Max. *figura Ectypa* (quæ in nobis) non solum egregiè discernitur, sed per illa ritè conformata *ἀντρεπιστυα* totum ita determinatur & constat, ut qui diversum superinducere Characterissimum attentarit, *Imaginem & signaturam illam Divinam* (quam solus implet, complet Deus Opt. Max.) adeò deformare, & pro viribus suis destituere aggrediretur, ut *Majestatis Divinae* laesa reus meritò damnandus esset.

Ad *Corporeas Facultates*, illas nempe quas cum *Brutis* communes obtinemus, & quæ mundo respondent, accedimus; quas ex *turbido sensu*, & *crasso* (quemadmodum priores illas ex *sereno*, & *Beato*) innotescere docuimus. In quibus observandum est, *superiores & Noëticas*

Noëticas illas facultates ad inferiora delabi; inferiores & corporeas non ita ad superiora adsurgere. Proinde odisse Bonum ritè intellectum non facile est, amare malum ut in promptu sit. Errores interea ut in utrisque dentur, non tam in odium Boni, quàm amorem mali proclives sumus. Cæterùm si *debitæ Conditiones* adsint, Bonum odisse impossibile, quod in malo ex eâdem normâ dedolato non contingit. Nemo enim in æternum non amare voluit, cùm vel hoc ipsum, quod in odio sibi perperam complacere quispiam, ex amore involuto aliquo & infelici habeat. Nulla igitur objecta communia obtinent *Facultates*, siue *Principia corporea*, sed vel *singula*, vel saltem *complicata* suis objectis Analogis respondent. Te in *Analogiâ internâ* occupatum & *Facultates corporeas* succerni cogita. Prius occurrit *Odium*, quod in *aversationem*, & *malitiam* (quæ *dilectioni* & *complacentiæ* opponuntur) distinximus. *Proprium* objectum facultatis quæ odit, est *Malum*. Mala autem ex sua optima definitione judicantur ea, *Quæ iis quæ bona sunt in primis impedimento esse possunt*. Universas *Mali* definitiones huic nostræ postponimus. Plurima in se habet definitio ista, sed quæ mittenda in præsens duximus. Ad munus *Facultatũ corporearũ* accedimus, cujus proprium facimus, ut impedimẽta amoveant. Quemadmodum igitur *Facultates Noëticæ Divinæ* circa *finem*, præcipuè, ita *corporeæ* circa *media* versantur. Hoc interea cape, quod *aversari* possit, *odisse*, *irasci*, *timere* &c non possit *Mens* nostra. Cùm igitur *Sesús* istos turbidos in te excitari advertis, cogita *Mentem Notitiis communibus* (tanquam ipsâ *Naturæ sapientiâ*) instructam, ista ut è longinquo spectet, illis tamen consulere, & remedia porrigere posse. Ad *Conditiones*, ex quibus *Facultas* ista (quæ multiplex juxta *Antipathiarum* numerum esse solet) cum objecto suo cognato legitimè conformatur, accedimus. Nempè si malum non auctorem mali odio habeas, si nullum inde perripitur

daninum, si nimium non sit, & similia, quæ omnia sunt Notitiæ Communes; Probatur ex sensu interno. Eadem (paucis mutatis) sunt leges iræ, & affectuum reliquorum hujus classis, quos supra enumeravimus. Sequuntur Facultates quæ dolent, cujus egregius datur numerus; ideo nos pluribus simul frangi posse doloribus experientia docet. Ut exteriores & crassi interea ad Medicorum proceres relegentur, ad Internum illum Affectum accedemus, qui à Mente oritur; quo pacto fit, ut quod in nobis prævaricatum est, sentiat. Neque igitur in Mente datur iste sensus, cum sola sit fides, spes, amor &c: sed in Corpore ex impulsu mentis, quatenus partem aliquam Justitiæ Divinæ supplet. Proprium autem objectum Facultatis istius est Peccatum, probatur ex Sensu Interno, & quod frustra alibi impendatur: proinde neque amissos parentes, liberos, divitiâs revocat. Cum tamen pius ut fuerit, id est rectè conformatus, exinde Deum placari ipsa Conscientia dicat. Ita igitur à Concionatoribus magno Bono nostro excutiuntur. Rectè conformatur, si emendationem vitæ propositam habeas, si spem non excludat, &c. quæ sunt Notitiæ Communes: probatur ex Sensu Interno. Sequitur Facultas quæ timet, quemadmodum autem Odium circa malum jam factum, Ira circa præsens, ita Timor circa futurum aliquod malum versatur. Difficile autem est in Affectu isto vel terminum ponere, vel modum. Quàm importunus sit interea ex eo conijci potest, quòd sæpenumero potius accersat mala, quàm præcaveat. Est igitur, (neq; absque causa) in assiduis hujus vitæ periculis, irregulare quiddam & anomalum Affectus iste, ubique se immiscens; vix enim datur absque timore quies. Nisi igitur in Providentiâ Divinâ toti acquiescamus (quam ideo tanquam optimam conformationis legem proponimus) mirè torquet sensus iste: probatur ex Sésu Interno. Hisce plurima addi possunt, quæ ex suggestis petenda suademus. Cavere interea potest, timere non potest Mens nostra.

Timores igitur illi indebiti & prophani sunt odia quædam; & ignorantix; nunquam enim satis ut timeatur *Iusticia Divina*, Numen ipsum qui tremendum perhibet, blasphemat. Proindè ex reatu tuo, non ex consiliis Dei æternis mala tua deduci cogita; quâ ratione *Timor Divinus* nunquam satis incutitur. Ut enim reliquos superare possis, sub *Timore illo*, quo à Deo Opt. Max. sive quidem à Mente tuâ percussâ afficeris, etiam invitus succumbas, oportet. Sequuntur *Sensus quidam complicati*, quorum *Facultates conformantes* promiscuè quodammodò circa *Bonum & malum* versantur; de celebrioribus quibusdâ erit sermo. Istiusmodi enumerantur *verecundia, miseratio, emulatio* &c; quæ rectè conformantur, si exindè ad *Virtutem* stimuli addantur: probatur ex *Sensu Interno*. Hæc autem breviter de *conformatione facultatum*, quæ ad *Corpoream Naturam* spectant juxta nomenclaturam vulgarem, dicta sunt: in quibus satis fuerit Methodum proposuisse. Istorum perfectio *Scholarum* sit negotium: modò juxta *divisiones nostras* nomina adaptent. Neque enim *vulgata loquendi formulæ* in doctrinâ arduâ stari volumus: proindè opus integrum de *Affectibus* edidisse non profitemur. Quorsum enim in iis, de quibus sumus datur consensus, prolixiores fuerimus? Nulla unquam tam Barbara extitit Natio, quæ *Virtutem* (illâ ut exciderit) non amplecti voluit. Est igitur *Notitiâ Communis*, & summum *Instinctus Naturalis* opus *tota Moralis Philosophia*, & à Natura potiùs, quàm teterrima vitia à nullis non habita odio, profecta. Desinant igitur *Naturam*, sive *Providentiam illam communem* improbare, à qua nisi habeant omnes homines ut credant, cum vera prædicantur; neque erit undè ulla asseratur *Fides*. Impiè igitur dicitur, *Naturam* sive *Providentiam rerum communem*, & *Gratiam* sive *Providentiam rerum particularem* in Antithesi positas esse, vel inter se pugnare, cum utræque à Deo Opt. Max. proficiantur.

Tota

Tota interea *Attributa Divina* simul operari, & uti in *justitia*, *miseriordiâ*, ita in *naturâ*, *gratiam*, & vice versâ elucescere cogita Lector. Ista igitur, ut *occulta Dei* judicia temperent, non aliter tamen de *actionibus Divinis* existimandum est. Heic igitur ex parte *Dei Opt. Max.* considerandum venit, cur vires sive *potentiæ* ad *occidendum*, *fallendum*, *convitiandum*, *maledicendum* &c. inditæ fuerint: In hiis igitur & similibus verbis, ante omnia videndum est, annon simul cum istis *Objecta* ponantur. *Blasphemia* enim & *Facultas* & *objectum* denotat: ista igitur imprimis discutienda sunt, & convitium à *Deo* separandum est, & videndum an convitari liceat. Cunctas enim *Facultates* indebitè applicari, detorqueri, & loco moveri ex *arbitrii libertate*, (ut taceam *externas causas*) non semel monuimus. Certissimum interea est *nullam Facultatem* (ubi *conditiones* adsunt) in *objecto cognato proprio* *pravam* esse vel *ineptam*; modò hoc semper in animo habeas, *Naturam* sive *Providentiam Communem* *ultra media* non ferri. Neque enim cibus in os, vel stomachum ingessisse, vel absque istis satietatem, sæpè adnotavimus; quod cum ignorent *Naturæ suggillatores*, illam tanquam penitus *depravatam* contumeliis afficiunt. Hoc igitur relumimus, *In objecto cognato proprio* nos posse *covitari*, *occidere*, *fallere*, &c. Ex parte enim *Dei Opt. Max.* licet *convitari* peccatores, *blasphemos*: licet *occidere* quæ nobis alimento esse possunt: ipsum etiam *sicarium* qui nos adoritur, in propria defensione *occidere* licet, alia si non detur commoda evadendi ratio. *Fallere* tamen nunquam daretur, nisi nobis cum animalibus *vaftris* res foret. Idèò aves, feras, pisces, aliquando etiam fortasse *ægrotos* & *insanos* fallere, vel etiam ex *parabolâ* docere licet, nulla si commodior ad eorum curationem supersit via. *Vafritiem* nostram interea cuidam sagacitati ad *Naturam corpoream* sive *beluinam* in nobis spectanti, *suprà* adscripsimus: & quia tur-

th - not
blame
nature
law
to kill
not cheat

bat, & quia corporeis objectis solummodò gaudet. Nihil enim in æternis proficere, ipsa conscientia satis docet. Cui enim mortalium ex *versutiâ suâ* vel Deum fallere, vel iter ad Superos parare licuit unquam? Immane igitur quantum subdola omnis *calliditas* à verâ & consummatâ illâ *Sapientiâ* (hominis custode & procuratrice) distat. At dices fortasse nullo pacto *ingratitude* propugnari posse. Verùm enim verò si *Beneficium* malo animo & insidioso conferatur, quidni *ingratus* fueris? Non rependenda, sed condonanda sunt hujusmodi *Beneficia*. Objecta igitur cognata *Facultatum* simplicium, siue complicatarum (quorum egregius datur numerus) disquirite *blasphemi, impii*. Nulla enim in objecto cognato vel *præva*, vel *inutilis* datur *Facultas*, neque ulterius Deum Optimum Maximum diabolicis vestris calumniis impetite. Si intereâ (luxatis *Facultatibus*) quod malum est consecramini, quod bonum est abdicatis; si vice Dei Optimi Maximi idola colitis; si *Facultates* Noëticas Divinas tanquam *corporeas* turpissimè prostituitis, si homines, immò Deum, tanquam feras vos fallere posse existimatis; si *Fidem* denique *rationi* præponitis, nonne totam excutitis structuræ Divinæ fabricam, donorum quæ largitus est Deus Opt. Max. contemptores miserrimi? *Liberi* denique illius *Arbitrii* (sine quo illiberalia & necessaria essetis mancipia, jumenta) perditissimi violatores? Hæc igitur evolvite, & nihil in foro interno *malum*, nisi *libertatem* illam, sine qua neque boni esse potestis, existimate. Gaudete vos *liberos* esse, cum hoc ipso ad *imaginem Dei* conditi sitis. Quod *liberum* est, Divinum est, infinitum est; proinde neq; senescere, vel terminis rerum claudi potest. Gaudete vos *liberos* esse; invita enim & coacta si esset in vobis ista *bonitas*, aliquid Deo, nihil vobis ipsis tributum foret. Sed quia nostram fecit *Bonitatem* illam *Immensa illa Bonitas*, impertivit (pro gratiâ suâ infinitâ) undè etiam *præmium* spectet

know
ingrat
the

rebuke

super
faith
to win

freedom

rewards

ret miser homo. Proinde gaudete vos *liberos* esse, id est malos esse posse; ut hoc ipso, in bono complacatis. Nihilò segnius totum illud quodcunque benè gestum Deo Opt. Max. acceptum referetis, ut qui *Bonitatis istius Auctor & Prima Causa* utcunque agnoscendus sit. Novimus plures superesse *Facultates*, quarum nomina neque adduximus, neque quidem adducere possumus: quod & olim Stagyrita questus est. Cum tamen ex *actionum & sensuum differentiis* ista investigari possint, methodus nostra consulenda est; manca enim omninò est *Nomenclatura vulgaris*. Quàm optarem igitur *verba* confingi: dedecorum enim in nobis *anonymos* existere *Sensus*. Cæterum hoc aliorum sit optis; ut tandem integra prodeat Ars nostra, & in omni dubio, ad *Facultatem* ex quâ *probant*, recurrendum sit; unicum enim postulatum volumus, *Ex quâ Facultate probas*. Si qui interea ultra *Facultates* se sapere posse existimant, vel *Facultates* ex indebitâ objectorum applicatione deformant, videant annon hoc ipso insaniant; sed de istis vos satis monitos habet iste liber. Ad *Conscientiam* quæ nisi in totis *Facultatibus* rectè conformatis acquiescit, accedimus: sub *Facultate* autem *consciente*, quæ aciem instruit *Affectum* totam & componit, *Sensus Interni* militant; est igitur *Sensuum Internorum Sensus Communis*. Habet autem *objectum*; reliquarum facultatum conformationem; proinde rectè conformatur, si facultates reliquæ rectè conformantur: probatur ex *Sensu Interno*. Sive igitur de Analogiâ rerum ad Deum, sive de mutuâ illâ Analogiâ inter hominem & res, sive denique de Analogiâ rerum inter se agatur, debita facultatum dispensatio à *Conscientiâ* pender; in cuius forum idcirco *Notitias Communes* demandari non semel observavimus. Disquisitione sua particulari interea ut gaudeat *Facultas* ista, videlicet, *an ita esse debeat*, in iis tamen quæ sunt supra nos, aded non proficit, ut *Divinas actiones* minimè pertingat

pertingat ista quæstio : quas impiè exagitari idcirco non semel docuimus. A foro internò igitur incipiens, ad mutuam illam Analogiam inter *hominem & res* terminatur scrupulum istud. Hinc fit ut in Analogiâ quam erga Deum obtines, nihil fœlicius occurrat, quàm *justè & sapienter administrari omnia*, etiamsi eorum causæ nos lateant. Ideò omnia in Bonum cooperari, statuendum est, utcunque tandem ab occultis Dei judiciis, temperentur. Quando verò ad Analogiam *secundam*, imò & *tertiam* ventum est, locum habet ista quæstio, & nihil non sapienter sciscitari potest. ✓ Hoc igitur in foro omnis causa nostra dicitur, ut quæ unicū supra seipsū agnoscat Dei tribunal: quâ ratione, quæ in corporeo systemate peccant, castigari solēt *Facultates, spiritus*, sive *principia Corporea*, dum facit *Facultas ista*, (modò ritè conformetur) ut in illud quod prævaricatum est, animadversum sit : quâ ratione *Justitiæ Divinæ* partes subire suprâ docuimus. Magnis interea intervallis in teipso distare cogita, *Facultates Divinas noëticas* quæ sententiam ferunt, ab iis quæ patiuntur; quod nisi apud te statuas, neque *Mentem* à Corpore unquam distingues. Huc usq; igitur *Primo Motori*, qui non movens cætera movet, finitimam & conterminam esse *Mentem nostram* suprâ monuimus. Ne interea ex istis quæ passionem *Menti* adiungunt, te nimis exolvi credas; cogita quod in te patitur, ejusque unitatem (modò velit Deus) in æternum pati posse, imò (quod durius est) *Facultatibus Divinis* sublatis & in Deum resumptis, nihil manere quod solatio esse possit, sed teipsum odio, desperatione, horrore, & cruciatu denique perpetuo torqueri posse. Tuâ interea interest, ut ex *Facultatibus Divinis*, quæ in te existunt *corporea* (dum tempus suppetit) colas, tuo ut potiaris mundo, quo majus nihil vel bonitati Divinæ convenientius excogitari potest. Reliqua ex *Notitiis Communibus* petenda sunt; ubi enim

God's
Tribunal

eternal
punishment

enim luculentiora, quàm in *Notitiis Communibus* deprehendi possunt *Providentiæ illius Universalis* testimonia? Quas igitur tanquam *Naturæ* sapientiam, doctrinam *Instinctus Naturalis*, & fidissimam *veritatis Catholicæ* normam habemus; quas etiam non solum tanquam humani, sed ipsius etiam Divini consilii æterni universalis rationem suspicimus, quas denique ad Imaginis Divinæ complementum in nobis, ex sententia communi unice desiderari, sine blasphemia neque cogitari potest. Cum interea ex harmonico mundi systemate is detur rerum ordo, ut *Objecta Facultatibus* & vice versâ respondeant; *Notitias Communes* omni ex objecto, libro, sermone elice, seponere, digere Lector: & huc usque te ultra veritatem, potius quàm citra illam stetisse cogita. De hiis igitur (uti etiam de *Conscientiâ*) alibi instituetur sermo. Ad sensus externos in præsens accedimus.

Catholicæ
veritatis

SENSUS

SENSUS EXTERNI ita denominati, non solum quia *Secorum organa* situm externum poscunt, sed quia ex conformatione extrema rerum *Analogia* oriuntur; sunt actus conformatum objectorum cum facultatibus illis in omni homine sano & integro existentibus, quæ à sensu aliquo interno immutato ad particulares notitias *Analogia* rerum externæ ediscendas expositæ, tertio loco conditionaliter, & ratione sensus alicujus interni (tanquam causæ proximæ) & instinctus naturalis (tanquam causæ ita remotæ, ut sit nihilominus magis principalis) versantur.

VNO quasi eodemque temporis momento operari videntur, in objecti cujuscunque perceptione, *Facultates* præter *Discursum* cunctæ. Diversè tamen cum operentur, satis inter se distinguuntur. Haud facile est interea distinguere, inter illas quænam primò (ut aiunt) immutentur, nisi ordinem naturæ secutus, quis primò in omni sensatione inducatur *Affectus*, sensu subtili expendas; quo modo aliquid in objecti cujuscunque insultu, sive conformatione primâ incuti senties, quod neque *color*, neque *sapor*, neque *numerus*, neque *distantia*, neque *motus*, neque *quies*, &c. existat. Hanc ipsam igitur immutationem primam *Facultatis alicujus internæ conformationi* vendicamus, quæ ita ab *Instinctu Naturali*, sive aliquâ *Notitiâ Communi*, pro ut ab illa denuò *Sensus Externus* pëdet. Est igitur ante sensum ipsum obscura quædam *præsensio* ex mirâ rerum inter se cognatione oriunda, quod quidem *Harmonico rerum systemati* tribuimus. Tertium igitur locum *Sensui Externo* vendicamus, cui cum id munus obtigerit, ut *externam Analogiam* dimetiat & signet, universa terminorum *extrinsecorum*

trinfecorum notitia debetur. Neque igitur ut *pródromas* dentur *Facultates aliquæ internæ*, sine *externis* proficiant, vel hæ sine illis; sed reditu ad *Notitias Communes*, *Sensus Internos* & *Discursum* facto, rei notitiam integram absol-
vunt. Nunquam satis interea mirari subit Scholas plures *quinque Sensus* non statuisse. Ridiculum diximus non dari nisi *quinque Sensus*; tot sunt *Sensuum*, quot sunt *obje-
ctorum differentie*, probatur ex ipso *sensu*, quem quia negligunt suis in demonstrationibus auctores passim ineptiunt. Sed dicent non dari *plura sensoria*, ergo neque *plures Sensus*. Negamus argumentum; plurima enim per eundem trajectum intrare, & quidem confertim omni in sensorio ipsa experientia docet. Sed resumimus propositionem; Ergo quia omnes *Externi Sensus* ad *Tactum* reduci possunt, non erit nisi *unus Sensus*. Sed foramina indigita-
bunt septem conjugationibus nervorum per sensoria disseminatis, osse denique spongioso, sive processibus mammillaribus honestata. Esto; insigniores quosdam (si poros ad-
jicias) in forum interius dari aditus concedimus: Tunc igitur in limine hærens, totam ex portâ vel fenestris descri-
bes domum, de interna fabrica parùm sollicitus? Non negamus equidem, *nihil esse in intellectu*, quod non prius fuerit in *sensu*; sed eâ lege ut *universam differentiarum ex-
ternarum*, *universam differentiarum internarum Analogiam* huc compelles. Vide quæso in quas angustias nos co-
gant *Scholæ*, dum nihil per *sensoria* immitti, nihil in *Intellectu* existere nisi *colorem*, *sonum*, *odorem*, *sapo-
rem*, *tangibile*, *magnitudinem*, *figuram*, *numerus*, *distan-
tiam*, *motum*, & *quietem* (ut taceam denique ista è quatuor qualitatibus eduxisse) contendunt. Itane quæso? Quâ igitur in classe *universam Analogiam internam*, *universa Notitiarum Communium* dogmata, & ut paucis dicam *universam rerum Nomenclaturam* (etiam in vocabulariis

more
sensus
ym 5

novum
in mund
not omne
in sensu

traditam)reponitis? Sed pergunt, & Colorem *per se*, Substantiam sive essentiam rei *per accidens* percipi volunt; quasi eorum perceptioni quæ ex *consensu universalis* agnoscuntur, deesset *Facultas conformans*. Sed nos dicimus substantiam *per se*, Colorem *per accidens* deprehendi. Substantiam enim, sive *subiectum inhaerentiae* eorum quæ abesse possunt, in rebus dari Communis est Notitia, quam turpius negabunt, quam occludent oculos, libertas ut ad utrumque detur. Quid opus est pluribus, tot dari *Sensus*, quot sunt *objectorum differentiae*, ipse sensus testis in objectis suis supremus docet? Neque igitur hoc in argumento omnes moramur auctores, qui neque *objecta propria Facultatum*, neque *leges unde conformantur*, neque denique *ullam Veritatis definitionem*, in doctrinis suis præmisere. Tanquam erronei igitur non solum intra seipso, sed quidem extra ferè ubique vagati sunt. Ut interea *Sensus Externos* ab *Internis* distinguamus; *Primò* occurrit, hos circa *Analogiam externam*, illos circa *internam* versari: *Secundò* horum *species* cum intus suscipiuntur, feritatem suam deponere, idè non urit ignis; idè lupi & agni *species* summâ concordia in memoriâ degunt: Non ita *species internæ*; *pulchrum* enim & *turpe*, *gratum* & *ingratum* naturam eorum, à quibus deciduntur, ita retinent, ut nos eodem modo afficiant: *Tertiò* ex ordine, quia *externas species* gratiâ *internarum* datas fuisse satis constat. Quæ autem ad *Externos Sensus* spectant, ex definitione suprâ allatâ petenda sunt. Ne interea à communi loquendi consuetudine nimis abhorreere videamur, universam illam à Scholis receptam Nomenclaturam circa rerum divisionem, puta *colorem*, *sonum*, *odorem*, *saporem*, *tangibile*, *figuram*, *numerus*, &c. inter *externa* recensēbimus. Quædam interea *propria*, quædam *communia* vocamus *Objecta*. Ex quibus quæ *communia* à recentioribus vocantur, puta *Magnitudo*, *figura*, *lo-*

cus, situs, distantia, numerus, ordo, continuïtas, & discretio, motus, & quies non idèò *communïa* haberi debent, quia eorum plurima ab una *Facultate* percipiuntur, (cùm unicuique differentię suæ respondeat *facultas*) sed eā de causâ *communïa* vocari possunt, quia per plura foramina ingeruntur. Quæcunque igitur aliâ ratione quam gradu distant, suis *Facultatibus propriis Analogis* gaudent, quod suprâ adnotavimus. Idèò *magnitudo* omnia sensoria, *figura* solummodò *visum & tactum*, reliqua plura vel pauciora sensoria juxta *Analogiæ* necessitatem trajiciunt. Quædam denique ad *figuræ* conformationem, quibus *numerus* opus non habet; quædam ad *distantiam* quibus *motus* non indiget, &c. postulatur. Ex quibus latis patet ista inter se distingui, cùm non solum diversum sensum inducant, sed aliquid diversum ad suam *veram conformationem* desiderent. Hæc igitur ex rebus ipsis potiùs quàm auctorum ineptiis excutite tenebriones miseri, neque à ratione alieni ad auctoritatem, turpiùs quàm claudi ad grallas, confugite. Quemadmodum igitur quædam *Facultates* circa *sonum*, quædam circa *colorem*, quædam circa *odorem*, &c. tanquam objecta *Facultatum* suarum *propria* ex communi sententia versantur: ita quædam *facultas* circa *magnitudinem*, sive *crassam*, sive *tenuem*, sive *longam*, sive *latam*, sive *æqualem*, sive *inæqualem*, &c. Quædam circa *figuram*, sive *rectam*, sive *curvam*, sive *asperam*, sive *lævem*, sive *obtusam*, sive *acutam*, sive *concavam*, sive *convexam*, &c. quædam circa *locum*, sive *supernum*, sive *infernum*, sive *dextrum*, sive *sinistrum*, sive *anteriorem*, sive *posteriorem*, &c. & ut paucis dicam circa reliquas *differentias solennes*, earumque *cognatâs affectiones* versatur. Ex quibus aliqua in quæstione *quid*, aliqua in quæstione *quantum & quale* respondent, quædam denique *Facultas* eorum *gradus*, quædam *ordinem* instituit; plurima enim non aliter quàm gradu

gradu, vel ordine distingui (quæ tamen diversam nomenclaturam sortiuntur) non semel monuimus. Hæc igitur expendenda sunt; neque enim, ut per idem transmittatur sensorium, eadem *Facultas* circa *colorem*, *figuram*, *pulchrum*, *appetibile* versatur; sed unicuique *differentiæ* sua respondet *Facultas*. Una igitur *Facultas* *colorem*, alia *figuram*, alia denique *pulchrum*, sive *proportionatum* expendit, hæc laudat, illa denique expetit: quod ut cætera taceam argumenta, ipsæ *conformationum* *leges* quas diversas in horum unoquoque comperies, probant. Velocitatem interea actionum in seipso qui demiratur, magnæ illius machinæ gyros, unde origo sua suspiciat, & internam quam in se sentit veritatem agnoscat. Hoc interea observatu dignum est, *Objecta* quæ plura pertransierunt foramina, propius ad *Facultates Divinas Noëticas* accedere; magis denique in seipsis esse necessaria. Quæ enim ad corpus resilire videntur, uti minus necessaria, ita magis obtusa in seipsis existunt; sed in argumento de *Sensibus Externis* satis ab auctoribus sudatū est. Licet in nullo (præter *Visum*) sensu subtiles esse videantur; quasi vel inepti, vel sordidi, vel nullis conditionibus propriis in *conformatione* suâ essent obnoxii. Quod adeo verum esse constat, ut ad *Odorum differentias* nondum excogitentur verba; sed ad *Sapores* seipsum subducatur, oportet, cui sagacitas in *Odoribus* proponitur, & diductis malis inhianti & naribus & palato simul sapiendum est. Sed quidam *cerebro*, quidam *stomacho* gratus datur *Odor*, de cuius naturâ diversâ statim. Pauca interea de *Visu*, (quia hoc etiam in argumento auctores consuli possunt) more nostro subjungemus. Neque enim in iis quibus abundè scaturiunt *Scholæ*, fontes turbare volumus. Satis fuerit hoc in opere *Veritatis* definitionem, & methodum, artem denique *demonstrationis* proposuisse, in qua nisi omnis *Facultas* (cùm *objectum proprium*, & vera *conformationis media* adsint) eandem

eandem certitudinem ac ipsa *visiva Facultas* ritè conformata obtineat, frustra *Veritati* exantlandæ impendetur tempus. Hæc igitur est sententia nostra.

Ad *Facultatem visivam* accedimus; cujus *Organum* pluribus encomiis celebratum, *solis porta*, *Divinum membrum*, *animi speculum* &c. à Scholis vocatur. Non solum enim interiorum motuum indicia, ex *oculis* desumuntur, dum in audacia profiliunt, in reverentia subsidunt, in amore blandiuntur, in odio efferantur, in gaudio hilares subrident, in mœrore depressi languescunt; sed tota etiam corporis sanitas, vel morbosus apparatus ex illis æstimatur. Ideò ut valent *Oculi*, totum valere corpus existimandū est. Soli insuper *Oculi* cœlestia contemplantur, plurimas demum differentias ostendunt, optimè denique memorizæ & reminiscentiæ famulantur, ut qui non solum aliis insigant simulachra rerum, sed etiam penè deperdita scelericius per circumstantias cognatas revocent. Est maximè tamen conditionibus exposita *Facultas ista*, ut quæ ultra conditiones in principio libri allatas, *objectum* (non dico *medium*) illuminatum ad *visionem* desideret; Quibus legibus nunquam errare datur; aliter licet & fallere posse, & falli in objectis sibi creditis contingat. Istæ autem sunt rationes, quòd omnem *Veritatem* conditionibus suis obnoxiam adnotaverimus. Cui enim bono *Facultas visiva* inserviret, si *lumen*, *medium debitum*, *distantia* &c. decissent? Sunt igitur *Conditiones*, *Veritatum* nostrarum nexus & copulæ; quarum disquisitionem *Veritatum* nostrarum candidatis commendatam volumus. *Leges* enim sive *conditiones conformitatum* intermedias qui habent, & ipsam *objecti cujuscunque conformitatem* (sive *caduca*, sive quidem *æterna* spectes) habituri sunt. Neque deerit, modò ista dentur, *fides*. Ad differentias insigniores *Oculi humani* regredimur; inter quas hominibus solis *oculos variegatos* datos fuisse, cum

The
eye

eyes of
men
varied

cum in cæteris animantibus vel similes, vel parum certè dissimiles (*equos* ni fortè excipias) conspiciantur, observant *Historiæ Naturalis Scriptores*. Denique *Anatomici* quos peritissimos tulit sæculum istud posterius, belluis mulculum qui *oculos* in terram figit, obtigisse, quo liberatur homo, testantur: & proindè ad cœlestium contemplationem natum esse, rectè affirmant. An verò *aqueæ* an *igneæ* sint naturæ, Scholis disceptandum mittimus. Hoc intereà certum est, lumen in *Oculo* non esse illud quod videtur, sicut etiam neque *calorem* in digito esse illum qui tangitur. Nihil nisi extra seipsum sentit homo; etiam peregrinus est omnis qui irritat dolor, quem superare ex *viribus internis*, vel saltem cum corpore exuere potes. Magnum est interim ista ubique cogitare: neq; enim tu, sed ipse tandem frangetur dolor. Opportunè denique heic exagitari potest Quæstio nobilis an *apparentiæ* sive *species rerum* (per quodvis *sensorium* delatæ) ab *objectis* realiter decendantur, an verò sint *defluvia* continua, an verò *eliciantur* & *impregnentur* spiritus; an verò per *habitudinem* percipiantur, an verò pluribus horum modorum, an verò nullis. Certè à nemine factum satis hâc in re arbitramur; cum interea, (ut cunctos simul in examen ducamus *sensus*) *mediorum* quædam sunt *extra nos*, quædam sunt *partes nostri*, ratio omninò erit diversa. Ignis igitur erit calidus te absente & frigido; durus lapis etiam te invito; & nisi figuræ rerum ubique servantur, larvata erit conversatio. Quo pacto nimis subtiles existimari possunt recentiores quidam, qui energias rerum universas ad *habitudines* referunt: etiamsi enim *Objecta* non sine *habitudine* percipiantur, qui tamen *sensum* in rebus tollunt, hoc ipsum tollunt undè sibi credi postulant. Si quid tamen ab istiusmodi iciolis prolatum est, quod veritatem sapit, non ad ipsum *sensum*, sed ad *rerum Analogiam*, sive *dispositionem idoneam* referri debet, quam,

too
subtle

quam *Habitudinem* (sive quodcunque vis) planè supra captum humanum vocare licet. Cujus rationem adeò miram agnoscimus, ut neque montis magnitudo in pupillam injecta, vel demùm in occipite servata, repagula frangat. Quæstio igitur, *Quomodo res percipiantur*, in naturalibus est difficillima. Quod etiã ex *vi plasticâ* diversas alimentorum naturas in unum compingente satis constat. Neque enim quomodo vel unum alimentum in diversas partes, vel diversa alimenta in unam abire possint, capies unquam. Heic igitur intra defectum conditionum ad *Veritates* hujus classis requisitarum sese recipiat Lector, quod novum non esse in Zeteticis nostris fusiùs docebitur. Ad *Visionis medium* accedimus. Hujusmodi autem est *aër, aqua, & diaphanum quodcunque*. In quibus quo simplicius & purius, eò aptius omne *medium* existimandum est; quod cum adeò diversum existat, ut ad veritatum differentias diversum aliquid in *medio* ubique postuletur, simul doceri non potuisse in principio libri adnotavimus; Ubi etiam *conditiones* reliquæ, quæ ad *visionem* desiderantur, cernere licet. Nos interea illam cognitionem quæ inter *corporeas facultates & singularia*, inter *intellectum & universalia* statuimus; Neque enim hæc absque illis, vel vice versâ percipiuntur. De *erroribus Visus*, ubi de *Errorum causis* agitur, quem maximè hallucinari eã de causâ observamus, quod pluribus, quàm *reliqui sensus*, conditionibus sit obnoxius; Quas (facillimas licet) cum non advertat *Schola*, ignorat illis deficientibus & ipsam deficere *Veritatem*. Omnem *Veritatem* igitur *conditionibus suis* expositam cogita Lector. Quæ si dentur, neque *Facultates*, neque *Objecta* nova defutura esse, etiam in infinitum cogita. Sine *conditionibus* denique neque illas, quibus potiris, juvare posse, sed te obscurum, absurdum, insipientem fore. Hæc autem breviter de *Facultate visivâ* dicta sunt; cum hoc etiam in argumento,

uti

mountn
in eye

uti etiam circa *Colorum* differentias Authores utilissimè consuli possint.

Sequitur *Facultas audiens*. Objectum *Facultatis audientis* est *Sonus*. *Sonorum* autem differentiarum recententur *acutus*, *gravis*, *asper*, *obtus*, &c. Debitum transitionis medium est *Aer*, & (ut quibusdam placet) *Aqua*, quod ex ranarum coaxatione probare conantur. Rectè conformatur, si *conditiones* adsint, quas in principio libri attulimus. Per foramen autem organi *Auditus* plurima ingeruntur, quæ idcirco suas *proprias conformationum leges* postulant, puta, *numerus*, *proportio*, *harmonia*, *objecta intellectus*, *fidei*, &c. Rectè interea dicitur *cæcos* habentes *Auditus*, esse sapientiores, quàm *surdos* habentes *visum*. Est enim *Auditus sensus disciplinæ*, modò *Fidem* intelligas, non illam quæ ex *narrantis auctoritate* tantum pendet, sed illà quæ ex *debita Facultatum conformatione* oritur; hæc quia in nobis, illa extra nos fundamentum relationis obtinet; quâ ratione *veritatem rei*, à *veritate intellectus* imprimis distinguimus. Cum igitur ex doctrinis *Fidem* sive *adsensum internum* excitari advertis, vide an *objectum* de quo agitur, sub ratione *verisimilis*, *possibilis*, vel quidem ipsius *veri æterni* conformaverit. Eveniet enim ut *discursus* præceps ista minùs expendens ex toto temeraverit; adeò ut *verisimile*, vel *possibile* pro *Vero*, vel vicibus versis accipiat. Hæc igitur imprimis æstimanda sunt, nisi *Credulitatem* loco veræ *Fidei* adhibere volupe sit. Suam interea fidem *præteritis*, uti etiam *futuris*, non solum concedimus, sed tanquam necessariam flagitamus certè; Eâ lege, ut à *Notitiis Communibus* sive *Veritatibus æternis universalibus* distinguantur, & ab illis ubique suam aucupentur fidem. *Præterita* enim tanquam *verisimilia* quoad nos, *futura* denique tanquam *possibilia* haberi docebunt *Notitiæ Communes*: quas ita veneramur ubique & suspicimus, ut exindè Deus Opt. Max. Pater communis,

Communis
notitia

munis, maximè agnoscatur. Verus igitur ut sit *veritate rei* liber quicunque, *tua* è teipso *veritas* desumenda est. Propositiones interea singulæ per *Zetetica nostra* expendendæ sunt, ut non solum in *quâ questione* prædicatur, sed ex *quâ Facultate* illius veritas probari possit, exploratum habeas; alia ad veritatem cum non supersit via. *Notitias* interea *Communes*, potiùs quàm turpissima scelera, à *Natura* (scilicet *rationali*) ortum ducere cogita. Mali enim, imò pessimi, ut dentur quàm plurimi, illos ita debere esse, nulla *Communis Notitia* docebit unquam. Neque igitur *Naturam*, sive *Providentiam rerum communem* blasphemias suis impetant hominum ingratisissimi, ut *Gratiam* sive *Providentiam particularem* commendatam habeant, quasi simul stare loco non potuissent attributa Divina & in Deo darentur contradictoria. Hanc igitur ut superet *Gratia* sive *Providentia particularis* (neque enim in operibus suis, imò nec in seipso terminum invenit Deus) malum esse non potest, quod Dei Opt. Max. opus quotidianum (undè enim præterea rerum natura?) visitur. Hæc igitur animo ut insigas tuo, passim & quidem sub titulo *Auditionis* inculcanda duximus, Lector. Ad *Organum auditus*, sive *officinam auris* accedimus, in quibus *labyrinthum*, *stapedem*, *incudem*, *malleum*, inspicienda consulimus, de quibus Anatomes periti plurima observatione dignissima proferunt. Summum interea consensum inter *Aures*, *Laryngem* & *Palatum* comperies, propter disseminationem conjugationis nervorum quæ in istas partes diffunditur. *Vox* deindè animatis, *sonus* inanimatis tribuitur; quædam etiam cum imaginatione, quædam sine eâ in homine deprehenditur: quâ ratione *verba* à *tussi*, *screatu* &c. distinguimus. Videtur autem *sonus* quicunque, esse *materiale* quiddam; neque enim vento adverso tam facile quàm illo secundo percipitur. Pulchrè deindè perhibetur, esse ex conatu *aëris* involuti & condensati ⁿobstaculo _s solido:

solido: ipsam enim esse conatum absurdè dicitur. De *erroribus Auditus*, qui plurimi esse solent, & altos incutere terrores, ubi de *errorum causis* tractabitur. ✓ Nunquam interea satis mirari subit, *Laryngem* illam in summitate arteriæ trachiæ positam, è cuius cavitate aëre repletâ vocis prima quædam materia desumitur; quæ cum subindè à *linguâ*, modò ad *fauces* allidente, modò flectente, modò premente, modò se dilatante &c articulata fuerit, totum *vocis* mysterium absolvit, cuius summam refractionem observamus. Si enim rectâ percurreret semper, nemo seipsum audiret loquentem, quod plurimis molestum fore, qui sibi in suo dicendi genere complacent, arbitramur.

Sequitur *Facultas odorans*, quæ medio inter *Sensus Externos* reponitur loco. *Odorum* autem differentiarum enumerantur, *crudus, suavis, færens, putredinosus, marcidus, virosus, teter, dilutus, &c.* quibus *saporum* differentiarum, puta *acer, acidus, &c.* ipsorum denique florum, herbarum, radicum odores varii, puta *Rosæ, Hyssopi, Angelicæ &c.* adijci possunt. De quibus hanc accipe veritatem, *que uno eodemque modo afficiunt facultates nostras, eadem erga nos esse, nova nisi eaque valentior detur signatura.* Sed hac de re statim, ubi sagacioris Philosophiæ Methodus proponitur. *Medium* conformationis debitum *Aëra* volunt & *Aquam*, quod exemplo piscium probare aggrediuntur Auctores; respectu nostri tamen unus *Aër* aptum erit *Odorum* vehiculum. Si igitur condiciones adsunt, quas in principio libri attulimus, et debitum istud medium, *Facultas odorans* rectè conformatur cum *Objecto* suo. De *organo* Facultatis istius disceptatur adhuc. Certum est, principium habere in *niribus*; hisce enim obstructis planè nihil odoramur. Cum verò de *instrumento proximo* agitur, non immeritò dubitari potest. Quia tamen septem illæ nervorum conjugationes (quæ à cerebro propagatæ sensoria nostra per-

trans

transeunt) reliquorum sensuum *organa* immediata rectè perhibentur, verisimile omninò est ad ossis illius (quod cribri instar perforatum est) inferiorem partem ob molli-
tiam suam os spongiosum nuncupati, *Odorum* acrimoniam retundi, præparari, & transmitti ad *processus mamillares*, qui nervi sunt mollissimi, & *Facultatis odorantis* instrumenta proxima. Est autem crassæ voluptatis & molestiæ Sensus iste, et proindè *corporeus Sensus*: idè nihil ferè commune cum *visu* vel *auditu* obtinet. Quâ ratione ineptè, vel non omninò de *numero, figura, motu, quiete, &c.* judicat, *tactû* licet (qui reliquorum sensuum basis) etiam & ista percipiantur. Cur verò acutior fuerit *brutorum sensus*, ratio reddi potest, quod cùm illis sensus sit disciplinæ, necessarium fuit sagacitate summâ, ut victum conquirerent &c. prædita fuisse. Naturam autem in necessariis non deficere non semel monuimus. Nostram interea in *odorando* hebetudinem, non tam ad pituitosum cerebri defluxum deferimus, (quod cæteris animantibus rarò contingit) quàm ad illam ipsam Naturæ providentiam quæ nobis cavit, ne excellenter afficeret sensus, ex quo nemo proprium pateretur *odorem*. An verò plures rerum differentias ostendat nobis, quàm brutis *sensus iste*, non abs re disceptatur. Certum est *Odores* in diversâ admodum Analogiâ esse constitutos; idè qui nobis *gratus* odor, brutis *ingratus* esse solet, et vice versâ. Quo pacto, in illis sensus *disciplinæ*, qui in nobis *voluptatis & molestiæ* solummodò esse videtur; in iis tamen quæ ad corpus et alimenta spectant, si non optima, saltem prima indicia ex *odoratu* delumi debent. Duplex interea *odoris* genus adnotavimus; qui *cerebro*, et qui *stomacho* gratus. De posteriore illo *Odoris* genere hoc cape: *Ubique; & in odoratum & gustum gratus inducitur sensus, alimentum est sanum*. Equè interea & ab *insipido* ac *inodorabili* abstinentum, nisi ubi ab experientia juvamus: tam enim ex

not
endure
smell
of self

nullo odore, vel gustu (neque enim signatur istiusmodi) quàm ex *ingrato* nos monitos habet *Natura*, sive *Providentia rerum communis*. Sensu interea subtili opus est, ut *odorum differentia* juxta divisionem modò allatam expendantur. Neq; igitur tanquam alimenta *sana* Moschus, vel *Zibetta* porrigenda sunt, quia *cerebro* potiùs quàm *stomacho* gratus est istorum odor. Crudum interea odorem coctione juvari, & *Pharmacopœa*, & ipsæ propinæ docent. Normam interea *alimenti sani* hanc accipe, nascitur certè scitu dignissimam: *Maxima igitur inter gustum & odoratum datur affinitas*, ita ut omnia odorabilia sint gustabilia, & vice versâ ut plurimû, modo ruminæ, & reliquæ *conditiones* adfint, quas in principio libri attulimus. Non diffitemur interea quædam *odore* ingrata, satis tutò intùs sumi posse; sed si attentè rem expendis, & in istis *stomacho* gratum (*cerebro* licet ingratum) subesse *odorem* comperies; quod in *Allio*, &c. satis constat. Hæc igitur sensu subtili expendenda volumus; ut tandem ad *gustum*, cum quo & *odoratu* summæ nobis intercedunt necessitudines, deveniatur. Hunc tamen eo nomine perfectiorem existimamus, quod propiùs ad *tactum* accedat, quo humanum genus inter cætera animantia pollet. An verò Odores sint *materialis*, vel *immaterialis* naturæ, *scholæ* (nescientes tamen quid sit *materia*) exagitant. *Materiales* esse testantur, dissipari à ventis, respirando hominem olfacere, hunc odorem illum expugnare; è contrâ communicari sursum & deorsum, & ad latera, & longissimè percipi quasi in instanti, *imateriales* esse suadent. Ad usum *Facultatis* istius in re *herbariâ* (cui maximè inservit) accedemus. Quemadmodum igitur in *alimentis*, ita in *medicamentis* prima indicia ex *Odore* desumenda sunt. Fallaces enim (quicquid Neoterici dicant) ex *visu* desumuntur signaturæ: neque denique *remedia* selectiora ex signaturâ externâ produntur, licet in iis quæ moram non patiuntur, reme-

remedia quædam ipsi adfectui satis ostendantur, ut in serpentum moribus, &c. Primæ igitur partes odorati, secundæ gustui tanquam facultatibus cognatis hoc in examine debentur.

Facultatis quæ gustat objectum proprium est Sapor; Medium debitum est Aqua quædam salivæ insipida; quæ si adsit, & conditiones quas in principio libri attulimus, rectè conformatur Facultas ista. Saporum autem differentiæ enumerantur, crudus, coctus, dulcis, amarus, acerbus, acer, acidus, salsus, adstringens, sive austerus, pinguis, & ipse fatuus, sive insipidus, qui ex privatione saporis percipi videtur. Dantur etiam plurimæ aliæ Saporum differentiæ nominibus carentes, quod ex herbarum, radicum &c. varietate satis liquet. In quibusdam demùm luxuriantur nomina; ponticus enim & stypticus eodem cum aliquibus superiorum recidere videntur. Sapo- res denique quosdam comperies ex istorum pluribus compositos, dulce enim & amarum, & stypticum quoddam obtinet Rosa. De saporibus interea sicuti de odoribus scitu dignum est (uti nuper diximus) quæ uno eodemque modo afficiunt facultates nostras, eadem erga nos esse, nova nisi, eaq; valentior detur signatura. Acutum verò exposcimus sensum qui & differentias Saporum exactè caleat, & unicuique saporis suam agendi efficaciam seorsim vendicet, ut tandem quantum amaro, quantum acido &c. in variâ illâ Saporum compositione & mixturâ deferri possit, perspectum habeat. Ut Saporum interea definitiones aliquas ex Scholarum sententiâ aggrediamur: Crudum saporem illum vocamus, qui à coctione juvari potest; Coctum qui à cruditate incipit; Dulcis sapor ille est, qui linguæ oblitus, inæquales ejus partes æquat cum delectatione, ejus fibras leniens & quodammodò blandiens, cujusmodi est lac, saccharum, & fructus quidam maturi. De sapore isto observant Medici citissimè in choleram converti. Amarum sapo-

rem definiunt eum, qui linguam detergens molestè exasperat cum aliquâ ipsius substantiæ colliquatione. De sapore isto notant, primò *omne amarum esse calidum*, (opio excepto) quod quia ex novis signaturis *factore* scilicet & *gravedine* sese prodat, quod ad contræctationem *lentum* & *spissum* manibus hæreat, quod denique ad *gustum* os adurat, nos satis monitos habet, plurima in compositionem ingredi, & proindè dissimilium esse partium. Circa *opium* igitur plurima inter se conferre oportet, qui ejus vim & agendi efficaciam exploratam habere vult; de cujus methodo statim. Secundò observant Medici, *amarum saporem minimè putrescere*. Tertiò *pro alimento ab omnibus animalibus rejici*. Ad medicamentorū igitur classem pertinet Sapor iste; de quo observant Medici, *omnia amara in suo genere, quantò magis amara, tantò magis esse sana in sua specie, una Aloe exceptâ*; nempe quia ab extremis in unoquoque genere abhorret Natura. Maximè autem prodest Sapor iste cum stypticitate conjunctus. Idèd *Absynthium* inter amara maximè est sanum, non ita acido-amara, ut fructus immaturi, & Mala Persica. *Acerbus* sapor quibusdam *poncticus* sive *stypticus* ille est, qui linguam exiccat, constringit, & exasperat, & ab austero differt, quod hic ad humidum, ille ad terreum vergat. Sapor iste in *sorbis* immaturis & *mespilis* deprehenditur. De sapore isto observant Medici, esse *frigidū* & *siccum*, proindè ex coctione parum vel nihil juvari. *Acer* (omnium calidissimus) ille est, qui mordicat, rodit, & exurit, ut *euphorbium*, *thymelæa*, *pyrethrum*. *Acrum* autem plurima recensentur genera, puta *igneum* & *siccum*, ut *calx*: *igneum* & *humidum*, ut *cape*, *allium*; cum igneo humido *siccum*, ut *galanga*, *piper*: quæ magis moderata in *Hyssopo*, *Thymo*, &c. sentiuntur, alia *acria* & *acida*, ut *oleum vitrioli*: alia *acria* & *styptica*, ut *Epithimum*. De sapore acri observant Medici, esse per se inimicum naturæ; ex admistione tamen al-

terius saporis, sanum esse posse, maximè cum in humores difficulter resolubiles impingit. Acidus sapor ille statuitur, qui linguam vellicat sine calefactione, qualis ille qui in succo limonum, narantiarum, oxalidis &c. Miscetur cum dulci, ut in malis punicis; cum amaro, ut in malis persicis; cum acri ut in aceto, cujus sapor proprio nomine Acetoso scilicet gaudet. Salsus sapor ille est, qui linguam detergit & abluir, adeò remissè adstringens, ut hoc ipso ab austeris & acerbis maximè distinguatur. Estque vel naturalis, ut in sale fossili, vel ex arte, ut in cineribus. In Herbis etiam quæ ad mare crescunt, deprehendi solet sapor iste, maximè verò in iis quæ ab æstu maris alluuntur. Huic finitimus, nitrosus, vocari solet salsus cum adstriktionem quadam. De sapore autem falso observant Medici, maximè esse putredini contrarium. Austerus sapor (quibusdam stypticus.) est ille qui linguam vehementer exiccat, exasperat, contrahit & adstringit cum refrigeratione; estque peculiaris malis cotoneis & pyris agrestibus. Ab acervo autem differt, quòd sit magis aqueus, magis adstringat, & exasperet. De sapore isto observant Medici fluxiones repellere, coctione juvari, & alimentum fieri posse, denique ubicunque admiscetur, in melius reliqua cedere. Pinguis sive unctuosus sive oleosus sapor ille est, qui eadem ferè descriptione cum dulci gaudet, nisi quòd hic magis delectet. Hujus generis recensentur Butyrum, medulla, oleum; admiscetur autem cum aqueo, ut in radice altheæ & liliorum. De sapore isto observant Medici, intus sumptum esse citò inflammabilem; esse autem propriè vulnerarium (quia ad tactum potius, quàm gustum signatu) & proindè dolores externos sedare. Insipidus sapor sive fatuus est quædam saporis privatio. Invenitur autem in aquis quibusdam & citrullo, &c. De sapore isto observant Medici, ad frigiditatem deflectere, & proindè omne alimentum ex insipidis esse pituitosum. Plurimi prætereà subsunt sapes, nominibus

nibus carentes, quorum notitia ex rebus ipsis sigillatim (absque ingluvie, ut debita adhibeatur mora) desumenda est. Quantum interea in variâ & complicatâ illâ *Saporum* compositione unicuique agenti deferri possit, tuâ imprimis interest ut expendas; quemadmodum etiam an nova aliqua detur signatura: ita enim instructus & rectè de notis & caute de novis decernes. *Quæ enim uno eodemque modo efficiunt facultates nostras, eadem erga nos esse, nova nisi, eaque valentior detur signatura, non semel monuimus.* Ista igitur in rerum naturalium investigatione vera est methodus, partim à *Notitiis Communibus*, partim ab *Experientia* deprompta. *Quæ insuper addit tempus, reponenda sunt; infinita enim in re herbariâ, & tota denique odorum, saporum, &c. classe incomperta delitescere, quæ dies doceat, nemini dubium existimamus.* Pulcherrima consecraria ex istis educi possunt, ad *historiæ Naturalis* scientiam mirè conducentia. Non solum enim quæ *sana*, sed quæ *pharmacentica*, quæ *vulneraria* denique docet methodus ista. Ad *separationem* interea in *mistis* deveniendum est, nisi ubi tota herba ad totum compositum confert; cui ministerio proprium in naturalibus ignem, quemadmodum in scibilibus rationem dicavit *Natura*, quam ultra media non ferri, sæpiùs inculcavimus. Ubi interea malum, ibi bonum observant, qui naturæ historiam callent: qua ratione licet ea quæ penu suo subterraneo recondidit, abdidisse videatur *Natura* sive *Providentia rerum communis*, ex illis tamen per *separationem* remedia potentissima elici posse, posterius istud sæculum expertum est. Quæ deterrima igitur existimantur, ex præparatione & applicatione debitâ fiunt *bona*: extra Analogiam suam autem, & conformationum leges, & optima quæcunque *mala* redduntur. In hiis igitur sagacem & solertem exposcit *Natura* discipulum; ut interea *signaturas* ex quibus sive *alimenta*, sive *medicamenta*

menta explorata habeas præmittamus. In memoriam edon-
 nis præsertim revocandum est, *Quodcunque odorem stoma-*
cho, & saporem palato gratum obtinet, alimentum esse sa-
num. Adeoque ubi istæ conspirant *signaturæ*, ni-
 hil periculi subesse, quam igitur *alimenti sani* normam
 heic statuimus. Ubi denique *ingratus, teter & nausea-*
bundus (quem subticent Medici) vel quidem *nullus* nos affi-
 cit *odor & sapor, medicamentum* ut esse queat, inter *ali-*
menta reponi non posse. *Signaturas* interea, quæ in delectu
 siue *alimentorum, siue medicamentorum* in re herbariâ
 sint maximè spectabiles, habe Lector. Ad visum occurrunt
 primò *locus & tempus*; & deindè *magnitudo vel parvitas,*
numerus, figura. Ad tactum sese produnt *durities, mollities,*
levitas, asperitas, acuties, raritas, crassities, tennitas, gra-
vitatis, lentor, friabilitas, &c. Ex odoratu et gustu,
 (ultimis et propriis istorum indicibus) cunctæ quæ suprâ
 adduximus differentiæ, putà *crudus, amarus, acer &c.*
 expendendæ sunt; quibus instructus, et illis denique quæ
 nuper attulimus conclusionibus, quas ut plurimum à
 Medicorum proceribus hausisse profitemur, nihil non ex-
 periri juvabit. Quòd interea quædam ex *auditu* percipian-
 tur, ut in semine *cartami* et *cassia*, ex accidenti provenire
 existimandum est. Primò igitur occurrit *locus*, qui an sit
silvestris et incultus, an verò *cultus et domesticus* expendi de-
 bet. Deindè an *incolam* præ oculis habeas, vel *plantam*
peregrinam. Postea an in loco *aprico, et Soli expósito*; an verò
 in *obscurò et tenebricoso*; an in *monte, valle, campo, palude,*
 vel circa *fluvium, vel circa fossam* crescat; an demùm in lo-
 co *congestitio, et fimoso*; an verò *proventu gaudeat libero et*
spontaneo; an etiam terra sit *calida, frigida, humida vel sicca*;
 an verò sit *metallica*; mutationem enim aliquam inducunt
 ista omnia. Deindè an fuerit ex *prima intentione seminis*, an
 verò *hermaphroditica, vel fortasse degener quiddâ.* In quibus

omnibus observandum est; quæ loco libero nascuntur, meliora esse in suo genere, quàm quæ hortis suburbanis putidis nascuntur; calida denique in loco frigidior esse meliora & vice versâ, sexcentæ denuò hujusmodi observationes advertendæ sunt. Sympathia rerum denique & Antipathia (cùm doctior evaseris) expendi debet: Lupini enim vicinia vitæ juvat, Raphani hermodactylos: Epithymum ex Thymo laudant Medici, ex Ocymo improbant. Item regio & temperatura aliquid semper peculiare sibi vendicat; idè opium Thebaicum, manna Calabriensis &c. optima suo genere existimantur. Deindè ad ipsam plantam propius accedens, ex magnitudine vel parvitate foliorum &c numero, colore, & figurâ indicia desumes; inter quæ, cùm post figuram externam color sit signatura fallacissima, (ubi de vi internâ & operatione agitur) ad certiora indicia deveniendum est. Per tactum igitur proximè tanquam tutissimum experiendi medium, explorandum est, an sit molle, læve, asperum, &c. folium, fructus, radix, &c. Aliquid enim peculiare idque signanter ista omnia denotant. Ultimo deniq; ad odorem & saporem (sensus hoc in scrutinio summè Analogos) accedendum est; ut tandem ope conclusionum suprâ allatarum, quas à Medicis ut plurimùm hausisse profiteamur, (quod enim nostrum non est isto in libro ubique agnoscimus) in judicium veniatur. Hoc igitur in argumento non solum auctores Botanici, sed & res ipsæ consulendæ sunt; quod certè adeò molestum esse non debet, ut nulla vel utilior, vel jucundior detur in naturalibus scientia. Flores denique & folia colligi docent Pharmacopœi, antequàm desinant; fructus ubi maturuerint; semina cùm siccare incipiunt; succos herbarum & foliorum, germinantibus adhuc cauliculis; lachrymas vere novo; stipites & caules, ubi perfectæ fuerint. De radicibus deniq; diversum quid observant; quædam enim singulis anni constitutionibus, ut Glycyrrhiza:

cyrrhiza: quædam cum flores suos exuunt, ut *Emula Campana*: quædam antequam vis in cæteras partes abeat, ut *Polypodium*, *Iris*: omnia denique cælo sereno colligenda esse. De duratione istorum porro observant, quæ tenuium sunt partium, vel quæ humiditate luxuriantur, minùs durare; quæ crassa et solida meliùs, quæ amara optimè; proindè videndum an signaturas odoris & saporis validè retinuerint, an verò exoleverint. Quædam enim *vetustate* sunt meliora ob acrimoniam expirata, ut *Euphorbium*; quædam *mediâ etate*, ut *dulcia*, *salsa*, et *insipida*; quia *dulcia* & *salsa* amarescunt tandem, et *insipida* exanimantur. Hoc interim persuasum habeat Lector, *Naturam* suâ in *Methodo* et *facilem* esse et imprimis *constantem*; nullibi enim à se ipsâ recedit. At si ex *nova aliqua signaturâ* te monitum habeat, diversum aliquid subesse cogita, quod experiri juvabit; modò quæ suprà adduximus, in animo ubique habeas. Sed hoc etiam in argumento auctores consulendi sunt, quos accuratos et doctos admodum comperies. *Sapori* interea inter omnes *Sensus*, longe minima obtingit *activitatis sphaera*. Amarorem tamen *Absynthii* è longinquo percipi obijciunt; Quibus responderi potest, *odorem absynthii crassum* ab humiditate oris resolutum, in linguam decidere et deindè gustari; sed in istis liberum per me sit iudicium Porro facillimè in morbis *Aqua salivalis* (quam *mediû gustus* statuimus) corrûpi et infici potest; idè febricitantibus nihil non *amarum*; cuius ratio reddi potest ex eâ ipsâ quam nuper adduximus conclusionè, *dulcia scilicet & salsa ex quibus alimenta nostra*, facillimè in amarorem verti. Purum igitur nisi adsit *mediû*, et reliquæ quas in principio libri adduximus *conditiones*, neq; gustare dabitur. Nunquam satis intereamirari subit quædam Scholas *calidû & frigidû*, quædam *humidû & siccum*, odorum principia statuisse, in re omninò impossibili et contraria et absurda prædicantes.

Sed nos suum solenne et particulare principium et *odori* & *sapori* vendicamus. *Calidum* enim & *frigidum*, *humidum* & *siccum* confundas usque licet, nihil prætereà quàm illas ipsissimas qualitates secundum *magis* & *minus* elicies. Utcunque igitur in elementorum gremio involuta delitescant, *odorum*, *saporum*, *colorum* principia; neque à *calido*, neque à *frigido*, neque ab *humido*, neque à *sicco*, ortum ducunt. Atq; ita ad *Tactum*, quo inter cætera animantia homo polle re creditur, accedimus.

Objectum facultatis illius, ex cuius conformatione *Tactus* oritur, à Scholis varium statuitur. Ut enim *calidum*, *frigidum*, *humidum* & *siccum* qualitates famosas taceam; *grave* et *leve*, *lentum* et *friabile*, &c. objecta *tactus* (quatenus *Tactus*) etiam dum mordicè tenent Scholæ: quo pacto demiramur quidem & *colorem*, & *saporem*, & *odorem*, et ipsum tandem *sonum* exclusisse. Nos enim et tangunt ista, et sub latitudine *Facultatis illius* quæ *sentit* sive *tangit*, cadūt. Heic igitur non à *sensoriis*, sed à rerum *differentiis Sensuum* (qui unica demonstrationum media) numerū æstimamus. Quo pacto *objectum* omne inter duo opposita situm, aliquod principium *individuationis* obtinebit, respondens *Facultati sue Analogæ* in quæstione *quid est*, prout ejus gradus in quæstione *quale quantum*. Ut interim *definitiones Objectorum* quæ *tactui* vendicant, ex Scholarum sententiâ aggrediamur: *Durum* id vocant, cui caro nostra cedit, *molle* quod cedit nostræ carni; *leve* quod habet superficiem æqualem, *asperum* quod inæqualem; *acutum* quod unico puncto terebrare potest, *obtusum* quod nullo; *rarum* quod multis meatibus est pervium, *densum* quod perexiguus, vel nullis; *leve* comes raritatis, id est quod sursum ferri est aptum, *grave* densitatis comes quod deorsum; *crassum* quod ægrè lævigatur, seu in *tenuēs* partes minuitur, *tenne* quod facile; *lentum* quod vix trahenti cedit, cuius extremus gradus in *glutinosum* definit, *friabile*

quod

quod facillimè in pollinem teritur; *viscidum* id est quod manibus hæret, *liquidum* quod facillimè abstergitur; *consistens* quod intra se coactum est, *lubricum* quod facillimè abscedit. Istæ igitur *differentiæ*, *facultates diversas* obtinent, modò intelligas semper inter ea quæ vulgo contraria, unum quiddam intercedere, cujus extrema non nisi *gradu* distant. Ideò inter *grave* & *leve*, objectum medium est *pondus*, cui respondet in nobis *facultas ponderans*, *gravis* & *levis* gradus in quæstione *quali*, & *quanto* æstimans; atque ita de reliquis *differentiis*, quas utrinque sua circumstipant *opposita*, existimandum est; quod nisi ubique advertas, neque quæ heic docentur, capies unquam. *Organum externum* conformationis, est *Epidermis*, sive *ipsa cutis extremitas*, quæ si temperata sit, & reliquæ conditiones adsint, quas in principio libri attulimus, verus datur sensus. Est autem *nervæ* substantiæ cuticula ista. Circa *Nervos* autem observant Anatomes periti, molliores esse qui *sensationi*, quàm qui *motui* inserviunt; maximè denique eorum extremitates esse sensu præditas. Licèt igitur sensibus reliquis sui certi & determinati actionum delatores dentur, *sensus iste* ubique sese immiscens omnia permeat, qui cùm plus voluptatis quàm reliqui sensus percipere videatur, & plus doloris pati æquum fuit. Ex *tactu* enim totius corporis & crassi sensus familiarium absolvi, ipse *tactus* satis docet. Si interea *nervus* esset carnis exors, implacida & dolorosa foret *tactio*, non quod caro sentiat, sed quod sit medium frangens conditionem corruptricem objecti externi. *Cutis* interea eâ de causâ medium obtinet temperamentum inter *calidum* cordis & jecinoris, & *frigidum* cerebri & renum, ut per illam *Facultas* quæ rerum gradus expendit, de contrarietatibus judicaret. Hinc fit etiam quod reliquos *sensus externos* necessariè permeet *Facultas ista* per organa sua, retis seu involucri cujusdam instar, distributa: quam

ideò à *carne* retundi observant docti, ut in temperiem veniat: nuda quippe *nervorum* pulsatio ita nos afficeret, ut homo perpetuo sui ipsius sensu torqueretur. Tota interea *actionum* efficacia à *spiritibus*, qui *animales* vocantur, absoluitur, quorum mira virtus vel hoc argumento suaderi potest, quòd molem capitis sustineant; cujus gravissimum onus in capite plexis comperies. De causis *voluptatis* & *doloris* ubi de *sensibus internis* fuit sermo. Plura interim hac de re postulantes, ad Auctores relegamus, quos satis accuratos videre licet. Divisiones tamen suprà allatæ imprimis consulendæ sunt: ut quantum unicuique agenti (sive externos, sive internos spectes sensus) deferri possit, exploratum habeas. Quæstiones interea nobiles, *An plantæ ex fibris* (quæ nervos æmulantur) *sentiant*, rixarum candidatis relinquimus. Nos quidem in his omnibus intra Analogiam propriam nosmetipsos recipimus, ultra quam nullus mortalium sapit. Satis habemus, si hoc in libro *Notitiæ Communes* sanciantur, & tanquam *Providentiæ Divinæ Universalis* instrumenta, proxima habeantur, ut tandem in id redeat omnis disputatio, *Ex qua facultate probas*. Miserè enim nobiscum actum esset, si ad percipiendos *colores*, *sonos*, &c. caducos, momentaneos, &c. subessent media, nulla autem ad *veritates* illas internas, *æternas*, *necessarias* sine errore superesset via. Hoc igitur ex *Providentiæ Divinæ Universalis* persuasum habeat Lector, modò rectâ incedat, omnia gradatim explicari. Viam interea si deserat, per anfractus & devia expatians, ad *Notitias Communes* quæ solæ *errores* castigare possint, regrediendum esse. Quæadmodum enim si *conditiones* adsint, *Sensus Externi* certissimi deprehenduntur: *conditionibus* vero deficientibus, & ipsa deficit *veritas* (quorum enim absque lumine *distantiæ debita*, *mora*, &c. *oculus*?) Quemadmodum etiam universis *conditionibus* positis, *libertas* tamen interna superest,

est undè ocludere oculos, obturare aures possis: ita certè de *Notitijs Communibus* existimandum est. Nihil enim in foro interiori non potest *Arbitrii libertas*, in hoc ipso tantummodò non libera, ut *Beatitudinem suam æternam* non insecetur per omnia, ineptè licèt, aliquando etiam & frustra.

Atque ita ad *Discursum* illum (inter omnes *Facultates* erroribus maximè obnoxium) accedimus; Circa quem ad vertendum est, sub *Sensibus Internis* quodammodò adumbrari, quæcunque ad *Discursum* spectant. Sed quia *Sensus Interni* ex divisione nostra circa Analogiam internam (*bonum* scilicet & *malum* &c.) quemadmodum *Externi* circa Analogiam illam externam propriè versantur, id munus *Discursui* obtigit, ut quæ circa utramque Analogiam sciri possint, in suam infimam latitudinem ope *Notitiarum Communium* deduceret. Quo pacto *Discursui* proprium est, ut per species, sive ab *Externis*, sive ab *Internis Facultatibus* susceptas operetur, lentè & gradatim Analogiam rerum inter se potissimum expendens. Est igitur *Discursus* per se tum *Facultatum* tardissima, tum suo ordine postrema, quantumvis demùm in *Sensus Internos* desinat; Ideoq; ubi reliquæ *Facultates* in testimonium adduci possunt, adeò non proficit, ut maximorum errorum sit causa, quod quia non advertit Schola, passim imponit. Proindè ubi *Notitia Cõmunis* subest, vel deniq; *Interni Sensus* sive *Externi* de rebus enunciant, supervacanea est *Facultas* ista. Omnia tamen ex *Discursu* suo enucleare Scholis solène est; unde turpiùs, quàm si cibum in aures ingererent, peccare solent. Quomodo interea ex *prioritate*, *independentiâ*, *universalitate*, *certitudine*, *necessitate*, & *modo conformationis*, *Facultas* ista ab *Instinctu Naturali* sive *Notitia Comuni* distinguatur, suprà sub titulo *Instinctus Naturalis* docuimus: Cujus doctrina etiam sancienda est, adeo ut tum circa religiosum *Dei cultum*, tum circa *Philosophiã* omnem, & singulatim circa virtutes *Prudentiã*, *Justitiam*,

stetiam, Fortitudinem, & Temperantiam, necnon circa vitam civilem, ac rem æconomicam, eaq; omnia brevi quæ ad theoriam vel praxin spectant, Axiomata quædam sive Principia statuenda sint, antequam ad vagum Discursum transeat: Cujus definitionem ita aggredimur.

Discursus nostri sunt sensus ex conformitatibus objectorum, vel (ut clariùs loquar) specierum objectorum cum facultatibus illis in omni homine sano & integro existentibus oriundi, quæ (cum objecta particularia intus suscepta fuerint) medio facultatum quarundam Zeteticarum sive Eureticarum, & Notitiarum Communium circa rerum existetias, quidditates, qualitates, quantitates, relationes, locum & tempus, tum etiam circa earum causas, media & fines, & (ut brevi dicam) Naturam sive communem sive propriam, modò per compositionem, modo per divisionem, eo sine præcipuè ut Analogia rerum inter se explorata habeatur, quarto loco & maximè conditionaliter versantur.

Mira licentia Discursus. Cætera animantia, si non necessarias, attamen immediatas & æquales ubiq; produnt actiones. Solus Homo ex quadam discurrente, & (cujus vicem doleas) satis frequenter titubante agitatus facultate, dum aliquando propriis, aliquando etiam alienis sese mancipat opinionibus, neque satis liber & ingenuus, (ut plurimum) neque satis fervus, dictoq; audiens deprehenditur. Indè tot erroribus complicatas veritates habuit prius, & in præsentiarum habet posterius istud sæculum. Cæspitat enim Discursus palans, & sæpiùs posternitur, & dum subsidiū ex involutis veritatibus vix inter se cohærentibus captat, totam ferè placitorū suorum infælicem & inofficiosa evertit struem. Proinde jure suo natalitio soli Legi Naturæ obstrictus Homo, sub aliâ instituitur, ex aliâ regitur, adeoq; dum hic Naturali, illic Religioso, mox etià Civili decreto

decreto paret, deindè etiam *arbitrario*, & nonnunquam etiam *iniquo* collum præbet *jugo* (quantumvis elatus prodire, & vultuosus fatis videatur) vix tamen spiritum ducit; sed modò huic, modò illi sese illidens aræ, rejicitur, incertam subindè, nedum infidam premens semitam. Tantùm abest intereà ut constantem ullibi fere servet tenorem, ut (pessimo consilio) seipsum, immò & totam rerum fabricam ex *Verisimilibus* suis temerare, & quodammodò perdere videatur. Neq; tamen heic sistit *Discursus*, etiam Auctorem suum invadit; maxima igitur ex *discursu* peccata. Neque enim quæ à molis corporeæ propensionibus tam peccata, quàm pondera & inclinationes dixerim, quorum idcirco ex catharticiis suis affatim specifica propinabunt remedia Medicorum Coryphæi. Quod igitur *negat*, *renegat*, *blasphemat*, quod etiam *fingit*, *supponit*, *imponit*, est *Discursus*; neq; ipsum *sensum* compatiens. Hinc fit, ut invito *Sensu interno*, se liberos esse, inficias eant quidam inficeti. Hinc etiam se nihil boni cogitare posse (neque hoc etiam) nonnullus prædicat. Hinc denique (ut paucis dicam) omnium *Notitiarum Cómuni*um seriem, totum *Sensum Internum & Externum* etiam ritè conformatum convellere & improbare pro viribus suis audet *Discursus* præceps; Inde tot *contradictiones*, *absurditates*, *deliria*. Sed nos qui cunctarum *Facultatum humana*rum terminos & metas primi (quod scimus) posuimus, nullam *Facultatem* impunè in alienam ditionem irrumpere observamus. Ideò *Instinctus Naturales*, sive *Notitiæ Cómunes* à seipsis unicè fidem obtinent, & supra *rationem* (id est *discursum*) credi postulant. Idem de *Facultatibus* reliquis existimandum est, quæ imprimis ab *Inferioribus Facultatibus* informari dedignantur. Ideò *Sensu Interno* circa objectum suum potiùs quàm *Sensui Externo*, et *Sensui Externo* denique potiùs quàm *Discursui* credendum. *Discursum* igitur ultimo reponimus loco; illum tamen ex toto labefactare in

animo non est, cum *Natura* nihil dederit frustra; imò quod
 magis est, *Discursus* istum tanquam insignem hominis dif-
 ferentiā, nobis impertierit: Sua igitur veritas inest *discursui*
 sed ita tenuis & ferè umbratilis, ut quæ verè solida & ex cō-
 sensu *universali* sancita, ad *Instinctum Naturalem* tanquam
 postliminio revocentur. Proindè eandem latitudinem *dis-*
discursui ad errorem obtigisse, quæ libero arbitrio ad malum, co-
 gita Lector. Non sine summâ cautelâ igitur *Discursu* uten-
 dum; præsertim verò in iis, quæ cum *Facultatibus discurs-*
rentibus minimè cognata fuerint, improprie & summo pe-
 riculo decernuntur; circa ea tamen quæ rectiorem non
 patiuntur normam, discurrendum est. Neque enim aliter
Communia illa Principia in suam infimam latitudinem de-
 duci, vel aptè inter se connecti queunt. Per *Discursum* de-
 mum in objectis verborum *verum à falso* separatur, & *No-*
titia illæ Communes proponuntur, quibus *Facultates harmo-*
nicè respondent. Proprium deniq; est *discursus*, ut *Analo-*
giam rerum inter se exagitet. In hiis tamen omnibus adver-
 tendum, sine ope *Notitiarum Communium* sese mutuò ex-
 plicantium *Discursum* adeò non proficere, ut planè ineptiat.
 In quæ igitur *Discursus* jus integrum habet, neque est *A-*
nalogia externa, vel *interna*, vel *Communium Notitiarum* se-
 ries, sed *Analogia rerum inter se*; quam ope *Notitiarum Com-*
muniū componit & conformat. Proindè *Analogiam* il-
 lam quæ inter nos & *primam causam*, vel inter nos & *objecta*
 quæcūq; proprie & per se nō penetrat. Ambulet igitur intra
 terminos, dubia & verisimilia propria, & sua per me totella
 crura sibi rursus habeat *Peripatus*: propriis tamen ex
 conditionibus rectè conformatur; sed cum cunctas facul-
 tates (debitè cōformatas) prævias postulet, tota ferè est ob-
 noxia & conditionalis *Facultas ista*. Cum autem *Notitiæ Cō-*
munes (in iis quæ sunt *discursus*) cum primis suspiciantur;
 illas autem adhuc nemo (quod sciam) in ordinem redege-
 rit;

rit; donec magnum illud absolvatur opus, satis fuerit monuisse, *Discursum*, *Notitias Communes* ritè in suam infimam latitudinem deducere, si facit ut hæc *Communis Notitia* cum illâ, vel (ut paucis dicam) cum ullâ veritare minimè pugnet: ista igitur *Discursus* summa norma esto, & conditio. Mirè interea ista inter se respondent: In foro autem *Discursus* præfidet (ex Scholarum sententiâ) *Phantasia* (aliquibus eadè cum *Sensu Communi*, cui in subsidium tribuunt *Facultatem componentem, dividentem, cogitantem, æstimantem, &c.* Quidam Auctores tamè ista inter se confundunt; alii plures, vel pauciores juxta libitum statuunt; sed nos ex *sensu Interno & methodo* supra allatâ (quæ quid *Anima*, quid *Corpus*, quid *Objecta* deniq; per se possint, explicat) ista excuti potius quàm ex Auctoribus, quorum sententias hoc in argumento neque titivillitio empsitem, consulimus. De *Facultatibus* autem quæ *componunt & dividunt*, observatu dignissimū est, Hanc circa rerum *Naturam communem*, Illam circa *particularem* versari inter quas intercedit media illa *Facultas*, quæ *objectum* secundum statum suum naturalem expendit, principio individuationis in primis *Analogæ*, quam Scholas non advertisse equidem miramur. Hoc enim in statu arcanum principii individuationis adedò à Scholis exagitarum, delitescit; ex quibus *componens & dividens* proprie ad *Discursum*, ista verò (principio individuationis *Analogæ*) ad *Instinctum Naturalem* spectat; reliquis idcirco & ordine *Naturæ*, & *ratione conditionum* prior. *Componens* autem facultas rectè conformatur, si idem à simili distinguitur; *dividens*, si res in suas infimas differentias resolvantur; quas *cogitativa, æstimativa, judicativa, electiva* sequuntur, quarum unaquæque rectè conformatur, si prior rectè conformatur; Quo modo nisi omnes *Facultates* præcedentes rectè conformentur, neque rectè conformabitur *electiva*, in quamcunque cedat partem. Quàm *conditionalis* igitur & quidem *ardua* fit *Ve-*

ritas, satis constat; cujus methodum tamen pulcherrimam ex nostris vides Lector. Qui plura interea de *Facultatibus* suprà enumeraris desiderat, Scholas consulat: Modò *Phátasiam* tanquam larvam, potiùs quàm *Facultatem* ex earum descriptione pessimè adumbrari, advertat. Ne interea *Facultati memorativæ*, quæ cunctis *Facultatibus* inservit, essemus ingrati, pauca (antequam ad Zetetica fiat transitus) more nostro jungemus. Omnibus famulatur *Memoria*, in cujus foro (tanquam in communi aliquo promptuario) deponuntur *species, notitiæ, conclusiones* à facultatibus exceptæ, cui præest *Reminiscencia*, hæc proma, illa conda rerum. Nihil autem in *Discursu* sine *Memoria* perficitur. Quamvis enim in objecto unus existat terminus, alter (ille scilicet qui conformatur) è *Memoria* desumitur: Ideò si hoc dulce eundem sensum inducat, quem olim illud, eandem obtinebit denominationem. Maximè igitur interest, ut *Memoria* sit constans, integra, stabilis. Quæ interim optimè in *Memoriâ* imprimuntur & servantur, ista sunt, quæ delectant, quæ terrent, quæ magna, quæ nova, quæ sæpius repetita, quibus applicatio major facta fuerit, quibus circûstantia aptæ, quibus cognata & affinia multa. Quæ omnia mysteriorum plena, modò sensum crassum & corporeum à sereno & beato discrimines; quâ ex divisione & quod hæc agat, illa patiatur, *reminiscens* à *memorativa Facultate* distinguitur. Proinde in *Memorativâ Facultate* species consenescere & aboleri posse observamus, quas tamen *Facultas reminiscens* revocare, etiam ex objecto cognato valet; quarum actiones diversas ex *Sensu Interno* æstimare, operæ pretium ducimus. Quâ ratione interea *Memoria est actus conformationis Facultatis memorativæ cum objecto aliquo crasso & corporeo*, morte tolli posse videtur; sunt enim caduca objecta huiusmodi, & interitui obnoxia. Quæ tamen ab ipsâ *Animâ* sive *Mente* imprimuntur notitiæ, in æternum manere videntur,

ut

memory

memory
sciencememory
prose in
8th

ut ipsa etiam *Reminiscens Facultas*, quam ex objectis cognatis (tanquam notis rerum assiduis) et *antiquatas* elicientem conformitates, et *fugitivas* reprehendentem observare licet. Quodcunque igitur bene & rectè (hisce nimirum legibus) in ipso *Memoriæ* foro conformatum, habitudinem adsequi non perituram arbitramur: Sunt enim *Veritates æternæ*. Ut pereant interim *Organa*, quibus læsis, certum est ipsam *Memoriam* lædi, quæ ab ipsâ mente demandantur *Notitiæ*, excitari ut non possint, perdi non posse existimandum est. Et proinde hisce instructam superesse in æternum *Mentem* nostram, dotem insuper è terra in cœlum (modò meminisse juvet) objectorum *crassorum & corporeorum* conformationem, reportaturam. Quòd interea aliquorum hac in vita non adeò facilè recordemur, in causâ est, quòd illud in quo ultimo versabatur *Intellectus*, nihil commune habuit cum illo, de quo tum erat quæstio. *Intellectus* autem novas inter se conformans conformitates, aliquid usque in se habet *continui*. Quòd denique *memoria* sit perfectior in iis quæ *vidit*, *audivit*, & *tetigit* homo, quàm in iis quæ *gustavit* & *olfecit*, pulchra è corporeâ *Naturâ* adduci potest ratio, quàm è prioribus eruendam relinquimus. Ista autè breviter de *Facultatibus* quas *Discursui* vèdicamus, dicta sũto; cuius summa ars (quâ *Logicâ* vocant) eo finè tradita est ut *Notitias illas Cômunes*, contra quæ disputare nefas, è verborû involucris extricet; Quæ nisi sanciantur, neq; de veritate illâ consummatâ constabit unquam. Quemadmodum enim *Tyronem*, qui ex subitario milite (absq; *Tribunis* vel *Antesignanis* suis) exercitum in præliû educeret, victoriam traditurum potiùs quàm occupaturum existimaverit rei militaris peritus *Imperator*, ita omninò ex tumultuariis et congestitiis opinionibus (citra *principiorum* deletum) conflatum syntagma potiùs *errores* (aliquando exitiales) creaturum, quàm *veritatem* asserturum, nullus nisi

mind

impersha
ble habit

eternal

soldierly
simile

iniquus dubitaverit Author. Quanti quanti refert igitur, ut *Notitiæ Communes* (sine quibus nulla probatio certa vel documentum dari potest) in aciem componantur. Hoc igitur *Facultatum* nostrarum *Zeteticarum* munus esto, ut earum ope tandem in *Objecta sua Analogia* jus integrum habeat *Discursus*. Neque igitur *Discursum* vel extenuare volumus, vel explodere, nisi ubi ultra cancellos proprios elatus, ipsum *Instinctum Naturalem*, *Sensum Internum*, vel *Externum* aggreditur. Si enim in *Analogiâ* propriâ satis angustam volunt scientiam nostram *Scholæ*, extra illam sane erit nulla. Sobriè sapiat igitur *Discursus*, atque intra provinciam *Universis* interea *Facultatibus* opus habet *Veritas*, præsertim ubi cognitio rei integra proponitur. Quod tamen *Discursu* paulò acrius perstrinximus, in causâ est, *Quia nullus nisi à discursu solennis error*; quod ex innumeris illis absurditatibus, quæ substructionibus *Notitiarum Comuniû* innituntur, satis constat. *Veritatē* enim non solùm *Veritatis*, sed ipsius etiâ *Erroris* basin esse quodammodo, supra observavimus. Quod igitur sibi in *erroribus* complacent, à *Veritate* aliquâ implicitâ & habuit omne, & modo habet infœlix sæculum. Hanc igitur (est enim *Notitia Communis*) eruere, & sibi vendicare etiam importunè suadebimus. Ne interim exempla desideres, vide tot errores, Græcos, Barbaros, nostros, nulla sine aliqua *veritate involutâ* labes: etiam in turpissimo errore quædam *Communis Notitia* subest: molestè feres reliqua. Transimus igitur ad *Zetetica* nostra, ex quibus & *Facultatibus propriis* ista erues.

Discursum esse infinitum vulgo creditur, & nullum dari dubiorum terminum, sed falso. Quemadmodum enim *Sensuum Externorum & Internorum*, ita quoque *Discursus*, si ve *questionum* quas circa res quascunque movere possumus, certus quidam & definitus datur numerus, ultra quas neque dubitari potest. Diversè autem ad *Analogiam* suam terminan-

no error
habet
falsum

etale
961

nantur *Quæstiones* istæ; ideo *Facultas* quæ quærit *an res sit*, non est eadem cum illa quæ quærit *quid res sit*, vel *undè*, &c. neque denique *eadem Facultates* in quæstionibus istis ubique respondent, sed illa quæ dicit rem esse in quæstione *an sit*, ad causam in quæstione *undè*, hærebit &c. Heic igitur non solum *Facultatum Zeteticarum numerum*, *ordinem* & *methodum*, sed earum *Analogiam* ad facultates reliquas, & *leges* denique *conformationis* cum objectis suis (primi fortasse) posuimus. Hæc erit igitur *discurrendi ratio* & *norma*. Quod enim præterea superest, per unicum verbum five copulam *est*, (*non est enim ad est reduci potest*) absolvitur. Hanc igitur seriem cognitionis rerum apud te statue. *Primò* (quod ex vocabulariis, vel rebus ipsis comperies) in *Analogiâ tuâ* plurimas dari rerum *differentias*. *Secundò* omnes hæc *differentias novum* inducere *sensum*. *Tertiò* ex omni *novo sensu novam* creare *speciem*. Quibus potissis, specierum *Analogiam* quandam inter se observabis, cujus investigationi *Facultates* quædam in nobis dicantur. Quæ, licet illæ ipsæ sint quibus inscietur, & nullo ordine, five delectu nemo non utitur, eorum tamen *Methodum* & *concinnam dispositionem* nullibi gentium videre licuit. Harum *artem* igitur *Zetetica* nostra vocamus, quam tanquam omnis doctrinæ *clavem* publici juris facimus; neque enim aliter instructi, five Philosophi, five Theologi, &c. five veteres, five recentes ad rerum cognitionem accelsere, vel quidem accedere possunt. Dum tamen nostram *Veritatis* investigandi *methodum*, scilicet (*Ex qua facultate probas*) nescierunt, & adhuc nesciunt, *move*re *dubia* ut in promptu fuerit, eorum solutio per *Facultatem suam Analogam* huc usque latuit. *Artem* igitur ex quibus ista omnia enodari possunt, heic pandimus. Neque igitur deinceps imponant Scholæ; *eadem* enim si dentur *Facultates*, *eadem objecta*, nisi *conditiones* (vera scilicet *methodus*) desint, cur hic

hic illo sapientior evaderet? Desinant igitur ad magna illa nomina confugere, ut patrociniū errorum quærant vācōdes. Unicum ignorantie asyllum, *Auctoritas*. Tantū abest, ut aliunde quā à te ipso *veritatem tuam* comparare possis; alia ut lege, neque prosapia, neque honor, neque divitiæ tuæ fuerint. *Veritas* quæ in aliorum scriptis invenitur, nisi tua, nisi communis utique fuerit, *Auctori* permittebā est. Quæ igitur tua non sunt, iusto domino asserere, quo pacto *veritatem rerum*, sive *veritates particulares* à *veritatibus intellectus*, sive *veritatibus æternis* distingues. Sed *Fidem* isto modo labefactari inquires. Minimè gentium; res enim ita esse posse, in quibus nullæ dantur contradiccionēs, ut *Communis* sit *Notitia*, ita revera fuisse, à *narrantis auctoritate* pendet. Sed de hiis satis superque, nisi usque delirare lubeat. Ad te ipsum igitur regredere, ut ad *Facultates proprias*, universas auctorum sententias reducas, quas utilissime evolvi comperies, quatenus *Notitias Communes* excitant. Restat, ut ex hac methodo nostra *verum* à *falso* in propositione quacunque datā separes: alia enim ad *veritatem* non superest via. Neque igitur vel difficilis videri debet *Doctrina nostra*, vel molesta, quibus *Veritas* cara est; præsertim cū *Zeteticorum* nostrorum ope indolentissimus quicunque integra volumina conficere possit, & quidem circa objectum quodcunque. Neque obstat, quod aliqua Barbarè sonent, modò per illa ad *Facultates proprias* detur regressus. Quod interim unicè monemus, est, ut *predicamenta vulgaria* abjiciat, cui ista cordi sunt; cū nihil in totis Scholis (ausim dicere) magis corruptum, magis erroneum sit, vel quæ tam amplam depravatæ doctrinæ ansam præbuerit. *Primò* quod universa ut rerum series obtendatur, *angusta* sint; quo pacto *causæ rerum*, *fines*, &c. subticentur. *Secundò* quod nullam rerum divisionem, quæ vel vera fuit vel apta, præmiserint. *Tertiò* quod

ignor -
fly to
Cuthvly

corru
one w
-sexibi
mus d
in dotig
B

quod *substantiæ rerum & qualitates* (prout vulgo intelli-
guntur) *figmenta sint & chimære*. Nullibi enim per se ipsas
existunt, sed modo quodam relativo tantum. *Quarto*
quod *Facultates* respondentes ad *Zetetica* nullibi subje-
cerint; sed omnia ex *Discursu* quodam putido deducere
voluerint, nescientes extra provinciam suam vel fallere
vel falli facultatem quamcunque: Hæ autem sunt imprimis
rationes quibus adducti, *prædicamenta illa vulgaria*, in
quibus res adeò insanè & temerè reponuntur, ablegavimus.
Quorum loco, *Quæstiones omnes* quæ de objecto quocun-
que moveri possunt (dico omnes; nihil enim præterea vel
cogitare potes) omnes denique *Facultates* quæ in *Quæstio-
nibus* istis appositè respondent, substituiimus. Sint igitur
humanæ scientiæ termini & metæ, quæ hîc designavimus;
quod etiam in teipso experire Lector. Circa objectum igi-
tur quodcunque sive rei, sive verbi, sive signi, sive simplex,
sive compositum, sive propositio vera sit, sive falsa, sive sit
communis, sive particularis, sive objectum sensus interni, ex-
terni, vel discursus, & (ut paucis dicam) circa differentiam
quamcunque, *Quæstiones* quæ moveri possunt (& ultra
quas neque dubitari datur) sunt sequentes, quas primò
simplices, postea etiam *complicatas* exhibebimus. *Sim-
plices* autem (quorum synonyma passim, prout opus fue-
rit, adnotavimus) sunt primò, *an sit*, secundò, *quid sit*, de-
inde *quale sit*, porrò *quantum sit*, demùm *ad quid sit*, insu-
per *quomodo sit*, postea *quando sit*, ulterius *ubi sit*, denuò
undè sit, ultimò *cujus gratia sit*, ex quorum prædicatis, jux-
ta *Facultates* respondentes, illa *prædicamentorum series*
conficienda est. Neque tamen heic sistendum est, sed ad
complicatas illas Quæstiones (ex quibus cum *Quæstionum*,
tum *Facultatum* respondentium numerus integrè absolvi-
tur) deveniendum est; exempli gratia, *an quid sit, an quale
sit*, &c. tum *quid quale, quid quantum sit*, tandem *quale quid,
undè*

not
exist.

* sive rationi-
lis sive offi-
-tialis.

undè tale, cuius gratia, tale, eo modo sit, atque ita alternatim uique ad tertiam, quartam, & ipsam decimam, conjugationem, quibus utinam nomina adaptarent Scholæ, cum in illis (velint, nolint) universa Facultatum Humanarum latitudo sita sit. Sed quoniam neque Græca, neque Latina extant vocabula, quæ energiam *Quæstionum nostrarum* satis exprimunt, haut illa quidem in linguâ quâvis vulgari reperiatis; aded ut priusquam Nomina confingantur, opus sit *Quæstionum nostrarum* vim & efficaciam ex Capitibus sequentibus petere; unde ad decimam usque conjugationem atque ulterius (ubi res postulat) complicentur; modò de Quæstione primâ nempe *An res sit* constet. Certè ad eorû quasdâ propria jamdudum excogitantur nomina, ut in quæstione *quid*, rei quidditas, ad quæstionem *quale*, rei qualitas, ad quæstionem *quantum*, rei quantitas, an verò in quæstione, *an*, rei annitas, in quæstione *ad quid*, rei ad-quidditas, &c. (salvâ Scholarum gratiâ) recipi possint, in medio relinquinus; præsertim ubi ad secundam, tertiam, quartam conjugationem &c. ventum est, & de rei quali quidditate, undè talitate &c. agitur, nos ipsi vocabula magis Latina confingi exoptaremus quidem. Sed hoc aliorum esto negotium, modò complicationum nostrarum rationem ubiq; observent; cum ultra *Quæstiones* istas neq; angere possint; nulla denique præter hanc nostram, undè res omni ex parte exagitari queant, *Methodus* supersit, si partes necessarias scientiæ spectes. Ad illustrationem tamen cognata, similia, diversa, disparata, &c. addi possunt; sed in istis parum & cautè immorandum (similitudo enim erroris est fecunda) maximè cum ad *veritatē* rei sufficiant, quæ nuper adduximus. Ubi tamen ad forum interius ventū est, & à *veritatibus rerū* (quatenus fundamentum relationis extranos obtinent) ad internas illas *veritates*, quæ ad *Conscientiam* spectant, provocatur, suborietur quæstio *Conscientiæ* particularis, *an ita esse debeat*, de quâ suo loco; à quæstione, *an sit*, incipiemus.

Facultas quæ movet quæstionem, An.

Circa differentiam quamcunque datam, inter universas *Quæstiones* quæ primò occurrit, hæc est. Neque enim tutò in reliquarum *quæstionum* profundum solvitur, nisi exploratâ istâ. Ante omnia igitur exagitari debet, *an res sit*, quo pacto *Objectum* quodcunque non solùm à *non ente*, *fiçto*, seu *falso*, sed ab ipso etiam *verisimili* & *possibili* distinguendum est. Sapientissimè igitur à *Quæstione* istâ incipitur, quod utinam adverterent *Scholæ* in innumeris illis propositionibus quas confinxit sive prius, sive posterius istud sæculum; ut tandem in resolutionem, *Ex qua facultate probant*, devenirent. Quæ respondent autem in quæstione ista, sunt *Instinctus Naturalis*, *Sensus Internus*, *Sensus Externus*, & *Discursus*, legibus istis. Primò ut nullibi invertas ordinem, sed ut unicuiq; *Facultati* suam permittas provinciam; neque enim quæ sunt *Instinctus Naturalis*, ex *Sensu Interno*, *Externo*, vel *Discursu*, aut vicibus versis probari possunt. Secundò quando in *Objectum Facultatibus complicatis* agitur, ut advertas ubi *superiores Facultates* in testimonium adduci possunt, non esse opus *inferioribus*, quo pacto *Notitia Communis* cum *Sensu Interno* complicata, etiam invitis *facultatibus* reliquis obtinebit fidem. Idem de *Sensu Interno* in relatione sua ad *Discursum*, existimandû est; modò *Analogiam* ubique serves; extra illam enim nulla sapit facultas. Tertiò ut *Discursui* per se in quæstione istâ vel parum, vel nihil ubique tribuas, nisi quatenus è verborum involucris *Notitias Communes* extricat; quâ ratione *Discursu*, verâ scilicet *Logicâ*, maximè utendum est. Quartò advertendum est ubique res ita esse, ut ex *Facultatibus* istis probare possis, res ita esse non posse, vel potuisse,

nisi summa aliqua detur contradiçtio, nullo *Facultatum* indicio constare. Est igitur in Analogiâ suâ veritas *affirmativa* tantum, & quædam asserere, nihil negare, nisi ubi quod dicitur cum notitiâ aliquâ communi ex diametro pugnat, à seipsâ potest. Quibus instructus, *veritatem à verisimili* sive *præterito*, à *possibili* sive *futuro*, & à *falso* denique optimè distingues. Ultimò advertendum est *Facultates* respondentes plurimis de rebus decernere in quæstione ista, circa quæ ulterior non datur progressus, saltem ad adæquatam cognitionem; quod ubique observasse permagni momenti esse arbitramur, cum occurritur illis qui res omninò esse pernegant, quia quid, quale, quantum &c. sit objectum, ultra facultatū Analogiâ situm sit. Variè enim & inæqualiter *Facultates* ad objecta & vice versa terminari observamus; quâ ratione *Facultates* quæ in duabus, tribus, vel pluribus harum quæstionum respondebunt, in reliquis silere possunt. Quod limine doctrinæ nostræ adnotare placuit, ne sese temerè efferri patiatur Lector, & uti se nihil non sciscitari, ita nihil non scire posse cogitet. Exemplo utar, obscuritate aliquando Solem obduci, vel Ecclipsin fieri, *Notitia Communis*, & ipse quidem *Sensus* docet in quæstione an sit, & ad quid sit. Apprimè igitur respondent heic *Facultates* nostræ: cum verò ad quæstiones reliquas ventum est, puta quid, quale, quantum, undè, cujus gratia &c. Ecclipsis sit, imperfectè in aliquibus, in reliquis non omninò respondent. Utilissimè tamen quæ de re quacunque moveri possunt *Quæstiones*, in promptu adsunt, ut non solum *scientiæ*, sed ipsi etiam *ignorantiæ* metæ ponantur & termini; neque enim ultra *Quæstiones* nostras vel scire, vel quidem nescire datur. Hiisce instructus, ad syzygias sive *complicationes* venies, quarum primæ sunt an-an, an-quid, an-quale, an-quantum, an-adquid, an-quomodo, an ubi, an-quando, an-undè, an-cujus gratia, dantur in objecto proposito. Porro *complicationibus* hiisce

Facultates quæ respondent, in sequentibus habebis Lector, quas juxta quæstiones complicari ubique advertes. Eadem Methodus denique in secundâ, tertiâ, quartâ &c usque ad decimam complicationem observanda est, quod ex iis quæ subjiciuntur, faciliè intelliges Lector.

nugator! nugivendus

Facultas quæ movet quæstionem Quid.

QUÆSTIONEM summè difficilem ante oculos habere cogita, *Quid res sint*; & Elementum, & planta, & brutum, & homo, multa sunt. Nihil hoc in mundo non congestitium: sese mutuo subintrant res, & nullibi sincerum illud deprehenditur, quod sit ex toto compositionis expers. *Quid igitur res aliqua sit*, nisi plurima respicias, dici nequit. Proinde ultima in resolutione sua esse debet ista quæstio, utpote cui reliquæ famulentur; à divisione rerum ordiemur. Est igitur Res omnis vel *naturalis*, vel *artificialis*, vel *mixta*. Divisionem istam in prædicamentis suis subti- cuere Scholæ; inde mira illa rerum sagmata. Hoc igitur ex *Facultatibus* quæ in quæstione unde respondent, explorato, ad *Facultates* quæ in quæstione quid, & ad quid respō- dent, deveniendum est: quo modo *duplicem Naturam* in objecto quocunque comperies, *communem & particularem*. Duplex igitur datur objecti *quidditas*; à cōmuni incipiemus, ut tandem in *quidditatem individualement* rei naturam perstringentem deveniamus. Quo in argumento præmittendum est, quæstionem istam in seipsa arduam, in *naturalibus* esse difficillimam, cū *Facultates* nostræ ad Analogiam propriam terminatæ, *quidditates rerum intimas* non penetrant: ideo *quid res naturalis* in seipsa sit, tali in Analogia ad nos ut sit constituta, perfectè sciri non potest. In *artificialibus* tamen aliter sit; quia sunt ex mēte nostra: proinde

opera *Naturæ* (etiam in nobis edita) ut nos lateant, (nemo enim rationem *generationis*, *nutritionis*, *augmentationis* &c exploravit unquam) quod in *artificialibus* subest, ex iisdem *Facultatibus* artis periti intelligere possunt: ideo sutor credidam. Sed quia etiam cum objecto naturali quæstionem istam quadantenus conformari posse, par sit credere, à *Differentiis* tanquam notis & signaturis *quidditatum* optimis incipiendum consulo. *Differentias* autem vocamus illas quascunque signaturas ex quibus *objecta* ita determinantur & constant, ut per illas à reliquis quibuscunque distinguui possint, sive rationes illas, per quas *hæ res* non sunt *aliæ*. Quâ in *definitione* duo advertenda. *Primò* Objecta non cognosci *quidditative*, nisi cognitis *differentiis*. *Secundò* *differentias* non cognosci *quidditative*, nisi cognitis *extremis*, ut à *principio* modestè quorum extrema nullo indicio constant, *quidditative* cognosci non posse, pro confesso habeatur. In omni igitur *differentiâ*, *Extremitates* (quæcunq; ex parte dentur) expendi debent, ut regressu ad partes integrantes facto rem absolvamus. Quo pacto, sive objectum *Instinctui Naturali*, *Sensui Interno*, *Externo*, vel *Discursui* competat, ea invenire oportet, quæ rem constituunt. Quibus instructus, in unitate *objecti* cujuscunque (*puncto* excepto) aliquid super-additum *simplicissimo principio* comperies; cujus Naturam *seorsim* sive *per se*, vel *confertim* sive *quasi simul* juxta *facultates respondentes* indagare licet: cujus opus istâ lege satis molestum, usus & assidua exercitatio in plurimis jam dudum facile efficit. Proinde in *objecti* cujuscunque speculatione *duplicem* illam *Naturam* comperies, (de qua *suprà*) *communem* & *particularem*. *Communis* autem consideratur, vel in habitudine quam *objectum* erga *seipsum*, vel erga *alia* obtinet, quarum prior rei *quidditatem*, altera ad-*quidditatem* denotat. *Quodcunque* igitur in omni *objecto* uno eodemque modo afficit *facultates nostras*

nostras, ad differentie latitudinem spectat, sed eam quæ in
 objecto cernitur, cujus terminos idcirco undequaque ex-
 plorare oportet. Quodcunque denique in hoc objecto eo-
 dem modo afficit facultates nostras, quo illud olim, ad rei
 ad-quidditatem, quatenus eadem cum illo Analogiâ sita est,
 reduci debet. Heic igitur terminos inter se committit In-
 tellectus noster, & quod uno eodemque modo afficit facul-
 tates nostras, idem quoad nos esse ubique prædicat. Ex
 communibus interea communes, ex propriis propriæ re-
 rum Naturæ indagantur: quo pacto ex communibus rerum
 convenientiæ, ex propriis rerum disconvenientiæ investiga-
 ndæ sunt. Quod paucis (quodcunque detur objectum) tan-
 quam scientiæ arcanum proponimus. Neque enim uspiam
 sine signaturis novis novi effectus produntur, ex quibus
 idcirco rerum quidditates intimæ eruendæ sunt. Hisce po-
 sitis, triplex enunciandi genus insurgit, quidditativum, A-
 nalogicum, & mixtum. Quidditativè enunciari potest quan-
 do constituentes termini objectorum ita disponuntur, ut
 conditionibus datis, & ipsæ dentur objectorum conformi-
 tates. Analogicè enunciatur, quando termini constituen-
 tes (licet ex communi sententia agniti) ob defectum con-
 ditionum ita nos latent, ut nihil nisi ex remotis similitudi-
 nibus conjectare possimus. Neque enim imperfectiones
 nostras in Facultates quæ nihil non percipere possunt (mo-
 dò conditiones adsint,) sed in ipsos Conditionum defectus
 rejicimus. Exemplum apponemus, ne te turbent ista; quo
 modo prima causa agat, qualis sit mensura æternitatis, nisi ex
 actionibus nostris, tempore nostro, (idque satis ineptè) æsti-
 mare non possumus; quod enim prima causa agat, quod
 quædam detur æternitas, Communes sunt Notitiæ. Mixtè
 enunciatur, quando quædam ex ipsis rerum terminis ritè
 conformatis, quædam ex conjecturâ desumuntur. Quem-
 admodum si de totâ figurâ, lumine &c. astri, cujus ulterior

pars nos latet, audacter pronunciaremus; aliqui enim termini nos latent; quemadmodum etiam si de *primo motore* scientificè loqueremur, quia quædam de *Motu* satis constant. Est autem omnium latissimum istud enunciandi genus, quia *Discursus* ubique se immiscet, super uniuscujusque veritatis basin errores sexcentos ut plurimum accumulans. Inde tot inconsuta figmenta, deliria, de quibus, ubi de errorum causis. Quemadmodum interea numerum *veritatum* rerum per *differentias*, ita *differentiarum* per *terminos* explicavimus. Ultimò igitur in suos *terminos* *Differentiæ* resolvuntur, quas nisi omni ex parte complectaris, defectiva erit scientia. Sive igitur objectum rei, sive *verbi*, sive *signi*, sive *simplex*, sive *complexum* detur, totum ex *terminorum* investigatione absolvitur negotium. Quo modo latentes explorandi, difficiles explicandi, dubii distinguendi, quibus veritas cara est, ut tandem etiam in *Facultates respondentes*, & *leges conformationum* deveniatur. Hisce circa *Differentiarum* essentiam & Naturam ita statutis, in omni objecto naturali quasdam *communes*, quasdam *proprias*, vel quandam saltem *propriam* comperies. Inter *communes* autem quædam sunt *magis*, quædam sunt *minus* communes. Quo in scrutinio (*Facultatum respondentium* medio) à *maximè communibus* (cujusmodi *Ens* fuerit) incipiendum, ut per *minus communes* transitori in *differentias ultimas* rei quidditatem maximè perstringentes, definatur. Heic autem conspirationem *signaturarum* (cuicunque *Facultati* respondeant) ubique advertes, ut ex maxime communibus genera *summa*, ex minus communibus genera *subalterna* (quorum etsi egregius detur numerus, de hiis tamen in *definitionibus vulgaribus* altum silentium) conficias, donec in aliquam *speciem*, atque ita in *individuum*, & postremo in illud ipsum quod *individuationis principio* maxime est Analogum, deventum sit. Ubi advertisse juvat quod

quod *differentiarum communium* Naturæ super-addit *genus*, (quemadmodum rectè à *Scholis* dicitur) est conspiratio illa occulta principiorum individuationis intensior in genere suo facta, cum plures virtutum radii concurrant, sive res in seipsis, sive earum species in memoria servatas intelligas. In objecto autem quocunque *maximè communes differentias* illas vocamus, quæ cum sint communes *individuo cum specie*, & maxime *extra illam speciem* sunt communes. Quæ in gradatione *minus communes differentie* illæ erunt, quæ cum sint communes *individuo cum specie*, *extra illâ speciem* tamen non sunt adeo communes. Ex quâ methodo (quemadmodum suprà adnotavimus) *genera summa et subalterna* conficies, donec in *differentias*, sive *differentiam rei quidditatem* maximè perstringentem deveniatur. Hisce ita statutis, *generibus* sive *differentiis communibus* nomina adaptanda sunt, ut ex illis (tanquam promptuariis) *definitiones rerum* desumi possint. Neque onerosum istud videbitur cuiquam, cui veritas in pretio est: neque aliter vel *definitiones rerum* vel *divisiones corruptæ* instaurari possunt: neque aliâ lege demùm, vel *communes rerum Naturæ*, vel *particulares* (ex quibus intima Naturæ rimari licet) deprehendi possunt. Quod enim *novum* in omni objecto subest, ex *nova aliqua differentia* insigniri (sive hominem, sive ipsum brutum, &c. spectes) non semel monuimus; ita enim voluit (ne nos incautos opprimerent, quæ in hoc theatrum prodeunt) *Providentia Divina Universalis*. Porro *communibus à particularibus* isto modo secretis, videndum quæ *differentie* ita rem constituant & integrent, ut illis sublati, & aliquid ab ipsius rei essentiâ dematur. Quædam enim in objecto quocunque naturali deprehendi posse, quæ non sunt ejus partes prorsùs necessariæ, nemini in dubio positum esse credimus. *Differentie* igitur quæ rem constituunt & integrant, in quæstione *quid*, quemadmodum illæ quæ

accedunt, vel quidem accidunt, in quaestione quale respondent. Quorum omnium scrutinio mirè inserviunt quaestiones, quæ omnibus, quæ pluribus, quæ aliquibus, quæ semper, quæ aliquando, quæ rarò, quæ solis denique convenient: Ut tãdè etiam in quaestionum istarum complicationè deveniatur, scilicet quæ omnibus semper, quæ omnibus aliquãdo, &c. deinde quæ pluribus semper, quæ pluribus aliquando, atque ita pari derivatione, donec objecti Natura, (sive differentias cõmunes, sive particulares, sive essentielles denique & constitutivas, sive accidentales & adventitias spectes) explorata habeatur. Cui methodo sive individua, sive species, sive genera in examen veniant, sive denique Instinctui Naturali, sive Sensui Interno, Externo, vel Discursui sint Analoga, ubiq; insistendum. Ex quibus quæ omnibus, semper, & solis convenient, aliquod genus sive speciem denotant: quemadmodum quæ solis, individuum. Differentias igitur istius census, essentielles & constitutivas vocamus, sive individuum, sive speciem, sive ipsa genera spectes. Exemplum subijciam in Analogiã externã, Calor, Figura, Motus sunt differentie essentielles constitutivæ viventis; omne enim vivens aliquem calorem, figuram, motum obtinet; ita cùm demùm ad speciem ventum fuerit, hic calor, illa figura, iste motus differentie essentielles constitutivæ erūt hujus, illius, vel istius speciei; adeoq; hic vel iste calor, figura, motus individuo propriè competunt. Quo pacto quæ individuo, quæ speciei, quæ denique totis rerum generibus congruunt, excutienda sunt per Methodum nostram; ut quæ magis, quæ minus sint communia, ex Facultatibus respondentibus consent; quo modo res quæcunque tandem in suas infimas differentias ejus quidditatem consignantes, & illam à rebus quibuscunque distinguentes, resolvetur. Ita lineæ inflexio æqualis à centro est differentia essentialis constitutiva circuli, & quia exinde ab omni figura distinguitur, & quia ita circulum constituit dif-

ferentia ista, ut si aliquid vel demptum sit, vel super-additum, novum objectum detur. Hæc igitur ad quæstionem *quid*, prout ea quæ sunt *adventitia* ad quæstionem *quale* & *quantum* pertinent. Neque igitur sine extremâ dementiâ quispiam inter accidentia reponat *calorem, motum, figurâ*, sine quibus non omnino fuerit vivens, talis enim *motus, talis calor, talis figura* ut sint accidentia, ipse *motus, calor, figura* non erunt. Proinde ut hic *motus*, ille *calor*, ista *figura* homini, hic *motus* &c equo conveniant: neque homini neque equo accidunt, sine quibus non omnino fuerint. Aliter tamen fit in ferro, ut enim *figura* in genere sit differentia essentialis constitutiva ferri; *calor* vel *motus* in ferro sunt accidentia. Neque igitur ex propriâ Naturâ, sed quia aliis subjectis accidere possunt, ista vocantur accidentia; sine calore enim, vel motu ferrum propriam servat Naturam, sine illis Homo extinguitur: hæc igitur per se sunt manifesta. Quod interea respectu hujus objecti erit *substantia*, respectu illius erit *accidens*, & vice versa, quod (ut cætera mittam argumenta) ipse *sensus*, & *Communes Notitiæ* docent. Facebant igitur *Prædicamenta illa vulgaria*, à quibus nisi expediamur, de *veritate* desperandum est. Quorum loco hanc nostram totius rerum scrutinii *Methodum* proponimus, breviter licet, & fortasse magis obscure quàm par fuit, quod an soli præstiterimus, videant qui ista capiunt. Hoc interim ad majorem illustrationem adjicere placuit, *Differentias quæ ex Facultatibus respondentibus (in rerum collatione) omnibus semper & solis competere deprehenduntur, summa rerum genera constituere*: Proxima quæ pluribus semper & solis: Denuò quæ omnibus & solis, sed non semper: Post, illa quæ pluribus solis, sed non semper: Demùm, quæ aliquibus, aliquantisper & solis, ut postremo etiam in ea, quæ solis conveniunt, deveniatur; sunt enim *principia individuationis*. Qua in deductione advertendum est, *Differen-*

tiam quæ omni & soli competit (ut risus in homine) licet non semper adsit, inter accidentia tamen rejici non debere, quia hominis quidditatem integrat. Licet igitur quæ non semper adsunt, & sine quibus res propriam servant Naturam, ad quæstionem quale pertineant (ut supra docuimus) in iis tamen quæ rem aliquam ita signant, ut exinde differentiam aliquam propriam nanciscatur aliter fit, quod supra & quidem isto in loco adnotare placuit. Harum igitur origines & causæ illis imprimis suspiciendæ sunt, quibus intimas rerum quidditates penetrare in animo est; vel saltem si ulterius non detur, aliquid peculiare subesse, quod ex usu & observatione addisci potest, cogitandum. Nunquam enim fallit Natura, vel sine re notam, vel sine notâ rem apponit. Differentiæ interea essentielles et constitutiivæ primò designandæ sunt in objectis quibuscunq; ut tandem etiam quod novum subest, sua peculiari gaudeat animadversione. Hisce igitur quæ objectum constituunt, deinde etiam iis quæ adjiciuntur separatim perspectis, aliquam in omni statu perfectionem dari comperies, sine cujus cognitione, quæ illam exuperant, vel quidem ab illâ deficiunt, æstimare impossibile. Hujus interea ut sit latitudo quædam, absque illius scientiâ tamen, quid sit aliqua perfecta species sive idea edici nequit. Cùm autem (quod hucusque subtriximus) omnis Differentia ex qua superior aliqua species ab inferiori distinguitur, sit ejus perfectio quædam et complementum, sapientissimè per differentias istas ulterius proceditur. Sunt enim Differentiæ illæ quæ speciei competunt, eorum que superstruuntur fundamenta & bases, modò rerum seriem expendas. Aliter tamen fit in individuis, quorum differentia quæcunque sunt imperfectionis notæ; à statu enim illo receditur, cujus aliquis saltem datur apex. Quæ ut clariùs constent, quædam de ipsa quidditate Hominis ex Methodo nostra subjicienda duximus; Post communem igitur

gitur *Naturam* ex universis facultatibus Analogis perspectam (quo in scrutinio, quæ in quæstione *quid*, quæ denique in quæstione *quale* respondeant, imprimis distinguenda sunt) juxta genera summa & subalterna, *Differentiæ* hominis quæ emergunt in Analogia *Instinctus Naturalis*, sunt cunctæ ferè *Notitiæ Communes* (quædam enim *communes* nobiscum bestię obtinent:) in Analogia Facultatum internarum *spes, fides, amor, gaudium, & soluta illa in opposita libertas*. (Neq; enim in *brutis* deprehendi posse ista, luculenter suo in loco demonstravimus, quæ idcirco repetat Lector.) In Analogia ad facultates externas, *figura quædam propria & symmetria medio Notitiarum Communium* rite deductarum explicata, in quâ *manus, ad sermonem organa quædam, motus, calor, color* quidam, *glabrities* &c. advertenda sunt. In Analogia ad facultates discurrentes *mira illa discurrendi & ratiocinandi promptitudo & velocitas, & ipsa tandem contemplatio*: plurima denique alia, quæ ex Methodo nostra, quæ omnibus, quæ semper, &c. & Facultatibus Analogis deprehendi possunt. Ex quibus quæ ad Analogiam internam spectant, maximè hominem integrant; ab *externis* enim, nisi quatenus sunt in ordine ad facultates internas, parum juvamus; ideo in *figura linearum* proportio, in *motu* numerus, in *calore* &c. temperies consuli possunt. Quo pacto totæ *differentiæ externæ* ad internas in suâ ultimâ resolutione reduci debent; modò *leges conformationum, & Facultatem respondentem* ubique advertas. Quæ interea in votis habemus, ex *Differentiis* petenda sunt, illis nimirum quæ *speciei* conveniunt. Nihil enim à Naturâ (in tota illâ rerum serie, quæ ab *Elementis* incipit, & in *Hominem* definit) *speciei superadditum*, quod ad ejus perfectionem non facit, supra docuimus. Inde *dente Aprum, cornu taurum* petere rectè dicitur. Aliter tamen de *Differentiis* quæ *Individo* competunt censendum, quæ *imperfectionem*, et ut pluri-

mum *ominosum* & *funestum* aliquid denotant. Hæc autem de *Methodo* nostrâ in rerum *quidditatibus* investigâdis breviter dicta sunt; à quâ quantum defecit definitio illa vulgata *Hominis*, (*Homo est animal rationale*) paucis expendemus, quam utroque termino infirmabimus. Ut enim omnis *Homo* respectu hujus actionis sit *animal*, respectu istius erit *vegetabile*, respectu illius *Elementum*, quædam enim *communia* cum hiis omnibus obtinet. Neque demum *semper* est *animal*, in utero enim vitam degit *vegetabilem*: Neque *solus*, quodcunque enim sensum habet, æque est *animal*: Neque denique *semper* est *rationale*, *divinus* enim cum bestiis communem obtinet; inde indoles *ovina*, *avina*, *lupina*, *canina*; neque *solus*, (ut enim mittam bruta &c.) ipsa Elementa habent rationem propriæ conservationis, ultra quod nihil sapit; rectè igitur diximus totas ferè communes notitias (aliquæ enim in Elementis, plantis, &c. describuntur) maxime vero illas quæ circa Religionem versantur, cunctas facultates denique ad *spem*, *fidem*, *amorem*, *gaudium*, *libertatem*, *contemplationem* &c. *Hominis quidditatem* integrare, quia omnibus *semper* & *solis* conveniunt, modò *conditiones* adsint sine quibus neque *animal* fuerit *Homo*, neque *rationale*; nullam enim *Facultatem* sine *conditionibus intermediis* proficere voluit Deus Opt. Max. ut gratiam suam quotidianam votis & precibus nostris assiduis exoratum experiremur. *Facultates* igitur ad *rationem* obtinet *Homo semper*, ipsa ut desit ratio, quod imprimis in verbo *rationale* advertendum est. Qua acceptione tanquam *angustam* potius quàm *falsam* definitionem istam paulò acrius perstrinximus. Nequid interea hoc in argumento desit, ultima aliqua *Hominis differentia* investiganda est, quæ neq; *superiori*, neq; *inferiori* alicui *Naturæ* convenire possit. Quemadmodum enim *intellectum*, *amorem*, *libertatem* cum Deo; ita *divinus* sive *irrationem*,

concupiscentiam, necessitatem cum brutis &c. communem obtinemus. Ex cujus scrutinio accuratior solæ & ultimæ Hominis differentię Religio & fides insurgunt; dico vera Religio & fides vera, illa nimirum quæ ex probâ conformatione facultatum, quæ circa Religionem versantur, oritur; ex quibus non solùm ad suprema ferimur, sed facimus etiam ut illa ad nos demittantur. Sunt enim extremorum vincula, & proinde in Homine deposita, qui & ipse inter superiora, & inferiora medium quiddam est. Quæ ut apertius constent, dicimus omni semper & soli convenire. Omni, quia nemo sanus & integer non quoddam colit Numen, sive Deum, sive Naturam dicas, nemo denique non quodammodo confidit semper: quia hæc ut Religione, fide excidamus, suborietur illa, quo pacto ipsa etiam confidit desperatio. Soli, quia neq; illius est indiga vel perfectio Divina, vel brutorum imperfectio. Perfectio Divina illâ opus non habet, quia nihil præterea superest quod perfectioni Divine adjici possit; in Brutis denique supervacaneæ fuerint, nullus si hæc vitâ melior maneat status, cujus composites esse possint. Utunque certum est, nullam præclaram inter Bruta extare Religionis formulam; ut ducas igitur intellectum, amorem, gaudium, libertatem nostram &c. divina esse attributa; ut denique omnem brutalem affectum ad Naturam corpoream ableges. Religio & Fides supersunt, quæ ad nos ita intime spectant, ut Hominis differentię ultimæ meritò habeantur. Idè non solùm superiora cum inferioribus, sed ipsa etiam præterita cum futuris componit, connectit & quidem inter se contextit Religio & Fides immensa: & nihil non conciliare rectè creditur. A Deo igitur infinito ut sint, cum Deo deniq; ut conformari gaudeant, neque in Deo, neque in brutis deprehendi satis constat. Ex quibus patet Axioma nostrum, species quascunque ex differentiis à Natura tribuitis, perfectio-

nem

Erasmus

de. 72

contra

like

Heom

our most

holy religion

de.

nem aliquam adipisci, in homine verum esse: quod non minùs utile in cæteris quibuscunque speciebus comperies. Hâc nostrâ interea Methodo fretus, sui ipsius cognitionem aggrediatur Lector. Nobis enim satis in præsens fuerit ista delibasse. Caveant interea veritatis studiosi, ne differentias nostras essentielles constitutivas, (sive in individuis, sive speciebus, sive ipsis generibus deprehendantur) inter accidentia peritura numerent, quasi vel adesse, vel abesse potuissent citra subjecti corruptionem. Cujus erroris ut famosum istud substantiæ verbum sit causa, quia tamen contra Auctores scribere præsens institutum non patitur, satis habeant Lectores, Methodum hanc ad quidditates rerum investigandas in Veritatis gratiam à nobis proponi; ex quâ & Facultatibus propriis (modò leges conformationum ubique advertant) sapientiores evadent, ausim dicere, quàm ex protritit Philosophorum Scholis. Restat ut quæ facultates hac in quæstione respondeant, explicemus. Respondent autem Instinctus Naturalis, Sensus Internus, Sensus Externus, & Discursus, & inter hos maxime, quæ maxime extrema rerum pertingunt. Primæ autem complicationes hujus quæstionis sunt, quid-an sit, quid-quid sit, quid-qualē sit, quid-quantum sit, quid-ad quid sit, quid-quomodo sit, quid-ubi sit, quid-quando sit, quid-undē sit, quid-cujus gratia sit: Inter quas arctius neantur quid-qualē, quid-quantum, quid-ad quid; neque enim à quæstione quid divelli heic posse videntur.

Facultas quæ movet quæstionem, Quale.

QUÆSTIO ista à priori pendet. Nisi enim quid res aliqua sit intelligas, quale fuerit, non capies unquam. Mutuò igitur in ordine consistunt; licet interea & ipsas qua-

qualitatis quædā detur *quidditas*. In complicationibus enim quæstionum nostrarum quæstionem *quid-quale* invenies. Quia tamen omnis differentia quæ in ista quæstione respōdet, ex prænotione alicujus *quidditatis* ortum ducit, quia denique *quidditati* illi ita inhærere vel inesse videtur, ut exindè *intensionem* aliquam suscipiat, vel *remissionem*, subiectum *Tale* denominat. Status igitur uniuscujusque rei per cunctas *facultates Analogas*, & *Methodum* quam in quæstione præcedente instituimus, primò expendendus, ut tandem in quæstionem istam deveniatur. Nulla enim nisi respectu *quidditatis* suboritur *qualitas*, quo modo quæ *excedunt statum naturalem* uniuscujusque rei, vel quidem *ab illâ deficiunt*, in quæstione ista reponuntur. Non solum interea *Philosophorum*, sed *Medicorum* maximè interest, ut ista pernoſcant, per *dissimilitudinem* enim imprimis morbos venantur: Post igitur *differentias essentielles constitutivas* rerum perspectas, earum *gradus*, *affectiones* &c. explorandæ sunt; quarum disquisitioni inserviunt quæstiones, *quæ omnibus, quæ pluribus, quæ semper, quæ aliquando* &c. quo pacto, quæ post *statum* expensum vel defunt, vel quidem super sunt, quæstioni isti vendicantur. Errant igitur qui *qualitates rerum* absque *quidditatibus* se perspectas habere posse cogitant. Quemadmodum interea termini *quidditatum* per quæstionem *quanto-quid*, ita termini *qualitatum* per quæstionem *quanto-quale* designandi sunt. Quæ omnia ut facilius complectaris, in investigatione nostrâ [*Quæ omnibus, quæ pluribus, quæ semper, quæ aliquando* &c. accidunt] istæ imprimis *Qualitatum* signaturæ deprehenduntur. Primò non semper adesse; quâ in deductione, *quæ sæpè, quæ rarò, quæ aliquando, quæ insolitò* contingunt, leorsim contexti & subinde reponi consulimus; ad præcautionem enim errorum maximè inserviunt. Secundò res sine illis propriam servare Naturam: quo pacto *differentiæ constitutivæ*, licet

non semper adsint, à *qualitatibus* distinguuntur. Ideò ut non semper rideat homo, quia tamen risus *omni*, & *soli* competit, inter *differentias essentielles constitutivas* hominis à nobis statuitur. Tertiò, subiectum exindè intendi, vel remitti, qua ratione à *quantitate* imprimis distinguitur. Quæ omnia faciliùs perficies, si quæstione istâ cum reliquis quæstionibus complicatâ, per illas demùm totam *Accidentis* (de quo agitur) seriem à sua origine deduxeris, & undè-tale quantum-tale, quomodo-tale, adquid-tale, quando-tale &c accuratè expenderis. Ne interea horum exemplum aliquod desideres, in memoriam revocandum est *calorem*, *motum*, *figuram* inter *differentias essentielles constitutivas* viventis positas fuisse, & proinde in quæstione *quid* respondere; calor igitur ad *sudorem*, *figura capitis obstipi*, *motus solito vel pernicioso*, vel *tardior* ad quæstionem *quale*, vel *quanto-quale* pertinent; subiectum enim tale denotant. Pari lege cùm ad *Hominem* ventum fuerit, in fame vel siti *Boulimos*, *Ascites*, in risu *cachinnus* hominem talem nuncupant; absque hiis enim, homo propriam servat Naturam. Neq; igitur dicimus *qualitatem* esse accidens per quod substantia est efficax; quasi si deessent accidentia, omnis substantia sopita & iners delitesceret; sed *qualitates* ad *differentias* illas quascunque, quæ *ultra* vel *citra* rei cuiuscunque *statum naturalem* deprehenduntur, restringimus. Quo pacto cùm utrinque res obsideant, in contrario gradu positæ dicuntur; *latitudo* quædam interea ut unicuique *statui naturali* permittatur, intra quam satis commodè subsisti potest, (quemadmodum si in homine jecur paulò calidius, cerebrum paulò frigidius justo existeret) quodcunq; tamen temperaturam illam admodum excedit, ut in *febricitante*, vel *citra* illam deprehenditur, ut in *Lethargico*, *differentiæ essentielles constitutivæ febricitantis*, vel *Lethargici* ut sint, hominis *sani & integri* non erunt. *Defectus* igitur & *excessus* isti, ut in quæstionem

stionem quale rejiciantur (si statum naturalem hominis attendas) ipse calor sine quo nec homo fuerit, nec vivens, ad quæstionem quid attinet, & tanquam effectus determinatus causæ suæ necessariò sub conditionibus propriis agentis recipitur. Quo pacto quod in homine substantiale est & quidditativum, in ferro adventitium esse & peregrinum, & quod respectu hujus est accidens, respectu illius esse substantiam suprâ adnotavimus. Quæstio autem ista ad ea quæ caduca (ex sententiâ nostrâ) statuuntur, propriè spectat; ut quæ sola intendi possint & remitti, & quodammodo corrumpi; quod in Facultates Divinas Noëticas non cadit. Ideò ut qualis morbus, qualis intemperies rectè affirmetur, non qualem intellectum, qualem fidem, qualem amorem, libertatem, &c. sed quantum dixerim. Neque enim dilatari aut ampliari, sed detegi potius & explicari Facultates Divinas Noëticas æquum est credere. Quæ enim ad formam internam attinent, quia subiecto carent in quo inesse possunt (quod accidentium est proprium) ad quæstionem quanto-quid reducuntur; neque igitur in Anima, sed ipsæ Anima sunt. Ne interea Lector circa nostra torqueatur, adnotare placuit, quæstionem in quo ad quæstionem Vbi-quale attinere; Quia ex sententiâ nostrâ qualitates in quidditatibus tanquam in subiecto hærent; in quibus idcirco totam accidentium latitudinem satis apertè posuimus. Quàm incongruè igitur à Scholis ad Accidentium naturam extenduntur ea, sine quibus neque genera, neque species, neque individua subsistere possunt, ex nostris constat. Quæ autem in quæstione istâ appositè respondent Facultates, in genere sunt (in nobis) Instinctus Naturalis, & Sensus Internus corporeus: (extra nos) Instinctus Naturalis, & Discursus. Licet enim qualitates in differentias essentielles constitutivas tanquam in subiectum cadant, earum scientia & dignotio ad intellectum propriè & per se spectat Primæ complicationes hujusquæstionis sunt, qua-

le-an, quale-quid, quale-quale, quale-quantum, quale-adquid,
 quale-quomodo, quale-nbi, quale-quando, quale-undè, quale-
 cujus gratia. *nonsense: barbarum
 nonsense.*

Facultas quæ movet quæstionem, Quantum.

SUB quæstione istâ terminorum investigatio cadit
 sive Quidditates rerum, sive Qualitates, sive
 Quantitates ipsas advertas. Cùm interea nisi omni
 ex parte explorentur *Termini*, quanta res aliqua sit, dici
 nequeat, quodcunq; post terminos exactè expensos de-
 prehenditur, *Quantitatis* area existimanda est. Quod quidè
 sive res, sive verba, sive signa, sive in nobis, sive extra nos
 spectes, ubique adnotare juvabit, cùm exinde omnis quæ-
 fiti magnitudinem vel molem designare par sit. Licèt interea
 extra quæstionem istam nihil nisi *Infinitem* illud, cujus nul-
 lus est terminus, dari possit, intra illam cunctorum *Faculta-
 tes* impendi solent; cùm nullo in *Quanto* non concludatur
 aliquid omni *Facultati Analogum*. Cæterum quia de iis
 quæ propriè hoc ex scrutinio decernuntur, agimus, du-
 plicem ex *Scholarum* sententiâ quantitatem deprehendi-
 mus, *continuum & discretum*; quarum hæc ad *Magnitudinem*,
 illa ad *Numerum* vulgò refertur, quæ utique cùm di-
 versum sensum inducant, & diversa conformationis media
 postulent, *diversis Facultatibus* propriè & per se compe-
 tunt. Principium autem continui est *Punctum*, discreti *Uni-
 tas*; præcipuæ affectiones *Quantitatis* continuæ sunt
æquale & inæquale, *Numeri* par & impar; à qualitate autem
 distinguitur omnis sive *Quantitas*, sive *Quotitas*. Primò quòd
 non habeant contrarium; & proinde nullum per se motum,
 sive corruptionem. Secundò quòd neque intendi possint,
 neque remitti; neque enim addere, vel subtrahere, est inten-
 dere,

dere, vel remittere. Tertiò quòd *Sensus Internos*, illos nimirum qui circa *bonum & malum*, sive *utile & noxium* versantur, non pertingant. Neque enim *Quantitas*, vel *Quotitas* (per se scilicet absque *figura* vel *proportione* intellige) vel *sensus* internos afficit, vel *bonum* aut *malum* ex *Naturâ suâ* esse videtur. Restat ut quomodo inter se distinguantur *Quantitas & Quotitas*, ex *Methodo nostrâ*, quæ singula juxta *Facultatum Analogiam* exagitat, explicemus. Quod facillimè capies, si per sensoria sola *tactus & visus* facultates illas quæ circa *quantitatem continuam*, per meatum *auditus* illas etiam quæ circa *discretam* versantur, excitari advertas. Ideò mirè cum *proportionatis numeris* conformantur *Facultes*, ad quas per aurium foramina datur ingressus, delectationem ex *symphonia*, vel molestiam ex *Cacophonia* percipientes. Attamen ex *gustû*, vel *odoratu* nihil per se in *utrâvis quantitate* deprehendere licet; quod enim ex dentibus affixis Chely dum pulsatur audire (vel obturatis auribus) queas, ex eo provenit, quòd conjugationes nervorum quæ huic ministerio dicantur per gingivas transeuntes munus anticipant suum. Hisce autem circa *Analogiam Facultatum* nostrarum ad utramque *Quantitatem* explicatis, restat ut quomodo se habeant hac in quæstione *Instinctus Naturalis & Discursus*, explicemus. *Instinctus* autem *naturalis* plurima circa *utramque quantitatem* suggerit. Frequentes igitur in *Mathematicis Notitiæ Communes*, quæ *Postulata* eâ de causâ vocari solent, quia nihil superius quo provocetur, existat. Cur interea *scientiæ Mathematicæ* omnium certissimæ habeantur, ratio in aperto est; quòd nimirum de principiis hujus scientiæ *puncto* videlicet & *unitate* summus detur consensus, quemadmodum etiam de *notitiis communibus* sive *postulatis*, undè *rota Matheseos* istius series deducitur. Quapropter *Discursus* majori quàm in reliquis *Philosophiis* certitudine, istius

scientiæ normam dedolat. Principia verò formalia *odorum, saporum, colorum &c.* ita in recessu abdita ponuntur, ut nihili certi de eorum Naturâ & statu affirmare possimus: de quibus igitur *Hoc* unicè absque errore dici potest, *Qualitatibus illis solennibus Elementorum non respondere.* Quid enim cum *calido, sicco, humido, vel frigido* commune obtinet *cæruleum*? Iniquè igitur ex jejunis istis principiis universas *differentiarum* classes educere conata est Schola, licèt intra *Elementorum* ambitum quodammodò delitescant. Hæc autem de iis quæ ad quæstionem istam attinent, & facultates *Analogas* deniq; breviter & more nostro dicta sunt. Ad *complicationes* hujus quæstionis accedimus. *Complicationes* primæ sunt, *quantum-an, quantum-quid, quantum-quale, quantum-quantum, quantum-ali-quid, quantum-quomodo, quantum-ubi, quantum-quando, quantum-undè, quantum-scujus gratia.*

Facultas quæ movet quæstionem, Ad-quid.

SUB quæstione *quid sit*, rerum *quidditates* sive *Naturas individuales & genuinas* explicavimus. Huc igitur earum *Ad-quidditates*, sive *Relationes & Analogiæ* reducuntur. Quemadmodum enim illa *quid res sint per se*, ista, *quid sint ad alia* disquirat; arctissimè igitur (quod suprà adnotavimus) connectuntur quæstiones istæ, discuneatæ licet & distinctæ satis ex *Methodo nostra* exponantur. Huic interea quæstioni (tanquam omnium latissimæ) *totam rerum Analogiam* vendicamus: neque enim solum *convenientiæ rerum & conformitates*, sed & *inconvenientiæ & difformitates*, & ipsa tandem *contradictoria, disparata, opposita*, & *contraria* hujus Quæstionis ope explorantur; in quam idcirco universa *actionum & passionum, sym-*
pa-

pathiarum, & Antipathiarum prædicamenta & series digessimus, cum sine relatione aliqua præcedente nulla vel *actio*, vel *passio* dari possit. Hæc igitur *actionum* & *passionum* summa norma esto, uti quæ ab Analogiâ illâ mutuâ in quâ constituuntur res universæ ita pendent, ut si *conditiones* adsint (sine quibus virtutes rerum quæcunque vel languidæ fuerint, vel nullæ) ipsæ etiam in *actum* veniant; qua ratione quæstio ista cum quæstionibus *quomodo, ubi, quando* &c. complicatur. Nos interea qui paucis, iisque maximè distinctis quæstionibus, ad memoriæ sublevationem usi sumus, simul cum *relationibus actiones & passionem* in contemplationem adducimus: cum sine relatione illa, (cujus vis maximè in *Principiorum energia* cernitur) omnis materia iners & sopita suis in Elementis delitesceret. Quo pacto *Relationum* seriem primò, postea etiam *actiones & passionem* tanquam earum resultantiam & sobolem quandam in *complicationem quæstionis istius*, cum reliquis *quæstionibus* deducimus. Quibus ita statutis, *Relationem*, sive *Adquidditatem istam* ad totam rerum compagem promiscuè extendimus ita, ut *triplex* omninò fuerit *relatio*. Primò, *realis, secundò attributionis, tertio & mixta*, quarum unaquæque denuò *triplicem* sortitur considerationem. Primò in *Analogia rerum ad nos*, secundò in *Analogia rerum inter se*, tertio in *Analogiâ horum omnium ad Deum* sive *Primam illam Causam* rerum seriem & momenta disponentem. Quorum explicationem ut aggrediamur, quædam de terminis sive postremis *differentiarum* notis in memoriam revocanda sunt, quos *triplices* etiam observamus *quidditativos, Analogicos & mixtos*. *Quidditativos terminos* (suprà in quæstione *quid est*) illos vocavimus, per quos hæc res non sunt aliæ, quos ideo inter *differentias essentielles constitutivas* enumeravimus. *Relativi* sive *Analogici termini*, illi sunt, qui cum *constitutivi* respectu subiecti dici possint, quia tamen

tamen *Relationem ad extra* obtinent, ad aliud quiddam sub conditionibus suis præfiniuntur. Proinde *termini mixti* fuerint, qui utriusque Naturam ita per se ferunt, ut ex uno termino *quidditati*vi, ex altero *Analogici* dici possint. Quia autem terminos inter se componi & committi posse declaravimus, apertè constat varias rerum considerationes, novos & ponere & tollere terminos. De *relativis* hic erit sermo: *Adquidditas* igitur sive *Relatio realis* in Analogiâ rerum ad nos, ea est, quæ terminos suos verè & realiter absque omni attributione in rerum Natura possidens, à *Facultatibus* nostris per *Sensum* atque *Notitias Communes*, (*conditionibus* debitis intercedentibus) percipi valet. Estque vel ad *conformitatem*, vel ad *difformitatem*: Ad *conformitatem*, uti *verum, bonum*; quo pacto conditiones debitas obtigisse existimandum est. Ad *difformitatem*, ut *error, impietas*: in quibus vel totas, vel aliquas saltem quæ ad veram objecti conformitatem desiderantur, *conditiones* defuisse statuendum est. *Adquidditas* sive *Relatio realis* in Analogia rerum inter se, ea est, quæ terminos suos *relativos* verè & realiter absque omni attributione extra nos possidens, à *Facultatibus* nostris per *sensum* aliquem ex *relatione* rerum reciproca oriundum, & ad *Facultates nostras* subinde terminatum (*conditionibus* debitis intercedentibus) percipi valet. Estque vel ad *conformitatem* rerum inter se, vel ad *difformitatem*: Ad *conformitatem* rerum inter se, ut *actiones naturales & debite Elementorum, mineralium, vegetabilium, animalium*; huc denique *majoritas, minoritas, totum & partes*, (cùm inter se proportionatæ fuerint) reduci possunt: Ad *difformitatem*, ut *monstra, anomala, disproportiones*. *Adquidditas* sive *relatio realis* in Analogia rerum ad *Primam Causam*, etiamsi ex termino ad nos desumi possit, quia tamen non solum in nobis, sed extra nos & ubique describuntur *relationis istius termini*, ideo per se spectabilis pro-

proprium sibi adfiscit locum. *Adquiditates* autem sive
relationes reales quæcunq; ex *Instinctu Naturali* potissimum,
 mediante *discursu* & *sensu interno*, percipiuntur. In quæ
 enim *Discursus* jus integrum habere videtur, ad *relationem*
attributionis attinent. *Adquiditas* autem sive *relatio attri-*
butionis, ea est, quæ fundamentum ex utroque termino non
 propriè vel realiter in rerum Natura, sed in modo intel-
 ligendi obtinet, ut *dominia quædam*, & *servitutes*, *honores*
Encomia, *Ceremonia* &c. *Relatio mixta* ea est, quæ cum
 fundamento alicui reali innitatur, super-additum tamen
 aliquid ex *attributione* obtinet, estque præcedentium latissi-
 ma. Cum enim nihil adeò castum & sincerum in doctrinis
 quibuscunque deprehendi possit, quod non corruptionem
 & imposturam sive ab ingeniis subtilioribus, sive quidem
 à crassioribus patiatur aliquam, objectum quodcunque
 ultra propriam Naturam (fortasse non satis exploratam)
 aliquid ex *attributione* obtinebit; ideo in educationibus
 puerorum, legibus, Religionibus (in omni denique Ana-
 logia) plurima depravata, iniqua, prophana. Quâ ratione
 in omni *adquiditate* sive *relatione* Fundamenta relationum
 in quæstione undè *adquid* quatenus licet) inspicienda sunt.
 Cum enim *fundamenta* varia esse possint, (in *actionibus*
 enim & *passionibus* mutuas inesse ad *relationem* vires existi-
 mandum est) verum *fundamentum* illud vocamus, quod
 maximè est actionis principium. Licet interea in *relationi-*
*b*us nota sit legitima, Quod simul cum correlatis pmanetur
 & tollantur; hoc tamen interest, quod *fundamentum* si ma-
 neat integrum, *actionis* reiteratio quædam sive regeneratio
 dari potest, quod neutiquam sit ex altera parte. Etiam si
 enim sublato filio æque ac sublato patre, tollatur *relatio*:
fundamentum tamen (scilicet *vis generativa*) manere po-
 test. At sublato patre, tollitur & *relatio* & *fundamentum pa-*
ternitatis. Semper igitur *fundamenta* (quatenus licet) recen-
 senda

impos-
 tura &
 in religio

senda sunt, & à proximo ad remotum, & deinde ad remotissimum deveniendum est, ut tandem in illo acquiescatur. Veluti si per terminorum multiplicationem Bonitas illa nostra (ex Analogia cum objectis secundum sensus internos legitime conformatos orinnda) ad primam deferatur causam, tanquam suum fundamentum ultimum, altero termino Analogico subjectivè in nobis manente, sequitur quòd cessante Bono in nobis, cessat ex parte nostrâ Relatio illa quam ad Primam causam obtinet; æquè enim tollitur Relatio moriente filio, ac patre. Bonitas tamen primæ causæ tanquam Bonitatis nostræ fundamentum, novam generare relationem potest, & nobis tribuere olim, ut boni simus. Mira hinc oriuntur Consequentiæ; sed cum difformitas realis nostra ex parte dari possit, habemus etiam unde cruciemur in æternum, cum sine resipiscentia vera iisdem semper hæserimus vestigiis. Miserè interea torqueri Auctores observamus, dum verum & bonum illud quæ sunt relationes reales, à vero & Bono illo quæ sunt relationes attributionis sive discursus distinguere nescientes, subinde in Antilogias miserimas passim impingunt. Est denique scitu dignissimum, In omni actione naturali illud quod est actionis principium sive fundamentum, conformitatem aliquam (juxta Analogiam in quâ constituitur) intentare. Ideo ignis Assimilationem aquæ molitur, & aqua ignis, quorum actione mutuâ observabis, à principiis validioribus excludi heterogenea, ut homogeneam aliquam conforment Naturam: ubi interea plurima dantur similia, facilis erit actio, & vice versâ. Hæc igitur est actionum naturalium (sive sympathias rerum spectes, sive Antipathias) ratio, nexus, & norma, quæ tota ab Analogiâ illâ in qua constituuntur res universæ, ita pendet, ut si conditiones (immediatum Providentiæ Divinæ opus) adsint, in actum verè & realiter deducantur; quod non solum in Analogia rerum inter se, sed in nostrâ æquè constat

constat. Quodd enim ex Sensibus Externis audiamus, videamus, tangamus &c. ab Analogiâ ista & proportionem rerum inter se ortum ducit; quod Bonum denique vel malum ex Sensibus Internis videtur, iisdem legibus adstringitur, modò in animo habeamus semper, ea omnia quorum causæ nos latent, ab occultis Dei iudiciis temperari, quam tanquam unicam Notitiam Communem dubia ejusmodi quæcunque enodantem ubiq; proponimus: cujus usum egregium idcirco in iis omnibus quæ te vexant, comperies Lector. Ultimò, ut quanti sit ulus doctrina nostra de fundamentis relationum constet, advertes Lector, in ceremoniis, ineptiis, erroribus & figmentis quibuscunque aliquas vel aliquam saltem subesse Notitiam Communem, unde tota suffulcitur moles, quam vel quas extricare, seponere, et in seriem reliquarum Notitiarum Communium digerere, et antehac suasimus et continenter suadebimus, ut habeas primò quod scias, deinde quod credas, Lector. Affatim enim omni ferè in doctrinâ, maxime verò in Theologiâ suppetunt objecta intellectus & fidei, adeò ut in utriusque exercitationem satis (nedum plus satis) propositum sit. Distinguitur autem ad quidditas sive relatio à quidditate, quòd sit posterior Natura suâ; quòd terminos extra se habeat, & sit ad aliud; à qualitate verò, quòd neque intendi possit, neque remitti; neque (ubi realis fuerit, corrumpi; A quantitate verò, affectionibus ferè totis distat. Facultates denique quæ in ista quæstione respondent, sunt Instinctus Naturales, Sensus Interni, & Discursus; nihil enim adjumenti (nisi quatenus sunt in ordine ad superiores) Sensus Externi in quæstione ista suppeditant. Quomodo verò Instinctus Naturalis, & Sensus Internus circa relationes reales, Discursus circa relationes attributionis, et isti omnes denique circa mixtas versentur, suprâ docuimus. Ad Complicationem igitur hujus quæstionis cum reliquis quæstionibus accedimus, quam uti longe latissimam, ita maxime necessa-

God

first known
gen blue

riam inter quæstiones universas apud te statue Lector. *Complicationes* igitur primæ hujus quæstionis sunt, *ad-quid-an*, *ad-quid-quid*, *ad-quid-quale*, *ad-quid-quantum*, *ad-quid-ad-quid*, *ad-quid-quomodo*, *ad-quid-ubi*, *ad-quid-quando*, *ad-quid-unde*, *ad-quid-cujus gratia*.

Facultas quæ movet quæstionem, *Quomodo*, *Per Quod*
vel *Quibus Mediis*.

MEDIA, sive *conditiones* quæ ad *actiones* cujuscunque generis perficiendas desiderantur, exagitat *Facultas ista*. Sunt autem omnino diuersa juxta *objecti facultatis & Analogiæ* differentiam. Alia igitur exigunt *media* quæ per *meatum visus*; alia quæ per *meatum auditus*; alia quæ per *meatum olfactus*; alia denique quæ per *meatus gustus & tactus* trajiciuntur. *Quædam* deinde diuersa ad *conformationes sensuum internorum* postulantur, quæ ad *externos* propriè non spectant; quædam denique ad *Discursus conformationem*, quæ ad *Instinctum Naturalem* non attinent, & vice versâ, *supra & quidem* abunde docuimus. In hoc igitur omne situm est opus, sive *Analogiam rerum ad nos*, sive *Analogiam rerum inter se* respicias, Ut *media* *investiges* quæ *si dantur*, *nihil in se non mutuo agere posse* existima Lector; quo pacto omnis scientiæ arcanum erit *mediorum investigatio*. Proinde *leges & normæ actionum universæ* ex quæstione istâ eruendæ sunt; quibus datis & licita illa à veteribus decantata *Magia* *insurgeret*. Hæc igitur potissimum in suas classes distinguenda sunt, ut deinde ad *mediorum complicationem* devenias, & subinde in *objectis complexis* (sive *rerum*, sive *verborum*, sive *signorum*) an
universa

universa accesserint *media*, expendas : *Media* enim *mediis* complicantur, & quod respectu hujus est *principium*, respectu illius esse *medium*, ubique comperies. Cum igitur alia *media* in *objectis simplicibus*, alia in iis quæ commiscuntur vel quidem complicantur, subesse constet, *Media* quibus *Objecta* sive *simplicia*, sive *composita* cum *Facultatibus* suis Analogis conformantur, ut in promptu sint, quomodo in seipsis ita se habeant, nos ferè lateant. Te igitur incallescere ut ex igne vicino sentias, quomodo ignis in seipso sit calidus, nunquam conjicies : ita de colore, sono, &c. existimandum est, (nisi *Notitia aliqua Communis* subsit) quia sunt ex *Natura* : Sed in *artificialibus* aliter fit, quia sunt ex *Mente* nostra. *Media* igitur *artis* dignosci possunt, ita denique sunt necessaria, ut sine illis nulla *artis* institui possint præcognita. In *mediorum* igitur *investigatione* & pulcherri-
ma, & difficillima (sive *Artem* intelligas sive *Naturam*) sita esse cogita. Cum tamen *Discursus* per similitudines suas defectus cujuscunq; generis supplere conetur, extra limites elatus in errorem proclivis labitur. Pauca enim sunt (eaq; obscura) quæ in *naturalibus* deprehendimus; quippe *pulsus* & *arteriarum* micantium *motum* & *rationem* in seipso nemo mortalium vel cepit vel capiet unquam. *Causam efficientem* & *formalem* interea, immo & *materialem* quatenus est causa, in quæstione undè exponemus. Hoc interea de *mediis* cape, scilicet in eorum defectum omnem ignorantiam nostram rejici debere. Neque enim *Facultates* ad *objecta* quæcunque, neque quidem *fidem* ad eorum conformationem deesse posse, existimandum est. Quis enim, debita si *media* adsint, se *objectum* quodcunque percepturum (vel *Divinum* dicas vel *humanum*) inficias ibit? Quod igitur non intelligas *veritatem* quamcunque, vel *fidem* ei non adhibeas, vel ex *mediorum* indigentia, vel ex *obstructione* sive *mediis* indebitis provenit. Mens enim per se, & inter,

minata est, & ad ipsa ^{altem} extenditur. Rectè igitur dicitur senem, si organa eadem quibus in juventute usus est restituerentur, objecta quævis eadem facilitate, quâ olim, percipere possent. Callus membranis oculorum, lordes auribus (vel si quod aliud obstaculum) tollantur, singula munere suo pristino defungentur membra; neque enim senescit Anima. Hæc autem breviter de quæstione *quo-modo*, sive *mediis* rerum dicta sunt. A quæstione istâ autem reliquæ quæstiones totâ ratione ita distinguuntur, ut pluribus non sit opus. Quæ autem *Facultates* respondent, sunt *Instinctus Naturalis* & *Discursus*, neque enim *Sensus* vel *Externi*, vel *Interni* modum vel leges actionum per se attingunt. In quibus, quæ *consensu universali* firmata (nullo ut rationis indicio constent) ad *Instinctum Naturalem* tanquam postliminio revocamus, reliqua *Discursui* permittentes. *Compilationes* autem primæ hujus quæstionis sunt. *Quomodo-an*, *quomodo quid*, *quomodo-qualè*, *quomodo-quantum*, *quomodo-ad quid*, *quomodo-quomodo*, *quomodo-ubi*, *quomodo-quando*, *quomodo undè*, *quomodo-cujus gratia*.

Facultas quæ movet quæstionem, Ubi.

DE objectis quatenus sunt in loco, sive extra locum in spatio quærit *Facultas* ista, quæ subinde in *situm* (qui in quæstione *quantum-ubi* respondet) terminata, universas rerum capacitates integrat. Distinguitur autem *situs* à loco, quod hic terminos *ambientes*, ille terminos *describentes* objecti denotet. Quod etsi subtile quiddam videatur, ad rem tamen imprimis facit; ita enim huic sua latitudo, illi sua angustia obtingit. Est autem *Locus* omnis quatenus ad objectum refertur, aptissima quædam circumstantia, memoriæ imprimis familiaris. Ideo per *locos* ad reminiscentiam facillimus

facillimus datur transitus. Differentiæ autem *localis motus* enumerantur, *ante, retro, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, obliquè, &c.* quæ enim propriè existentia nostrâ ad *situm* spectant, in principio libri inter conditiones ad conformitatem objectorum cum facultatibus postulatas, posuimus. Ut *facultates* interea quæ modo quodam universali per maxima distantiarum intervalla sentiunt, & quidem præsentiant, modò meatus non obstruantur, (quia non sunt hujus loci) mittamus; Ad *Facultates* accedimus, quæ hac in quæstione appositè respondent. Sunt autem *Sensus Externi*, & quidam *Interni*. Ex quibus *Externi* circa eorum *locum* quæ sunt extra nos, *Interni* mediante *discursu* circa *facultatum internarum* ordinem, distributionem, & latitudinem versantur; quod accurata illa observatio, quam in doctrinis nostris poscimus, satis indicat. *Complicationes* autem primæ hujus quæstionis recensentur, *ubi-an, ubi- quid, ubi- quale, ubi- quântum, ubi- ad quid, ubi- quomodo, ubi- ubi, ubi- quando, ubi- undè, ubi- cujus gratia*, quæ quidem, quia nihil absque *loco* neque fingere possumus, ubique occurrunt.

Facultas quæ movet quæstionem Quando.

SUB quæstione istâ quærimus de *objectis*, quatenus mensurantur à *Tempore*, sive *præsente*, sive *præterito*, sive *futuro*; sive extra omne tempus per *aternitatem suam* describantur. Huc igitur spectant momenta *Temporum*. Cum interea communis ratio *temporis* ex *motu corporum celestium* ritè desumatur, ad immortalitatis spem non parum juvamus, dum in corporibus illis Divinis eandem constantiam & virtutem nulla ex parte imminutam, quam à præcedentibus accepimus sæculis, observamus. Eædem igitur

immortalitas

igitur herbæ, iidem qui olim fructus, &c. iidem denique viribus pollent. Neque igitur in nobis quod cœlestis fuerit originis, esse potest morti obnoxium, suas ut abeant singula in partes. Ad *Facultates* quæ respondent hac in quæstione accedimus; quædam autem circa *Tempus præsens*, quædam circa *tempus præteritum*, quædam denique circa *futurum tempus* versantur. Cum enim sint omninò distincta tempora ista, & *diversas* denique *conditiones* ad eorum conformationem postulent, *diversis* idcirco *Facultatibus* respondent. Ab *instanti* incipiemus; quæ autem circa *præsens* vel *instans tempus* versatur, est *Facultas aliqua Analoga particularis*, neque enim è *motu* desumi posse exinde constat, quod posterior sit *motus*, ut qui habeat partes in quibus plurima *instantia* subsunt. Quæ igitur circa *motum* versatur *Facultas*, nimis hæret, ita ut totum effluerit necesse est, ex quo indicatur *instans*. Habet igitur *Facultatem Analogam* distinctam in nobis, quod ipse *sensus* docet. Aliter enim se non jam esse, sed solummodo fuisse unusquisque sentiret; Licet interea *tempus* & *motus* inter se denuò conformari possint, omninò per se distinguuntur: quod ex eo patet, quòd non solum *instans*, sed ipsam etiam *æternitas* illa quam nullus mortalium *Primo Enti* non tribuit, ex *motu* describi nequeat; uti enim non pertingit *æternitatem Motus*, ita quidem in illo præterit *Instans*. Alia datur etiam circa *præterita* *Facultas* à priori prorsus distincta, quod *diversæ conditiones*, & *sensus diversus* satis probant. Quæ igitur circa *præterita* versatur *Facultas*, (ut memoriam sive quidem reminiscenciam mittam) *fide* quadam tacitâ responder, quam tamen ita à *credulitate* distinguimus, ut licet historiam olim conscriptam inter *verisimilia* relegemus, (uti quæ à narrantis auctoritate pendeat) quædam *sacra* tamen in Auctoribus occurrere posse, quibus nemo ferè ad sensum negaverit, pro confesio habemus; quo pacto tanquam *Instin-*
Eius

all
agree

Ætus Naturalis, vel saltem *Gratiæ opus genuinum*, hujusmodi omne agnoscendum est. Sed quia obscuri satis sunt istiusmodi *sensus*, summâ attentione ad eorum distinctionem opus fuerit, quum maxima ex parte qui ad Auctorum lectionem excitantur *sensus*, sint *Notitiæ illæ Communes* quæ nos esse *justos, temperantes, fortes, vindictam Divinam præcavere &c.* monent, quod apertius docebitur, ubi de *verisimili* erit sermo, Nullane autem datur circa futura facultas, & tota erit de subsequen-
 tibus *conjectura*? Anne improvidus ille qui in præsentibus ita hæret *corporeus sensus*, ut ab illis ægrè divelli patiatur, ita totum occupatione pessimâ habebit hominem, ut nullus *Diviniori Facultati* futurum statum prætentanti pateat exitus, nisi à morbo, vino, dementiâ, *enthusiasmo* reserentur, et soli futura æterna frustranco et inani conatu consecrabimur? An verò *futuram vitam* non magis adsequitur homo, quam conclusus in utero istam? Utcunque certissimum est, non temerè inditas fuisse *Facultates* istas, quas suum desertura domicilium ita mirè explicare solet *Anima* nostra, ut tanquam volatura alas quatit: si non igitur hæc in vitâ, saltem post illam, sese exerturas *Facultates istas* par est credere, (cùm nefas sit putare frustra à Natura dari) et nos *præterita & futura* consilio sapientissimo perspecta habituros existimandum est. De modo illo universali ex quo *futura sentire*, imò & *præsentire* possumus, suprà dictum fuit. Ad distributionem facultatum quæ in istâ quæstione respondent, accedimus. *Sensum* autem illum *præcipitem* qui totus ad *præsentia* componitur, inter *corporeos* et ad *Belluinam Naturam* spectantes facultates rejicimus, (sua licet ipsi *menti* circa *præsentia* non desit facultas.) Quæ nim *Facultates* circa *præterita* et *futura* versantur, alius quiddam spirant, et tanquam *Diviniores* habendæ sunt: Est porro in nobis *Facultas æternitati respondens*, quæ medio *Notitiarum Communium* in

1 futur
1 state

some
about
to escape

unum & *præterita*, & *præsentia*, & *futura* cogit. *Complicationes* autem primæ hujus quæstionis quæ ubiq; se immiscet, (*est enim, fuit, vel erit, est veritatis cujuscunq; copula*) sunt, *quando-an, quando-quid, quando-quale, quando-quantum, quando-adquid, quando-quomodo, quando-ubi, quando-quando, quando-undè, quando-cujus gratia.*

Facultas quæ movet quæstionem, Undè.

QUÆSTIONE istâ *causas rerum* indagamus, five *formales*, five *efficientes*, five *materiales* facrint. *Vnde* enim hæc omnia sonat; quo pacto *quæstiones*, à quo, è quo, ex quo, de quo, & propter quod huc reducuntur. *Plurimæ* igitur heic subsunt quæstiones, quæ tamen compendii gratiâ in unam contraximus, ita ut *universas de Causis* quæstiones (*præter quæstionem cujus gratia* five *propter quid*) complectatur quæstio ista. Quo in argumento notandum venit, quæstionem istam quatenus *efficientem* in se continet, à quæstione *quomodo* distingui; quod hæc *efficientem simpliciter*, illa *efficiendi modum* exagitet; quâ ratione imprimis inter se distant. Id quod non advertit Schola, quæ tamen *formalem* ab *efficiente* distinguere conatur, licet ferè ubique eadem in *naturalibus* sint; *causa* enim *formalis* si daretur quæ non ageret, non jam *causæ formalis*, sed *principii* naturam referre dicendum foret. *Causa* autem in universum id denotat, à qua *esse rei* pendet; quo pacto & quod latius quiddam & magis indeterminatum sit, *Principium* ab illâ distinguitur. Quæ igitur sub quæstione ista designantur, jam vides Lector. Si cui tamen in plures secare partes lubeat quæstionem istam, per me nihil vetabit, cum in universis doctrinis *differentiarum investigatio* veritati sternat viam. Inter cunctas autem quæstiones non est

1ª Cause

est quæ magis accuratam postulet disquisitionem. Uti enim nihil fit sine *Causa*, ita nihil sine illâ perfectè cognoscitur. Ideò in rerum resolutione ultimâ ad primam aliquam *Causam* deveniendum est, quæ si *sensus corporeos* lateat, (cum & *Anima* seipsam quodammodò lateat) haud equidem mirum est. Satis est *Intellectui* patere, & nullo non ex objecto constare posse. Sequitur divisio *Causarum* in *causam* & *concausam*, in *causam per se*, & *causam per accidens*, in *solitariam* & *complexam*, in *communem* & *propriam*, in *magis* & *minus principalem*, in *remotam*, *propinquam*, & *proximam*. In quarum distributione satis superque ab Auctoribus sudatum est; quos consule ea lege, ut cum ad *medias causas* deventum fuerit, illas scilicet quæ inter primam & ultimam intercedunt, id semper in animo habeas, Ex quâ *Facultate* probant, quia præpedita & quidem ardua valde est *catenæ illius causarum investigatio*; denique ubi plures subesse possunt *causa*, ut cautè pronuncies. Exempli gratia, durus lapis ex calore, ex siccitate, ex frigore, ex sale &c. reddi potest; temerè igitur in unam aliquam *causam* impingetur. Vulgus tamen in hâc vel illâ hæret; Cum enim *notitia sit communis*, unam omnium esse *Causam*, à *Discursu*, *Notitia ista Communis* in particularia ita deducitur, ut non nisi unam uniuscujusq; objecti ut plurimum statuatur. Sed de hiis libro nostro de errorum Causis (juvante Deo) instituetur sermo. Ubi non solum in omni *falso* veritatem aliquam subesse, demonstrabitur, sed media etiam dabuntur, quibus illam eruere possis. In *mistis* igitur *mistas* ponere *causas* nihil vetat, quoniam à simplicitate formæ illius internæ, quæ ista omnia in se coëgit, minimè adimitur. Cum enim *forma* sive *anima* uniuscujusque agentis naturalis, sive viventis, id sit quod habet scientiam suæ speciei, potens erit sub quibusdam conditionibus signare materiam, & ex vi suâ plasticâ seipsam educere, & ad

Facultates denique nostras explicare. *Materia* interim optimè per *susceptibilitatem suam* formarum describitur, neque enim aliter indigitari posse existimandum est. *Facultates* denique quæ hac in quæstione egregiè respondent, sunt *Instinctus Naturalis & Discursus*. Plurimæ igitur circa *causas Notitiæ Communes*, quas *Discursus* mirè exasciat, deducit, dedolat, nullibi ferè suas non supponens *causas*, nullibi ferè non imponens. Denique *discursus* à *causa* ad *causam* regrediens, nullibi sisteret, nisi *Instinctus* aliquam primam doceret *causam*. Hæc igitur imprimis distinguenda sunt, ut quæ ab *Instinctu Naturali* notitiæ, quæ etiam à *Discursu* ortum ducunt, suo reponantur loco, & nulla *Facultas* ultra suam provinciam sapiat, quo pacto omnis errori præcludetur via. *Complicationes* primæ hujus quæstionis sunt, unde-an, unde-quid, unde-quale, unde-quantum, unde-adquid, unde-quomodo, unde-ubi, unde-quando, unde-unde, unde-cujus gratiâ.

Facultas quæ movet quæstionem, cujus gratia.

QUÆSTIONE ista, cujus synonyma sunt, *quare*, *quapropter*, *cur*, *quamobrem*, vel *propter quid*, *objectorum causam finalem* investigamus. *Causa* autem *finalis* ea dicitur *cujus gratiâ aliquid est*. Cum autem omne *agens naturale* propter *finem* agere, (qualiscunque tandem ille fuerit) *Communis sit Notitiæ*; *finis* ille (quatenus licet) in rerum scrutinio primò explorandus est. Omnia enim à *fine* quodammodo pendent; ideoque an sit aliquis *finis* per *accidens*, *intermedius* vel *subordinatus* loco *veri finis* substitutus, accuratè disquirendum est. Distribuantur autem *fines*, in *finem per se*, & *finem per accidens*, in magis & minus *principalem*, in *communem* & *propriam*, in *proximum* *medium*

medium, & remotum, ulteriorem & ultimum. In quibus observatu dignum est, *Finem per se non tollere finem per accidens; neque magis principalem, minus principalem; neque ultimum, intermedium; neque proprium, communem, vel vice versa, nisi ubi subordinati fuerint.* Quemadmodum igitur *causarum*, ita *finium* series quædam datur & ordo. Et uti *causæ causis*, ita *fines finibus* terminantur; licet interea præter *finem proximum & ultimum* pauca de rerum *finibus* consent, eaque in *Analogiâ propriâ* (extra illam enim sapere non datur, nisi ultra facultates sapere lubeat) sobriè de rerum *causâ finali* statuendum, nisi *Communis* aliqua subsit *Notitia*. Ideo sive *plantas*, sive *animalia* &c. spectes, attentè & cautè admodum de *fine* propter quem in hanc lucem prodire, pronunciandum, tali licet in *Analogiâ* erga nos sint constituta. *Ultimum* interea rerum *finem* illum vocamus, *cujus gratiâ intermedii sunt*; qui enim propter *aliud* est, *ultimus* esse non potest. Hunc igitur imprimis suspiciendum volumus. Cùm autem *communis rerum finis* sit *Beatitudo æterna*, ut quæ sit *optimus propriæ conservationis status*, nihil non in *Beatitudinem* illam *æternam* pro viribus suis contendit, quæ nisi in *Deum* caderet, quidni ulteriùs feramur? Omnia igitur *Deum* (*Beatitudinem* scilicet *æternam*) quodammodo adoriuntur. Quod ut clariùs constet, *attributum* quo *Deus beatus* statuitur, ex *consensu universali* sancitum est. Qui enim *providentiam Dei particularem* è medio tollere conati sunt, in eâ stetere sententiâ, ut *Deum* omni molestia liberarent, & *Beatum* agnoscerent. Sub hoc denique nomine ab *infantibus* cognoscitur, imo & appetitur *Dens*, quo pacto, ab *obscuritate* illâ, imo & *distantiâ* in qua latere videbatur, asseritur *Deus*. *Facultates* denique quæ in hac quæstione respondent, sunt *Instinctus Naturalis* & *Discursus*, illæ ipsæ nimirum quæ in quæstione præcedente versantur, maximè

Offon
La Plau.

Dens
Instinctus
provid.

idem cùm sit & *prima causa rerum, & finis ultimus*. *Complicationes primæ denique hujus quæstionis sunt, cujus gratia-an, cujus gratia-quid, cujus gratia-quale, cujus gratia-quantum, cujus gratia-ad quid, cujus gratia-quomodo, cujus gratia-ubi, cujus gratia-quando, cujus gratia-unde, cujus gratia-cujus gratia.*

Sequuntur *Conscientiæ* quæstiones, *an ita esse debeat illud de quo agitur, deinde quid esse debeat, &c.* donec post examen debitum *foro interiori* factum sit satis. Huc igitur reducenda, quæ ad nostras spectant partes, five ea quæ in *foro interiori* exagitantur. In *naturalibus* enim five in iis quæ sunt extra nostram provinciam, nimis est procax & petulca quæstio ista, de quibus fusiùs libro nostro *De Conscientia* erit sermo.

Hiis denique, (ne fucum desideres) addi possent *cognata, similia, diversa, disparata &c.* Sed quia ex superioribus quæstionibus ritè complicatis quæcunque ad veritatem postulatur, erui possunt, cautè istis utendum. Cùm enim *similitudo* non minùs erroris, quàm *differentia* veritatis sit ansa, *similitudines* & speciosas illas *equiparationes* (tanquam præstigias, & falsariorum artes) à *Veritatibus* nostris longè ablegamus.

DE USU ZETETICORVM.

Restat ut de *complicationibus*, ac denique de usu nostrorum *Zeteticorum* quædam subjungamus. Circa *complicationes* autem non est quod prolixiores simus, quia unusquisque è prioribus quæstionibus rationes posteriorum usque ad *tertiam, & quartam conjugationem*, (quas æquè utiles comperiet) facillimè eruere possit; in quibus insistendum, ubi accurata rei notitia proponitur. Hæc igitur

igitur *alternatim* copula, ut tandem de omni *objecto* sive *incomplexo* sive *complexo*, quæcunq; sciri possint explorata habeas. Neque obstat, quòd barbarè sonent *complicationes* istæ, cùm neque *verba rebus*, neque *res verbis* ubique respondeant, sed aliquando *supervacanea*, aliquando etiam *nulla* existant. Satis habes, si exinde ad *proprias* regredi *Facultates*, & universas in examen revocare doctrinas possis. Neq; enim ultra *quæstiones* istas, modò *complicentur* juxta methodum nostram, vel cogitari datur. Neq; aliæ demùm quæ respondeant, subsunt *Facultates*. Neq; aliâ lege demùm *inter se conformantur*. Universæ igitur rerum *conformitates* ex istis desumendæ sunt; qui enim cis *quæstiones* nostras sistit (in *objecto* quocunque) rem non pertingit, ultra illas autem neq; fingi potest. Quod unicè interea agendum restat, est, ut *differentiarum enumerationem* & *dispositionem aptam* apud te statuas: ex quibus & *quæstionibus* nostris nihil non perficies. Exempli gratia, cogita *objectum* quodvis sive *simplex* sive *complexum*, *facultates Analogas* adhibe, ut quæras *an sit*, demùm *quid sit*, postea etiam *quæstiones nostras* complica, & nihil præterea superesse comperies. Cùm denuò propositioni alicui novum aliquod prædicatum adtexere placuerit iidem gradibus insiste, scilicet quærens *an sit*, *quid sit* &c. quæ deniq; *Facultates* in hiis omnibus respondeant adverte, ut tandem etiam in sententiam venias. Admiratione dignum interea oscitantibus videri potest, universa Authorum dogmata *complicationes quasdam esse differentiarum* (nempe illarum quibus *Facultates* in nobis respondent) per *quæstiones nostras*, & copulam *Est* (*Non Est* enim ad *Est* reduci potest) neque ulterius ferri posse; Quod qui expertus fuerit, (etiam si operosum alicubi esse possit) nos integram doctrinæ Methodum tradidisse comperiet. Dùm igitur *Authores* evolvimus, in id incumbendum est, ut *proposi-*
tion-

nes singulas juxta quæstiones in quibus prædicantur, expendamus, ut denuò facultates respondentes (sive in classe Instinctus Naturalis, Sensus Interni, Sensus Externi, sive Discursus reponantur) & conditiones denique conformitatum, exploratas habeamus. Authores interea vices objectorum supplere cogita, dum Notitias Communes excitant, quod ipse sensus (si expendis) docet. Eousq; igitur juvat Authorum lectio, maximè verò eorum qui circa causas rerum & fines versantur; undè enim res sint, & cujus gratia disquirere, ita nobis à Natura insitum, ut in quæstionibus istis Instinctus Naturalis (quemadmodum suprà docuimus) imprimis respondeat. Neque igitur ut Philosophias mittam, religio, vel lex justa à Sacerdote vel Magistratu jubetur, sed à Conscientia; neque magis ille, quàm ipsa sibi ipsi imperat. Prævaricatores interea utriusque ut dentur, hoc ipsum à Conscientia non habent, licet Facultas consciens (veluti omnis præterea Facultas) hoc decreto alligetur, ut oppilari ad tempus absque objecto suo debito, denique filere possit. Universæ igitur veritates ab objectorum perceptione debitâ pendent. Quæ enim obstruitur Facultas, objectum suum non pertingit, quo modo opiniones falsas præconceptas totum veritatis systema pessundare, principio libri docuimus. Quando igitur aliquem erroris redarguis, tota forsàn opinio còvellenda non est: aliqua enim in omni fere errore subest veritas. Hæc igitur primò extricanda, & eousque vos convenire asserendum est. Postea per quæstiones nostras & facultates proprias, quomodo error irrepperit, demonstrandum est. Quo pacto & pertinaciam illam, quæ in iis qui mordicus suas tuentur opiniones inveniri solet, declinabis, & ad veritates reliquias sternes viam. Quando igitur ex objectis (sive rerum, sive verborum, sive signorum) Facultates excitantur, magnum in veritate progressum facies, si diversitatem sensuum sive affectuum in teipso expendens

pendens, quod novum est, ubiq; novâ notâ in memoria signas. Omnes enim *Facultatum* operationes ex *Sensu Interno* æstimantur; neque enim aliter *Intellectum* à *Voluntate*, *Amorem* ab *Odio* &c. distinguere vales. *Sensu* autem illo *Interno* si rectè usus fueris, quot sunt rerum *differentiæ quidditative*, tot *Facultates analogas* in te comperies, quemadmodum in principio libri docuimus. Hiisce igitur tua adaptabis *nomina*, ut tandem & *facultatum* & *objectorum* numerus constet. *Quæstionum* enim, quæ de illis sciscitari possumus, methodum facillimam heic exhibuimus Lector; quorum rationem tamen (prout à nobis exhibetur) haud ita servare necessum fuerit, ut ubique à serie nostra incipiendum sit. In aliquibus enim objectis post quæstionem *an*, & *quid*, quæstiones *ubi*, *quando*, *undè* &c. exagitari debent. Porro in plurimis quæstiones nostræ *complexæ* & *complicatæ* ante *simplices*, & *incomplexas* in examen veniunt. Usus denique *Quæstionum* nostrarum est, ut earum ope homo quicumque sive doctus, sive indoctus, sive Græcus, sive Barbarus, ex puris naturalibus & experientiâ doctrinam certissimam conficere possit, secundum *definitiones*, *divisiones*, *conclusiones* quascunq; absque ullius præceptoris adu iniculo, quid *verum*, quid *verisimile*, quid *possibile*, quid *falsum* indubiè ex facultatibus propriis adstruens: primum certitudinis locum *Notitiis Communibus*, medium *Sensibus Internis* & *Externis*, ultimum deniq; *Discursu* tribuens: Aliorum scripta ad normam istorum vel approbans, vel quidem reprobans & damnans. Quæcunque enim ex *Facultatibus* sciri possunt, heic docentur; extra illas autem neque fidus conjecturæ locus. Desinant igitur deinceps imponere Authores, cujuscunque tandem classis fuerint; cum enim circa eadem versemur objecta, cur hic illo peritior evaderet? Sobriè interea sapiendum & potius intra *facultates* quàm extra. Neque igitur calami-

unbund
as well
as bund

toso juveni à præceptore tetrico miserè distorto probro-
 sum videatur, si subtilitates & ineptias *Scholarum* se mini-
 mè a dsequi occlamitet, ea lege, ut res ita esse non posse mi-
 nimè diffiteatur. Neque enim *Facultates* quæ res ita esse
 probant, res aliter esse non posse probabunt; nisi, id quod
 dicitur cum aliquâ *Notitiâ Communi* ex diametro pugnet.
 Brevi in id redeat omnis *Scholarum* disputatio, ut constet,
 ex qua *Facultate* probant, suas quas asserunt sententias. Quâ
 in re summoperè curandum (uti sæpè monuimus) ne ex *dis-*
cursu probent ea, quæ sunt objecta *Sensuum Externorum &*
Internorum, vel vice versa. Neq; deniq; *Notitiarum Com-*
muni fidem convellant; sed unicuique *Facultati* ita
 suos tribuant cancellos & metas, ut errori præcludatur via.
 Ne quid interea desit, *Methodum quandam studendi* ex
 ipsis vocabulariis exhibemus, in quibus non solum nomi-
 na ad *differentias rerum incomplexas* satis accomodata, sed
 earum etiam *complicationes quasdam* in unum aliquod
 vocabulum contractas deprehendes. Hæc igitur utcunque
 exagita, de verbo unoquoq; quærens primò *an sit*, tum *quid*
sit, *quale sit*, *quantum sit*, *ad quid sit*, &c. deinde cui *facultati*
respondeat; denique *quibus legibus conformetur*; quo pa-
 cto non solum rerum *essentias*, sed earum *relationes* diver-
 sas per universum vocabularium] disseminatas in ordinem
 coges. Quo in scrutinio simul cum *facultatibus* propriis
Auctores qui saniores ex communi sententiâ sunt habiti,
 in subsidium voces. Hæc igitur facillima habeatur *studen-*
di methodus. Neque erit, quod te moretur, si ea quæ de
differentiarum, *specierum*, & *generum* investigatione in
 sectione nostra de quæstione *quid* adduximus, probè intel-
 ligas. Tua solummodò interest igitur, ut *Grammaticam*
 discas, cui & *Logicam* adjicere potes, quam (tanquam uti-
 lissimum inventum) tibi commendatam volumus; modò
 nævos & errores illos quos passim hoc in libro perstrinxi-
 mus.

mus, animadvertas. Quin & *Prædicamentorum* nomina (modo ex iis quæ suprà adduximus, explicentur) retinere licet. Sub finem *Zeteticorum* nostrorum jam superest, ut *numerus propositionum* quæ de re quacunq; prædicari possunt, (sive *veræ* fuerint, sive *falsæ*) doceamus. Multiplica *primum* verbum per *secundum*, & per *productum* multiplica *tertium*, per cuius productum denique *quartum* multiplicandum est, atq; ita pari lege usque ad calcem libri, synonymis solummodo demptis, in cuius locum *modi, declinationes verborum*, &c. quæ ad Grammaticam spectant, substituantur. Quâ ratione in postremo omnis *compositionis* numerus insurget: quod quidem hoc in loco adnotare placuit, ut & *veri* & *falsi* terminos dari posse scias, cum aliter inventum sit omnino inutile. Jam autem Lector habes *Zetetica* nostra, in quibus non satis fuerit, quæstiones & nuda verba tenere, nisi quæstionum illarû *explicationes*, immò & *complicationes* juxta methodum nostram animò infigas; quod quidem è difficilius comperies, quòd voces nostræ in alienum sensum ab Authoribus torqueantur. Hoc igitur imprimis adverte, ut tandem in Anatomem & dissectionem opinionum vulgarium devenias; Propositiones enim dividit, & frustillatim exhibet methodus nostra. Plurima deniq; de *Prædicamentorum vulgarium* angustia, iniquâ distributione, divisione, confusione dici possunt. Quia tamè ex professo contra Authores scribere nostri non est instituti; quia porrò ex eorum collatione cum nostris (quibus utinam satis Latina extarent nomina) ista facillimè deprehendi possunt; idèò manum è tabula. Ne quid interea in doctrinâ nostrâ ingenuus Lector desideret, definitionem aliquam *Veritatis* (scilicet nostræ) ex methodo suprà allatâ aggrediemur.

Quæstiones.	DEFINITIO VERITATIS.	Probationes.
<i>In quæst. an sit.</i>	Veritas est.	Probat. notitia communis.
<i>In quæst. quid.</i>	Conformitas quædam con- ditionalis.	Prob. not. com. & discurs.
<i>In quæst. qua- le.</i>	Conditiones obtinens, quæ ut semper & necessariò postu- lentur, non tamen semper & necessariò adliunt.	Prob. commu- nis notitia & discursus.
<i>In quæst. quan- tum & ad quid.</i>	Ad mensuram rerum, modò conditiones adsint, extensi- bilis.	Probat. notitia communis & discursus.
<i>In quæst. ad quid.</i>	Inter objectum quodvis ap- parentiam, conceptum, & intellectum.	Prob. not. com. & sens. Ext. vel Int.
<i>In quæst. quo- modo.</i>	Medio conditionum, quæ ad veritatem objecti cuiusvis, apparentiæ, conceptus, & intellectus desiderantur.	Probat. notitia communis & discursus.
<i>In quæst. quan- do.</i>	Quando objecta per conditi- ones istas, cum facultatibus cognatis conformantur.	Probat. sensus Ext. vel Int.
<i>In quæst. ubi.</i>	In ipso debito conformatio- nis puncto sita.	Prob. not. com. & sensus Ext. vel Int.
<i>In quæst. undè.</i>	A causa aliqua primaria Ana- logiam rerum disponente, proveniens. (&)	Probat. notitia communis & Discursus.
<i>In quæst. cujus gratia.</i>	Ad perfectionem hominis pro causa sua finali, facit.	Prob. not. com. & discurs.
Habet contrarium privativum, ignorantiam, positivum errorem.		

Restat, ut ex quæstionibus nostris & simplicibus, & usq; ad tertiam aut quartam conjugationem alternatim complicatis expendas, quid sit illa conformitas, quænam sint illæ conditiones, deinde quales sint, & quantæ &c. Deniq; facultates respondentes adhibendæ sunt, ut tandem etiam in sententiam venias; quo pacto Veritatis systema pulcherrimum suis numeris absolutum insurget. Quàm jejunæ igitur & imperfectæ sint vulgatæ Scholarum definitiones, quæ ex genere aliquo subalterno, & differentiâ quâdam solummodò constituuntur, quàm procaciter etiam veritates suas obtruserunt Auctores, cum nullam Veritatis definitionem præmisere, jam vides Lector. Attamen eorum nullus non veritatem puram putam se tradere existimat; imò & sibi uni credi postulat; sed quam rectè ex nostris patet; ex quibus nisi vera illa *Ars apodeictica* (huc usq; ignota) confecta sit, neq; confici posse contendam. Plurima interea istis adjici possunt: quod *Scholarum* sit opus. Satis enim fuerit hoc in opere *Veritatis* jecisse fundamenta; Quod qui ambigunt, videant Auctorum definitiones; cujusmodi sunt, *Veritas est conformitas cum mente Divina*, *Veritas est forma verorum*, *Veritas est proprietas uniuscujusque rei*, quod stabilitum est ei, &c. frustella definitionum & ramenta, quæ piget referre. Videant (inquam) an vel definierint *Veritatem*, vel ita distinxerint, ut ad molem librorum suorum sustinendam sufficiat.

Fuerunt *Facultates*, *objecta*, & *conditiones* deniq; quibus inter sese conformantur. Methodus jam & ordo concinnus instituendus superest, ut tota series constet. Quia autem prima ultimis nisi per media connecti nequeunt,

the
Schools

queunt, Facultatum autem *prima* in omni homine (immo & in universo) sit *Instinctus ille Naturalis*, qui circa *propriam conservationem uniuscujusque individui, speciei, & generis* versatur; objectorum autem ultimum sit *Beatitudo illa aeterna*, cujus gratiâ cætera quæcunque bona experuntur, (reliquis Facultatibus & Objectis intercedentibus) *Beatitudinis istius conformationem* (quatenus scilicet ex veritatibus *Naturæ*, sive *Providentiæ Divinæ Universalis* elici potest) unicâ tantum propositione complectemur. *Totis facultatibus intermediis ritè conformatis, ipsa conformatur Beatitudo aeterna.* Quænam sint *Facultates illæ intermediae*, quæ lege denique cum objectis suis, sive propriis, sive communibus in nobis conformentur, abundè dictum est suprâ. Jam autem habes Lector *Veritatis* systema pulcherrimum, è sapientia, sive providentia rerum communi desumptum; cujus ad amussim *sententia Divina* explicanda venit, quæ totam animam, id est totam *Notitiarum Communium* seriem probè dispositam; totum cor, i. e. totos *Sensus Noëticos & Divinos internos*, totas vires, id est, totos *Affectus Corporeos* cultui Divino vendicat, quin et *proximum tuum* sicut te ipsum diligere jubet. Heic igitur rigidissimo cuivis satis aspera exhibetur doctrina. Neque enim satis fuerit præcoceam quandam fidem, sive credulitatem obtendisse; neque demùm ex una quavis facultate *Beatitudinem* ambiisse; totæ conspirent, concurrant oportet. Neque igitur petulca vel mollis est *Notitiarum Communium* doctrina, sed gravis & seria, talis nimirum ut totum postulaverit hominem. Hujus ad normam demùm intelligendum, quod omnium ore teritur, nempe *Non esse nisi unam veritatem*. Cùm enim ex *Facultatibus intermediarum* debitâ conformatione, *prima ultimis* jungantur, in unicam *Veritatem* sive conformitatem sit *reditus*. Ne quid interea isto argumento desideret Lector, operæ pretium duximus hoc in loco paucis aeternâ

subjungere, cur à veteri Scholâ doctrina illa de *Beatitudine aternâ* verbis disertis omiſſa videatur. Nos quidem re ipsâ, non omitti contendimus. Si enim *summum bonum eſt*, quod ab omnibus expetitur, eodẽ cum *Beatitudine aterna* recidit; nihil enim intereſt, ſi explicationem advertas. Quod namq; *aeternum* non eſt, *summum* eſſe nequit, neq; *eminenter Bonum*, quod non *Beatum* omni ex parte efficit; Idem igitur fuerit *Summũ Bonũ & Beatitudo aterna*. Miſerẽ interea à definitione ſua defecit *Antiquitas*, dũ vel in *honore, divitiis, voluptate corporea &c.* (quorum 288 recẽſentur opiniones) ex quibus nulla *ſumma*, quãdam neque *Bona*, *Summum* illud poſuit *Bonum*. Cur interim *Beatitudinem illam aternam* (quod in hac vita eſſe nequit) apertẽ non explicabant veteris Scholæ tenebriones, rationes iſtæ reddi poſſunt. 1. Quod intra hujus vitæ commoda ſtantes, de futuris parum ſolliciti, non advertebant ſe *aeternum* aliquid expetiſſe; neq; enim in promptu fuit, *aeternum* eſſe, quod *summum* cupiebant. 2. Quod leges, quibus *Facultates cum objectis cognatis propriis conſormantur*, (i. e. *veritatem*) ſive evertentibus, ſive non ſatis explorantibus, *Spes illa Beatitudinis aternæ* in interno foro interdicta fuit, inter quos tamen vox communis obtinuit, *neminem ante obitum Beatum*. Ut nunquam ſatis mirari poſſimus, *ſœlicitatem illam aternam* in requie quãdam à laboribus ad eodẽ frigidẽ ponere voluiſſe. Magnò igitur bono *Concionatores celeberrimi* audiuntur, dum *vera facultatum objecta* proponentes, cœtũ frequentem ad melioris vitæ ſpem componunt, facultates quæ aliquando ſilent, expergilcentes. Atq; ita ad *Revelationẽ* mox accellurus, (ut te aliquo ſaltem onere in propoſitâ investigatione ſublevem.) *Notitias Communes* ſolenniores circa *Religionem*, ſive Articulos illos, de quibus inter omnes ſummẽ conventum eſt, præmittendos curavi.

Notitiæ

Notitiæ communes circa Religionem.

DE *Revelatione* sermonem illicò habituri, quædam tanquam ipsius *Revelationis* præcognita, exaranda duximus. Neque enim omnis *Revelationem* ostentans *Religio*, bona; neque demum quæ ejus auspiciis prodit, vel *necessaria* quævis vel quidem *utilis* doctrina. Quædam expungi, excindi possunt, quædam debent. Cui usui *Notitiarum Communium* doctrina adedò inservit, ut citra earum opem nullus cōmodè institui possit *Revelationis*, vel ipsius quidē *Religionis* delectus. Quæ enim de *implicitâ fide*, non solū orbe nostro, sed etiam inter remotissimas gentes vulgo jaçantur, minùs ad rem faciunt. Hujusmodi autem sunt, *Rationem Humanâ* exauctorandâ, *Fidē* substituendam esse: Penes *Ecclesiam suâ* (quæ errare non potest) jus Divini cultus extare cujus judicio idcirco in omnibus insistendum: Neminem ita propriis viribus considerare debere, ut sacrosanctam *Antistitum* Verbiq; cœlestis *Præconum* potestatem in examen revocare sustinuerit: Eorum quæ prædicantur (tametsi capturn humanum superent) veras adedò subesse causas, ut non tam ventilanda, quàm reponenda fuerint: Deum ista immo et majora posse. Hæc omnia (inquam) & istius farinae Argumenta (pro sæculi & regionis diversitate) tam falsam quàm veram adstruere solent *Religionem*. Quælibet ex *magistris* isto (ne dicam *magistris*) vernabit semine, quælibet spicabit *fides*. Quis enim gregi suo immundo non ista suggerat solennis impostor? Quæ non hoc pacto barbara asseratur *ignorantia*? Quodnam ullo ævo abrogabitur commentum, præsertim ubi placita sua cœlitus tradita asseveraverint *Nomothetæ* vaserimi, quibus *falsa veris* admiscere, *vera falsis* diluere in more fuit? Proinde nisi ex *Notitiis Communibus*,

agst
Revel &
Religionem

facti
dum
epi
clergy

solam
impostor

bus veritati sternatur via, et sua unicuique articulo tribuatur dignatio, quidni vel ineptissima quævis obtinuerit sententia? Certè utcunque nugentur, qui ex ambiguis Lēbīisq; *credulitatis* regulis doctrinas suas stabilire conantur, perinde faciunt ac illi, qui ut oculos viatoris minori molestiā eruerent, semetiplos duces in stadio (quod conficere oportet) mira benignitate pollicentur. Cæterum aliter se res habet. Neque enim ex alienā, sed propriā uniuscuiusque fide rationem factorum suorum exiget supremā die Iudex. Quapropter ex Sapientia Universalī præcognita Religionis sancienda sunt, ut quicquid deinde ex vero fidei dictamine adjectum fuerit, tanquam *superliminare* et *fastigiatum* aliquid substructione istā fulciatur. Ex quibus patet, haud ita temerè Religionem quamlibet recipiendam esse, adeoque ea primò exquirenda esse, undè suus illi constiterit Honos; quæ omnia *Notitiis Communibus* inniti comperies Lector. Quis enim (obsecro) magnam illam, librorum struem tanto verborum apparatu et pompā exaggeratam evolvens, sæculorum quorundam figmenta et imposturas non rideret, nisi *vite sanctitatem* quocunque modo præ se ferrent? Quis demum personato illi Ecclesiæ nomini, tot ritibus, ceremoniis, ineptiis ludenti, tot diversis denique mundi plagis, sub vexillis diversis militanti, se totum ad fidem usque *implicitam* traderet, nisi *cultus Dei, pietas, resipiscentia, præmium & pœna*, (ipsā conscientia attestante) indicerentur? Quis denique ipsi Prophetæ viva voce prædicanti fidem adhiberet, nisi Supremo Numini quæcunque dixerit sive fecerit, acceptum referret. Nimius essem, si singula recenserem. Satis habeamus istorum nihil citra *Communes Notitias* constare posse, quas aded magni facimus, ut qui proximè ad earum observantiam accesserit, optimum *librum*, Religionem, Prophetam dixerim; quarum seriem, quatenus nimirum ad *cursum Theologicum*

ag.
 illeg.

ag. ecclesi-
 astical
 ceremon-
 ies & book

gicum spectat, in medium allaturis, satis fuerit indicasse ab omni homine sano et integro agnitas esse, vel fuisse; nulla enim præterea explicatione indigebunt. Primum igitur doctrina Notitiarum Communium, sive Ecclesia verè Catholica quæ neq; deficit, neq; deficiet unquam, illa demùm in quâ solâ Providentia Divina-Universalis triumphat, agnoscit.

Esse Supremum aliquod Numen.

DE Diis non conventum est, sed de Deo. *Supremum aliquod in Deorum classe*, nulla non professa est Religio, nulla non profitebitur. Ideò Attributum Dei inter Romanos olim Opt. Max. inter Græcos Ὁ θεὸς ὁ μὴ ὁμιλῶν, παῖσι ἐξιστῶν, ἀπὸ πάντων πάντων τιμᾶσθαι, inter Judæos יהוה Jehovah, inter Mahumedanos Allah, inter Indos Occidentales Pachacama Viracocha &c inveniuntur. Porro inter Indos Orientales ejusmodi quædam obtinent nomina. Quod igitur de Supremo Numine (quocunque tandem vocabulo insigniatur,) ubique receptum est, Deum vocamus, cujus attributa eadem methòdo investigaturi, primo loco *Beatum* esse deprehendimus. 2. *Esse rerum finem*. 3. *Esse rerum causam*, saltem quatenus bonæ sunt; undè sequitur (nempe ex providentia sua.) 4. *Esse rerum medium*, quomodo enim à principio ad finem nisi per media fieret transitus? Neque obstat, è palliatorum grege quosdam aliquam Providentiæ speciem è medio tollere voluisse. Cùm enim res ex votis suis cedere nisi perrarò adverterent, Providentiæ particularem elevare pro viribus conati sunt, quasi res non pro arbitrio Divino, sed uniuscujusq; proprio starent; si tamen ita intelligendi sunt hujus classis Auctores, qui de medio operante Providentiæ Divinæ, potiùs quàm de ipsâ Providentiâ (ex sententiâ nostrâ) tergiversantur. Urcunq; de Providentiâ universali, sive rerum Naturâ summus datur consen-

*Catholi
relig
& church*

*Pope on
man*

sensus. Sed cùm orari, immò exorari posse Numen illud omnis moneat Religio, & *Providentia particularis* statuenda est, quod (ut cætera mittam argumenta in summis rerum angustiis) sensus auxilii Divini passim docet. 5. *Esse æternum*, quod enim in rebus primum, æternum utique esse *Communis Notitia* docet. 6. *Esse Bonum*, quia causam omnis Boni, summè bonam esse, *Communis Notitia* docet. 7. *Esse justum*, quia ex providentia sua res summâ æquitate temperari, *Communis Notitia*, ipsa *experientia* demùm & *historiæ* passim testantur; piè enim & justè administrari omnia, etiamsi eorum causæ nos lateant, est (uci sæpè monuimus) quæ difficillimas in Theologiâ & Philosophiâ quæstiones expedit, *Notitia Communis*. 8. *Esse sapientem*, quia sapientiæ suæ specimina non solum in attributis suprâ allatis, sed in operibus suis quotidianis egregiè elucet. Sequuntur quæ maximè controversa esse observamus, scilicet *Infinitas*, *Omnipotentia*, *Libertas*. Sed *Infinitatem* suam probat ipsa loci sive spatii *infinitas*; omnia enim permeare Numen *supremum*, *Communis* docet *Notitia*. *Omnipotentiam* suam probat *infinitas* sua, quod enim infinitum est, *nihil non posse*, extra controversiam situm est. *Libertatem* suam probat *omnipotentia* sua; quod enim nihil non potest, summè *liberum esse*, nemo sanus vel dubitavit unquam. Hos tamen qui diverso modo sentiunt, aliter aggrediendos censeo; & quia quod in nobis per participationem existit, in Deo eminenter deprehendi, *Communis* sit *Notitia*. Si captum nostrum ita superat, ut termino nullo claudi queat, erit *infinitus* Deus: si omnia absque materia præexistente fecit, erit *omnipotens*; si denique *libertatis* nostræ est Author, summè erit *liber*. Iniquè enim veteres Scholæ seipso *liberos*, Deum *compedibus* primæ sphæræ devinctum voluere; quo pacto *Attributa Divina* quemadmodum inter se nectuntur, ita sese mutuò probant. Sed de *Attributis Divinis*, uti etiam

lame
all

de *Attributorum synonymis* Scholæ consuli possunt, quas appositè hoc in argumento loquentes maximâ ex parte comperimus. Nos quidem istorum *nomenclaturam* variè, et aliquando quidem absurdè componi observamus. Dùm enim attributa *Infiniti & Unius* malè inter se committunt *Ethnici*, *plures* confingunt *Deos*; vel si sub diversis *Apol- linis*, *Martis*, *Cereris* nominibus &c. diversas *Providentia Divina* partes agnitas fuisse cum quibusdam sentias, saltem quæ sub istis contexebantur nominibus fabulas, tanquam insulsißimas semper habitas fuisse, non est quod solus dubites, cùm de illorum fide malâ nullus mortalium (quod sciam) dubitaverit unquam. Attributa deniq; hoc examine reprobata, sunt quæ *novum, corporeum, multifarium, particularem, damnantem ex beneplacito* statuunt: cujusmodi *Numen* omne tanquam imaginationis idolum existimandum est, nullibi enim præterea existit. Ad secundam *Notitiam communem Theologicam* pergimus.

SUPREMUM ISTUD NUMEN DEBERE COLI.

DE Adoratione *Deorum, Divorum, Sanctorum, Angelorum &c.* non conventum est; solam *unius Dei* adoratione, *Communis Notitia*, sive *Consensus Universalis* docet. Inde *Divina illa Religio* (sine cujus aliquâ formulâ, nulla gens, vel quidem barbara extitit) non solum ob beneficia ex ipsâ *providentia rerum communi* collata, sed ob ea etiam quæ ex *gratia*, sive *providentia rerum particulari* impendebantur, ubique gentium sancita est. Inde (quod suprâ adnotavimus) non solum orari, sed exorari posse *Numen illud cœleste* ex facultatibus omni homini sano et integro insitis creditum est. Inde denique (quod adhuc majus quiddam spirat) ad eventuum futurorum dignotionem contul-
batur

batur *Numen* à *Vatibus*, quibus solenne fuit nihil serium *Numine inconsulto* aggredi. Hucusque igitur ab *Instinctu Naturali* edoctæ perducebantur gentes, & rectè. Neque enim se operibus suis claudi patitur *Causa* rerum sapientissima, ultra communem, dilectis suis particularem exhibens *Gratiam*; quod cum in seipso unusquisque experiri possit; nonne injustum fuerit eandem *Deo Opt. Maximo* denegare potentiam? Neque igitur se frustra interpellari patitur Deus, quod (ut reliqua mittam argumenta) ipse Divini auxilii sensus passim docet. Licet igitur doctrinam de *Providentia rerum particulari*, sive *Gratia* à veteribus (quatenus ex eorum libris, qui extant, colligi potest) remissius credi observemus: quia tamen cultus ille Divini Numinis ab omni sæculo receptus, doctrinam illam de *Gratia* sive *Providentia rerum particulari* necessariò infert, idè doctrinam *Gratie*, sive *Providentia rerum particularis* tanquam *Notitiam Communem* proponimus. Huc igitur spectant *orationes, preces, vota, gratiarum actiones, &c.* Isto fine *delubra, Fana, templa, ades sacrae, &c.* edita sunt. Hac denique de causa *Sacerdoti, Vati, Mystæ, Pontifici & reliquis* hujus census, honor, & nomen; quorum etiam si egregius usus non solum iu Divinis, sed etiam in humanis patuit; quia tamen gens aliquando vasa et subdola (lucro mimimum proprio) aliquando etiam et inepta fuit, plurima sub *Religionis* nomine, quæ *Religionem* minimè sapiunt, invexit. Quapropter artificio miro *sacra* prophanis, vera falsis, *possibilia* verisimilibus, cultum Dei legitimum scelerum adulterinis & superstitionibus insanis commiscantes, totam ferè (ausim dicere) corruerunt, constupraverunt, prostituerunt *Religionis* castitatem. Quatenus necessarij utcunque fuerunt *Antistites*, dum contemnebantur, timor Dei et reverentia erga *sacra* exuebatur simul. Hiis igitur suis habeatur Honos. Nos interea externum illum Dei

proph. &
temples

Respecte
God &
proph.

cultum (sub aliqua Religionis specie) ex omni saculo, regione, gente evincimus. Est igitur in se Communis Notitia. Neq; obstat quod inter Barbaros neque moles Templorum, neque ipsa fortasse Tesqua extent; suo more enim oracula scitantes, nihil arduum nisi propitiato Numine moliantur. Sed in remota quadam regione nullam Religionis formulam deprehendi posse, inquit non obscurus Author. At à posteriori quodam refellitur, qui linguæ vernaculæ regionis istius imperitiam illi objicit. Utcunq; si inficias eat quispiam, respondendum est, eandem omni homini sano & integro facultates ad Religionem superesse, quas in seipso unusquisq; experiri potest, variè licet, & fortasse nullo sub cultu externo, vel ritu explicentur. Hoc igitur assumimus, ut exinde Religio tanquam ultima Hominis differentia insurgat. Neq; moramur irreligiosos quosdam, immò & Atheos videri posse; re ipsa enim Athei non sunt; sed cùm falsa & horrenda attributa à quibuidam Deo affingi deprehenderint, nullum potius quàm tale Numen, credere maluerūt. Veris honestetur attributis, tantū aberit, ut non credant, quod si nullum hujusmodi daretur, tale exoptaverint Numen. Si tamen irreligiosos quosdam prorsus, immò & Atheos inveniri posse contendas, (quod tamen non credimus) cogita & insanos & irracionales non paucos deprehendi posse inter illos, qui rationale tanquam ultimam Hominis differentiam tuentur. Neq; enim aliter inter tot miras circa Religionem contradictiones, tot dari potuisse Martyria, nulla ferè ut ^{videtur} Ecclesia suis non gloriatur Agonistis, qui non solum (ejus causâ) austerissimum aliquod vitæ genus professi sunt, sed ultroneam etiam subière mortem, nisi quod hominum pertinacissimi & summè irracionales, verum à verisimili, à possibili, & à falso distinguere nequière, statuendum est, Ad partes cultus Divini ex consensu universali agnitas transi-

religion
in hanc
ceremoniam

non est

contra-
dictum

transimus. Ex quibus ea qua ad *Analogiam hominis ad Deum, Analogiam hominis ad res, Analogiam denique rerum inter se* reduci possunt, sub probâ facultatum conformatione describimus, & proinde dicimus—

Virtutem cum pietate conjunctam (quæ sub probâ Facultatum conformatione hoc in Opere describitur) præcipuam partem Cultus Divini habitam esse & semper fuisse.

DE ritibus, ceremoniis, traditionibus sive scriptis, sive non scriptis, Revelationibus &c. minimè conventū est; sed de probâ facultatum conformatione summus datur ubique consensus. Quâ lege, probâ illa facultatum conformatio instituenda sit, suprà edisseruimus, quæ idcirco repetat Lector. Ubi, ex Conscientiâ notitiis cōmunibus instructâ Virtutem cum pietate conjunctam, ex eâ veram spem, ex v. râ spe fidem, ex verâ fide amorem, ex vero amore gaudium, ex vero gaudio Beatitudinem insurgere docetur. Et in præsens satis habeat nullam Facultatem quæ ad pietatem, puritatem vitæ, sanctitatem, virtutem facere possit, hac in classe non reponi; quarum seriem aliquam (pro ætate uniuscujusq; & mensurâ sapientiæ à Deo collatæ) subtexuri, dicimus ab Infantibus sub ratione Beatitudinis agnosci quodammodo & appeti, sub ratione allubescantis cujusdam gratitudinis in benefactores recoli neque inscieniter Deum. Ideò nulla indoles gratitudine pulchrior, ingratitude turpior: In adultioribus demum gratiarum actione emergente, & Communibus Notitiis sese gradatim ad objecta explicantibus, cultus Divinus uberior factus in plura transit; dignior tamen gratitudine illâ nullus exhibetur cultus; procedente denique ætate, pietas illa & vitæ sanctitas sese in conscientiæ foro expromentes, amorem & fidem ingentem in Deum excitant: cum

climax

*grati-
tudo
to God*

Cum hiisdenique maximâ ex parte non solum *superstitiones & ineptiæ*, sed ipsam etiam *vitia & scelera* pullulant & connascuntur. Quæ uti *Zizania & lolium* ex tritici quodam semine Hermaphroditico oriunda, ferius ut germen emit-
tant, citius tamen (ni fortè sarriantur) maturitatem suam
assequuntur, quod naturæ eorum, ex quibus corpus confi-
citur, tribuimus. Idèd posterior re ipsâ ut sit *Natura bel-
luina*, ante *rationalem* tamen *Naturam* in nobis absolvi-
tur, quod mirum non videbitur iis, qui bestias triennio ferè
perfectionem suam attingere advertunt; quod an ex trans-
plantatione, an verò diverso modo proveniat, non lubet
heic explicare. Ne cui Paradoxum interea videatur, *duram
& rigidam illam Virtutem*, quæ sensibus corporeis & (ut
ita dicam) genialibus adversatur, ab hominibus tamen
omni sæculo & regione ita celebratam esse & fuisse, ut
nullibi non veneranda audiat, hanc reddimus rationem.
Nempe quod cum *Anima* è corporeâ mole tandem mi-
graturæ perpetuo obstetricetur opere *Natura*, *Virtutem*
istam tanquam modum & causam optimam undè paula-
tim distineatur, laxetur, & in suum jus asseratur *Mens* no-
stra, secreto ejusdem *Naturæ* dictamine habuerint. Quod
(pluribus quidem suffultum argumentis) nullo luculentio-
re tamen constat indicio, quàm quòd *Animam* nostram
mediis voluptatibus immersam & quidem volutantem non
solum revocet & abducatur, sed suis etiam Natalibus ita fœ-
liciter restituat sola *Virtus*, ut à fœdo subinde *vitiorum*
confortio, & ipso demum mortistimore emancipata, rotun-
dè proprio defungi munere, & *invisibilis* illam internam, æter-
nam comparare possit.

Vitia

beasts
sogner
ya men

Horrorem scelerum Hominum animis semper insedisse; Adeoque illos non latuisse Vicia & scelera quæcunq; expiari debere ex pœnitentia.

DE Ritibus sive Sacris quæ Sacerdotes ad expianda scelera ex cogitaverint, non convetum est. Cujusmodi tamen plurima tum prioribus sæculis, tum hodierno die reperias. Apud Romanos Februa, Lustrationes, Piamina, &c apud Græcos ~~καθάρσις, καθάρσις, ἀποκαθάρσις~~, sed præcipuè (ubivis ferè gentium) Sacrificia, Hostiæ, Victimæ, etiam Humanae, (callido dicam, an atroci Sacerdotum invento) in hunc finem instituta fuere. Inter Aegyptios & barbaras omnes Nationes quoq; hujusmodi quidam Ritus obtinuère; Quorum plurimos in Lib. nostro De Gentilium Religione, Errorumq; apud eos Causis (nondum edito) adduxi. Binum quoque Ramadam ad Quadagesimæ nostræ modum apud Mahumedanos habetur. Sed Indi Orientales ante omnes hoc in officio peragendo sese strenuos ostendunt. Quodam enim anni tempore inter illos solenni, ad sylvas sese conferunt, & acuto saxo vel filice usi, sanguinem magnâ copiâ, & ferè usque ad animi deliquium detrahunt, Vociferantes interea in sanguine illo malorum suorum fomites & causas del. tuisse, quem idcirco in expiationem, peccatorum suorum se profunderetestantur; inde cum Deo reconciliari studentes. Cæterùm Ritibus huiusce missis, quorum quidam prorsus inepti videntur, scelera nostra verâ ex pœnitentiâ elui, & novum cum Deo iniri posse fœdus, Religionum consensus universalis, Bonitatis Divinae conditio, & ipsa Conscientia imprimis docent. Quo enim interno foro maximè interdicuntur scelera, eo ipso verâ ex pœnitentiâ emaculari posse, Sensus Internus (sub conditionibus suis) docet. An verò aliud & quidem convenientius detur medium, unde

human
sacrifices

Indians

justitia Divinae sit factum satis, non est heic in animo exponere; cum nihil hoc in opere præter *veritates incontrovertas ex Sensu, & consensu universali* petitas, propositum habeamus. Hoc solummodo dicimus, (quicquid in adversâ partem à quibusdam suggeratur,) quod nisi solâ ex *pœnitentia & fide in Deum* vitia & scelera quæcunq; eliminari possint, & *justitiæ Divinae* bonitas Divina adeo sit *notor*, ut non sit ulterius quò provocetur, nullam *universale* ita patere vel olim patuisse *Remedium*, ut fuerit quò confugeret misera ex peccati sensu languentium turba, vel haberet unde gratiam & pacem illam internam conciliaret: Et tandem in id deveniendum sit, ut quosdam (imò longè majorè hominum partem) infcios nedum invitos & creaverit, & damnaverit Deus Opt. Max. quod adeo horrendum & *providentiæ, bonitati*, imò & *Iustitiæ Divinae* incongruum sonat, ut mitiori, immò & æquiori sententiâ dicendum sit, totum humanum genus ex *pœnitentiâ* semper habuisse media, unde Deo acceptum esse potuit; quibus si exciderit, non jam ex *Dei beneplacito*, sed ex *proprio hominū peccato* perditionem uniuscujusq; extitisse, nec per Deum stetitisse, quò minùs salvi fierent. Utcunq; huc recidit omnis concionatorum celeberrimorum circa *salutem aternam doctrina*, cum citra *Pœnitentiam istam*, adeo nullum proficiat remedium, ut ignavū & inutile omninò (vel ex eorum sententiâ) reddatur. Restat, quod tanti momenti (pro *Bonitate Divina*) esse credant, ut in iis quibus nulla commodior data est via, totum salutis mysterium exinde absolvi posse existiment. Sed regerunt quidam, *Naturæ*, sive *Providentiæ Divinae universalis* suggillatores, nos non posse semper pro arbitrio nostro *resipere*; ipsi dicimus neq; *sapere* posse. Distinctionem motus *voluntarii & involuntarii* (quod suprà innuimus) nesciunt ista prædicantes, neque advertunt se aliquos motus cohibere, aliquos neque ciere posse: neque recordatur homo

nonne
 hoc
 pœni-
 tial
 expiat

homo quando vult, neque quidem vigilat, aut dormit. Istorum quidem, uti plurimum motuum interiorum, quædam dantur vicissitudines & gradus; sed affirmare Deum præclusissæ mediis (modò quod in nobis situm est præstiterimus) unde ad illum fiat reditus, adeo blasphemum est, ut non jam humanam, sed etiam Divinam bonitatem hujus sententiæ assertores è medio tollere conentur. Ab istis igitur resipiscant, & saltem de occultis Dei judiciis modestè sentiant & loquantur, cum, si non ex providentia communi, saltem ex gratia, sive providentia particulari etiam revelata cadere potuisse media unde placetur Deus, non est quod diffiteantur. Nos interea assatim tributū gratiæ existimamus, quod ex illâ perficiantur, per illam accipiantur opera nostra. Hæc autem sunt inprimis unde Deo misericordi factum satis pro bonitate sua arbitramur. In Analogia enim illâ mutuâ quam ad invicem obtinemus, quando expilationes, peculationes &c. bona diripiuntur, ultra resipiscantiam, restitutionem jubet gentium lex illa communis, sive consensus universalis. Si quispiam interea prurienti ingenio præditus, à nobis postulaverit, cur intra nostram stet arbitrii libertatem peccata & scelera ista perpetrare posse, optimè quidem respondebimus, ista ab occultis Dei judiciis pendere. Si quid tamen ulterius pro modulo Facultatū humano generi insitarum petat; Respondendum est Hominem esse animal finitum, neque igitur aliquid simpliciter vel bonum, vel quidem malum facere; horum interea rationes in unaquâque actione ita temperari, ut utriusque quodammodo fiat particeps, denominatio ut sequatur majorem partem. Qui tamen plura hoc in Argumento desiderat consulat quæ supra pag. 84. attulimus. Atque ita breviter transactis, quæ circa cursum Theologicum in hoc vitæ stadio in primis recipiuntur, *Notitiis Communibus*, ad futurum vitæ statum accedimus, quem unicatantum propositione complectimur, nempe—

Harley
ProKey

Esse præmium, vel pœnam post hanc vitam.

Quidam in Cælo, quidam in Astris, quidam in Elis-
 sis campis, quidam in Contemplatione, præmium æter-
 num polliciti sunt; Quidam in metempsychosi, quidam
 in inferno, (aliquibus ardente, Chinenſibus fumoso tantum)
 ſive in infernis quibuſdam, quidam in media ær̄is regione;
 quidam in ipſa morte, quidam demum ad Tempus, quidam
 æternam comminati ſunt pœnam. Sed præmium vel pœnam
 nos manere poſt hanc vitam tranſactam, omnis Religio;
 Lex, Philoſophia (& quod magis eſt) Conſcientia docet a-
 pertè vel implicite. Apertè docet, ſupra allatis nominibus fre-
 ta. Implicitè docet, vel animi immortalitatem ſtatuens, vel
 Deum ultorem ſclerum, quæ impunè hac in vita quiſpiam
 commiſerit. Quo ſenſu, nulla gens adeo barbara viſa eſt,
 quæ præmium & pœnam non agnovit, non agnoſcer. Eſt
 igitur præmium & pœna, Notitia Communis in quæſtione an,
 licèt in quæſtione quid, quale, quantum, quomodo, &c. ut
 plurimum diſceptetur. Neq; obſtat, à quibuſdam aſſeri,
 Animam unà cum corpore interire; aut enim hoc ipſum
 tanquam peccati pœnam aſſerunt, aut ſaltem eam animæ
 partem qua maximè uſi ſunt, (ſenſibus nimirum corporeis)
 hoc ipſo intelligunt, vel omnino inter inſanos rejiciendi
 ſunt, cum ea quæ dicunt, nullo facultatum indicio conſtent.
 Animam enim poſſe eſſe immortalem, ſi Deus voluerit, adeo
 eſt Notitia Communis, ut inter gentes remotiſſimas ſex-
 centis inſaniarum generibus æſtuentes, ſanctitatem vitæ &
 ſortitudinem beatam eſſe, ſummè conventum ſit; ideo dicun-
 tur oſſa ſtrenuè morientium colere. Sed nos qui neque
 ſuperſtitiones, neque ceremonias, neq; ea quæ plures, ſed
 ea quæ omnes ſani & integri aſſerunt inveſtigantes, adeo
 circa iſta non torquemur, ut ſatis habeamus ineptiarum

figmentorum cumulū immensū ruspantes, aliquam vel minimam *Notitiam Communem* eruere posse. Quod adeo magni fuerit momenti præstitisse, ut, quod totas exhaurit vel totas respuit doctrinas (nullo utens delectu) vulgus, ex *methodo* istâ, usq; quo *fides* adhiberi possit, addiscat.

Ex quibus patet, Dogmata unde *Supremū Numē* agnoscitur, cultus ejus jubetur, *vitæ sanctitas* præcipitur, *pœnitentia* scelern indicitur, & *præmium* vel *pœna* post hanc *vitam* denunciatur, esse à Deo profectas & in nobis descriptas *Notitias Cômunes*. Quæ verò plures Deos confingūt, scelera & peccata non vetât, impœnitentiâ invehūt, & circa æternum animi statum vacillant, neque *Notitias Communes*, neque quidem *veritates* habendas esse. Non est idcirco omnis *Religio* (si totum sumas contextum) bona; neq; in omni *Religione* salvari posse homines perhibemus. Quomodo enim qui *plus justo* credit, *minus justo* perficit, salvus fuerit? Sed in omni *Religione*, imo & *Conscientia*, siue ex *Natura* siue ex *Gratia* media sufficientia dari unde Deo accepti esse possint, ultrò credimus: modò nova et particularia quocunq; sæculo fuerint, suis Authoribus vendicentur. Neq; enim satis fuerit, vetusta ut sint, si aliquando nova; tam *innovari* enim quàm *antiquari* possunt, quæ supervacanea, vel falsa; necessaria demum in universum esse nequeunt, quæ paucorum captui solummodo subjiuntur. *Revelationi* inter hæc sua stet veritas, cui hiis nostris adeò nulla derogatur *fides*, ut quæcunque præterea adjecerit, in lucro ponamus. Ipsius *Revelatæ veritatis* denique fundamenta jaciantur, ut tandem in omnibus controversiis in id rediri possit, *Ex quâ facultate probas*. Quo pacto doctrinis vulgaribus adeo non repugnant, quæ heic attulimus, vel novum quiddam innuunt, ut nihil nisi *Notitiarum Communium symbolum*, et maximè receptam sententiam omni *Religione*, sæculo, regione propositum habeamus. Non negamus interea et sa-

He
mobnot
saved
in all

ceremonias
utiles

cras dari posse *Ceremonias*; immò aliquas in omni Religione *Ceremonias* ad ornatum commodissimè insertas advertimus; harum igitur quidam est usus. Dùm tamen ab *Antistitibus* tanquam Religionis *essentiales partes* statuuntur, & Religioni & nobis ipsis imponitur. Stent igitur intra cancellos tuos. Eâ lege demum adhibeantur, ut semper in animo infigatur, Religionem *castam*, qualia *matronam* decere redimicula, ea scilicet quibus magis augusta, spectabilis & reverenda prodeat; pigmentatas demum & fucatas, artem *imulandi* & quæstuariam nimis redolere.

vera
catholic
church

HÆ autem sunt omninò *Notitiæ Cômunes*, ex quibus *vera Ecclesia Catholica* sive *universalis* constat. Neque enim illa macerie quacūq; sive lapide exciso & calce vivâ sive quidem marmore extructa moles, *Ecclesia quæ errare non potest*, nuncupanda est. Immò nec ipsi homines, sive *dicto*, sive *scripto* sua promiscuè & tumultuariè effutientes suffragia, *Ecclesiam verè Catholicam* constituunt; minus adhuc quæ sub aliquo vexillo particulari militans, vel in aliquem gregem compulsâ, angustiis alicujus orbis terrarum partis, vel sæculi concluditur, *Ecclesia verè Catholica* sive *universalis* censenda est; sola *Catholica*, sola *universa* Ecclesia, est *Notitiarum Communium Doctrina*, omne spatium, omnem numerum complens. Hæc sola enim *Providentiam Divinam Universalem*, sive *Naturæ sapientiam* pandit. Hæc sola rationem, unde Pater communis invocatur Deus Opt. Max. exponit; extra hanc denique nulla salus. Quæ igitur *particulari cuicunque Ecclesiæ* attexuntur encomia, huic conveniunt; à qua, quæ maximè recesserit, maximè errori obnoxiam esse suprà docuimus. Recedit autem, quæcunque à certis *Providentiæ Divinæ Universalis* veritatibus, ad incerta animum pelliciens, nova fidei dogmata cudit. Si cui tamen aliquid ex *Revelatione* constiterit, quod fieri pos-

se;

se five in vigiliis, five in somno agnoscimus, in usum repomat; eâ lege, ut sibi sapiat, nisi publico aliquid permittatur bono. Neq; enim ad humanum genus spectare posse videtur, quod *Facultatum indicio communi* non constat. Piè tamen plurima *credi posse*, nihil autem negari, nisi cum *attributis Divinis* ex diametro pugnat, non semel monuimus.

Neq; est igitur, quod nos calumniatur quispiam, qui media *Providentiæ Divinæ Universalis* exquirentes, in propatulum denique afferentes, suo nitori & luci restituimus. Hisce per me accedant ea quæcunq; unde Deus Opt. Max. benè audiat. Nos quidem ea omnia quæ sæculis prioribus de *Bonitate & Misericordia Divina* decantantur, solenni fide, & gratiarum actione accipimus, & non solum fieri potuisse, sed etiam *facta fuisse* cum maximâ hominum parte credimus. Ex veritatibus tamen *Providentiæ Divinæ Universalis fundamenta fidei* rectè petita esse contendimus; cum nullo præterea pacto, conspirationem *Naturæ* five *Providentiæ illius communis* cum *Gratia*, five *Providentiæ rerum particulari* salvari posse perspexerimus. Haut quidem per hæc stabit quo minùs Ecclesia suo Jure utatur, in iis indicendis quæ ad *externum Dei cultum*, tum ad ipsam etiam *Hierarchiam* spectant, vel in iis enarrandis quæ sæculorum priorum *eventus & gesta* posteris consignent, sed ea præsertim ex quibus *vera Summi Dei attributa* sanciantur. Namque ubi *Veritates nostræ Catholicæ* in adyta animæ receptæ ex *indubiâ fide* illic stabiliuntur, quod reliquum est, ex *Authoritate Ecclesiæ* piè credi potest & debet; modò exclusis vel sublatiis contradictionibus quibuscunq;, ea solum in hominum animos inducantur, quæ *pacem communem concordiamque* alant, *vitæque sanctimoniam* promoveant. An verò hæc *Media* ad salutem æternam comparandam sufficiant, viderit cui hæc curæ sunt Deus Opt. Ma. Nos quidem *occulta Dei judicia* minimè rimamur. Satis fuerit heic monu-

not &
fery

whether
suffici
to salu

5 point
 nuisse Mentem humanam *Notitiis Communibus* instructam,
 eousque (etiam quovis sæculo vel regione) sapere potuisse,
 ut superstitionibus fabulisque abdicatis, *quinque articulis*
nostris solummodo insisteret, nisi infelicius suo in genere
 hominibus quàm ipsis ovibus ingenium contigisse dicas,
 quæ in pascua dimissæ, noxiis relictis, salutare tantummo-
 dò decerpunt herbas. Verum enim verò an sapientia humana
 in hoc scrutinium quovis sæculo vel regione descenderit,
 an quidem (hoc etiam concessio) ii omnes qui sequiores &
 nugis similiores Religionis partes rejecerint, aut fortasse ex
Authoritate Antistitū suorū eas sensu mystico explicantiū re-
 ceperint, *sumæ beatitatis participes sint*, haut illico dixerim.
 In hoc potissimū contendimus, ut huc usq; sapere posse &
 potuisse omnes homines agnoscamus. Quæ tamē an præstite-
 rint, an verò his præstitis necessariò salvetur, adeo non dis-
 putamus, ut hujusmodi omnia quæ ab *arcanis Dei consiliis*
 pendent, è *Sapientiâ & Bonitate Divinâ* consulenda relin-
 quamus. Si impugnas tamen, propugnabimus; Neque
 enim aliâ lege *Providentiam Divinam Universalem* (sum-
 mum Dei attributum) asseri posse ex *Communis Rationis*
Principiis saltem eviceris. Hisce interea si exciderimus (nam
 ultra media *Naturam* sive *Providentiam rerum communē* fer-
 ri non semel monuimus) & blasphemis impiis, sceleribus
 horrendis, & denique impœnitentiâ nosmetipsos sacra-
 mento quo tenemur, exolverimus: vel superstitionibus in-
 sanis, & figmentis putidis Religionis puritatem conspurca-
 verimus; adeo iniquè, adeo injustè inculpatur illa *Suprema*
Bonitas, ac si in adjiciali cœnâ lautissimo ferculorum appa-
 ratu instructâ Crapula, Heluatio, & *omni* illa ponentis vi-
 tio vertenda esset; quod *satis* enim à Deo, quod *nimum* à
 nobis ipsis fuerit. Quidni igitur juxta *Communis* saltem
Rationis normam de *rotundâ Dei Religione* (uti alibi dixi-
 mus) jac de circulo existimari possit; ut qui aliquid addiderit
 vel

all men
 can be
 leave to
 disp
 circular
 religion

vel dempserit, ejus formam vitiaverit, integritatemque cor-
ruperit? Sed neque heic temerè aliquid statuerim. Equidè ni-
hil hinc demi posse ultro asseveraverim. An vero quædam
addi *Religioni Rotunda*, uti *circulo*, commodè possint, non
ita ambegerim; modò *spectabilis circuli* forma ita conser-
vetur, ut nullâ ex parte oblitescat. Pulchra quippe *Provi-*
dentia Divina Universalis Idæa illustrata decorataque,
non utique larvata aut obscurata prostare debet. Quicquid
igitur circulari huic figuræ adjectum fuerit, ex schemate
tum centro tum peripheriæ uniformi & congruo decenter
& appositè respondeat. Tum ob id præsertim, quod non
alius verus idemque Optimus Maximusque perhiberi pos-
sit Deus, quàm qui *Providentia Vniuersali* utitur, in iis quæ
ad salutem Animæ necessariò spectant. Sed cum haud
alia Norma præclara *Providentiæ* illius, quam in *hiis* ^{potro} *solis*
Articulis cuncto humano generi pateat, videndum an ulla
severa magis castaque Religio, vel unde magis vitæ inte-
ger probulve evadat homo, excogitari possit, ubi *Articuli hi*
Catholici ritè explicentur. Adeo ut si non *hiis* simplici-
ter insistendum existimaverint Antistites, quo *Pax Commu-*
nis ita alatur, (circa fidei enim Dogmata tantum lis est) sed
& ea simul ex *Fide circa præterita* superaddi judicaverint,
quæ ingentem Dei misericordiam in humanum genus ostē-
dant (quam quidem sententiam lubens amplector) haud ea
tamen adjici sinant, unde *Providentia illa Universalis* de-
stituatur, aut in arctos recessus, locive angustias cogatur:
sed nec ea introduci patiantur, unde *Rotunda Religionis* se-
veritas ex nimis facili spe *Veniæ* factâ, plus justo molliatur
aut excidat; ne eo citius in peccata supini minusque sibi
caventes dilabantur homines. Hæc igitur ab Antistitibus
modestè expendi vellem, atque ita, ut (arcanis quibuscunq;
consiliis prætermisissis) in id incumbant, ut in officio suo tum
erga Deum tum erga proximum peragendo (juxta sanctissi-

saluat

catholic
articlestoo easy
pardon

mū præceptū eo fine traditum) strenuè laborent populi. Ipse interea, *quid, quale, quantū, quomodo* &c. huiusce addi Aliquid ex *Revelatione* possit, in præsens solummodò disquiram.

De Revelatione.

E St & *veritas* quædam *revelata*, quam nisi ingrati tacere non possumus; Cujus ratio tamen à priori aded distat, ut *veritatis nostræ* fundamentum à *Facultatibus* nostris, *veritatis revelatæ* fundamentum è *revelantis* auctoritate desumenda sit. Summā igitur cautelā *ipsis* de *revelationibus* discernendum. Cū enim *Revelationes* falsæ esse possint, ultra facultates *ipsis* in *Revelationibus* sapere, vix tutū arbitramur. Istæ tamen *conditiones* si adsint, fidem *revelationi* adhibere consulimus. 1. Ut *Oratio, votorum nuncupatio, fides, & cunctæ* demum quæ *providentiam* sive *universalem*, sive *particularem* provocant facultates, præmittantur. 2. Ut tibi *ipfi* patefiat, quod enim tanquam *revelatū* ab aliis accipitur, non jam *revelatio*, sed *traditio*, sive *historia* habenda est; cū autē *historia*, sive *traditionis veritas* à narrante pendeat, fundamentū relationis extra nos possidet, & proinde tota respectu nostri est *verisimilis*. 3. *Conditio* est, ut *Bonū aliquod* ^{exhauriat aut videri deopator} *suadeatur*; ita enim *Revelationes* sanæ à *tentationibus* inanis & impiis distinguuntur. 4. *Conditio* est, ut *afflatum Divini Numinis* sentias, ita enim internæ *Facultatū* circa veritatem operationes, à *Revelationibus* externis distinguuntur. Quādo igitur quod datur, humanū superat captum, & *conditiones* suprā enumeratæ adsunt, & in opere perficiendo deniq; *Divinum* persentis *auxilium, propitiū Numē* venerare. Verum enim verò vehiculum quō ad nos ferri possit *revelatio* istius modi quæcunq; aded non præfinire certum est, ut quæ supra *Naturam* aliquibus concludere legibus, ultra nostrā situm sit provinciam. Sive igitur in *somno*, sive *vigiliis*, sive *Ecstasi*, sive *sermone*, sive *lectione* &c. compareat, istæ si adsint *conditio-*

nes, Revelatio Divina habenda est. Magnoperè interea cavendum ne imponatur, quod atrabilariis, superstitiosis, & causas rerum ignorantibus ubique contingit; quo de argumento, ubi de errorum causis (juvante Deo) fusiùs tractabitur. Quatenus ad media tamen spectat, communis quidem fert sententia, ministerio spirituum quorundam Revelationes ut plurimum fieri, quos tanquam existentias quasdam naturâ suâ invisibiles, impalpabiles, à corporea mole liberas, dote agilitatis præditas, sive Angelorum, sive Daemonum, sive Intelligentiarum, sive Geniorum &c. nominibus insigniantur, omne agnovit sæculum. Cùm tamen indolem illis adeò ancipitem tribuerit, ut quidam boni, quidam etiam prorsus noxii existimentur, de hiis ipsis non sine ratione ambigi potest. Præcedentes tamen si adsint conditiones, non est quod te sollicitum habeas, cùm aliundè, quàm à Deo proficiisci nequeat hujus modi explicatio quæcunq;. Verumenimverò si Revelationibus nostris haut aliter quam sub conditionibus heic allatis tutam sit fidere, quid tandem de Revelationibus quæ Sacerdotibus olim factæ prædicantur existimandum est? Anne potior illis adhibenda est fides? Cæterum pace tantorum virorum præter enumeratas suprâ conditiones, hæc etiam in Sacerdote suo non ineptè requirat Laicus. 1. Ut extra dubium omne ponatur Revelationem Sacerdoti obtigisse. 2. Revelationem illam à Deo Summo, sive proprio ore (uti olim dictum) loquenti, sive Angeli boni ministerio utenti profectam fuisse. 3. Revelationem, sive Oraculum, sive Verbum illud fideliter recitatum redditumque à Sacerdote fuisse, aut ubi opus esset scriptum vel exaratum, & ad posteros ex Sacerdotis autographo transmissum, adeo ut si aliquid sequentibus sæculis auctum, imminutum, immutatum esset, id omne ex Autographi illius auctoritate corrigi, restitui, emendari possit. 4. Revelationem illam ad posteros ita intimè spectare

*Job of
angel*

the Jewish

stare, ut in *articulum Fidei* necessariò transeat, tum ob id
 præsertim, quòd ex testis singularis fide hujusmodi omnia
 ferè pèdeant. Hæc quidem *Sacerdos* probet, priusquàm *Laicus*
 sese totum ejus *Revelationi* credat. Quod etià nisi faxit *Sa-*
cerdos, vix aliquid (puto) ex ejus *Revelatione* statuerit
 prudens *Laicus*, quod non etiam citra illam amplecteretur,
 scilicet *Emendationem vitæ* & similia, quæ in foro interno
 describi suprà monuimus. Hæc autem de *Revelatione* sive
 nobis ipsis sive aliis factâ in strictiori sua significatione dicta
 sunt; Quo in Argumêto ut suâ *Laicus* personâ sustinuerit,
 nihil tamen inde contra ea dogmata quæ *Ecclesiæ* verè *Ca-*
tholica Authoritas unanimiter sanxerit, & in Dei Summi
 gloriâ evulgaverit, tutò statuere licebit. Cæterû latiori suo
 significato, quodcunq; ex *gratia Divina* demandatur, *Reve-*
latio est. Inde votorum damnatis è cælo demissum in rerum
 angustiis auxilium, *Revelatio* est. Inde *Sensus illi Interni*
Numinis operantis circa *fidem*, *bona opera*, *resipiscentiam*,
Revelationes sunt. Inde *compunctiones* quædam & *precum*
ejaculationes, à *revelatione* ortum habent, & in illam deniq;
 terminantur: & (ut paucis dicam) omnis *novus Sensus*
Divinus, *beatus* (qui in foro interno excitatur) *Revelatio* est.
 Propriè tamen loquendo *Revelationes* fuerint solummodo,
 quas suprà *providentiam rerum communem* constitutas, *sen-*
sus internus dicat. Ideo nisi *sensus* quidam *supernaturalis*
 & *divinus* explicetur, intra *Providentiam suam Universalem*
 stetisse Deum, & *Facultatibus ad fidem, orationem* &c. omni
 homine sano & integro insitis (de quibus suprà, respondisse
 existimandum est. Quæ igitur ex *Providentia universali*, quæ
 etiam ex *particulari*, quæ demum tanquam ipsissimæ *Reve-*
lationes haberi debent, ex istis patet. Ne interea parum
 tributum *gratiæ* Doctores qui se totos in illâ esse existimât,
 hisce nostris animadvertant; iterum & iterum dixisse non
 gravabimur, quod ex *gratia* perficiantur, per illam accipian-
 tur

truly
 catholic
 chr ch
 what
 is
 revelation

tur *Opera nostra*. Principia tamen actionum bonarum è *Notitiis Communibus*, sive *sapientiâ Divinâ* nobis impertitâ derivari *Sensu Interno* edocti perhibemus. Quemadmodum igitur nullum mortalium *Conscientiam* suam ex industria adeo oppilare posse, ut rationem *boni & mali* in actione quâvis tandem non percipiat, extra controversiam situm arbitramur: ita quidem quando ex ratione istâ non satis expensâ, malo perpetrato, totum hominem commoveri, & horrore quodam percelli *Sensus Internus* dicat; quando demum ab istis ita resipiscit, ut factorum pœniteat, & in munere suo exequendo sese aliter præbuisse omnino exoptat: quando denique precibus, oratione, & votis ad Deum, quem maxime *Conscientia* docet isto nomine offensum, contendit, & consilium de vita emendationi init, nihil ultra *gratiæ communis* latitudinem cecidisse existimandum est. Huc usque igitur *Providentia Divina Universalis* pertingit. Quando tamen *fide* intensiore factâ, Deum insolito more provocamus, & ope sua salutaris deum in foro interno egregie & inusitate sublevare nosmetipsos sentimus, ex *gratiâ* sive *providentiâ sua particulari* illustrari animam, & attributo Divino novo sese explicante, nos inconsueti modo affici exploratum habemus. Quod igitur (ut paucis dicam) principia actionum ex *sapientia Naturæ*, sive *Providentiâ rerum Communis* desumpta consummat, & in finem perducit; quod denique actiones istas in Dei conspectu gratas & acceptas exhibet, ex *gratiâ* est: qua lege terminos & metas *Naturæ*, sive *providentiæ rerum communis*, & *gratiæ* sive *providentiæ rerum particularis* optime poni arbitramur. Ex quibus patet, quæ strictiori, quæ latiori etiam suo significato *Revelationes* existimandæ sunt. Quo modo licet omnes *Fidei* articulos ita propriâ luce conspiciendos exhibeamus, ut nisi à *Revelatione* aliquâ quæ nobis ipsis constiterit, suam auctoritatem accipiant, tanquam aliorum placita in examen perduci possint.

known to all

reveals

sint; quia tamen nullo non utitur medio pro bonitate sua Deus Opt. Max. non tam organum per quod transmittitur *Revelatio*, quàm illa *Sensus ratio*, quam suprà adduximus, expendi debet. Quæ igitur de *Religionis magnalibus* expectaverit quispiam, ex huiusce eruenda relinquimus; neque enim *ὁμολογούμενοι* loqui profitemur. Lectori satis fuerit interea ea omnia, quæ quovis sæculo, vel regione pie dicta vel facta ad miraculum usq; perpetuâ serie perhibentur, summa fide & gratiarum actione accipi posse et debere; præsertim ubi nulla insignis datur contradictio. Antequam tamen ad *Verisimilia* transeamus, paucis expendere lubuit, an quæ in *Decalogo* continentur præcepta, sint *Notitiæ Communes*, an verò *Veritates revelatæ*. A nobis quidem omninò tanquam *Notitiæ Communes* habentur, cum nulla vel *Religio*, vel *Lex* non ita jussit. Quæ enim in imperiis maximè imperat *Providentiam Divinam universalem*, in necessariis non deficere, sæpiùs adnotavimus. Variè igitur ut compositæ fuerint, in *cōpositionem* demum ut plurima venerint, quæ fortasse neq; pietatem neq; justitiam sapiebant, citra istas stetisse sine periculo haud existimandum est. Parum interea refert utrum ab *Antistitibus* sacris, an verò à *Nomothetis* suis promulgatæ fuerint istæ leges, cum legum observantiam non solum civili, sed religioso etiam cultu sancitam fuisse docuerint antiquorum doctissimi; sunt igitur *Notitiæ Communes*. Quatenus tamen circa earum *ἱερά* in errorem proclivis fuit via, quandam quasi explicationem ex misericordia suscepamque modo quodam Divino & supra communem, indulxisse Deum Opt. Max. credere par est. 1. Supremus igitur ex *Notitia Communi* ut Deo Opt. Max. debeatur Honos; Ne fortè tamen inferiorem aliquem cultum sanctitate præclaris tribuendum esse suspicarentur homines, se solum coli jubet. 2. Quia ejus simulacrum aliquod effingere potuerunt, quod etiam ad adspèctum patens venerationem et reverentiam

tiam concitaret, *signa quæcunque & imagines* interdixit. 3. Quia bonitas illa suprema in nimiam quandam facilitatem & contemptum venire, & subinde traduci omni levi ex re, vel sermone potuit, seipsum in *testimonium vanum* vocari non passus est. 4. Ne vel negotiis vel æumnis frangeretur homines, vel ex adversâ parte nimis feriareretur (*Ferari enim Deo, est Notitia Communis*) *sex dies labori & curæ, septimum vacationi & cultui Divino* dicavit. 5. Ne parentum seriem tanquam primam aliquam causam suspicerent homines, & proinde cultum aliquem Divinum illis deferrent, qualem ex honore parentum sperare liceat benedictionem, docuit. 6. Ne sibi ipsis, vel aliis injicerent manus, nisi propriæ conservationis ratione necessaria adducti homines, *occisionem* vetat. 7. Ne nihil in amore non licitum existimarent homines, *adulteria* inhibet. 8. Ne ex subreptione alieni necessitatibus suis subvenirent homines, *furtum* interdicat. 9. Ne nulla non constaret veritas, *falsum testimonium* prohibet. 10. Ne denique in *alienum jus trahi posse*, quod merito quisque possidet existimarent homines, *suum cuique* etiam in foro interno vendicat. Hæ igitur ut sint affatim *Notitiæ communes*, quia tamen illis superaddere aliquid in promptu fuit, hoc ipsum *Revelatione* sive *Providentia sua particulari* præcavisse Deum piè creditur, cui fidem libentius adhibemus, quod primoribus sæculis, lege *Naturæ* inconcussâ, ut vixerint parentes nostri, quia tamen prævaricatores tandem foro interno audiebant, Deum Op. Max. *Normam istam* dedisse, unde rectius deinceps viverent, æquum sit credere.

De Verisimili.

VNiversa traditio, *Historia universa*, universum illud demum quod demandatur olim de rebus, sive
verè

verè, five falsè, five piè, five impiè gestis, respectu nostri est *verisimile*; à *narrantis* enim *authoritate* pendet. Proinde extra propriam *Facultatum Analogiam* fundamentum suum (seu *veritatem* rei in seipsâ seu *veritatem intellectus* spectes) obtinet. Prout *verus* igitur ille vel *falsus* fuerit, qui ista narrat, ita etiam et *fides* quæ illi adhibetur. In hiis tamen dantur quidam *gradus*. Quemadmodum enim ad *veritatem* rei proximè accesserit, qui res testimonio communi exploratas, et quæ fieri consueverunt, annuntiaverit; *Veritatem* demum *intellectus* sui maximè stabiliverit, qui rationem loci, temporis, et reliquarum *circumstantiarum* (unde existimationem promereantur, quæ credi postulat) adduxerit, ita maximè decoquunt fidem *historiæ*, quæ nulla probabili ratione statuminantur. Quæ tamen haud ita intelligi volumus, quasi *mira quæcunque* et extra communem modum posita, abdicaremus; & *mira* quædam & *prodigiosa* omnis ferè docet *historia*. Hiis igitur sua stet *fides*; fieri enim potuisse (si Deus voluerit) agnoscendum. Eâ lege tamè, ut si infecta fuerint, nihil minùs intra *veritates æternas* stari (idque commodè) posse tecum reputes. Quædam enim affirmare, nihil nisi *contradictoria* negare doctrinam nostram non semel professi sumus. Utcunque non hæc *veritas tua*, sed *Authoris* fuerit, cui si *conditiones* obtigerunt, unde *Facultates* suæ cum *objectis*, five *propriis* five *communibus* conformari potuerunt, *verum* in relationibus suis prodiisse existimandum est. Quâ ratione quod ille *scire* potuit, te *credere* par est. *Fides* enim omnis (tamen si per plurima sæcula traducatur) in *scientiam* five *cognitionem* *Authoris*, à quo *historiæ* *fides* manavit, ultimò transferenda est; Adeo ut heic quoque *Scientia* *Fidem* præcedat & stabiliat. Cum tamen quod isto pacto creditur, nullo proprio *Facultatum* indicio constet, quod in narrante *verum*, in accipiente erit solummodo *verisimile*. Ex quibus patet, nullam *alienæ veritatis*

Hume

voltaire

Jes not
beingonly
verisim
ilicite

tatis esse normam, sed quod *verum* in Authore sonare videtur, re ipsa *falsum*, quemadmodum *absonum* quodvis (contradictiones & *absurdum* si tollas) *verum* esse posse; & proinde tanquam extra Analogiam suam constituta, ad te necessariò non spectare. Neque enim *veritates* tuæ fuerint, sed *verisimilia*. Quo pacto ut nullus de rebus gestis detur scriptor, ut nulla de præteritis extant commentaria, *Veritates* *Æternas* ipsis ex *objectis* & *Notitiis* *Cómunibus*, medio *Providétia* *Divinae Universalis*, elici posse statuendū est. Sed ita ne (inquies) *historiarum* fidem convellis, infirmas, quasi *parum* fecisse videantur, qui historiam *Creationis*, *Redemptionis mundi* &c. tradiderunt? Immo *maximè*; sed Deum à quo, per quem, in quo, ad quem omnia, non tanquam *historiam*, sed *notitiarum communium doctrinam* accipio, de modo, tempore &c. penes Auctores ut sit *Fides*. Neq; igitur *historiæ sacræ* hisce nostris concidit *fides*, vel detrahitur, cui cum maximâ hominum parte adlensum ita lubentissimè præbeo, ut & ista & maiora fecisse Deum, si prædicarentur, omninò crederem. Sed *cognitionem* & *certam scientiam* à *Fide* per *auditionem* ita distinguo, ut quid *sciri*, quid *credi* possit in omni *Religione* advertam. Stet igitur inter libros *Summus*, ille *Scripturæ Sacræ*, cujus ut varii fuerint Auctores, quos miro nexu inter se composuit sæculum istud posterius, quid tamen non *totum* toto contextu, quid non tanquam *sanctum*, & à Deo *profectum opus* piè credi possit? Istum igitur *Librum* (cæteris sepositis) summa veneratione accipimus, neque ulli solamen comparamus, vel præsidium firmius. Dum enim *Notitiis* *Cómunibus*, quibus scatet, instauratur *scientia*, uti *miraculis* *fides*, totus *internus* homo exuscitatur; & in futurū (qui disertè enūciatur) vitæ statū componitur. Si quid tamen in sacrum quemvis, vel prophanum librum, ex incuriâ, sive quidem curâ temporum olim irrepsisse compertum fuerit, unde Deus Opt. Max. malè audiret, & attributa Di-

gestroy
history

nt

bb
John
God!

vina ex consensu universali agnita convellerentur, si non emendandum codicem, (quod novum non est) saltem interpretes inculandos, qui à mente Authorum & ipsa demum *Analogia fidei* discedentes, opiniones invexerunt *Notitiis Communibus* repugnantes, quidni arbitremur? Sed de hiis modestè & intra terminos, quia adeo nihil redarguit, ut neque in examen perducere *aliorum scripta* sustineat institutum nostrum. Totâ igitur historiæ mole ita constitutâ, quòd vera *veritate rei* ut fuerit, vera *veritate intellectus* (cujus fundamentum in nobis) esse nequeat, & proinde *verisimile* optimè dictum existimemus, (cùm non sit magis credibile illum olim fuisse falsum, quàm te modo futurum) omnem *historiam* legitimam adeo parum à *veritatis* natura recedere existimandum est, ut quæ *Ælianus* dixerint, summæ impudentiæ fuerit dubitare, veritates istius classis ut in *fide* & fortasse *credulitatem*, Illius in *scientiam* & *intellectum* desinant. Heic igitur judicio & delectu opus est. Quemadmodum enim ad stabiliendam *fidem*, sive *legem aliquam novam*, & fortasse *iniquam* miracula quæ confarcinaverit quispiam, imposturam redolere semper nobis visum est: ita quidem quæ bonis artibus sine miraculis sancita *Lex*, sive *Religio*, à nobis semper summo honore habita est. Ipsa interea *divina* non solum ceu factu *possibilia*, sed ceu *revera facta* (maximè verò cùm in bonum aliquem finem edebantur) ubique accepimus. Quorsum enim solus dubitaret quispiam, cùm pluribus celeberrimis *Provinciis*, *seculis*, *scriptoribus* *Authoritas Historiæ* alicujus sive *sacræ* sive *prophanæ* vallata, stipata, munita sit? Hujus modi scripta igitur, si non tanquam *veritates ipsas*, saltem prout *veritatis Civitate donatas* quidni habere licuerit? Quod tamen sobriè, & intra cancellos intelligendum. Te enim ex axioma isto falli posse continget, si infelici *seculo*, *regione*, *ingenio* natus sis. *Axiomata* autem parum, vel non omnino *veritatis* dignita-

miracles

as truths
if not

gnitatem tuentur, quæ indebitè applicata ut fuerint, *falsum* eadem facilitate adstruent; neque enim concludit & imponit idem Argumentum. Proinde non est, ut rudis & ineruditus sæculi aut regionis consensus te moveat, siue incola fueris, siue inquilinus. Nos quidem istius farinæ plurima neque *vera*, neque *falsa* esse perhibemus, sed suis Auctoribus & sæculis vendicanda relinquimus. Hoc solummodo observamus, miracula quædam centum post annos obitus illius qui ea patrauerit conscripta, cætum deinde post annos credita ut plurimum fuisse, quæ adeo tanquam *dubiæ fidei* in omne ævum quidni supersint, cum argumenta unde *Auctores* vel *veri* fuerint vel *falsi*, nos æquè ac posteros lateant? Ne interea fructum illum eximium, qui ex historiarum lectione capi potest, omisisse videamur; præmittendum est, *Historiam* vicem *objectorum* supplere; & proinde *Providentiæ Divinæ universalis & particularis* specimina egregia exhibere. Cum igitur aliquid sapienter, fortiter, pie, juste, temperanter gestum legeris, *Facultates Analogas*, siue *Notitias Communes* in te excitari senties, & res rectè se habere apud te statues. Heic igitur (quemadmodum ubique) quæ *Notitia Communis*, siue *incontroversa veritas* sublit, in te explorabis; *adsensum* enim (ex *Facultate aliquà conformante* oriundum) in foro interno senties. Quo modo ad teipsum regrediens *Facultates* illas quæ docent te *debere esse sapientem, fortem, piæ, justum, temperantem*, in te exciri deprehendes. Cum porro flagitia & scelera patrantur, *reluctationem* quandam & *horrorem* ex iisdem *Notitiis Communibus* (vires suas in nobis exercentibus) provenientem in te urgeri animadverteres. Porro de liberatione innocentium, de assertionem veritatis alienius suppressæ, de funesto proditorum exitio, de vindictâ perjurii siue *fidei datæ non exolutæ* etiâ ad posteros transmissâ, et huiusmodi quæ prædicantur, ad sanctionem attributorum Divinorum in foro interno descriptorum facere observabis. Et (ut pau-

prove
falsu
Hobbes

post
credit

quæ
veritas

cis dicam) quodcunq; ad *providentia Divina* sive *Universalis*, sive *particularis* decreta stabilienda conducit, ex *historia* et antiquorum monumentis utilissimè erues. Quinimò si quid istâ lege, animo, sive votis non respondere animadvertes, *judicia Dei secreta* hîc subesse apud te statues, et Authorem in causis rerum explicandis, si non tanquam *falsum* omninò, saltem tanquam *mutilum* conjicies. Nullibi enim à seipso recedere Deum Opt. Max. (causæ rerum ut nos clam sint) *Notitia* est *Communis*. De usu lectionis *historiarum* in *politicis*, *naturali Philosophia*, &c. aliorum sit sermo; circa quæ uti plurimæ *Notitiæ Communes* subsunt; ita earum disquisitioni adeo inservit *historia*, ut nondum exploratæ indè excitentur, dubiæ confirmentur, constantes reponantur. Magno igitur bono nostro *Historiarum* lectioni impenditur tempus, cum exinde non solum *verum*, sed etiam *Bonum* elici possit.

Attamen non solum circa *priorum seculorum* gesta hallucinari contingit, sed et nos nobis ipsis circa *objectorum conformationem* imponere ita in more est, ut aliqua tanquam *vera*, quæ vix quidem *verisimilia* fuerint, accipiamus. Cujus generis enumerari possunt ea quæcunque, ad quorum conformationem desiderantur *conditionum aliqua*, quæ circa libri principium attulimus. Quibus sanè ut *latitudo* aliqua detur, intra quam satis commodè stari possit; ubi tamen earum quævis omnino deest, nullam tutò adhiberi *fidem* prorsus statuimus. Quapropter in *classe Notitiarum Communium*, *verisimilia* vocamus, quæ necdum satis in seipsis constant, cujus modi fuerit omnis non satis intellecta, expensa, recognita, et cum reliquis ejusdem seriei collata propositio. Ideò tota ferè *Astronomia*, sive *Phænomenorum* ex visu doctrina, *Fides* quæ ex solo auditu pendent, *Philosophia* ex principiis vel incertis vel haud necessariis concinnata, *Medicorum prælagia* ex infidis conjecturis

hist 9

Hist ful

astron
philosoph

jecturis, imperfectæ quævis & rudes Notiones, Opiniones ex miris Rhetorum præstigiis invecæ, Dogmata non satis inter se cohærentia, & hujus modi universa demum quæ neque planè recipi, neque rejici solent, inter verisimilia numerantur; Quibus nisi sua certitudo per *Quæstiones* nostras (*Verum à Verisimili à Possibili & Falso* distinguentes) asseratur, nosmetipso scrupulis intus angi sentiemus. Quatenus tamen istis *sua* (obscura licet aliquando & sublustis) vendicari potest *fides*, meliorem *historiâ* sortiuntur conditionem, quam neque *approbare*, neque quidem *reprobare* ob defectum circumstantiarum ad veritatem exantlandam postulatarum licet. Hæc autem succinctè hoc in loco dicta sunt; quia libro nostro de *Errorum causis* ista fusiùs (Deo juvante) tractare animus est. Haut utilior interea ad errores præcavendos dari potest Lectori Norma, quàm ut in animo semper habeat; Ex qua facultate *proferat id quod credi postulat Author*: Vel *quomodo id quod asserit scire potuit*. Plurima enim inter Authores jactata comperiet, quæ haut videat quomodo vel illis constiterint unquam, aut ulli hominum (saltem ex rectâ communique ratione) satis constare possint; sed ea præsertim quæ captum humanum ita superant, ut haut ulli nisi ex Revelatione Divinâ sibi ipsi immediatè factâ probari (sed & illi soli) queât. Cum igitur omne *Verisimilis* genus (*historiâ exceptâ*) medio conditionum et pensitationis debitæ in veritatē evadere, vel saltem tanquam *falsum* dimitti possit; satis quidem liquet quantum *Methodo* nostræ deferendum sit, quæ *propositiones singulas* sub *quæstione propria* expendens, (illorum more qui nil nisi præmansum stomacho commendant) hæc conficit, illa rejicit. Quo pacto quod secundum totum & partes suas ritè intellectum fuerit, hæsitazione nullâ excipi senties; velut alterâ ex parte ubi conditionum aliqua aut aliqua saltem defuerit, vel præcepta opinionines fuerint fal-

vale

hinc

falsae
for
tas
trane
re

old &
falsae

modesty

sa, aversatione & dissensu quendā (*organa* si constēt) incuti animadvertes Lector. Vnde etiā sequitur, non solum illud quod *verum* in seipso fuerit, *dubium & ancipitem* inducere posse *sensum*, sed & *verisimilia*, immo & ipsa *falsa* tanquam *vera* exhiberi posse, donec ad *quaestiones nostras*, & calculum *Facultatū* revocentur, sine quibus de veritate illā perfectā & consumatā desperandum est. Quemadmodū enim *errores* turpissimi ex *veritatis* alicujus admistae condimento saepe-
numerò non ingrātē sapiunt: Ita quidem *ipsissimae veritates* *errorum* levi fortasse embāmate delinitae, satis fastidiosè respui solent. Qua ratione, etiam si quae *vetera* videntur, (exortum si spectas) fuerunt aliquādo *nova*; ita quae ex *falsarum* opinionum praconceptarum obstructione *nova* videntur, *antiquissima*, immò & *aeternae* esse possunt *veritates*. Cū enim in confesso sit, hoc ipsū ab omni aeo verū fuisse, novū tibi ut videatur, non jam novū seu recens in seipso existimā-
dū est. *Aeternas* igitur ex probā *facultatū* conformatione quae-rite veritates. Hæc nostra deniq; veri boniq; consulite, quibus, licet pluri-
ma circa Authores et nomina magna (quasi ex *industriā*) omissa videantur, id tamē fastui et supercilio non tribuat, sed modestiæ cuidā, quae aliorum scripta cōvellere non sustinuit.

Antequam tamen Libri argumentum capite proximo prosequamur, sententiam nostram circa *Effatum* Philosophorum vetus, nempe, *Enunciationem* quamcunque vel *veram* esse vel *falsam*, proponendam duximus; Quod vel rejici, vel cum micā falis saltem accipi oportere censeo. Ut detur enim *Objectum* quodvis *verum* in seipso esse; Quis tamen citra *Methodum* nostram *describat* illam adhibuerit, ut se cunctas ordine debito displicuisse *Facultates*, & *Objectum* in examen ultimum ex earum ministerio perduxisse dixerit? Cum alioquin tamen nihil satis certi de *Objectū* *Quidditate*, *Qualitate*, &c enunciaverit. Donec igitur accurata de
Objecto

Obiecto quovis fiat disquisitio, neque vera prorsus, neq; fortasse falsa, sed *Verisimilis*, vel *possibilis* saltem fuerit *Enunciatio* quæcunque. Quo in scrutinio comperiet Lector, latissimum esse *Verisimilium* & *Possibilem* campum, sed *Veritatis* agrum arctissimis finibus concludi; sed neque Falsa nisi angustâ areâ contineri; cum vix falsæ aliæ *Enunciationes* perhiberi possint, quàm quæ contradictionem aliquam implicant. Hoc tamen interest, quòd *Enunciationes* (quantumvis *dubie*) quæ circa communia & æterna suo in genere Objecta proferuntur, ex *Verisimilibus* in *Veras* (uti suprà diximus) evadere posse; aut (ubi opus est) ceu *falsas* dimitti, ubi criterium debitum adhibetur. Sed circa præterita quævis, tum particularia Objecta, quæ non omnibus, sed aliquibus tantum patuere olim, vel nunc patent *Enunciationes*, veras ab iis solis statui posse, qui res illas sive Objecta) uti in seipsis extitère vel extant) ex examine debito probè intellexerunt. An tamen examine illo usi sint, haud aliis in comperto est. Adeo ut, quæ ex aliorum autoritate simpliciter pendent *Enunciationes*, plus minùsve *dubie* vel *verisimiles* existimandæ sint. Quapropter etiam in *Historiis* legendis advertendum est, quid tanquam *Historicus*, quid tanquam *Orator*, aut *Politicus*, aut *Philosophus*, aut *Theologus*, aut fortasse *Nugator* dixerit. Tametsi enim insigni *Historiographo* circa res gestas fidem (sub conditionibus suprà allatis) libentèr tribuerim: Si tamen *Consectaria* vel *Forismata* ex *premissis* deducere satagit, non jam illum ceu *Historicū*, sed *Oratorem*, *Politicum*, vel *Philosophum* &c. specto; Adeoq; iudicium meum ubiq; interponere fas æquumque esse censeo; quum circa ea quæ ex *Rectâ Ratione* pendent, commune omni homini vel in æternum decernendi competat Jus. Quamvis igitur hypotheticæ & prorsus infirmæ (respectu nostrî) Basi innitatur *Antiqua omnis Historia*, (tam enim decipere, quam decipi possunt Authores) *Consectaria* tamen inde

whether
they
examine

all ancient
history

inde vera certâque elici queunt; sed quæ, ubi fidem fallit *historia*, omninò corruunt. Ut quam incauta igitur, intutaq; sint Eximix alicujus *Fidei fundamenta*, quæ ex Historiis tantum substitui solent, ex hiisce facilè colligat Lector. Atque hæc breviter de *Veteri illo Effato* (quod suprà attulimus) tum etiam de *Enunciationum certitudine* dicta sunt. A *Verisimili* igitur circa præterita, ad *Possibile* circa futura prope-ramus.

De Possibili.

Historiam rerum præteritarum, tum etiam rudes imperfectasq; rerum præsentium Notiones in classe *Verisimilium* (ubi earum veritas nullo *Facultatum* indicio nobis ipsis constiterit) suprà posuimus. Sed in his quoque plurimos *gradus* dari animadvertimus, dum quoddam *Verisimilium* genus ad *Verum*, aliud porro ad *Falsum* quàm proximè accesserit; Quorum omnium examen ex Zeteticis nostris petendum reliquimus. Hanc igitur methodum heic secuti, ea omnia quæ evenire solent, vel quocunque modo accidere possunt, in classem *Possibilium* describimus, ex iisdem Zeteticis utiq; perpendenda. Quo pacto Verisimile (ex acceptione nostrâ) *præterita*, *Possibile futura*, utrumque *dubia & incomperta* quævis denotat. Hoc tamen interest, quòd ex assiduo studio & experientiâ, qui circa rudes notiones scrupuli, tandem eximi queant, sed & Historiæ fides fulciri potest, ubi Testimoniis freti circa res gestas convenierint in eandem narrationem Eximii Authores; adeo ut hæc omnia vel vera evadere, vel saltem aliquam veritatis speciem induere valeant. Attamen quod circa *Possibilia* sive *futura*, haut ita facilè statui potest Theorema; cum *eventuum* prædictiones arduæ sint & difficiles, neque ex Authorum consensu asseri possunt, sed in conjecturâ simplici nituntur

tuntur, nisi ubi res, tanquam à causis suis productæ, à solerte aliquo viro prævideantur, aut propheticus illum spiritus ita raptaverit, ut *Futura* pateant. Prior modus frequens est admodum; Eclipses enim, eaque omnia (brevis) quæ ex sempiterno Causarum nexu jugiter sequuntur, prædixerit facile sapiens rerum indagator. Sed ut *Propheta* sit aliquis, plurima postulantur; *Afflatum* quippe *Divinū* dari heic necesse est, quo imprægnetur mens, & ad *futurarū* prænotionē idonea reddatur, cujus vim tamen haut alius quàm ipse *Propheta* ceperit, donec eventus illum consignet & comprobet. Ex quibus liquet, longè plura ad astruendas *Prophetiarum*, quam *Historiarum* Veritates desiderari. Neque enim sufficit, ut *futura* lato quodam & indeterminato modo prædicantur, nisi *Locus*, *Tempus*, reliquæque *circumstantiæ* rem signantes adducantur. Quapropter etiam non solum *statura*, *color*, & ipse *vultus* (cum reliquis lineamentis hominem quemcunq; ab omnibus aliis distinguuntibus) graphicè depingi debent; sed & *actiones ejus præcipuæ* de die in diem luculentè enarrandæ sunt, ut sibi fidem pariat *Propheta*. Nam si vagæ tatummodò *conjecturæ* (quæ per incertum temporis lociq; sparsim ita feruntur, ut quovis sæculo vel regione obtineant) *Prophetam* indicaverint, quis non *Propheta* audièrit? Cum nihil fingi queat, non dico possibile, sed etiam *incongruū*, & tantum non *impossibile*, quod non alicubi & aliquando eveniat, vel accidar. Si interea veras (obscuras licet) *prophetias* posteris consignatas fuisse olim contenderit quispiam, videat saltem num ad pictoris instar vel formam hominis venturi particularem, aut ad historici instar, actionum diarium (unà cum nominibus eorum qui intertuerint) disertim tradiderit *Propheta*. Nam si utroque modo defecerit, nē ille (*Propheta* ut fuerit) personam *Prophetae* haut satis pro dignitate sustinuerit. Si tamen leviori negotio *Prophetias* fieri posse contenderit quispiam, non

prophecy
conjecture

vague

not
particular

morabor, sed ne sibiipſi imponat, ex animo tantum optaverim.

De *Possibili* nihilominus egregia pulchraque dici possunt. Ex ordinato enim *Naturæ* cursu observare licet, *positis mediis ad finem, & ipsum finem poni*, seu *æterna*, sive ea etiam quæ sunt *ad tempus* attendas. Quemadmodum interea *Facultates* circa *præterita, præsentia, & futura* dudum partiti sumus, ita si medio *Facultatū*, quæ in hanc classem adoptantur, naturali quadam propensione in objecta *æterna & infinita* eo nixu feratur mens nostra, ut in illis solis acquiescat, quidni (interpositis *conditionibus*) votorum compos fuerit? Quæ igitur ad excitandam *fidem* (omnino à *credulitate* distincta) ex concionibus et Doctorum scriptis adferuntur, utissimè accipi observamus, ut quæ sola ita *futura* anticipet, sola demum *ipsa æterna* ita præveniatur, ut illis quodammodo hac in vita fruamur. Neque igitur *fidem circa præterita*, nisi *Cōmunes Notitiæ* viam sternant, huic nostræ commisceas; cum quæ circa futura, vera illa *fides*, hæc altera fortasse (neque enim de *divinis*, ut vocantur, libris heic loquor) *credulitas*; illa *facultas Divina noëtica*, hæc non nisi *facilitas & proclivitas quædam ad verisimilium* conformationem existimanda sit. Huc accedunt (consopitæ in aliquibus ut lateant) *facultates ad prædictiones universales, facultates ad prædictiones particulares*, quas medio conditionum suarum, nempe *morborum, & furorum* quorundam excitari non raro animadvertimus. Cum enim præsentibus incubere soleat mens nostra, extra se fuerit necesse est, cui *futura* referantur. Quod tamen haud ita intelligi volumus, quasi qui *humanos sensus amiserit*, (ut olim lepidè dictum) *Divinos protinus attigerit*: sed quod *corpus* immo & *corporea* objecta penitus obstaculo sint, quominus *Divinas* explicet *Facultates Mens* nostra. Ideo morbo supremo è mole profiliens suâ & quodammodo gestiens, futura prænunciat. Hinc *duplicem*

Sermonis

Voluptas

cem faciem animæ tribuit priscorum Auctor non inuenustus;
Unam obtutum in objecta caduca hâc in vitâ figentem;
Alteram in æterna conversam, cujus post hanc vitam usus
 fuerit. Sed quia hæc figuratè & quasi Poeticè dicta, vera ut
 re ipsâ sint, minùs ad rem nostram faciunt. Nos quidem *ca-*
duca & æterna neque iisdem respondere *Facultatibus*, ne-
 que simul percipi contendimus; ut proinde dilabidum heic
 statum in meliorem mutari, & novum quendam habitum
 indui, mirum vitâ probis non sit; cum progressus heic detur
 saltem aliquis, unde in spem melioris vitæ erigimur, quam
 arcanâ quadâ ratione utiq; præsentire, prensariq; conamur.
 Quapropter etiam tractus quidam tenues & vestigia *sta-*
tus futuri non solum in *Facultatibus* & *Notitiis* circa honorè,
gloriam, & *præclaram illam existimationem* adumbrantur; sed
 in illis etiam, qui nos, ut *tempus suaviter conteramus*, insti-
 gant. Secreto enim stimulo ad *vitam futuram* perducunt,
 & cum voluptate trahunt *Facultates* istæ: quæ (suo ut mu-
 neri desint *Facultates* reliquæ) adeo minimè labascunt, ut
 summâ fiduciâ *meliora* juventute nostrâ, & iis quæ acce-
 pimur delectationibus, superesse doceant. Sed ut propiùs
 rem perstringamus, cum in ordine ad *Beatitudinem æter-*
nam sit *Facultas* quæcunque, *Facultates* universæ circa il-
 lum *statum futurum* versantur, quem solum *adstatu* statue-
 re nefas fuerit. Est igitur *Beatitudo æterna* possibilis.
 Equidem *Embryoni* (denunciare si licuerit) alium utero
 materno mundum, meliorem suâ demum superesse vi-
 tam, vel non crediturum, vel saltem rejecturum, ex solis for-
 tasse cœli inclementiis adductum arbitror. Maturatus ta-
 men ad partum, & velo (ut ^{ita} dicam) sublato, excludebatur,
 nova subinde (etiam invitus) detegens objecta. *Secundanus*
 manet iste objectorum orbis, quem adeò *constrictum*, *humil-*
lem, *angustum* homini scientiâ prædito omnifariâ, ac ute-
 rum *Embrioni* non semel adnotavimus. Quidni fortasse

habe
in wmb

& tertius, & quartus, &c nulla si non in infinito spatia? Istis igitur unâ cum corpore denudatus, & tanquâ spoliis exutus, in Patriam profilies *agilis, integer, Divinus*. Habebis quas tecum adduxisti *Facultates* ad numerum objectorum sese explicantes, quibus *præterita & futura* complectens, agnosces tandem *spem, fidem, amorem*, in Deum (objectum nimirum proprium) collatas, plura quàm *furores, dementia, & morbi* illi (de quibus supra) præstare posse. Proinde *universarum consilia* tibi patere, & in infinito te nihil non sperare, & adsequi posse fateberis. At parum fidi supremâ se totos excidere die putant, quòd reduces demum haud videant; *mortales* inde argumentantur *Animas Sophistæ*. Sed quo modo in id quod jam seipsâ arctius redierit *Anima*? Ignorant fortasse solutam, jam omnibus quæ heic conspiciuntur, majorem esse *Animam humanam*? mundum demum istum repetere æquè indecorum (ne dicam impossibile) ac recens nato uterum? sublimiorem tandem & illustriorem esse *Animam*, quàm ut in furvum & humile istud antrum remeare vellet? Equidem (si mihi credis) non ad staturæ vulgaris Fastigium, sed ad *Facultatum* extensionem exporrigitur *Anima*. Cum autem ad Solem & ipsa usque sydera feratur *Facultas visiva*, cum demum *Intellectus & Voluntas* circa infinita & æterna versetur, nonne ista adhuc spirantes pertingimus, prensamus? nonne ista quodammodò induimur? At frigidè fortasse de teipso sentiens, majora quàm ut credere par sit, prædicari existimas; teipsum tandem intra morticinum tuum sistens, extra claustrum illud te produci negas. Sed quænam ista pusillanimitas, quænam spasmus? Nescis fortasse te tandem exuere corpusculum, excutere pulvisculum istud, non ex eo egredi? Te interim ita procerum, ita excelsum, ut in ea omnia erigaris quæ probè nosti, sive *cælestia* sive *æterna* tandem fuerint? Stupiditatem extremam dixerim, non sentire te ad omnem mundi plagam expandi,

ad

Soul
mortalDeath
ends
all

ad cœli tantummodò, non ad capitis verticē præfiniri, dum
 cœlestium motum & rationem inis. Qualis pumilio cluis,
 si intra ulnarum binarum complexionem te totum recipis;
 Quidni cum *animo* ipsum *corpus* quodammodò destituis,
 deipondēs? Cæterum majus est, quàm ut *angustiis* istis con-
 cludi possit *Animal Divinum*. Atqui neq; ipsum *corpus*
 semper capit mensura sua. Tumet nimirum, & cæcâ qua-
 dam ambitione inflatur, quæ *sua* sunt tandemquerit potiùs
 quàm quæ ad *Mentem* spectant. Quinimò inaudita pror-
 ius naranti inquires fortasse Lector, te non satis heic asse-
 qui vel *Animam*, vel *Corpus*. At ipse, neque ullum mortali-
 um. Quinam Embryon exploravit seipsum, quinam adul-
 tus explorabit unquam? Numinis vi tacitâ regimur, in no-
 strum jus non satis asserti, donec isto excludamur & *corpore*,
 & *mundo*. Minùs interea liquet, quid *Corpus*, quam quid
Anima; neque enim quæ nobis cum *corpore* intercedit ne-
 cessitudo, affatim constat. Gravât quippe & impedit, neq;
 ipsam *Mentis* felicitatem compatiens, dum sese adeo ægrè
 divelli finit; neque enim mortem recusat vel metuit *Mens*
 nostra, utpote quæ libertatem suam inde consequatur, sed
Corporea illa Moles, quæ ex *Mentis* separatione compagem
 suam dissolvi, & in cæca elementa redire sentit. Ne tamen
 frustrâ sint quæ heic allata, dicam quod res est, sed ænigma-
 te. Nempe *corpus*, sive *carnem* istam pudenda *animæ* *sensiti-
 væ* velare & obnubere; Hominem verò cætera nudum, ad ea
 omnia ferri, quæ vel capit *Intellectus*, vel ipsa forsan *fides*.
 Hoc igitur tegmine solo amictus, caput (*Facultates* scilicet
Noëticas) supra nubes exerens, & omnia latè speculans, intra
 cœli & terræ pomœria liberè expatiatur Homo, mortem (na-
 talitium scilicet diem) magno præstolans animo. Attamen
 quia heic aliquod interponi solet tempus, non abs re fuerit
 in animum revocate, qualis olim extitisti. Rem igitur ad um-
 bilicum (quod aiunt) perducens, ita tecum reputare licet :

wh! the
body or
soul?

raise
head abo
shies

Mihi Embryoni pareris arvo delitescenti, nihil eorum quæ
 postea conspexi, vel prætentasse fas. Pupulus autem, immo
 & æternæ vitæ alumnus factus, circa ea vacillarem, in quæ
 ultro exolvi debuissim? An mercatoris subdoli vasritie æ-
 ternâ (quæ ostentabatur) scælici tatem mihi quasi præstinâti,
 & tantum non potienti exuatur pactum? An mihi fraudi
 erit immortalitas & Beatitudo illa æterna, quâ jam frui in-
 cœperam? Dicendum potius, melior mihi conditio obti-
 git, quàm non ita pridem inter sæcum æstuarium volutanti.
 Qui istam jamdudum erogavit, potiorẽ erogare potest
 vitam. Puerperium olim debitum tempus sustinui; jam
 autem Cœlitibus proximum nomen, nonne iis quæ mihi
 sanctè promissa immorer? Nonne meam, nonne suam li-
 berabit fidem Deus Optimus Maximus? E mundo, sublunari
 istâ scilicet & scæcunda matrice egressus, quæ præcepi-
 sti olim, jam stringes? Iter igitur conficienti primò occur-
 ret cœruleum illud, quod Cœli laquearia existimat vulgus,
 sed imperitè. Est enim aeris portio tenuissima, ex distan-
 tiâ (uti Optices periti norunt) colorem istum æmulans.
 Quo emenso, sydera comparebunt, non in scintillationem,
 non in nictationem duntaxat facta, sed in novos orbes.
 Recludetur demum (ut paucis dicam) etiam ipsum *Infini-
 tum*. Quæ non autem in *Infinito* distantia, quæ non tran-
 scendentia? cujus momentum aliquod ex eo æstimabis,
 quod nullo impleatur, aut depleatur numero: Ideo neq;
 adjectione augetur, aut subtractione minuitur, sed modò
 abit in suam Naturam, modò redit *Infinitem*: Ubique
 tandem sibi constans, ita nullum ambit locum, ut neque
 ab ullo ambiatur. In quantumvis igitur ut emanent ampli-
 tudinem sui compotes post hanc vitam *Anima*, protrudetur
 potius quàm sistetur *Infinitem*. Quid opus igitur (si *Infi-
 nitum* respicias) in angustis quibusdam gurgustiolis, præ-
 mium vel pœnam animabus hanc vitâ excedentibus descri-
 bere?

bere? Cineres quidem brevis capit urna, sed *Animam* quam
 solā heic fortasse (pro dignitate saltē) non cōplectimur, neq;
 totus, quē heic vides, dehinc complectetur mundus. Satis ha-
 beant Authores igitur in *Infinito* & prēmii & pœnæ latissi-
 mas dari sedes, adeò deniq; accessionē aliquā non cumulari
 possē, ut laxetur undique, ut distendatur potiùs *Infinitem*;
 Brevi, in *Infinito* extare omnia, quæ vel imaginari potes,
 & ad hæc etiam omnia. Solus extra omnia situs, & sui juris
 solus Deus Opt. Max. cuius transcendentiæ præsidens, uni-
 tatis suæ immensitate *Infinitem* ipsum imbuat, signat, &
 quodammodò coercet. Quod adeò certum, ut quemadmo-
 dum in *Infinito finita* & universa demum rerum series, ita
 in quolibet *finito* aliquod saltē *Infiniti* specimen depre-
 hendi possit. Adeò res unaquæque in *infinitas* ferè partes
 videtur divisibilis, sed quia in *unitatem* (ultimum scilicet
 Infinitatis Characterismū) tandem resolvi necesse est, utra-
 que simul constare videtur. De augustiore illa signaturā *In-*
finiti, quæ nostrā *arbitrii libertate* consistit, suprà monui-
 mus. Ne prolixis tamen huiusce *Anima* dimensionibus effe-
 ratur non nemo, adjicere placuit, haud secus extenuari
 & minui, quàm prolatari & ampliari posse *Animas*, adeoq;
 omnia geri pro æquo illo beneplacito Dei Opt. Max. ut
 vel constringi & supprimi, vel rursus educi & in con-
 spectum exhiberi possint; sed excurrimus nimis. *Propria*
 igitur *facultatū objecta* quærite, & *conditiones* deniq; *qui-*
bus inter se conformantur. Mirè enim respondere *Sensum*
Internum, & ad *veritates* suas, (tanquam ad *numeros Harmo-*
nicos) iubilare comperies; Quibus assuetus, & *præsentia*, &
præterita, & *futura* ita in te discriminabis, ut nihil præ-
 terea morari necessum sit. Errorem denique omnem adeò
 declinabis, ut non solum in evolutione libri cuiuscunque,
 sive *sacri*, sive *prophani*, *veritatem à revelatione*, à *verifi-*
mili, à *possibili*, & à *falso* ex ipso sensu proprio optimè di-
 stin-

stingnere, sed et *supernaturalis* illius *sensus* (qui immediate ab ipso demandatur Numine) rationem quam supra adduximus, deprehendere possis. Quo pacto non cunctis tantum Prævaricatoribus, sed ipsis etiam Obvaricatoribus (quorum ingens inter Religiosos Ordines passim numerus) tum præcludetur via, tum pervetustarum non secus atq; recentium Hæreseôn toto orbe grassantium elidetur vis.

De Falso.

Falsum simpliciter id est, quod cum neque *Verisimile*, neque *Possibile* propriè perhiberi possit, *Vero* sive *communi*, sive *particulari*, sive *revelato* ita opponitur, ut contradictionem aliquam implicet. Quod ut clariùs intelligatur, in memoriam revocanda sunt, quæ suprà attulimus. Omnem *veritatem incomplexam* (suprà) in *veritatem rei*, *veritatem apparentiæ*, *veritatem conceptus*, & *veritatem intellectus* eâ de causa dispartiti sumus, quod omnis *veritas rei*, & *intellectus* sit absoluta, *apparentiæ* verò et *conceptus*, conditionalis. *Veritatem* denique *complexam* ex veritatum particularium conformatione inter se, medio *Notitiarum Communium* oriri observavimus; quam idcirco uti *conditionibus* ita magis *errori* obnoxiam statuimus. Deinde *numerum veritatum* ex *differentiis*, *differentiarum* investigationem ex terminis exposuimus. *Leges* denique quibus *facultates* cum *objectis* suis sive *propriis*, sive *communibus* conformantur, adtexuimus. Ultimo *Naturam Revelationis*, *verisimilis*, & *possibilis* adhecimus. Reliquū est ut quid sit *falsū* explicemus, quod paucis absolvi potest, si superiora constant. Quodcunque igitur neque *verum*, (vel *naturale* intellige vel *revelatum*) neque *verisimile*, neque *possibile* est, omninò erit *falsum*; quod non ineptè dicitur, ubi de præmissis conventum est. *Verisimile* interea, ut quæ magnam *falsi* mistu-

sturam obtinere potest (quemadmodū etiam *possibile*) ubi conditiones desunt, medio quodam inter *verū & falsū* enumerassemus loco, nisi quod dum in ordine ad entelecheiam suam existunt, *imperfectæ veritates*, potius quā *falsitates*, existimandæ sint. Reliquum est, ut naturam *Falsi*, et ejus denique *inhærentiæ subjectum* expendamus. Cū autem neque *res*, neque *intellectum* falsō se habere suprà et quidem abundè docuimus, reliquum est ut illud *apparentiis & conceptui* affigamus; quas defectu conditionum *falsas* esse satis liquet. Mendaces enim dantur *species*; quoniam nisi conditiones ad earum legitimam à prototypis suis decisionem postulata ad sint, corrumpuntur. *Conceptus* demum ita falli potest, ut ex *specie falsa, & organo vitiato* novum superinducere errorem possit. Quando denique ab *incomplexis*, ad *cōplexa* ventum est, & ex *falsō exhibitis speciebus* universalis aliqua Natura compingitur, *simplex error* fit *multiplex*. Perperam enim præconceptæ opiniones non solum (tanquam perfidæ & adulteratæ in se ipsis) *verum* mentiuntur, sed & omni juxtā *veritati* obstruunt viam: inde *errores discursus* innumeri. Cū enim hanc vel illam *Notitiam Communem* detrahare malim dicere quā deducere, Scholis ita solenne sit, ut faciant maximā ex parte quod cum aliquā aliā pugnet, aberrare illis adeo minimè insolens, ut nullo fere in argumento Auditores suis strophis non quodammodo emungant, quod nunquam contingeret, si *Notitiæ Cōmunes* suo retexerentur ordine, quēadmodū in libro nostro *De errorū causis* (juvante Deo) fusiùs probabitur: Ubi neq; ex aliquibus *Notitiis Cōmunibus* nisi *universæ* adsint; neque ex *universis*, nisi in suam compingantur *seriem* (pulcherrimū *veritatis systema*) insurgere docebitur. Jam autem patet *Falsum* solummodo esse quod *conditionale*. Neque enim vel *res falsa*, vel *intellectus* esse potest, uti qui de præmissis semper citra errorem judicet; & proinde *depravationem & fal-*

sum realiter in *apparentia*, (quatenus ad prototypum suum refertur) quemadmodum etiam in *conceptu* (in Analogia illa quâ ad *intellectum* constituitur) inesse posse; in *re* verò, & *intellectu* per se non dari. Ideo *Intellectus* medio *Notitiarum Communiû* ad conditiones regrediens, errorem castigare potest, & hanc *defuisse*, illam forsan *redundasse* adnotabit; & quæ deniq; *Notitiis Communibus*, & ipsi *sensui* legitimè conformato adversantur, *summè falsa* comperiet. Ex quo tandem discrimen inter *Error* & *Ignorantiam* insurgit, nempe quod *Error* ad *conceptum* *Ignorantia* ad *intellectu* attineat. Cum enim nisi excitentur, suâ involutæ pace & silentio delitescant *Notitiæ Communes*, in *intellectu ignorantia*, errorè verò nunquam deprehendere licet. Proinde *Error* est *positivum quiddam*, *Ignorantia privativum*; ex quibus liquet, quid sit *Falsum*; quod tamen Auctores unâ cum *Veritate* latuit. Neque enim de *vero* aut *falso*, (ubi vel falsarii fuerint vel falsi) rectè sensisse videntur. Quod *Ænigma* aut *Griphus* si cui videri possit, ex nostris solvendum relinquimus; nisi *veritates* hoc in libro descriptas non omnino capiens ignoret, vel non satis capiens erret, vel pro mensura facultatum satis capiens et negans, ultrò *insaniet*. Ex *libertate* enim *arbitrii*, sive *ratione Infiniti* in nobis signatâ, oculos occludi, aures obturari, et in foro interno demum nihil ferè non suppressi et extinguì posse, non semel monuimus. Talibus igitur, donec resipiant, interdicanter *Veritates* nostræ.

Sphalmata & Errata (quacunque ex parte accidunt) corrigere licet ingenuo Lectori, modò ultra facultates non sapiat. Omnia tandem Ecclesiæ verè Catholicæ & Orthodoxæ censuræ subijcimus, Nihil heic interea contra veram Fidem aut Bonos Mores à nobis ultrò scriptum esse testantes.

FINIS.

ERRATA. *Corriguntur.*

Pag.	Lin.	Errata	Corr.
11	11	rebus ut sit,	rebus, ut sit,
13	17	possint	possit
14	7	istiusmodum	istiusmodi
18	19	communibus	communibus
19	18	uon	uno
20	15	scutinio	scutinio
21	3	nult	nulla
19	19	; ita	, ita
22	24	quantalacunque	quantalacunque
23	30	(& quod	& quod
24	16	verus	verus
25	24	falsæ	falsæ
33	5	nunquam	(tanquam
38	14	adsequi	adsequi
40	1	conspicua	conspicua
42	19	etiam	etiam
44	9	paucissima	paucissima
19	19	cauam	causam
59	29	deprehenduntur	deprehenderentur
61	9	idea	idea
67	pen.	cujusmodi	cujusmodi
73	26	facultatum	facultatem
74	18	recidi	recidi
23	23	discursus exagitant	discursus exagitant
75	21	judicantur	indicantur
78	8	tamen	tamen
79	10	senſa	inferre post Ex
81	25	ſomni	ſomni
82	22	certe	certe
89	pen.	voluptates	voluptates
95	15	sunt	sunt
100	10	pituitoso	pituitoso
113	28	recepta	receptæ
118	31	ſidunt	ſidunt
120	24	ſinem, præcipue	ſinem præcipue

Pag.	Lin.	Errata.	Corr.
131	30	cognatos	cognatas
137	ult.	in	inferre post condensati
142	3	prima	primo
161	17	ſive Veriſimilis,	inferantur hæc verba
		ſive poſſibilis	poſt vera ſit.
164	10	Eclipſin	Eclipſin
24	24	Eclipſis	Eclipſis
175	2	accuratior, ſolæ	accuratiori, ſolæ
176	7	generibua	generibus
182	14	quantum-aliquid	quantum-adquid
184	3	per	per
185	pen.	parte	patre
187	10	relationem	relationum
	ult.	accedimus	accedimus
188	25	inſurgeret	inſurget
189	8	lateant	latent
194	12	quia	quas
26	26	illo	illa
197	12	animalia	animalia
25	25	ſancitum,eſt	ſancitum eſt
199	30	ſurit	ſuerit
200	1	qua	quibus
216	2	ipſam	ipſa
224	pen.	De	Dei.
225	7	Idea	Idea
16	16	porro	inferre poſt videndum
226	20	Eximium aut ve-	inferantur, poſt Bonum
		rum doceatur	aliquid
228	6	illa	illam
229	27	ecum	rerum
230	26	ſui	ſua
237	16	probaſſent	probaſſent
19	19	videat	videas
243	29	ita	inferre poſt Vi.